DOCUMENT RESUME

ED 461 284 FL 025 338

AUTHOR	Abylkasymova, Mairam, Comp.; Jumabaeva, Gulaim, Comp.
TITLE	Kyrgyz Language Manual.
INSTITUTION	Peace Corps, Bishkek (Kyrgyzstan).
PUB DATE	1997-06-00
NOTE	324p.
PUB TYPE	Guides - Classroom - Teacher (052)
LANGUAGE	English, Kyrgyz
EDRS PRICE	MF01/PC13 Plus Postage.
DESCRIPTORS	Contrastive Linguistics; Cultural Awareness; Daily Living Skills; Dialogs (Language); Family (Sociological Unit); Food; Foreign Countries; *Grammar; Health; Housing; Hygiene; Interpersonal Communication; *Kyrgyz; *Language Patterns; *Language Skills; Phonology; Second Language Instruction; Second Language Learning; Skill Development; Teaching Guides; Transportation; Uncommonly Taught Languages; *Vocabulary Development; Weather; Work Environment
IDENTIFIERS	Shopping

ABSTRACT

The language manual for Kyrgyz was designed for the specific language instruction needs of Peace Corps personnel in Kyrgyzstan. It begins with a brief introduction to the Kyrgyz language, stressing the points at which the Kyrgyz system differs from English, and outlining the Kyrgyz sound system. It then presents 15 topical lessons, each containing sample dialogues from everyday life, relevant vocabulary, phonetic drills, exercises for practicing common phrases, expressions, and structures, grammar rules, exercises for practicing dialogues, self-directed exercises in everyday conversation and grammar, dialogues based on the grammatical structures and new vocabulary and leading to mastery of the particular vocabulary and structures in natural conversation, and a reference grammar. Lesson topics include: greetings; family; food; housing; transportation; buying items at the kiosk, buying items in the bazaar; grocery shopping; department store shopping; post office; personal appearance; health; weather; daily routine; and the work environment. (MSE)

Reproductions supplied by EDRS are the best that can be made
from the original document.

ED 461 284

Peace Corps Kyrgyzstan

Kyrgyz Language Manual

U.S. DEPARTMENT OF EDUCATION
Office of Educational Research and Improvement
EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)
☑ This document has been reproduced as received from the person or organization originating it.
☐ Minor changes have been made to improve reproduction quality.
• Points of view or opinions stated in this document do not necessarily represent official OERI position or policy.

PEACE CORPS

FL025338

BEST COPY AVAILABLE

Peace Corps
Kyrgyzstan

Kyrgyz Language
Manual

Compiled by:
Mairam Abylkasymova
Gulaim Jumabaeva

Supervised by:
Begaim Eralieva,
Language Coordinator

Typist:
Marklen Ajigulov

Bishkek, Kyrgyzstan
June 1997

Table of Contents

Preface

The Kyrgyz People 2 - 3

A Brief Introduction to Kyrgyz 4 - 12

Introductory Phonetic Course 13- 24

Topic 1. Greetings 25 - 79

Topic 2. Family 80- 96

Topic 3. Food 97- 105

Topic 4. Apartment 106 - 119

Topic 5. Transportation 120 - 150

Topic 6. Buying Items in the Kiosk 151 - 159

Topic 7. Buying Items in the Bazaar 160 - 177

Topic 8. In a Grocery Store 178 - 186

Topic 9. In a Department Store 187 - 206

Topic 10. Post Office 207 - 221

Topic 11. Appearance 222 - 231

Topic 12. Health 232 - 248

Topic 13. Weather 249 - 267

Topic 14. Daily Routine 268 - 275

Topic 15. At Work 276 - 289

Reference Grammar 290 - 317

Preface

This language manual was designed to meet the specific needs of Peace Corps Volunteers learning Kyrgyz in Kyrgyzstan. The manual is based entirely on the norms of contemporary conversational Kyrgyz and upon the principles of the communicative competence approach to learning a language. The advantages of learning first the conversational language cannot be underestimated. Language learners who have mastered the elements of conversational language, including pronunciation and intonation, can easily learn the additional elements necessary for understanding the written language.

This manual contains the brief introduction to the Kyrgyz language stressing those points at which the Kyrgyz system differs from the English system. It also contains phonetic section, which introduces the sound system of the Kyrgyz language. Each of the lessons contains a number of meaningful phrases which can be used immediately in everyday communication.

This manual also includes fifteen conversational topics relevant to every day life. They are:

- Greetings
- Family
- Food
- Buying Items at a Kiosk
- Buying Items in the Bazaar
- In a Grocery Store
- In a Department Store
- Transportation
- Apartment
- Post Office
- Health
- Appearance
- Weather
- Daily Routine
- At Work

The lessons of this manual are organized in the following common format:

1 Samples of dialogs which are used in every day life.

2 Vocabulary which is relevant to the topic and which is presented in a box.

3 Phonetic drills

4 Exercises for practicing common phrases, different expressions and structures.

5 Grammar rules which are presented in a box.

6 Exercises for practicing dialogs.

7 Self learning section, containing different exercises on practicing everyday conversation and grammar.

8 Dialogs, based on the grammatical structures and new vocabulary and leading to mastery of the particular vocabulary, structures and natural use of them in conversation.

9 Reference Grammar contains the Vowel Harmony, the structure of Kyrgyz words, the noun, the case system, declension of nouns, declension of personal pronouns, declension of numerals, grammatical tables with basic declension and conjugation patterns.

The authors would be very grateful for any criticism or suggestions on improving this manual. We hope it will help you in learning Kyrgyz and in your effective adjustment to life and work in Kyrgyzstan.

Good Luck to all of you!

FOR THE U.S. PEACE CORPS VOLUNTEERS KYRGYZSTAN

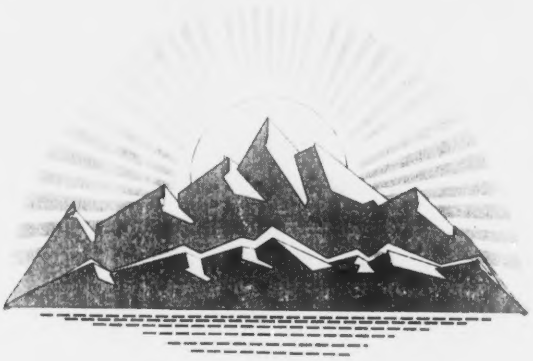

WELCOME TO KYRGYZSTAN

THE KYRGYZ PEOPLE.

Very little is known about the earliest history of the Kyrgyz. In an inscription, written on a funeral stone in 732 AD, the Kyrgyz people are mentioned as having become the subjects of another Turkic people, the nomadic Kök Turks. At that time the Kyrgyz lived north of the Kök Turks, in the region of the upper Yenisey river. They were hunters and to a certain extent cattle breeders. By 845 AD the Kyrgyz established themselves in the realm of their former masters who had been overthrown in 742 AD by the Uygurs, another nomadic Turkic tribe. The Kök Turks and Uygurs who had ruled their domains from the Ötükän mountain region, located between the rivers Orkhon and Selenga in present-day Northwestern Mongolia, maintained throughout their history a war and trade relationship with China. This relationship was not continued by the Kyrgyz, who are rarely mentioned in Chinese records. It seems that they kept themselves away from Chinese interference and influence.

In 940 AD the Kyrgyz were driven out of Northern Mongolia by the Kitay, a Mongolian people, and returned to the Yenisey region which they appeared to have kept under their control. The next major event in the history of the Kyrgyz is their expulsion from the Yenisey into the Altay mountains by the Mongols of Chinghiz Khan in the 13th century. Only in the 16th century did the Kyrgyz arrive in their present habitat, the mountain territory of Kyrgyzstan. Around 1750 the Kalmuks, another Mongol tribe who lived east of the Kyrgyz in present-day northwestern parts of Xijiang, brought indescribable devastation to the region during a series of wars with the Kyrgyz. Between 1860-1870 the Kyrgyz were conquered by the Russians.

In 1916 the Kyrgyz joined all Turkic peoples in revolt against Russian domination. Their best lands and pastures had been taken away and handed over to Russian settlers. The plan was to have Kyrgyzstan become a region of only Russian settlers. In despair the Kyrgyz revolted. They had no modern weapons and the Russians killed them in large numbers. The complete records of the massacres were not allowed to become public knowledge; only now, after the Kyrgyz have gained their independence in 1991, are accounts being published. According to one source, two out of every three Kyrgyz perished during the massacres of 1916. There are descriptions of some place where within ten days all men above the age of fifteen were killed. Those Kyrgyz who could escape fled to Eastern Turkistan (now Xinjang Uygur Autonomous Region, China), only to encounter another disaster – starvation. When those who survived returned to

Kyrgyzstan they had to face the revolution, the ensuing years of war communism and the establishment of Soviet colonial rule. During 1929-1932 when Stalin enforced his policy of collectivization and sedentarization, the Kyrgyz, like the Kazakhs, suffered great losses and were deprived of the foundations of nomadic culture. From 1935-1938, during Stalin's purges of the non-Russian intelligentsia, the Kyrgyz, too, lost a large number of their writers and intellectuals.

The history of the Kyrgyz is a tragic one. They were often on the verge of total destruction, but again and again they rose to their feet and survived. They can rightfully say: " We are the Kyrgyz, we died a thousands deaths, but live a thousands lives." Through all their difficulties the Kyrgyz gained strength from their remarkable epic poem, Manas. It has been said that the Kyrgyz never elected a common leader (khan/khagan) to rule over all their tribes. What united them was the spirit of the hero Manas whom the Kyrgyz came to look upon as their savior. The epic itself is the creation of generations of a special group of oral poets, called manas"cî (singers of epos Manas). In the course of time the epic grew in size. One version recorded from the manas"cî Sayakbay Karallaev has over half a million verses. It surpasses, in volume, the Iliad with 15,693, and the Odyssey with 12,110 lines, as well as the Indian epos Mahabharata. So fond were the Kyrgyz of their hero Manas that they created songs of almost equal length about Manas' son and grandson, Semetey and Seytek.

The epos Manas can be called an encyclopedia in verses of the history, life and culture of the nomadic Kyrgyz. The epos reflects upon historical events, mentioning also those related in the inscription of 732 AD. It depicts the everyday life of the Kyrgyz nomads, as well as the grandiose gatherings, memorial feasts (as"), weddings (toy) and other festivities in which members of all Kyrgyz tribes and the neighboring Kazakhs would participate. A highlight of these festivities were contests, namely poetical contests *(aytïs")* between poet-singers, in which their ability to improvise was tested.

In recent years the tradition of festive gathering has been revived, and many memorial feasts have been organized in honor of those who lived during the repressive Stalin years. It is also worthwhile to note that, as in the past, these festivities are community affairs. However, in line with modern times, for each feast special funds have been designated to which everyone is invited to contribute. Such funds have also been established for other social needs, such as support for orphans and families with many children, invalids and other groups in society in need of support during the transition from a planned to market economy.

A BRIEF INTRODUCTION TO THE KYRGYZ LANGUAGE.

0.1 Kyrgyz is official language of the Republic of Kyrgyzstan, or as Kyrgyz say Kyrgyz Republic (Кыргыз Республикасы) . Kyrgyz is also spoken by the groups of Kyrgyz living in the neighboring republics of Kazakhstan, Uzbekistan and Tajikistan. There are also large numbers if Kyrgyz located in Xinjiang (Northwest China) and Turkey. No reliable account of the float numbers of the Kyrgyz exist.

According to Soviet statistics, which tended to underestimate the numbers for the indigenous population in the non-Russian republics, in Kyrgyzstan itself the Kyrgyz comprise 52% of the total population of approximately 4,6 million. Nearly 20% belong to groups ethnically related to the Kyrgyz : Uzbeks, Kazakhs, Tatars and Uygurs. The rest are Russian, Ukrainians, Germans and other.

0.2 The Kyrgyz language belongs to the family of the Turkic Languages, which together with Mongolian, Manchu-Tungus, and possibly Korean and Japanese, are part of the Altaic Language family.

Within the Turkic languages, Kyrgyz occupies a special position. Most scholars include Kyrgyz in the Central or Kipchak Turkic Language subgroup along with Kazakh, Karakalpak and Nogay. However, Kyrgyz displays many linguistic peculiarities not shared by other members of the Kipchak Turkic group. For example, Kyrgyz observes laws of labial harmony, similar to those prevailing in Altay(Oyrot), spoken by a group of Turkic peoples living in the Altay mountains northeast of Kyrgyzstan. Therefore, the Russian scholar N.A. Baskakov classified Kyrgyz together with Altay into special group which he called the Kyrgyz-Kipchak Subgroup. Other scholars (J.Benzing, Karl H. Menges) also agree that the history of the Kyrgyz people and certain characteristics of their language indicate a closer connection with Altay (Oyrot).

0.3 MAJOR CHARACTERISTICS OF KYRGYZ.

0.3.1 Agglutination: Stems and Suffixes.

Kyrgyz, like all other Turkic languages, is an agglutinative language. Agglutination (<Latin *ad+glutinare* "to glue together") in the Turkic languages means to add ("glue") monofunctional suffixes to simple unchangeable stems, identical with base words, or derived stems. The Suffixes form words and express grammatical concepts such as plural, cases, possession. etc.

Agglutination occurs also in the inflectional Indo-European Languages, but in contrast to the Turkic Languages the suffixes added are poly-functional. For example, the ending s in English denotes two functions: *a)* plural , as in *gardens; b)* genitive, as in garden's. It is also to be noted that English does not solely rely on agglutination in forming grammatical concepts. The plural, for example, can also be rendered through vowel changes: mouse, mice; child, children; etc.

In contrast to English, Turkic principle of agglutination, as it also applies to Kyrgyz , is strikingly regular and consistent. Suffixes in Kyrgyz consist either of closed or an open syllable with either *а/е* or *ы/и* as basic vowels. Exceptions are the suffixes *-уу/-үү* (see p.37), also *-уу+чу/-үү+чү* (pp43,62), and *+луу/+лүү*, etc. (p.43). Suffixes formed by one vowel or one consonant are rare.

As a rule, Kyrgyz stems or base words are also monosyllabic, e.g., *баш* (head), *кел-* (to come).

0.4. RULES FOR ADDING SUFFIXES TO STEM.

When adding suffixes to stem, Kyrgyz follows certain morphological and phonological rules:

0.4.1 Division between Verbs (verbal stems) and Nouns (nominal stems):

In term of suffixation of the Kyrgyz vocabulary is strictly divided between nouns and verbs. Only two kinds of suffixes exist: suffixes to be added to verbal stems and suffixes to be added to nominal stems. In order to visualize the strict separation between nouns and verbs it has been the practice to designate verbal stems with minus (-) sign and nominal stems with (+) sign. A verbal stem corresponds to the infinitive of an English verb.

Examples:

ат	"name"	ат+ым+	"my name"
кел-	" to come"	кел-иш-	"to come together; to agree
		кел-иш-им+	"agreement"
оку-	"to study"	оку-т-	"to make study, i.e. to teach"
		оку-муш+	"studied"
		оку-муш+туу	"scholar, learned person"

0.4.2 Phonological Rules: Laws of Vowel Harmony and Consonant Assimilation.

In addition to the above rule of distinguishing between verbal and nominal stems and suffixes, Kyrgyz also employs rules of Vowel harmony and consonants assimilation when adding suffixes to verbal and nominal stems.

0.4.2.1 Palatal- Velar Vowel Harmony.

Kyrgyz divides all vowels into palatal (front) and velar (back) vowels:

a) front vowels:	**е(э)**	**и**	**ө**	**ү**
b) back vowels:	**а**	**ы**	**о**	**у**

In a Kyrgyz word, i.e. stem plus suffixes, only front vowels or back vowels can occur, but never a mixture of the two. The stem vowel determines the quality of the vowels in the suffixes (progressive assimilation). If the stem contains a back vowel, and following vowels have to be back vowels too. The same rule applies for stems with front vowel:

Examples:

кыз+	"daughter"	кыз+ым	"my daughter"
эне+	"mother"	эне+м+де	"my mother"
сөз+	"word"	сөз+дөр+дөн	"from the words"
бил-	"to know"	бил-дир-	"to let know, to express"
		бил-дир-ет	"it expresses".

Note:
The quality of the vowels added to a foreign noun is determined by the vowel in the last syllable:

диалект	"dialect"	диалект+тер	"dialects"
фонетика	"phonetics"	фонетика+лык	"phonetical"

0.4.2.2 Labial Harmony I

The above rules of palatal-velar harmony have to be observed first, before the following rules of labial harmony can be applied.
After stems containing either a front (**ө**,**ү**) or a back (**о**, **у**) labial, suffixes with the basic vowel **ы** or **и** change the latter to the corresponding labial **у** or **ү**.

Example:

ой	"thought"	ой+суз (+сыз/сиз "without")	"thoughtless"
көз	"eye"	көз+сүз	"without eyes, i.e. blind"

0.4.2.3 Labial Harmony II (Labial Attraction)

This law is an extension of the above rules of Labial Harmony I, extending the effects of labialization also on the suffix vowel **а/е**, which are changed into **о** and **ө** respectively, after a preceding **о**,**ө** and **ү**. **Note:** no labial attraction takes place after **у**.

Examples:

	кол+	"arm, hand"	кол+дор (<**+лар**(plural)) "arms, hands"
	жол+	"road"	жол+до (<**+да** loc. case) "on the road"
But:	окуу+	"studying"	окуу+га (<**+га** dat. case) "for studying"

0.4.2.4 Consonant Assimilation

When adding suffixes with the initial consonants **л**(l), **н**(n), **д**(d), **г**(g), **б**(b) to stems ending in voiceless consonants, liquids and nasals, Kyrgyz assimilates the initial suffix consonant to the stem final consonant. These consonant changes will be indicated with each suffix introduced in the following materials.

0.5 Order of succession of suffixes.

Word-forming suffixes are added first to the stems, followed by grammatical suffixes (plural, possessive, case suffixes, etc.)

Examples:

оку-	"to study"
оку-муш+	"studying"
оку-муш+туу	"scientist, scholar"
оку-муш+туу+лар	"scholars"
оку-муш+туу+лар+ыбыз	"our scholars"
оку-муш+туу+лар+ыбыз+дын	"of our scholars"

In noun formations a case suffix occupies the final position. In verb formations the negative suffix **–ба/-бе** (>-па-/-пе-, etc.) is added first to simple or derived verb stems.

Examples:

кел-	"to come"	кел-иш-	"to come together; to agree"
кел-бе-	"not to come"	кел-иш-пе	"not having agree"
оку-	"to read"		
оку-ба-	"not to read"	оку-т-па	"not to teach"

THE KYRGYZ ALPHABET

0.6.1 General Remarks

During the course if their history the Kyrgyz have used a number if scripts. Their first alphabet was the Orkhon-Yenisey script, also called the Turkic Runic script, which survived in inscriptions on funeral and memorial stones dating back to the 8th century AD. The "Runic" script was also used by other Turkic peoples gradually adopted the Arabic alphabet in connection with their conversion to Islam. The Kyrgyz became Muslims only in the 19th century. Most likely they used the Arabic script prior to that time, particularly in their interaction with their Muslim neighbors.

The Arabic script which the Kyrgyz started to use in the 19th century was modified in 1923 and signs were introduced to distinguish the vowels **o,u** and ö,.ü. In 1927 the Kyrgyz, together with all other Turkic peoples of the former Soviet Union, adopted a common Latin alphabet. This alphabet was replaced in 1941 by the Cyrillic, with a few additional letters for sounds non-existing in Russian: **ө**, **ү** and **ң**. The Cyrillic alphabet is still used today. A decision has, however, been made to switch in the future to the Latin script.

0.6.2 Kyrgyz Alphabet and Rules of Pronunciation.

а	[a]	like **a** in English *gun*
Бб	[b]	like **b** in English *band*
Вв	[w]	like **w** in English *wise*
Гг	[g]	like **g** in English *go*
Дд	[d]	like **d** in English *door*
Ее	[e[	like **e** in English *pen*
Ёё	[yo]	like **yo** in English *yoke*
Жж	[dj]	like **dj** in English *jam*
Зз	[z]	like **z** in English *zoo*
Ии	[i]	like **i** in English *kiss*
Йй	[y]	like **y** in English *yes*
Кк	[q]	is pronounced with back vowel: ***кыз***
	[k]	is pronounced with front vowel: ***көл***
Лл	[l]	like **l** in English *cold*
Мм	[m]	like **m** in English *me*
Нн	[n]	like **n** in English *now*
Ңң	[Ù]	like the combination **ng** in English *hunger*
Оо	[o]	like **o** in English *wrong*
Өө	[ö]	like umlaut ö in *German*
Пп	[p]	like **p** in English *plum*
Рр	[r]	like **r** in English *rose* but *front*
Сс	[s]	like **s** in English *sun*
Тт	[t]	like **t** in English *tan*
Уу	[u]	like **u** in English *cool*
Үү	[ü]	like umlaut **ü** in English *German*
Фф	[f]	like **f** in English *far*
Хх	[h]	like **h** in English *hard*
Цц	[ts]	occur only in Russian loan words
Чч	[c″]	pronounced like **ch** in English *change*
Шш	[é]	like **sh** in English *shall*
Щщ	[é c″]	occurs only in Russian loan words
Ъъ	'	hard sign, occurs only in Russian loan words
Ыы	[ï]	like **i** in English *pit* but *short*
Ьь		soft sign, occurs only in Russian loan words
Ээ	[e]	occurs in only initial position, pronounced like **e**
Юю	[yu]	like **yu** in English *you*
Яя	[ya]	like **ya** in English *yard*

0.7 PARTS OF SPEECH.

Зат атооч - Noun

Ким? Эмне?
(Who? What?)

Асан козу
бала сут
Джон тоо

Сын атооч - Adjective

Кандай? Кайсы?
(What? Which of?)

Кайчылуу жашыл
шайыр көк
ыйлаак кичине

Сырдык сөздөр Interjection

бали-бали, ах-ох, ой-ой, ай-ий, чиркин.

Тууранды жана элестүү сөздөр;

жалт-жулт, шылдыр - шылдыр, тарс-турс

Этиш - Verb

Эмне кылды? Эмне кылат? Эмне кылып жатат? Эмне болду? Эмне болуп жатат? Кантет (What do you do? What are you doing?

сүйлөйт маарайт
ойнойт оттойт
ырдайт көгөрөт

Кызматчы сөздөр Form word

жандооч; жөнүндө, аркылуу, боюнча, үчүн, менен, чейин, бери.

байламталар; себеби, аткени, эгер, ошончо, бөлүктөр; га, же.

Ат атооч - Pronoun

Ким? Кимдер?
Эмне? Эмнелер?

Мен Биз
Сен Силер
Сиз Сиздер
Ал Алар

Сан атооч - Numeral

Канча? Нече?
Канчанчы? Неченчи?
Канчоо? Нечөө? (How much(many)?

бир, биринчи, бирөө, алты

Тактооч - Adverb

Кандай? Кантип?
Канча? Качан? Кайда?
Кайдан? (Where?
When? Where from?

жай, ылдам, бат-бат, аз, көп, ашык, ылдый-өйдө. алга, бүгүн, эртең

0.7.1 Nouns

0.7.1.1 Declension of Nouns.

Kyrgyz has six cases: nominative, genitive, dative, accusative locative and ablative. As in other languages, cases show the relationship of nouns to other words in sentence. With the exception of the nominative, which has no case marker, all other cases are formed by adding case suffixes to noun stems (at horse) or derived noun formations (ат+та+рым 'my horses"). A case suffix is last suffix to be added to nouns. It follows plural and possessive suffixes (ат+тар+ым+а "to my horses").

The nominative functions as the subject of the sentence: окутуучу келди "the teacher came". The genitive is used to express definite ownership, e.g. "the teacher's house" is rendered in Kyrgyz окутуучунун үйү (teacher-of; house-his) The dative case renders direction, expressed in English by the prepositions; "to, into, towards". The accusative states the definite direct object. The Locative indicates location, rendered in English by the prepositions "in, at, on". The ablative expresses separation (English "from").

0.7.2 Verbs

0.7.2.1 Tenses

Tenses are formed in Kyrgyz from verbal nouns (e.g. кел-ген+)to which personal pronouns or possessive suffixes are added.

In past tense formations, Kyrgyz does not emphasize the action itself but the physical position of the speaker in regard to the action. It is more important in Kyrgyz to establish where the speaker was when action happened. Was he/she an eyewitness or did he/she only hear about the action? If the latter is the case, then question of whether the speaker heard about it from reliable or unreliable sources must be answered. It is also important to indicate a past action or situation of which the speaker had no previous knowledge but leaned *later* about through reliable sources. In each instance, the speaker's position is clearly defined by different past tense formations.

Future tenses differentiate between the speaker's perception of whether an action will definitely take place or whether its execution is doubtful.

0.8 WORD ORDER

The basic word order in a Kyrgyz sentence is *subject-object-predicate*.
The predicate either noun or verb predicate, stands at the end of the sentence. The predicate includes the person/subject:

келди	"(I saw) he/she/it came" (lit.: came-he)
окуучумун	"I am a pupil" (lit.: Pupil -I)

Direct and indirect objects precede the predicate. Expressions of time and locality precede the objects or, in their absence, are placed before the predicate-subject.
Noun subjects, placed at the beginning of the sentence, are only necessary to identify the third person predicate-subject, because Kyrgyz, like other Turkic languages, does not distinguish gender (see 0.9.1):

Кат жазды	"He/she/it wrote a letter" (lit.: letter wrote – he/she/it)
Гүлнара кат жазды	"Gulnara wrote a letter"

0.9 MAIN DIFFERENCES BETWEEN KYRGYZ AND ENGLISH.

0.9.1 Kyrgyz has no grammatical gender. It does not distinguish between female, male and neutral forms. Depending on the context the third person singular pronoun **ал** may be translated as "he, she, it". Similarly, the third person in tense formations may be referring to "he, she, or it". The third person possessive suffix as in **китеби** does not differentiate between "his, her or its book".

0.9.2 Kyrgyz has neither a definite article ("the") nor an indefinite article ("a, an"). Only the context indicates whether or not to translate a noun with a preceding definite or indefinite article.

0.9.3 Kyrgyz has no auxiliary verb "to have". Instead, it uses the phrase "my-so-and-so exists (does not exist)":

үй-үм бар (жок), "my house exists (does not exist)"",
i.e., "I have (not) a house".

0.9.4 Kyrgyz has no modal verbs such in English "can, could, may, might, will, shall, should, must". Each of these words requires a rephrasing in Kyrgyz. For example: "I must go" is rendered as "my going is necessary" **бар-уу+м** (or **бар-ыш+ым) керек. "**I can go" translated into **бар-уу+м мүмкүн** "my going is possible" or **бар-а аламын/алам.**

Various construction are also used to express English "shall, will, want"

Бар-гы+м келди "i want to go" (lit.: my desire to go has come)
бар-айын "I will go".

0.9.5 Kyrgyz has no verb "to need". The English phrase "I need bread" is expressed as "to me bread necessary" **мага нан керек.**

0.9.6 Although direct imperative forms exist, Kyrgyz frequently refrains from using them in polite speech. A command will be rendered as advice: "if you do so, it would be good" meaning "you should do it", e.g., **үйгө барсаңыз жакшы болот.**

0.9.7 Instead prepositions Kyrgyz uses postpositions requiring specific case suffixes of the preceding noun as, e.g. **кийин** "after":

мектеп+тен (abl) **кийин** "after school"

0.9.8 For expressing adverbs of manner like "always, fast, unexpectedly", Kyrgyz makes use of verb compounds consisting of the main verb in a converbial **-(ы)п/-(и)п** or **-а/-е** from followed by a verb denoting a movement of their etc.) which describes haw the action expressed in the converbial form proceeds:

Бул мектепте окуп жүрөмүн "I study (for some time) at this school"

(lit.: Istudy and go on, doing so).

0.9.9 Finally, Kyrgyz has neither dependent clauses, nor does it have subordinating conjunctions "when, before, after, since, while, that, which, who" etc. The English dependent clause "when he came" is rendered " at (his) coming": **кел-ген+де.**

Likewise, English relative clauses correspond in Kyrgyz to attributive phrases: " a letter which was written" translates into "having written letter": **жазылган кат.**

ABC - алфавит
(Айтылышы - pronunciation)

Аа	(а)	Бб	(бэ)	Вв	(вэ)	Гг	(гэ)
Дд	(дэ)	Ее	(йе)	Ёё	(йо)	Жж	(жэ)
Зз	(зэ)	Ии	(и)	Йй	(ий)	Кк	(ка)
Лл	(эл)	Мм	(эм)	Нн	(эн)	Ңң	(ың)
Оо	(о)	Өө	(ө)	Пп	(пэ)	Рр	(рэ)
Сс	(эс)	Тт	(тэ)	Уу	(у)	Үү	(ү)
Фф	(эф)	Хх	(ха)	Цц	(цэ)	Чч	(чэ)
Шш	(шэ)	Щщ	(ща)	ъ	(hard sign)	Ыы	(ы)
ь	(soft sign)	Ээ	(э)	Юю	(йу)	Яя	(йа)

Аа 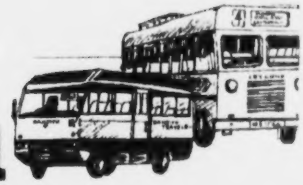 **Вв Бб** 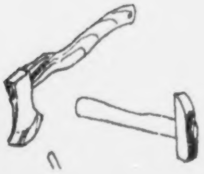

Автобус

Балта Балка

Дд 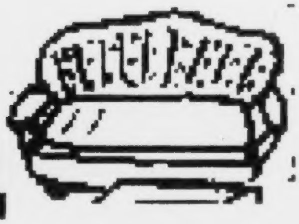 **Гг**

Диван

Гүл

READ

Аа ата, апа, бала, айда, ырда, канча, айт, такыр, сура, кайда, канчада, тарак, калпак, акча, тамак, чакыр.

Бб бала, бийле, абал, бүгүн, беш, быйыл, кабар, бер, бил, билим, бут, баш, бор, белек, себеп, борбор, обон, абдан.

Гг гүл, бүгүн, илгич, мерген, ага, кимге, эмнелерге. эгин, мугалим, ага, тамга, алга.

Дд дайыма, айда, пайда, милдет, кайда., кедей, дептер, дүкөн, директор, майда, дүйнө, далай, жолдош, дос, кайда.

алма

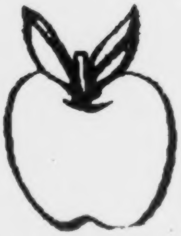

ачкыч

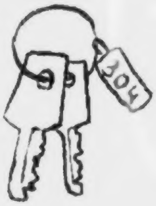

балаты

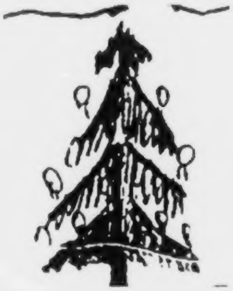

балык

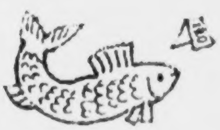

Ее

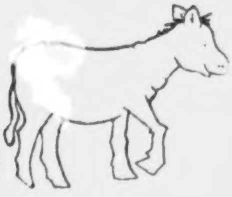

эшЕк

Жж

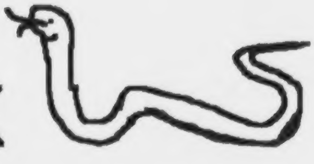

Жылан

Зз

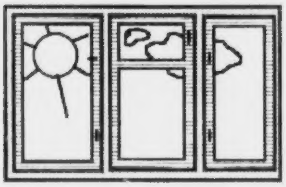

тереЗе

И

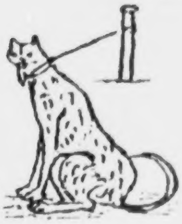

Ит

Йй

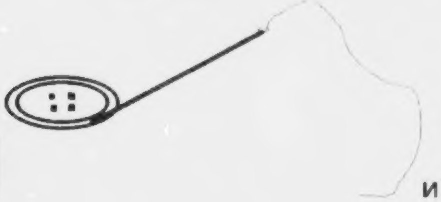

иЙне

READ

Ее	мен, сен, белек, эшек, тилек, желек, эмне үчүн, керек, мергенчи, бешик, жеңе, эже, эне, жеке, сегиз, жети, сексен, жетимиш.
Жж	жаша, жол, манжа, тажа, жөжө, жүгүр, жибер, жат, жылдыз, жакшы, жаман, жатта, жүргөн-турган, эмне жөнүндө, жума, жаз,
Зз	заман, азамат, кызыл, кызык, азык, түз, туз, жүзүм, кез, кездеме, тогуз, кызмат, отуз, жаз, аз, арзан, терезе, жезде, тизме, изде.
Ии	иште, бийле, темир, жетим, билим, келишим, бир, кир, ишен, илим, ит, тиш, ич, китеп, ийгилик, тилек, билек, эшик, тизме.
Йй	айт, сайра, кайра, кий, кийин, бийле, пайда, кайда, ай, ыйла, сыйла, уй, буйрук, үй, сүйлө, үйрөн, кыйкыр, байла, жай, май.

желек

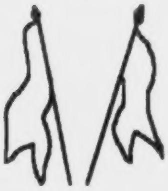

жылдыз

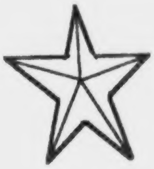

жумуртка

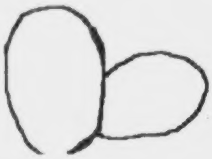

жангак

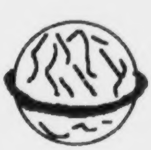

кайчы

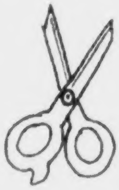

Кк

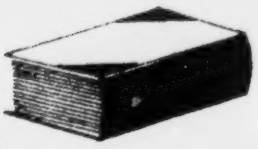

Китеп

Лл

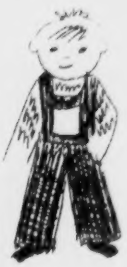

баЛа

Мм

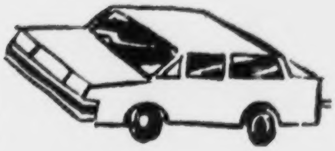

Машина

Нн

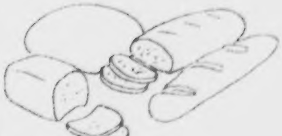

НаН

Ңң

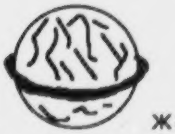

жаҢгак

READ

Кк кызык, кызыл, казак, акыркы, сабак, тарак, китеп, килем, дүкөн, кат, ак, көк, өкмөт, мүлк, ким, калпак, кол, көз, кырк, каш, кулак.

Лл бала, чала, элүү, алты, салым, салык, алтын, салт. кал. алыс, жалаа, жылаан, кызыл, кылыс, кыл, бил, билим, илим, калп.

Мм май, дайыма, төмөн, молдо, майда, машина, өкмөт, сүйлөм, жөндөмө, башкарма, максат, мин ким, кимдер, менин, мекен.

Нн нарын, найза, нан, качан, заман, күн, күнүгө, бүгүн, түн, түндө, аман, чакан, каман, назик, жаман, начар, он, токсон, сексен.

Ңң миң, тең, жеңе, сиңди, иңир, маңыз, жалаң, таң, таңырка, аңды, жаңжал, жеңил, жеңиш, кең, мең, жең, чаң, оң.

кеме

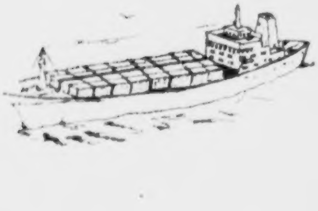

лимон

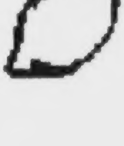

найза

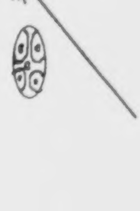

май

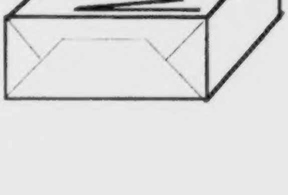

Oo

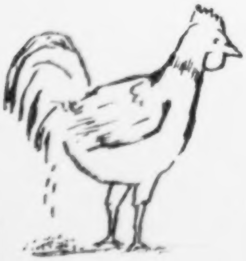

Өө

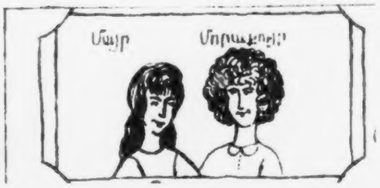

тООк

сүрӨт

Пп

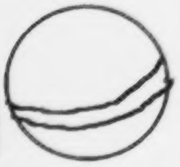

Рр

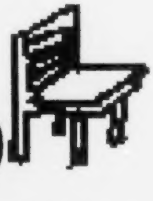

Сс

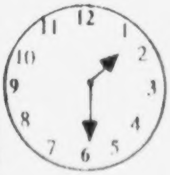

тоП

отуРгуч

Саат

READ

Оо орус, оку, короз, тоо, орун, сонун, отургуч, оюн, ой, ойло, ойно, болочок, тоголок, конок, мончо, сом, жомок, тозок, ошондо.

Өө өкмөт, жөнө,өз, өнөр, жөжө, көнүгүү, дүкөн, сүлө, үйдө, мөөнөт, сүрөт, үйрөн, көк, көк, көп, көмүр, көңүл, сөйкө, өйдө, төмөн.

Пп пайда, тап, жап, сап, апырт, сапар, шып, апа, жапайы, дептер, элпек, пейил, эпте, кептер, кеп, эмеп, жапыз, капыр, топ.

Рр бар, кабар, начар, сапар, арык, сары, кырк, жыйырма, азыр, ырахмат, терезе, отургуч, кара, сүрөт, жүгүр, кар, тар, жар, тарт.

Сс сүйлө, сонун, асман, жаса, максат, сабиз, сексен, сабак, саламат, самын, сүлгүр, сүрт, орус, дурус, салам, соо.

кой

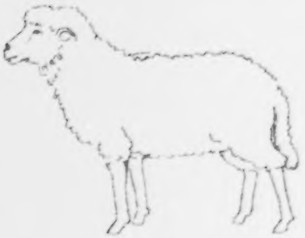

коңгуроо

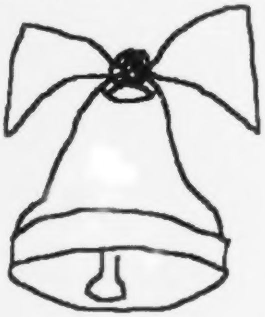

саат

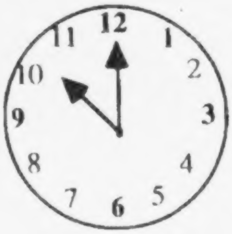

Тт

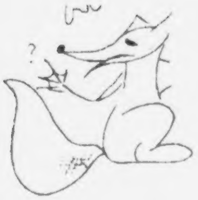

Түлкү

Уу

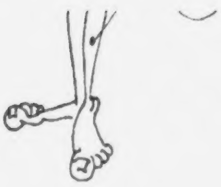

бУт

Үү

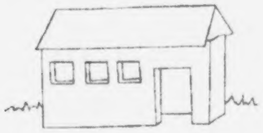

Үй

Фф

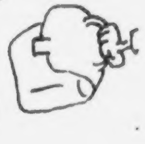

портФель

Чч

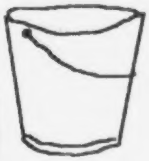

Челек

READ

Тт тилек, талант, катар, аттар, катын, салтанат, саламат, тыйын, тил, тогуз, токсон, кат, жатта, айт, салт, терезе, кет, жет, тиле.

Уу ук, ушул, кудай, куудул, уул, улуу, мугалим, окуучу, сура, бут, укта, укук, сулуу, куу, улак, катуу, жазуу, укмуш, тууган, уйку.

Үү үй, дүкөн, мүлк, түлкү, мүчө, сүлгү, үлгү, күн, сүйлө, дүйнө, дүнүйө, күмөн, үйрөн, үйрөт, түшүн, түшүндүр, сүйлөм, көнүк, өмүр, көмүр.

Фф фонарь, Франция, Уфа, кофта, февраль, марафон, морфология, фонология, фильм, фашизм, афиша, физиология, тиф, миф, триумф, философия.

Чч чоң, чырак, ачкыч, акча, баскыч, тепкич, ич, чана, чай, ачка, чарча, чач, чеч, акчүч, эчки, ички, кичинекей, чүпүрөк, чаң, сүрткүч, качан, үчүн.

Шш шайыр, аашкана, шамал, тамаша, баш, иште, жаша, башта, беш, келишим, талаш-тартыш, шаш, шашкалак, шашлык, түш, күрөш, шаар, үшү, түшүм.

Ыы ырахмат, ырай, ырас, ыйла, сыйла, дайыма, тышкы, акыркы, азыркы, атыр, кызык, кытмыр, ыйман, тыйын, кыйын, сайын, сыйын, камыр, самын.

Ээ эшик, эшек, мээнет, эрке, эркек, эрте, эртең, эгиз, эмне, эмерек, ээн, элик, жээн, ээ, ээр, мээ, кээде, дээр, эгин, мээлей, бээ, жээк,кээ.

Шш 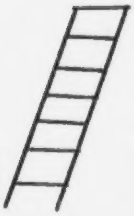 Ыы6 Ээ 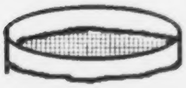

Шаты алтЫ Элек

Юю 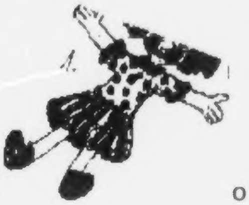

оЮнчук

READ

а - ы	о - у	э/е - и	ө - ү
сабак	короз	белек	өкмөт
капыр	оруу	эшик	көнүл
тыйын	куудул	билим	үлгү
ырай	улак	килем	сүрөт
жаса	ойно	жетеле	жөнө
чакыр	отур	кетир	конүк
кыйкыр	угуз	ичир	түшүн
ыйла	сура	ишен	сүйлө
жаман	тоголок	кенен	бөлөк
жакшы	сонун	женил	төгүн
тышкы	укмуш	бийик	бүгүнкү
ылай	улуураак	жибек	күмөн
кайда	ошол	эчтеме	өздөрү
кайсы		сенин бирдеме	өзүм
мына	ушул		бүтүн
		сексен	
алты	токсон	эки	төртөө
жыйырма	тогуз	биринчи	төртүнчү
кырк	ушунча		үчүнчү
		бекер	
абдан	ошондо	кеминде	бөтөнчө
алыс	орусча	тигинде	өзүнчө
ыраак	ушундай	илгери	бүгүн
быйыл	улам		түндө

КА КЫ КО КУ

кыз	- girl
каз	- goose
козу	- lamb
улак	- goot
бул	- this
бак	- bring up

1. Listen, repeat and read.

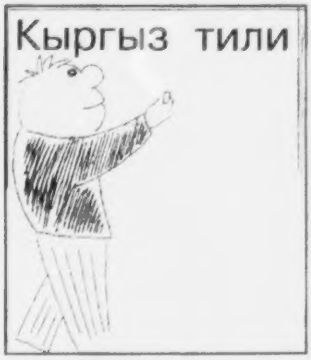

Г(гы)

там-га Са-гын

кыр-гыз му-га-лим

ГА ГЫ ГО ГУ

кыргыз тили	- the kyrgyz language
тамга	- letter
сабагы	- his/her lesson
мугалим	- teacher
Сагын	- Sagyn (name)
гүл	- flower
гүлдөө	- blooming

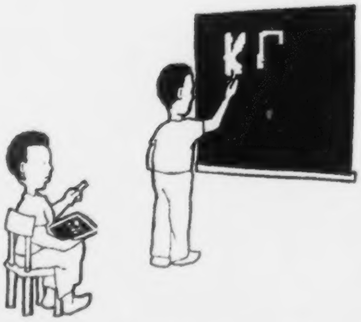

- Бул ким? - Бул мугалим
- Бул ким? - Бул Сагын
- Бул **К** тамгасы
- Бул Г тамгасы.

К

(э, и, ө, ү) эки, ким, күлкү, килем, көрөм

(а, о, у, ы) оку, кат, кыш, кулак, токой

Г

(э, и, ө, ү) сүзгүч, жүгөрү, сегиз, тегерек

(а, о, у, ы) сагыз, сузгуч, жогорку

Listen, repeat, read. Mind the pronunciation.

Ңң чоң ата жаң-гак чоң эне ба-ды-раң

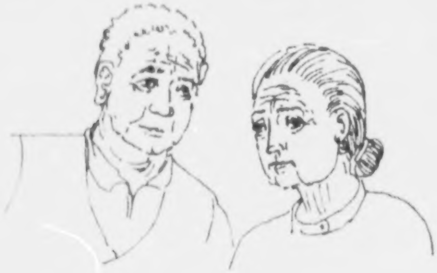

Бул - чоң ата

Бул - чоң эне.

Нн	Ңң
мен	мең
чын	чоң
чан	чаң
жан	жаңырт
жаны	жаңы

Бул -

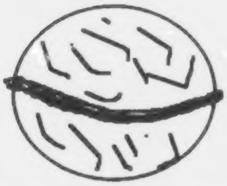

Бул -

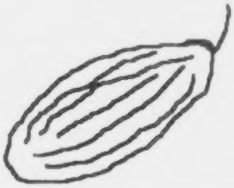

Оо

тоо коз кыр-гоол

тоок коон сак-тоо

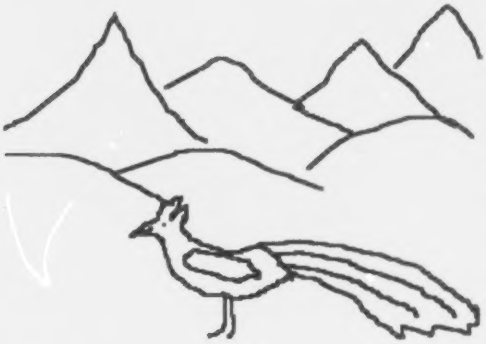

тоо	- mountain
тоок	- hen
кооз	- nice, beautiful
коон	- melon
кыргоол	- pea cock
сактоо	- protection
окуу	- read
оку	- study
токой	- wood/forest
ойно	- play

ток	тоок
оз	ооз
боз	бооз

Өө

төө көө-көр
ө-рөөн Дөө-лөт

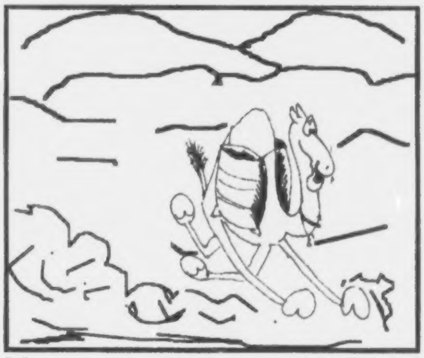
Мына чөл. Чөл - ысык. Төө чөлдө.

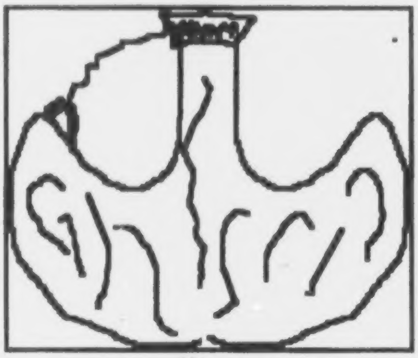
Көөкөр

өйдө	- up	Ысык-Көл	- Issyk-Kul
өзөн	- river	Өмүр	- life/(name)
өзүм	- myself	Өскөн	- (name)
өзү	- himfelf/herself	төө	- camel
өзүң	- yourself	өрөөн	- valley
көл	- sea	көөкөр	- (national dish)
көп	- many, much	сөөк	- bone
өрдөк	-duck		

Уу

суу у-луу
ак-куу о-ку

суу	- water
ак-куу	-swan
улуу	- great
сулуу	- beautiful
уулу	- his/her son
окуу	- study
буу	- steeam
бу	- this

Окуу -
билим
булагы

Make distinction.

кур	- strap	куур	- fry
куп	- slave	куу	- cunning
ур	- beat	ууру	- thief
сур	- gray	суур	- suslic (a kind of ground squirrel)

Үү

ү-кү күрп кү-күк
ү-пүп түл-кү кү-чүк

Үкү, үпүп, күкүк - канатуу куштар.
Бул үндүк. Бул түлкү. Бул күчүк.

үр	үрүү
күч	күчтүү
күл	күлүү
түр	түрдүү

Чч

Бул эмне?

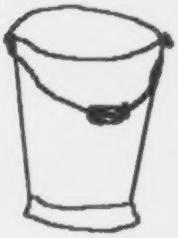

чака

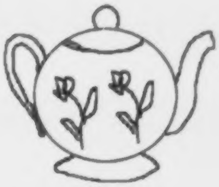

чайнек

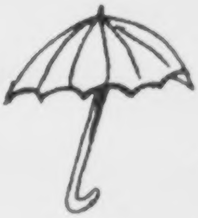

чатыр

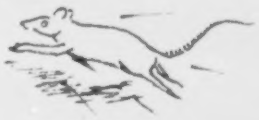

чычкан

1. Чака менен суу ташыйт
2. Чайнектен чай ичет.
3. Чатыр жаандан калкалайт.
4. Чычкан буудай жейт.

Бул эмне?

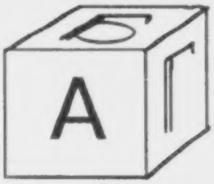

кубик

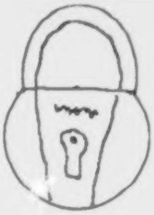

кулпу

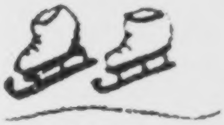

коньки

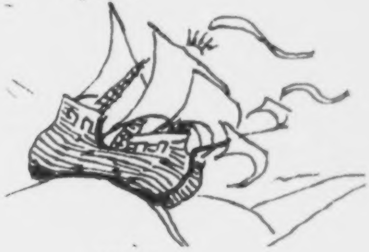

кеме

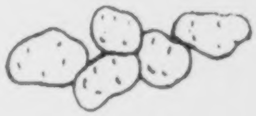

картошка

1. Кубик менен ойнойт.
2. Кулпу менен бекитет.
3. Коньки менен муз тебет.
4. Картошка менен тамак кылат.
5. Кеме суудa сүзөт.

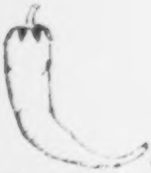
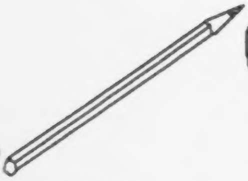
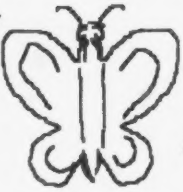
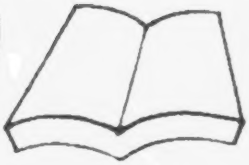

Бул эмне ? Калемпир карандаш көпөлөк китеп

1. Калемпирди тамақка кошот.
2. Карандаш менен сүрөт тартат.
3. Көпөлөк жайында келет.
4. Китепти окуйт.

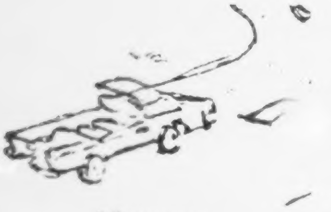
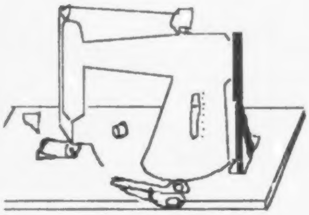
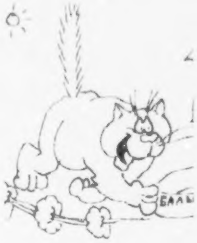

Бул эмне ? Машина бут машина мышык

1. Машина жүк ташыйт
2. Бут машина кийим тигет.
3. Мышык чычкан кармайт.

ТЕМА: САЛАМДАШУУ. КОШТОШУУ.
GREETINGS. PARTINGS.

Биринчи сабак	First lesson
1 (бир)	1 (one)

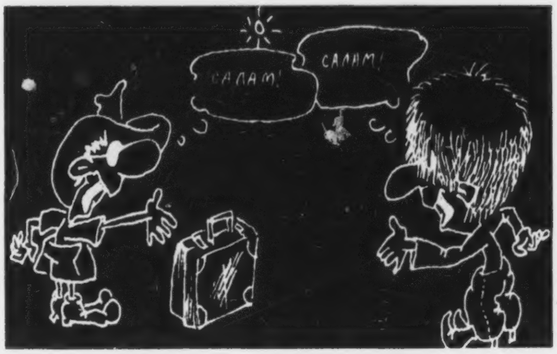
САЛАМ!
САЛАМ!

YOU WILL LEARN :

- To express simple greetings;

GRAMMAR :

- Noun. Nominative Case

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE: Listen and act out dialogues.

- Салам Айша!
- Салам Асан!
- Кандай?
- Жаман эмес.

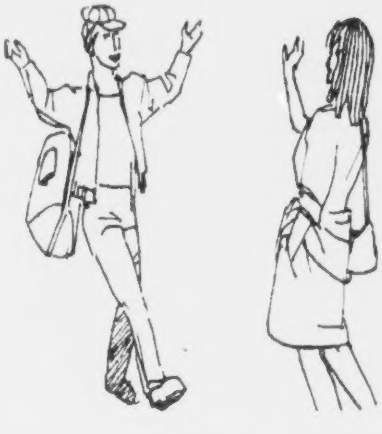

- Салам Асан, иштер кандай?
- Рахмат, жакшы.

- Салам!
- Салам!
- Менин атым Асан, сенин атың ким?
- Менин атым Айша.

- Кандай?
- Жакшы, өзүңчу?
- Алынча.

VOCABULARY

Салам!	- Hi!
Кандай/Иштер кандай?	- How are you?
Өзүңчү?	- And how are you?
Рахмат, жакшы.	- Thanks, fine.
Жаман эмес./Алынча.	- Not bad.
Сенин атың ким?	- What is your name?
Менин атым ...	- My name is ....
Бул	- This
Ким?	- Who?
Эмне?	- What?

1.PHONETIC DRILL

Listen, repeat and practice

а - ат ы - ыр
о - от у - ут
э - эт и - ит
о - от у - ут

Listen, read and practice

а - тым и - шим ө - зүм
а - тың и - шиң ө - зүң
а - ты и - ши ө - зү

Read and practice

- Сенин атың ким?
- Менин атым Марли.
- Менин атым Асан.
- Менин атым Самат.
- Менин атым Атай.
- Менин атым Исмаил.

- Иштер кандай?
- Иштерим жакшы.
- Иштерим жаман эмес.
- Иштерим алынча.
- Рахмат, жакшы.
- Өзүндүн иштериң кандай?

2.GRAMMAR

There are two questions in NOMINATIVE CASE #1
Ким? - Who? => **denotes only people**
Эмне? - What? => **denotes animals and inanimate subjects.**
The nominative case is used to denote subjects.

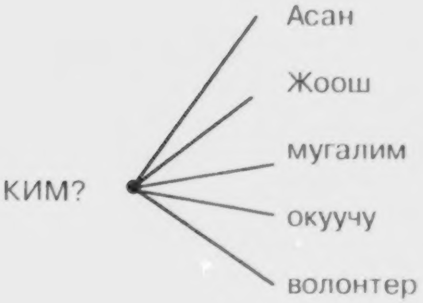
КИМ?
Асан
Жоош
мугалим
окуучу
волонтер

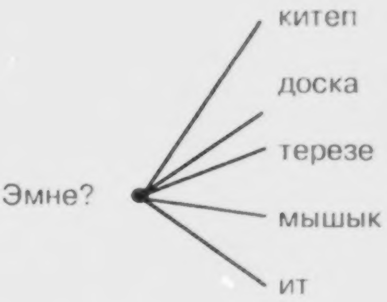
Эмне?
китеп
доска
терезе
мышык
ит

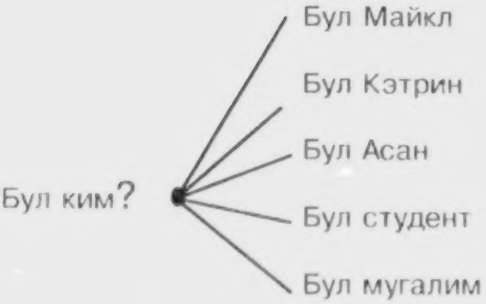
Бул ким?
Бул Майкл
Бул Кэтрин
Бул Асан
Бул студент
Бул мугалим

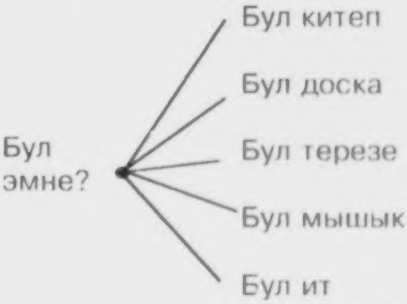
Бул эмне?
Бул китеп
Бул доска
Бул терезе
Бул мышык
Бул ит

3. PRACTICE

Ex 1. КИМ? ЭМНЕ? деген суроого жооп берген сөздөрдү экиге бөлүп жазгыла
Divide these pictures in two groups WHAT? and WHO?.

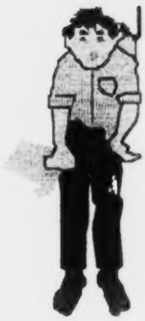

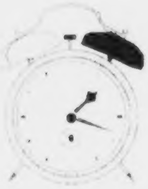

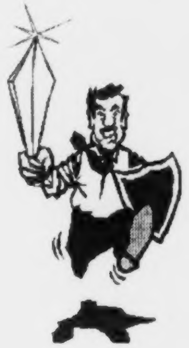

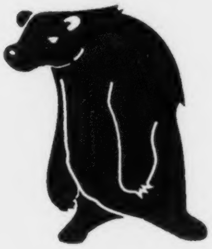

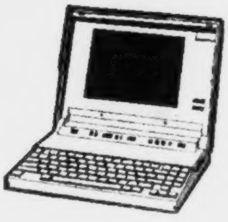

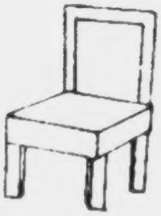

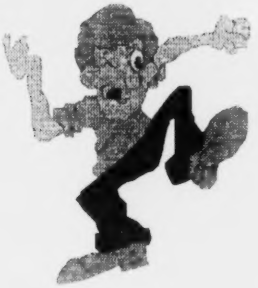

Ex 2. Бул сөздөрдүн ичинен КИМ?, ЭМНЕ? деген суроого жооп берген сөздөрдү таап экиге бөлгүлө
Identify the words, which answer the questions WHO? and WHAT? and divide them in two groups

Агай, эжей, мугалим, китеп, бор, терезе, окуучу, калем, эшик, Асан, дептер, доска, мышык, ит, мектеп, Кэтрин, Патрик, Тин.

Ex 3. Суроо берип, суроолорго жооп бергиле
Ask questions **What is this?** and **Who is this?** and answer.

БУЛ КИМ?

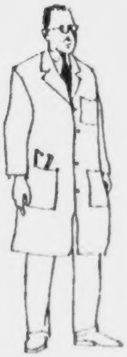

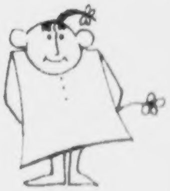

БУЛ ЭМНЕ?

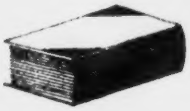

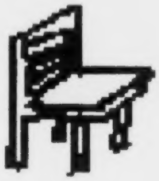

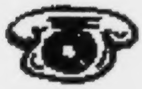

Ex 4. Диалогду керектүү сөздөр менен бүтүп, анан түгөйүңөр менен ойногула.
Complete these conversations with suitable words and then practice them with a partner

а)

- ________ Айша!
- Салам ________!
- ________________?
- Жаман эмес.

б)

- ____________!
- Салам !
- _____________?
- Менин атым Джон.
  Сенин атың ким?
- ________________.

в)

- Салам Асан. ____________?
- Рахмат. ____________.

г)

- ______________?
- ___________, өзүңчү?
- ____________ ____________.

LET'S TALK

Ex 5. Диалогду түзгүлө.
Make up a dialogue.

а) Досуң менен саламдашып анын иштери жөнүндө сура.
Greet your friend and ask him/her about his work and well being.

б) Жанындагы студент менен саламдашып таанып. Өзүндүн атыңды айт, анын атын сура.
Greet your neighboring student and introduce yourself and ask him/her about him/herself.

в) Өзүңдү группалашыңа тааныштыр.
Introduce yourself to some of your classmates.

TEMA: *САЛАМДАШУУ. КОШТОШУУ.*
GREETINGS. PARTINGS

Экинчи сабак	Second lesson
2 (эки)	2 (two)

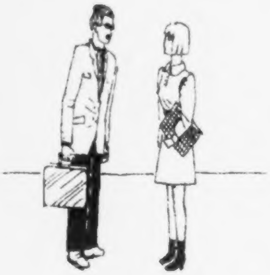

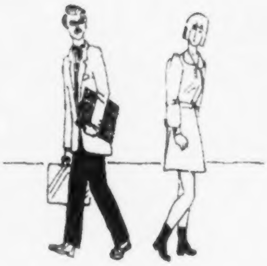

YOU WILL LEARN :

- To express simple greetings;
- To take leave;

GRAMMAR :

- Polite endings;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE: Listen to and act out the dialogue.

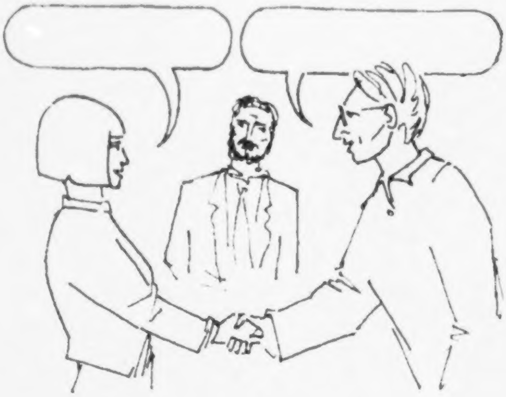

а) - Саламатсызбы!
- Саламатчылык!
- Иштериңиз кандай?
- Жакшы, рахмат.

б) - Кандайсыз?
- Рахмат, жакшы.
- Иштериңиз жакщыбы?
- Жакшы.

в) - Саламатсызбы Айша-апа!
- Саламатчылык Асан!
- Ден соолугуңуз кандай?
- Рахмат, жакшы.
- Саламатта болуңуз, апа.
- Жакшы бар.

г) - Саламатсызбы агай!
- Саламатчылык.
- Сиз канча жаштасыз?
- Мен 45 (кырк беш) жаштамын, өзүңчү?
- Мен 18 (он сегиз) жаштамын.

д) - Ассалом алейкум!
- Алейкум ассалом!
- Иштериңиз кандай?
- Жаман эмес.
- Жакшы калыңыз.
- Саламатта болуңуз.

е) - Сиз кайдан келдиңиз ?
- Мен Америкадан келдим.
- Сиз окуйсузбу же иштейсизби?
- Мен окуймун.
- Мен иштеймин.

PROVERB

"Сиз" деген сылык сөз,
"Сен" деген сенек сөз.

VOCABULARY

Саламатсызбы?	- Hello
Саламатчылык	-
Ассалом алейкум	-
Алейкум ассалом	-
Иштериңиз кандай?	- How are things?
Иштериңиз жакшыбы?	- How are things?
Ден-соолугуңуз кандай?	- How's your health?
Сиз канча жаштасыз?	- How old are you?
Мен 40 жаштамын.	- I am 40 years old
Сиз кайдан келдиңиз?	- Where are you from?
Мен Америкадан келдим	- I am from America
Сиз окуйсузбу же иштейсизби?	- Do you study or work?
Мен окуймун	- I study

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

сыз - суз - сиз - суз
ныз - нуз - низ - нуз

мен - сен - сиз - ал
биз - силер - сиздер - алар

2. Listen, repeat, read and practice

мен - менин
сиз - сиздин

сен - сенин
ал - анын

менин атым, сенин атың, сиздин атыңыз, анын аты

2.GRAMMAR

Polite endings in the kyrgyz are very important. When we speak to older people, to a teacher, to superior and to a new acquintance we use the following polite endings.

Adjective + -сыз, -сиз
adverbs. –суз, -сүз

EXAMPLE:

жакшы + сыз + бы - Are you fine?
саламат + сыз + бы - Are you fine (health)?
улуу + суз - You are older?

Noun + 2 pers.poss.end. + -ңыз, -ңуз
-ңиз, -ңүз

EXAMPLE:

иш + и~~ң~~ + ңиз	your business
ден-соолук + у~~ң~~ + ңуз	your health
оку + у~~ң~~ + ңуз	your classes
дос + у~~ң~~ + ңуз	your friend

VERB + -(ы)ңыз, -(у)ңуз
-(и)ңиз, -(ү)ңүз

EXAMPLE:

а)	бар + ыңыз	go please
	ук + уңуз	listen please
	кир + иңиз	come in please
	көр + үңүз	look please

б) мектепке бар + а + сыз + бы - Will you go to school?

кайда бар + а + сыз - Where will you go?
эмнеге бар + а + сыз - Why will you go?

3.PRACTICE.

Ex 1. Сүйлөмдөрдү сылык формасынын мүчөлөрү менен бүтүргүлө.
Complete the sentences with a polite endings.

Саламат_____, ден-соолук_____, кал_____, кандай________

кел_______, жакшы_______, саламат_________, кел_______

оору______, улуу_____

Ex 2. Сылык формадагы мүчөлөрдүн астын сызгыла.
Underline polite endings.

келиңиз, саламатсызбы, ден-соолугуңуз, барыңыз, отуруңуз, сүйлөңүз, жазаңыз, окуңуз, кайталаңыз, сураңыз, туруңуз

Ex 3. Бул суроолорду түгөйүңүздөн сураңыз жана орун алмашкыла.
With a partner take turns asking each other these questions.

- Сиздин ден-соолугуңуз кандай?

- ________________________________

- Сиз кайдан келдиңиз?

- ____________________________

- Сиз окуйсузбу?

- ________________________________

- Сиз иштейсизби?

- ________________________________

Ex 4. Окшош диалог түзгүлө.
Make up similar dialogues.

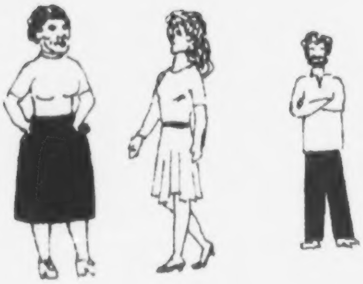

- Саламатсызбы эже!
- Саламатчылык!
- Ден-соолугунуз кандай?
- Рахмат, жаман эмес. Сиз кимсиз?
- Мен Джейн. Бул Роберт.
- Сиз кайдан келдиңиз?
- Мен Мичигандан келдим. Мен мугалиммин.

Ex 5. Төмөнкү сөздөрдү, сөз айкаштарын колдонуп диалог түзгүлө.
Make up dialogues using the following words and expressions.

а) саламатчылык, жакшы, ден-соолук, иштер кандай, жаман эмес, рахмат, саламатсызбы.

б) Кайдан келдиңиз? Сиз окуйсузбу? Америкадан, мен, иштеймин, мен окуймун, иштериңиз жакшыбы? саламатта болуңуз.

Ex 6. Туура суроолорду таап ордуна койгула.
Ask the correct questions to the given answers below.

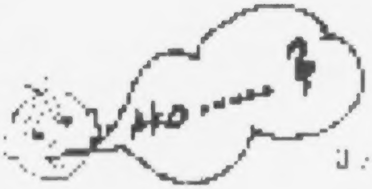

а) ____________ Жакшы, рахмат
б) ____________ Алейкум салам
в) ____________ Саламатчылык
г) ____________ Мен иштейм
д) ____________ Мен окуйм
е) ____________ Америкадан
ж) ____________ Бул Роберт
з) ____________ Бул Майкл

Ex 7. Бул сүрөттө Асан төмөндөгү кайсы саламдашууну колдонот.
Which expression can Asan use in this picture?

1) Саласатсызбы!
2) Ассалом алейкум!
3) Саламатсызбы агай!

Жооп беруу:
1) Саламатчылык
2) Ассалом алейкум!
3) Саламатчылык!

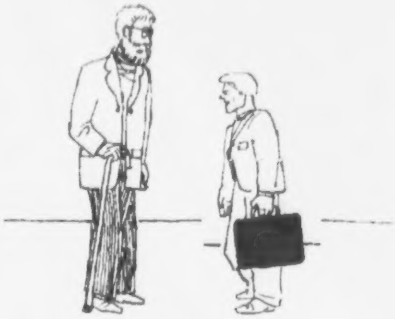

LET'S TALK

Ex 8. Диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

a) You are walking along the street. A native speaker wants to get acquainted with you. Introduce yourself, talk about yourself and ask him/her about him/herself.

b) You are at your site. Get acquainted with your colleague. Ask him/her as many questions as you can. Answer his/her questions about yourself.

c) Greet and get acquainted with an old aksakal. As him as many questions as you can.

d) You are at your site. Get acquainted with your school's director. Tell him where you are from. You are 20 years old.

ТЕМА: *САЛАМДАШУУ. КОШТОШУУ.*
GREETINGS. PARTINGS.

Үчүнчү сабак	Third lesson
3 (үч)	3 (three)

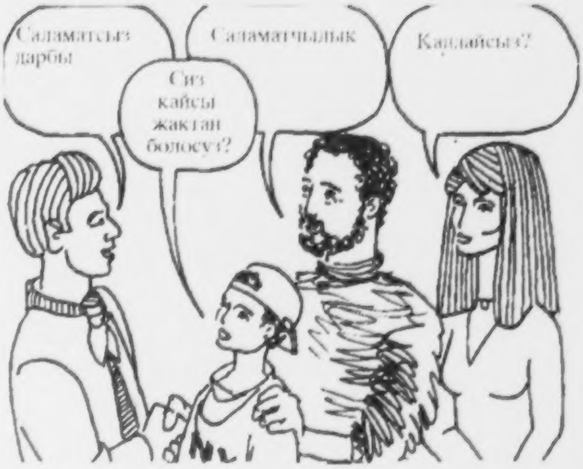
Саламатсыз дарбы
Сиз кайсы жактан болосуз?
Саламатчылык
Кандайсыз?

YOU WILL LEARN :

- To greet people and to be greeted;

GRAMMAR :
- Plural forms of nouns;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

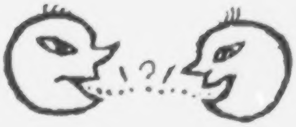

EXERCISE. Listen and act out the dialogues.

а)
- Саламатсыздарбы балдар!
- Саламатчылык эжей!
- Силер кайдан келдинер?
- Биз Америкадан келдик.

б)
- Саламатсыздарбы?
- Саламатчылык!
- Иштеринер кандай?
- Рахмат, жакшы.
- Ден-соолугунар кандай?
- Абдан жакшы.

в)
- Салам Айша!
- Салам Үсөн!
- Булар кимдер?
- Булар волонтерлор (мугалимдер, студенттер, окуучулар)
- Алар/Булар кайдан келди?
- Алар Америкадан келди/келишти.

г) - Иштериңер жакшыбы?
- Рахмат, жаман эмес.

д) - Кандайсыңар?
- Кудайга шүгүр.

е) - Силер окуйсуңарбы?
- Ооба окуйбуз.
- Америкадан келдиңерби?
- Ооба, биз Америкадан келдик.

VOCABULARY

Саламатсыздарбы?	- Hello
Кандайсыңар?	- How are things?
Иштериңер кандай?	- How are things?
Ден-соолугуңар кандай?	- How is your health?
Кудайга шүгүр	- Not too bad
Силер	- you
Биз	- we
Булар	- These
Алар	- those
Мугалим	- teacher
Окуучу	- student
Америкалыкпыз	- Americans

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

лар - лор - лер - лөр
дар - дор - дер - дөр
тар - тор - тер - төр

2. Listen, repeat and practice.

ким - кимдер
ал - алар
эмне - эмнелер
сиз - сиздер
биз - сиз - сыз - суз - сүз

3. Listen, repeat, read and practice

Бала - балдар
кыз - кыздар
мугалим - мугалимдер
китеп - китептер
окуучу - окуучулар

студент - студенттер
сиз - сиздер
терезе - терезелер
волонтер - волонтерлор
дептер - дептерлер

2.GRAMMAR

PLURAL FORM OF NOUNS

КИМДЕР? Who are they?
ЭМНЕЛЕР? What are they?

The plural suffix +лар is added directly to nouns before possessive and case endings.The plural suffix can also be added to pronouns.

After vowel and "й", "р" + -лар, -лер, -лор, -лөр.

After voiced consonants + -дар, -дер, -дор, -дөр.

After voiceless consonants + -тар, -тер, -тор, -төр.

КИМДЕР?
- бала - балдар
- кыз - кыздар
- эже - эжелер
- апа - апалар

ЭМНЕЛЕР?
- терезе - терезелер
- китеп - китептер
- мышык - мышыктар
- ит - иттер

3. PRACTICE.

Ex 1. Төмөнкү сөздөрдү көпчүлүк формага келтирип жазгыла.
Fill in the required endings.

MODEL: ТЕРЕЗЕ___ - ТЕРЕЗЕЛЕР

дос, доктор, парта, калем, дептер, директор, мугалим, студент, доска, бор, китеп, лампа, гүл

Ex 2. Төмөнкү сөздөрдү көпчүлүк түргө келтирип экиге бөлүп жазгыла.
Give the plural form endings for the following words and divide them in two groups.

MODEL:

Кимдер?	Эмнелер?
агайлар	үстөлдөр

кыз, мугалим, доска, калем, мышык, ит, волонтер, бизнесмен.

Ex 3. Төмөнкү көптүк форманын мүчөлөрүн колдонуп сөздөрдү түзгүлө.
Using these plural form ending make as many words as you can.

-лар	-дар	-тар
-лор	-дор	-тор
-лер	-дер	-тер
-лөр	-дөр	-төр

Ex 4. Төмөнкү сөздөрдү окуп, англис тилине которгула.
Read the following words and translate into english.

Ким? Кимдер?	**Эмне? Эмнелер?**
бала - балдар	терезе - терезелер
кыз - кыздар	парта - парталар
эже - эжелер	китеп - китептер
эжей - эжейлер	мышык - мышыктар
мугалим - мугалимдер	окуу - окуулар
студент - студенттер	институт - институттар
окуучу - окуучулар	көчө - көчөлөр

Ex 5. Сүрөттү карагыла, төмөнкү сөздөр менен түгөйүнөргө суроо бергиле. Анан орун алмашып иштегиле.
Look at this picture. Using the following words ask your partner questions. Then take turns doing so.

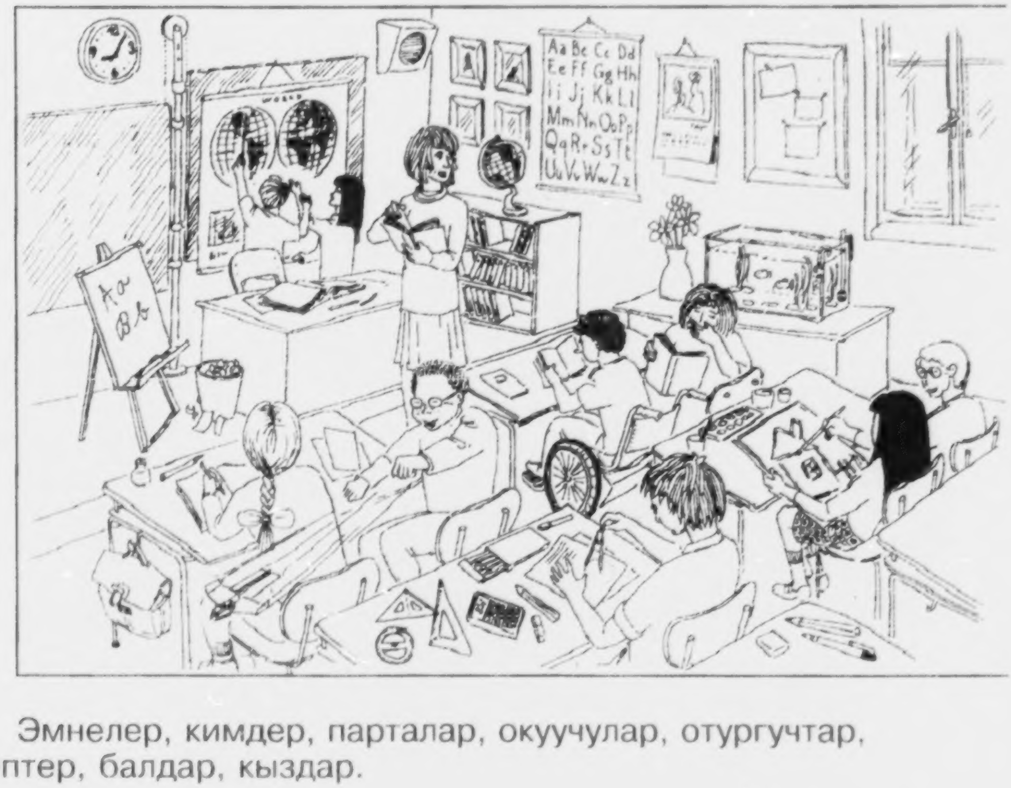
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Zz
Aa Bb

Эмнелер, кимдер, парталар, окуучулар, отургучтар, китептер, балдар, кыздар.

5. LET'S TALK

Ex 6. Диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

а) Сиз биринчи жолу мектепке келдиңиз. Кызматташтар менен саламдашып, таанышыңыз.

You are visiting your school at your site. Greet and get acquianted with your colleagues. Introduce yourself and ask them as many questions as you can.

б) Сен класска кирдиң, балдар менен саламдашып, окуулары жөнүндө сура.

You are in your classroom. Greet your students and ask them about their classes

ТЕМА: *ТААНЫШУУ.*
GETTING ACQUAINTED.

Төртүнчү сабак	Fourth lesson
4 (төрт)	4 (four)

YOU WILL LEARN :
- To introduce yourself;
- To introduce somebody.

GRAMMAR :
- Personal pronouns;
- Possessive pronouns (plural)

CONVERSATIONAL PRACTICE.

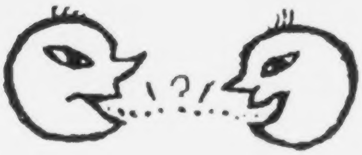

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а) - Саламатсыздарбы?
- Менин атым Майрам.
Мен мугалиммин.

б) - Сенин атың ким?
- Менин атым Жош.
- Сен кайдан келдиң?
- Мен Америкадан келдим.
- Сен мугалимсиңби?
- Жок, мен волонтермун.

в) - Бул ким?
- Бул менин досум.
- Ал окуучубу?
- Жок, ал волонтер.
- Анын аты ким?
- Анын аты Майкл.

г) - Сиз кайдан келдиңиз ?
- Мен Калифорниядан келдим.
- Сиздин атыңыз ким?
- Менин атым Патрик.
- Сиз канча жаштасыз?
Мен 47 жаштамын.

д) - Таанышып кой .
Бул менин досум. Аты Асан.
- Таанышканыма кубанычтуумун.
Менин атым Жим.

VOCABULARY

Сен мугалимсиңби?	– Are you a teacher?
Ал окуучубу?	– Is he (she) a student?
Таанышып кой	- Let me introduce you to my friend
Анын аты ..	- His name is ....
Таанышканыма кубанычтуумун	- Nice to meet you

1. PHONETIC DRILL.

1. **Read, repeat:**
   Н - качан, кайдан, мен, сен, кандай, анан, заман
   Ң - атаң, атың, чоң, келдиң, бардың, көрдүң, эң.

2. **Listen, read and practice**
   Н - мен-менин, ал-анын, Асан, волонтер, Джон, кант.
   Ң - мең, сүйлөңүз, келиңиз, туруңуз, барыңыз, калыңыз.

3. **Listen, repeat. Notice the articulation of К and Г.**

   К - ка-ко-ку-кү-кы-ки
   Г - га-го-гу-гү-гы-ги

   Кандай, кайда, кой, кул, кет,китеп,кут.
   Мага, сага, мугалим, агай, сызгыч, сегиз.

4. **Listen, repeat and practice.**
   - Таанышып кой(уңуз).
   - Бул менин досум.
   - Бул менин эжем.
   - Бул менин апам.
   - Бул менин атам.
   - Бул менин мугалимим.
   - Сен кайдан келдиң?
   - Мен Америкадан келдим.
   - Мен Канзастан келдим.
   - Мен Ютадан келдим.
   - Мен Нью-Йорктон келдим.
   - Мен Сиетлдан келдим.

2. GRAMMAR

The Kyrgyz Language has no grammatical gender. It does not distinguish between female and male or neuter forms. Depending on the context, the third person pronoun **"ал"** is translated as **"she/he/it"**

PERSONAL PRONOUNS

Person	Personal pronouns	Endings
1	Мен - I	-мын, -мин, -мун, -мүн
2	Сен - You	-сың, -сиң, -суң, -сүң
3	Сиз - You(polite)	-сыз, -сиз, -суз, -сиз
4	Ал - She/he	

EXAMPLE:

а)

Мен окуучумун, мугалиммин
Сен окуучусуң, мугалимсиң
Сиз окуучусуз, мугалимсиз
Ал окуучу , мугалим

б)

	good	*beautiful*
Мен	жакшы**мын**	сулуу**мун**
Сен	жакшы**сың**	сулуу**суң**
Сиз	жакшы**сыз**	сулуу**суз**
Ал	жакшы	сулуу

3.PRACTICE

Ex 1. Жок мүчөлөрдү тууралап койгула
Fill the appropriate personal ending.

Мен окуучу _____, Мен студент_____, Мен доктур_____,

Сен директор_____, Ал мугалим______, Сиз студент_____

Ал бийчи_____, Сен бийчи______, Сиз айдоочу______

Ex 2. Жактама атооч менен зат атоочту тууралап тапкыла.
Match the personal pronouns with the nouns.

Мен ырчысыз милиционер
Сен ырчымын
Сиз ырчысың
Ал ырчы

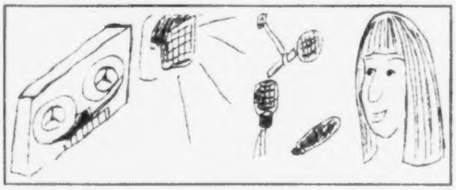

ырчы

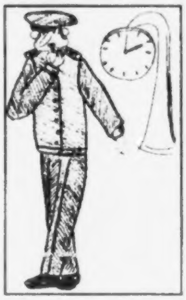

милиционер

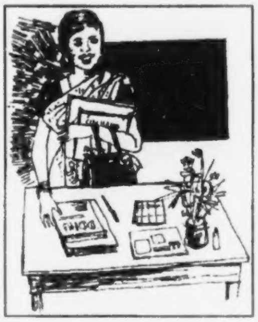

мугалим

Мен мугалиммин пахтачы_____ малчы_____
Сен мугалимсиң
Сиз мугалимсиз
Ал мугалим

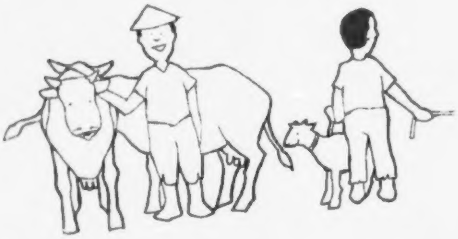

малчы

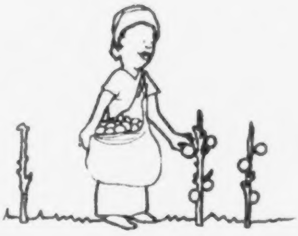

пахтачы

4.GRAMMAR

To express the English pronouns **"my, your, his, her, its"** the Kyrgyz use possessive suffixes. Possessive suffixes are genitive case endings. Genitive case expresses possession/ownership.

Personal Pronoun + Genitive Case + NOUN + Personal ending

МЕН + НЫН

1 Менин ___м
2. Сенин + ___ң
3. Сиздин ___ңуз
4. Анын ___ы

МЕН - МЕНИН I - My	досум, кызым, балам
СЕН - СЕНИН You - Your	досуң, кызың, балаң
СИЗ - СИЗДИН You - Your (polite)	досуңуз, кызыңыз, балаңыз
АЛ - АНЫН he/she/it - his/her/it's	досу, кызы, баласы

5.PRACTICE

Ex 3. Төмөңкү сөздөрдүн аягына таандык мүчөлөрдү коюп, сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences with these words. Supply the missing endings.

MODEL : Бул менин китеб___ - Бул менин китебим

Бул менин | сүрөт_____, комуз_____, китеп_____

Бул сенин | терезе____, мектеп_____, кыз_____

Бул сиздин | бала_____, сызгыч_____, бор_____

Бул | агай_____, эже_____, апа____, ата____

Ex 4. Төмөнкү ат атооч менен зат атоочторду таандык мүчөлөр боюнча тууралап койгула.
Match these possessive pronouns with nouns according to their personal possessive endings.

Сиздин	жигиттиң
Сенин	өлкөнүз
	досуңуз
	атаң

Ex 5: Төмөңкү диалогду бүтүрүп, ойногула
Complete and practice these dialogues.

а)

- __________ атыңыз ким?
- ____________ атым Канат.
- Канат _________ мугалимсизби?
- Ооба, ______ мугалим______?

б)

- Сенин ат____ ким?
- Менин ат____ Джон.
- Сенин досу____ барбы?
- Менин досу____ бар.
- Сенин үй______ кайда?
- Менин үй_____ Америкада.

LET'S TALK.

Ex 6. Диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

a) Байкеңиз досун конокко чакырган. Өзү үйдө жок. Досу менен сүйлөшүңүз. Өзүңүздү тааныштырыңыз жана андан суроолорду сураңыз.
Your host brother invited his friend to home, but he himself had to leave. Speak with his friend, introduce yourself and ask him as many questions as you can.

b) Сиз эски досуңуздукуна жаңы досуңуз менен бардыңыз. Аны досторуңузга тааныштырыныз (Анын аты Анара, 20 жашта, ал Бишкектен).
You are visiting your old friends with a new friend. Introduce her to your friends (Her name is Anara, she is 20 years old from Bishkek)

c) Сизди мектепке же институтка кечеге чакырды. Кечээнин аты "Келгиле таанышалы". Сизди өзүңүз жөнүндө айтып берүүнү сурашты.
You are invited to a party at your school or institute. The theme of the party is "Let's get acquainted". You are asked to speak about yourself.

d) You are travelling to Osh. Introduce yourself to your neighbour, tell him/her where you are going, ask him/her questions about him/her.

e) You are a teacher from Colorado states in America. You are 28 years old, married, have two children. Your wife/husband is 30 years old, a doctor. Introduce yourself to someone and ask him/her questions about him/herself.

TEMA: *ТААНЫШУУ. КОШТОШУУ.*
GREETINGS. PARTINGS

Бешинчи сабак	Fifth lesson
5 (беш)	5 (five)

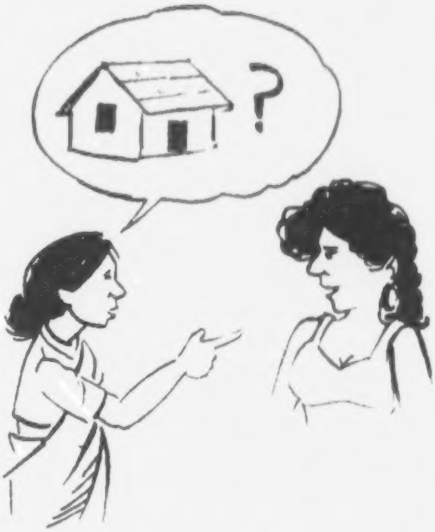

YOU WILL LEARN :

- To ask for and give personal informations;
- To introduce somebody.

GRAMMAR :

- Personal and possessive Pronounce (singular)

CONVERSATIONAL PRACTICE.

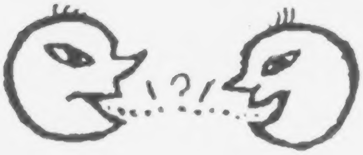

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а) - Силер кайдан келдинер?
- Биз Калифорниядан келдик.
- Силердин кесибинер эмне?
- Биздин кесибибиз мугалим.

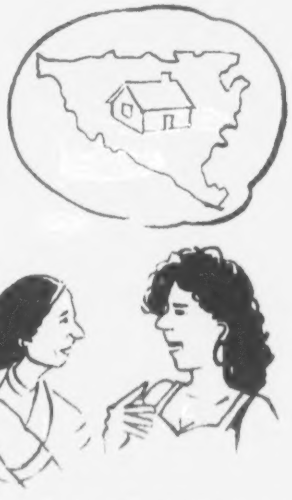

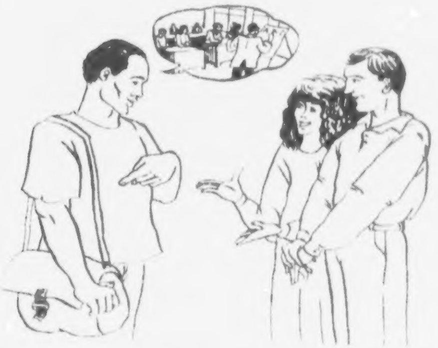

б) - Салам Стив. Булар кимдер?
- Булар менин досторум.
- Алардын мугалими ким?
- Алардын мугалими Гулайым.

в) - Сиздердин атыңар ким?
- Менин атым Жош.
- Менин атым Патрик.
- Менин атым Марли.
- Сиздердин кесибиңер эмне?
- Мен мугаliммин.
- Мен бизнесменмин.
- Мен инженермин.
- Сиздер кайдан келдинер?
- Биз Америкадан келдик.

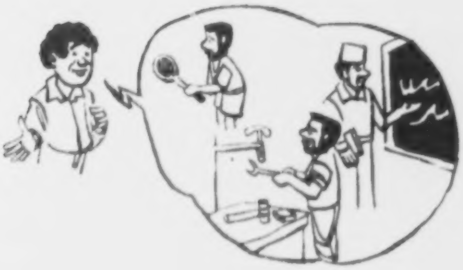

VOCABULARY

кесип	– occupation, profession
биздин кесибибиз	– our occupation
таанышып алгыла	– Let me introduce you to each other.
таанышканыма кубанычтуумун	– Nice to meet you

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

ңер-ңар-ңор-ңор-нур-ңур
дер-дар-дор-дор-дур-дур

2. Listen, repeat, read and practice.

сип-сиб-биз-быз-буз-буз
мен-мең-сен-сиң-сын-суң
дик-дек-дык-дук-дүк-дак

кесип-кесибиңер
ат - атыңар
бул-булар-булардын-буларда

сиз- сиздер-сиздерде-сиздердин

2.GRAMMAR

PERSONAL PRONOUNS (plural)

PERSON	PERSONAL PRONOUN	PRONOUN ENDINGS
1	БИЗ - WE	-быз, -биз, -буз, -бүз
2	СИЛЕР - YOU	-сыңар, -сиңер, -суңар, -сүңөр
3	СИЗДЕР - YOU (polite)	-сыздар, -сиздер, -суздар, -сүздөр
4	АЛАР - THEY	plural endings

EXAMPLE :

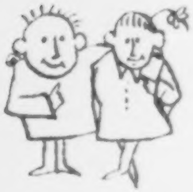

БИЗ окуучулар+**быз**

СИЛЕР окуучулар+**сыңар**
СИЗДЕР окуучулар+**сыздар**

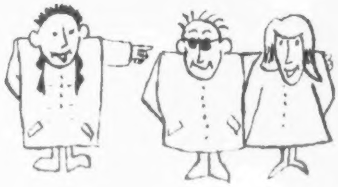

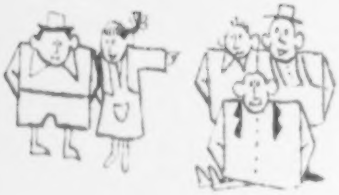

АЛАР окуучулар

3.PRACTICE

Ex 1. Чекиттерди жфк мүчөлөрү менен толтургула.
Supply the missing endings.

MODEL : БИЗ ВОЛОНТЕР______ - БИЗ ВОЛОНТЕРБУЗ

Биз окуучу______, Биз мугалим______, Силер ырчы_______

Алар мырза______, Силер тилчи______, Сиздер айдоочу_______

Биз доктор______, Алар инжинер______, Силер студент_______.

Ex 2. Сол жактагы жактама ат атоочторду оң жактагы сөздөр менен тууралап тапкыла.
Complete each sentence with an appropriate word from the right column.

БИЗ	ЫРЧЫСЫҢАР
СИЛЕР	ОКУУЧУЛАР
СИЗДЕР	АЙДООЧУЛАР
АЛАР	СТУДЕНТТЕРБИЗ
	СҮРӨТЧҮЛӨР
	ДОКТОРСУҢАР

Ex 3. Жактама ат атоочторду тууралап койгула.
Put in personal pronouns.

______ волонтерсуң ______ волонтерсуңар

______ окуучумун ______ окуучубуз

______ ырчы ______ ырчылар

______ мугалимсиз ______ мугалимсиздер

Ex 4. Төмөнкү жактама ат атоочторду колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences out if these personal pronouns.

Биз, мен, сиздер, алар, сиз, ал, силер, сиз, сен

4.GRAMMAR

POSSESSIVE PRONOUNS

Personal Pronoun + Genitive Case

БИЗ + ДИН

+ Noun (plur) + personal endings

Биз-Биз**дин** – досу+**буз**, кызы+**быз**,
We - Our бала+**быз**

Силер-Силер**дин** – досу+**ңар**,кызы+**ңар**,
You - Your бала+**ңар**

Сиздер-Сиздер**дин** - досу+**ңуздар**, кызы+**ңар**,
You (polite) - Your бала+**ңар**

Алар-Алар**дын** - дос**у**, кыз**ы**, балас**ы**
They - Their

5. PRACTICE

Ex 4. Төмөнкү сөздөрдү колдонуп
сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences with these words.
Supply the missing endings

MODEL: БУЛ МЕНИН КИТЕБ_______. БУЛ МЕНИН КИТЕБ

Бул менин	сүрөт____, комуз_____, китеп______
Бул сенин	терезе_____, мектеп______, кыз______
Бул сиздин	бала______, сызгыч______, бор_______
Бул анын	агай_____, эже_______, апа_____, ата______

Ex 5. Жактама ат атоочтордун илик жөндөмөсүн колдонуп суроого жооп бергиле
Using possessive pronouns answer the questions.

MODEL: - Булар кимдин балдары?
- Булар **биздин** балдарыбыз.

Кыздарыңар, мугалими, досуңуздар, классы, өлкөбүз, парталары, мектеби, китептериңиздер, калеми, отургучум.

Ex 6: Берилген сөздөргө суроо берип төмөндөгү көрсөтүлгөндөй жооп бергиле.
Put questions to the following words and answer the questions in the way shown.

MODEL: - БУЛАР СИЛЕРДИН КИТЕБИҢИЗДЕРБИ?
- ООБА, БУЛАР БИЗДИН КИТЕБИБИЗ.
- ЖОК, БУЛАР БИЗДИН КИТЕБИБИЗ ЭМЕС.

Дептер, сумка, калем, үй, дос, мугалим,класс, мектеп.

Ex 7: Тексти окуп мүчөлөрдү туура жазгыла.
Read this text, put in the right endings.

МЕНИН ДОСТОРУМ.

Менин достор___ көп. Сережа - орус, Джон - америкалык, Талгат - казак, Эркинбек - кыргыз. Биз жакшы достор____. Биз студентер______. Биз бир класста окуйбуз. А сенин достор____ барбы?

Ex 8. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions and practice.

- Сиздер кайдан келдиңер?
- Кесибиңер эмне?
- Канча жаштасыңар?
- Окуйсуңарбы же иштейсиңерби?

Ex 9. Диалогту бүтүрүп ойногула
Complete and practice the dialogue.

– ______________________________

– Менин досум Бишкекте жашайт.

– ______________________________

– Досум 25 жашта.

– ______________________________

– Ал студент. Ал англисче сүйлөйт.

LET'S TALK.

Ex 10: Диалог түзгүлө
Make up dialogues.

a) You are a foreigner, from France, 20 years old and a student. Introduce yourself to a Kyrgyz person and ask him/her questions about him/her-self.

a) You are a teacher from Colorado state in America. You are 28 years old. Introduce yourself to someone, ask him/her questions to get information about him/her-self.

a) Your students are from America. Introduce yourself to your students, telling them where you are from, and other information about yourself. Ask them questions to get information about them.

ТЕМА: *САЛАМДАШУУ. КОШТОШУУ.*
GREETINGS. PARTINGS.

Алтынчы сабак	Sixth lesson
6 (алты)	6 (six)

YOU WILL LEARN :

- To ask for and give personal information(merrital status);

GRAMMAR :
- Genetive Case #2;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

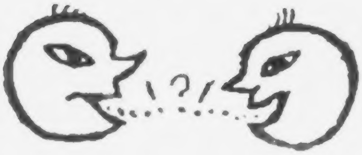

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а)
- Кечиресиз, бул Талды-Суубу?
- Ооба. Сен кимсин?
- Мен волонтермун.
- Сен кайдан келдиң?
- Колорадодон келдим.

б)
- Сенин аялың барбы?
- Жок, мен бойдокмун.

в)
- Турмушка чыккансыңбы?
- Ооба, эки балам бар.

г)
- Анаранын күйөөсү барбы?
- Жок, ал турмушка чыга элек.

д)
- Жоштун досу барбы?
- Албетте бар.
- Ал дагы Америкадан келдиби?
- Жок, ал Бишкекте жашайт.

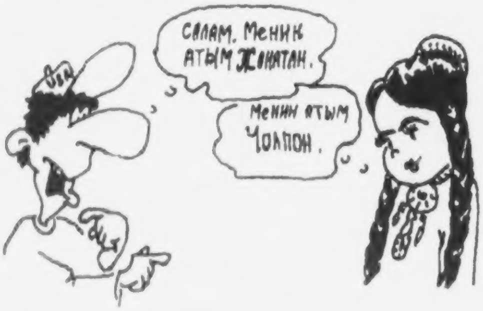
САЛАМ. МЕНИН АТЫМ ЖОНАТАН.
МЕНИН АТЫМ ЧОЛПОН.

Proverb
Эки тоо көрүшпөйт
Эки киши көрүшөт

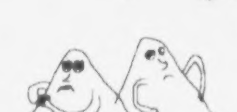

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

ка - кы - ко - ку
ке - ки - ко - ку
кат - кыш - кол - кул
кет - кит - көл - күл

га - гы - го - гу
ге - ги - го - гу
ган - гын - гон - гун
ген - гин - гөн - гүн

2. Listen, repeat and practice.

кара - кана - кыз - кур
керек - китеп - конок - күр

гана - сагыз - киного
сегиз - эмнеге - тоого - гүл

VOCABULARY

Сен кимсиң	- What are you?
Сенин аялың барбы?	- Are you married?
Турмушка чыккансыңбы?	- Are you married? (for females)
Үйлөнгөнсүңбү?	- Are you married? (for males
күйөө	- husband
аял	- wife
бойдокмун	- single
Албетте	- of course

2. GRAMMAR

Genitive Case #2

Кимдин? Whose?
Эмненин? Who does it belong to?

Genetive Case expresses possession/ownership/belonging.

After vowels + -нын, -нин, -нун, -нүн.
After voiced consonants + -дын, -дин, -дун, -дүн.
After voiceless consonants + -тын, -тин, -тун, -түн

EXAMPLE :

Бала+**нын**	кыз+**дын**	кат+**тын**	ата+м+**дын**
тоо+**нун**	Том+**дун**	топ+**тун**	короо+ң+**дун**
эне+**нин**	биз+**дин**	китеп+**тин**	ини+си+**нин**
төө+**нүн**	көз+**дүн**	өтүк+**түн**	үй+үң+**дүн**

3. PRACTICE

Ex 1. Окугула, которгула.
Read and translate.

- Кимдин сааты?
- Марлинин сааты.

- Кимдин комузу?
- Асандын комузу.

- Кимдин сумкасы?
- Баланын сумкасы.

- Эмненин эшиги?
- Мектептин эшиги.

- Кимдин атасы?
- Джондун атасы.

- Кимдин чачы?
- Айшанын чачы.

Ex 2. Кашанын ичин ачып сөздөрдү илик жөндөмөгө коюп таандык мүчөлөрдү туура коюп суроолорго жооп бергиле.
Remove the parentheses, put the words into genitive case using appropriate possessive personal endings. Answer the questions.

MODEL : Бул (кимдин)___ кызы____.
Бул Асандын кызы.

Бул (кимдин)____ бала____

Бул (кимдин)____ ат_____

Бул (кимдин)____ пардоо___

Бул (кимдин)____ парта_____

Ex 3. Сүрөттөргө илик жөндөмөнүн суроосун коюп ага жооп бергиле.
Ask and answer questions in the Genitive case.

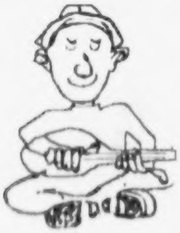

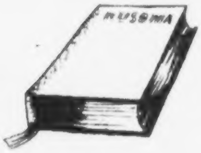

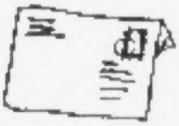

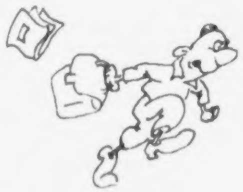

Ex 4. Чекиттерди толтур, суроолорго жооп жазгыла.
Fill in the required endings and ask questions.

MODEL: - Бул кимдин атасы? Бул Асан_____ атасы.
- Бул Асандын атасы.

Китеп____ бети ачык. Кыз_____ жолдошу жакшы. Сүрөтчү____

эмгеги чоң. Үй_____ сүтү көп. Бала_____ калпагы кооз.

Аксакал____ комузу бар.

Ex 5. Модель боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer questions, according to the model.

MODEL: - Кимдин комузу?
- Баланын комузу.

Бул кимдин балдары?
Джейн кимдин кызы?
Кимдин үйү?
Кимдин достору?
Мэри кимдин эжеси?
Кимдин каты?

Ex 6. Илик жөндөмөнүн мүчөсүн койгула.
Fill in genitive case endings.

1. Мектеп_____ (эмненин?) короосу чоң.
2. Айша_____ (кимдин?) достору жаңы.
3. Зал_____ (эмненин?) терезеси чоң.

4. Китеп____ (эмненин?) сүрөтү кооз.

5. Самат_____ (кимдин?) китеби таза.

6. Бул мен____ (кимдин?) класс____.

7. Бул сен____ (кимдин?) ата____.

Ex 7. Диалогду окуп аны ойногула.
Read and practice the dialogue.

- Бул сенин үйүңбү?	- Жок, менин үйүм эмес.
- Сенин үйүң кайда?	- Менин үйүм мектептин жанында.
- А бул кимдин үйү?	- Бул Үсөндүн үйү.
- Бул Үсөндүн эжесиби?	- Ооба, ал Үсөндун эжеси.
- Анын аты ким?	- Анын аты Айша.

Ex 8. Тексти туура окуп илик жөндөмөсүнүн мүчөсүн тапкыла.
Read the text and identify the genetive case endings.

Биздин мектеп.

Үсөн мектептин сүрөтүн тартты.

- Биздин мектеп, - деди ал. Мектептин терезеси чоң, мектеп мейманкананын жанында. Мектептин короосунда көп алма бак өсөт. Ал алма бактарды окуучулар карашат, дайыма суу куйуп багышат. Алар азыр каникулда эс алып жатышат.

Ex 9. Суроо боюнча текстен жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Үсөн эмненин сүрөтүн тартты?
2. Ал мектеп кайсы жерде?
3. Мектептин короосунда эмне өсөт?
4. Азыр балдар кайсы жерде эс алышат?

Ex 10. Макалды окугула жана англисче түрүн тапкыла.
Read the proverbs and find the English equivalent.

Жалкоонун оозу кыймылдайт,
Эмгекчилдин колу кыймылдайт.

Ex 11. Төмөнкү диалогдорду бүтүрүп ойногула.
Complete and practice these dialogues.

а) - Кечиресиз, бул Кант шаарыбы?

- ______________________________

б) - Сен үйлөнгөнсүнбү?

- _______________________

в) - Ал турмушка чыкканбы?

- Жок, ______________________

LET'S TALK

Ex 12. Диалог түзгүлө
Make up dialogues.

a) You are Marat/Gulnara. You are married and have two children: a son and a daughter. Your son is 4, your daughter is 8, and your wife/husband is 30. Introduce yourself to someone, tell him/her everything about yourself. Ask thos person questions about him/her-self.

b) You are Asan. You are a teacher, 25 years old, not married. You are receiving a PCV. Tell him/her about yourself and learn as much as you can about this PCV

c) You are visiting your od friends with a new friend. Introduce her to your friends (her name is Ainura, she is 20 years old, she isn't married. Ainura is from Bishkek, and she has 2 brothers and 1 sister)

Жетинчи сабак	Seventh lesson
7 (жети)	7 (seven)

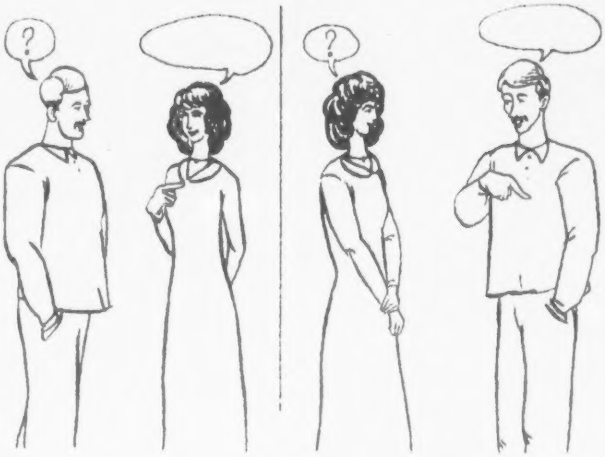

YOU WILL LEARN :

- To make polite requests;
- To express gratitude;
- To express lack of understanding and to clarify something;

GRAMMAR :

1. Verb Imperative Mood;
2. Plural form of Verbs;
3. Negative Participle **"-ба";**
4. Participle **"-чы"** instead of "**please**";

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а) - Кечиресиз, бул кыргызча кандай?
- Бул кыргызча "Сын алгы".
- Кайталап коюңузчу.
- "Сын алгы".

б) - Көргөзүңүзчү ал китеппи?
- Жок, бул китеп эмес, бул дептер.

в) - Айтыңызчы, сиз эмне сабак окубайсыз?
- Мен кечээ түшүнбөй калдым.

г) - Сиз мага жооп бериңизчи.
- Мен бүгүн даяр эмесмин.

д) - Эшикти жапчы, угулбай жатат.

ж) - Терезени аччы, ысып кетти.

з) - Айтыңызчы, бүгүн канча сабак болот?
- Бүгүн үч сабак болот.

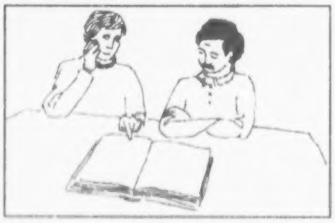

Китепти окучу

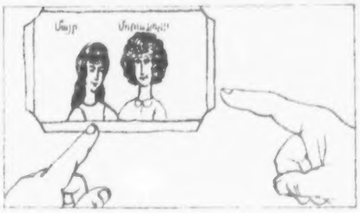

Карачы, бул менин досум

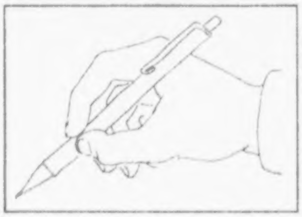

Жазчы

VOCABULARY

Кечиресиз	- Excuse me
Кайталап коюңузчу	- Repeat, please
Айтыңызчы	- Tell me, please
кечээ	- yesterday
түшүнбөй калдым	- I don't understand
Жооп бериңиз	- Answer, please
Даяр эмесмин	- I am not ready
көргөз	- show
айт	- tell
бер	- give
жап	- close
ач	- open
ук	- listen
бол	- be

PROVERB

Сыйга сый
сыр аякка бал.

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat, read and practice.

ныз - нуз - низ - ңүз	ба - бы - бу - бү
гыла - гула - гиле - гүлө	па - пы - пу - пү
кыла - кула - киле - күлө	бо - бо - бе - би

2. Listen, repeat, read and practice.

кара - кой - кул - күл
кыш - отур - тур - акырын - жаз - сүйлө - оку
кайтала - ук - кара - кана - кайра
ач - жап, ал - бер, отур - тур, кет - кел

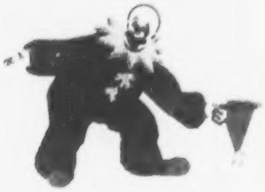

2.GRAMMAR

The Kyrgyz infinitive is the English imperative form of a verb.

Example:

СҮЙЛӨ - SPEAK
ОКУ - READ
БЕР - GIVE
КЕТ - LEAVE
ЖАТ - LIE
ЧЫК - GO OUT
СУРА - ASK

3. PRACTICE

Ex 1. Окугула жана которгула.
Read and translate.

Асан китепти оку. Доскага кел. Ордуңа отур. Айша, китепти Асанга бер. Доскага чык. Борду ал. Сүйлөм түз. Суроого жооп бер.

Ex 2. Этиштерди сылык түргө айланткыла.
Add the polite form endings to the following verbs.
MODEL: сура - сураңыз

кел -
ал -
бар -
бер -
кой -

тааныш -
сүйлө -
айт -
кара -
иште -

көр -
өт -
отур -
жаз -
шаш -

NEGATION "-ба"

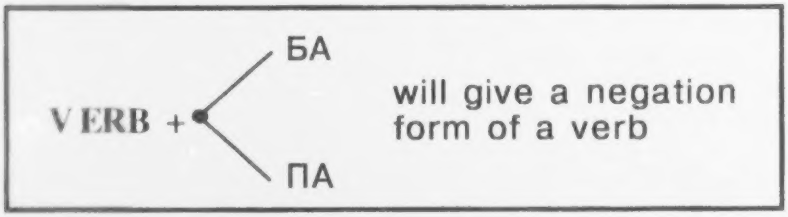

will give a negation form of a verb

The negation of a verb is formed by adding the negative suffix **-ба** to the verb stem

-БА	-БЕ	-БО	-БӨ
барба	бербе	ойнобо	сүйлөбө
окуба	бийлебе	которбо	көрбө
уктаба	кирбе	жоголбо	төлөбө

-ПА	-ПЕ	-ПО	-ПӨ
айтпа	кетпе	жоготпо	үйрөтпө
качпа	ичпе	тоспо	көрсөтпө
учпа	чекпе	сокпо	төкпө

Ex 3. Оку жана котор
Read and translate.

Мектепке барба	**Don't** go to school
Мага китеп бербе	**Don't** give me a book
Класста ойнобо	**Don't** play in the classroom
Суу ичпе	**Don't** drink water
Тамеки чекпе	**Don't** smoke
Мен суу ичпейм	I **don't** drink water
Мен нан жебейм	I **don't** eat bread

Ex 4. Этиштердин терс түрүн тапкыла.
Write the negative form of the verbs.

MODEL : Жаз__ - жазба

Отур___, чык____, ич_____, кел____, кет_____, ойно_____,

сүйлө___, токто____, чурка_____, айт_____, же______

ал_____.

Ex 5. Этиштердин сылык жана терс формасын жазгыла.
Put in the polite and negative form.

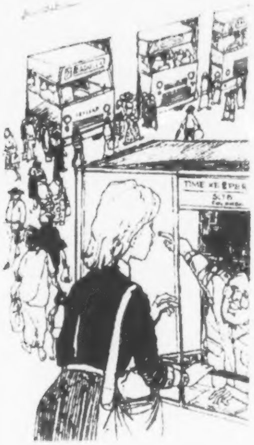

MODEL: Шаарга бар_____.
Шаарга барчы.(polite)
Шаарга барба. (negative)

Автобуска отур______

Көчөдөн бас_________

Шаарды көр__________

THE PLURAL ENDINGS OF IMPERATIVE FORM OF VERB.

The plural form of a verb is formed by adding suffixes:

STEM OF VERB +

-гыла, -гула,
-гиле, -гуло

-кыла, -кула,
-киле, -куло

EXAMPLE:
бар+**гыла** - go
кел+**гиле** - come
ал+**гыла** – take
сура+**гыла** - ask

Ex 6. Буйрук этиштин көптүк формасынын мүчөсүнүн астын сызгыла.
Underline the plural endings.

Балдар досканы карагыла. Тынч отургула. Көчүргүлө! Жазгыла! Суроо койгула. Маселени чыгаргыла. Жооп бергиле. Бийлегиле. Иштегиле. Күткүлө.

Ex 7. Сүйлөмдү этиштин көптүк формасынын мүчөлөрү менен бүтүргүлө
Complete the sentences supplying plural endings of verbs.

MODEL: Окуучулар, китепти оку_____.
Окуучулар, китепти окугула.

Балдар, мектепке кел_______. Парталарга тынч отур_________

Тексти оку_______.Сабакты жаз_______. Сүйлөмдү түз_________

Мугалимди ук_________.Көнүгүүнү көчүр_____.

NEGATION FORM OF VERBS.

VERB + БА / ПА + plural endings of verbs

Ex 8. Берилген этиштерге буйрук этиштин көптүк формасынын мүчөсүн койгула.
Complete these verbs with the correct plural endings.

барба___
окуба____
уктаба____

ойнобо___
которбо_____
жоголбо_____

бербе____
бийлебе____
кирбе____

сүйлөбө____
көрбө___
төлөбө____

айтпа____
качпа____
учпа_____

жоготпо_____
тоспо_____
сөкпө____

кетпе______
ичпе_____
чекпе_____

үйрөтпө_____
көрсөтпө____
төкпө _____

In kyrgyz language we do not have a special word for "please". It is express with the help of endings:

STEM OF VERB + **-чы, -чу, -чи, -чү**

EXAMPLE:

сура+**чы** отур+**чу** кел+**чи** сүйлө+**чү**
айт+**чы** ук+**чу** бер+**чи** коргөз+**чү**
караңыз+**чы** окуңуз+**чу** иштеңиз+**чи** көчүрүңүз+**чү**
жазыңыз+**чы** ойлонуңуз+**чу** бериңиз+**чи** түзүңүз+**чү**

Ex 9. Окугула, которгула жана сураныч мүчөлөрдүн астын сызгыла.
Read, translate and underline the polite request endings.

Кайталап коюңузчу, көргөзүңүзчү, айтыңызчы, бериңизчи, эшикти жапчы, терезени аччы, жардам бериңизчи, укчу, сүйлөчү.

Ex 10. Сөздөрдүн мүчөлөрүн толуктап жазгыла.
Put in **-чы**

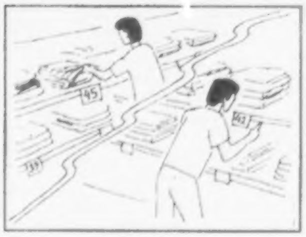

танда___

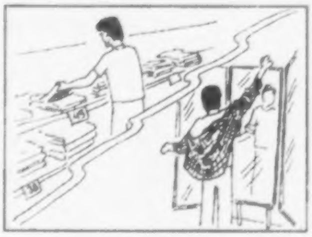

ал___

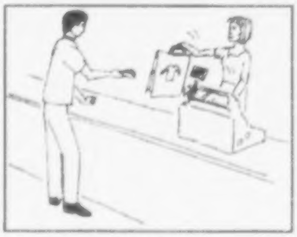

толо___

Ex 11. Туура окугула.
Read correct.

мен

Мумкун болсо
- терезени ачайынчы
- бор алып келейинчи
- класска кирейинчи
- эшикти жабайынчы
- партага отурайынчы
- китепти карайынчы
- калемди алайынчы

сен

Мумкун болсо
- терезени аччы
- бор берчи
- класска кирчи
- эшикти жапчы
- партага отурчу
- китепти карачы
- калемди алчы

Ex 12. Диалогду бүтүргүлө жана ойногула.
Complete and practice the dialogue.

- Кечиресиз, бул кыргызча кандай?
- Бул кыргызча “отургуч”.
- ______________________________
- “отургуч”.

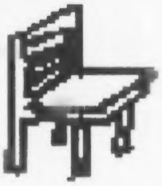

– ______________, бүгүн канча сабак?
– Бүгүн 4 сабак.

– Асан, сен _________________?
– Бүгүн мен даяр эмесмин.

LET'S TALK

Ex 13. Диалогду бүтүргүлө жана ойногула.
Complete and practice the dialogue.

a) Сен сүйлөмдү түшүнбөй калдың. Мугалимден айтканын кайталоону өтүн.
You don't understand a sentence. Ask your teacher to repeat the sentence.

b) Класс ысып кетти. Досуңдан терезени ачууну өтүн.
It is hot in the classroom. Ask your friend to open the window.

c) Сиз мугалимсиз. Тапшырманы Асандан сураңыз.
You are a teacher. Ask Asan for his homework.

SELF LEARNING. (to lesson 7)

Ex 3. Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

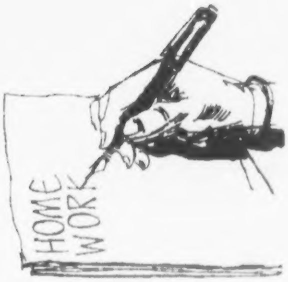

- Бул эмне?- Бул

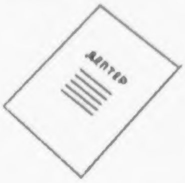

- Бул эмне? - Бул

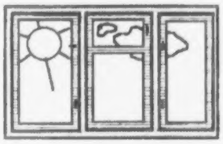

- Бул эмне?- Бул

- Бул ким? - Бул

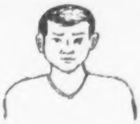

- Бул ким?- Бул

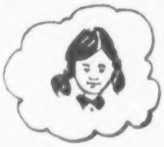

- Бул ким? - Бул

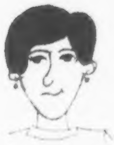

Ex 4. **Ким? Эмне? -** деген суроолорго сөздөрдү бөлгүлө.
Divide these words into **Who? & What?** groups.

MODEL: **Эмне?** - Сабак. **Ким?** - Окуучу.

Мугалим, кыз, бала, сабак, үй, мектеп, парта, терезе, үй, мышык, ит, бор, доска, китеп, дептер, калем, окуучу.

Ex 5. Сөздөргө көптүк мүчөлөрдү улагыла.
Fill in plural endings -лар

MODEL: Жол - жол**дор,** алма - алма**лар.**

Класс____, терезе_____, эшик_____, шаар_____, окуу_____,
кол______, сызгыч______, карандаш_______, китеп_______,
глобус______, карта_______, указка________, стол_______,
сабак_______, журнал_______, газета_______, окуучу________,
мугалим_______,

Ex 6. Сүрөт боюнча диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

a) Greet your friend.

b) Introduce your groupmates.

Ex 7. Сүрөт боюнча диалог түзгүлө.
Make up dialogues

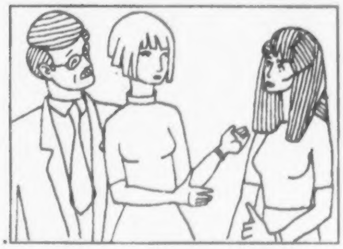

Досунду мугалимиң
менен тааныштыр
Introduce your friend
to your teacher

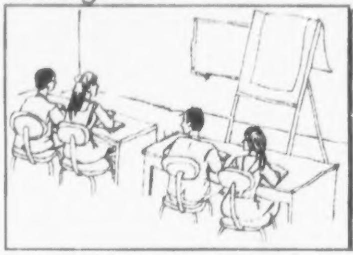

Китепканачы менен
саламдаш, тааныш
анан китеп сура.
Get acquainted with
a librarian and ask for
a book.

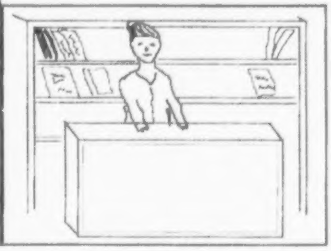

Класстагы окуучулар
менен саламдаш жана
өзүндү тааныштыр.
Greet these students and
introduce yourself.

Ex 8. Сүйлөмдү бүтүрүп жалпы суроо бергиле.
Complete these sentences and ask general questions.

MODEL: Класста парта_____ турат
Класста парталар турабы?

Дубалда карта_____ илинип турат. Көчө______ таза жана кенен.

Устолдо китеп______, дептер_____ жатат. Бул үй______ бийик. Окуучу____

жаңы мектепте окушат. Мугалим______ конференцияга келишти.

Волонтер_____ Америкадан келишет.

Ex 9. Диалогду таандык мүчөлөр коюп бүтүргүлө.
Complete the dialogue by adding the appropriate word endings.

MODEL:		
	- Бул кимдин досу?	- Бул кимдин досу?
	- Бул менин досу__.	- Бул менин досум.

- Сенин атың ким?
- Менин ат____ Марат.
- Сенин үй_____ кайда?
- Менин үй_____ Бишкекте.
- Үй_____ номери канча?
- Үй______ номери жетимиш.
- Сенин досу___ барбы?
- Ооба, бар.
- Анын ат___ ким?
- Анын ат___ Жим.

Ex 10. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

MODEL: Бул /кимдин?/ үйү?
Бул Асандын үйү.

- Бул /кимдин?/ китеби?
- Бул /кимдин?/ досу?
- Бул /кимдин?/ курбусу?
- Бул /кимдин?/ мугалими?
- Бул /кимдин?/ мектеби?

Ex 11. Таандык мүчөлөрдү улагыла.
Add possessive personal endings.

Менин -
мугалим + ______
мектеп + ______
класс + ______
калем + ______
дос + ______
парта + ______

Ex 12. Таандык ат атоочторго берилген сөздөрдү туура койгула.
Match these possessive pronouns with the nouns according to their personal possessive endings.

Сенин	тобум
анын	мышыктың
менин	докторуңуз
сиздин	итибиз
биздин	мугалими
алардын	окуучулары
сиздердин	боруңар
силердин	үйүңүздөр

Ex 13. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

MODEL: - Бул ким? - Бул менин досум.
- Досуңдун аты ким? - Досумдун аты Жим.

-

-

-

-

Ex 14. Диалогду улантып, бирөө менен таанышкыла.
Complete the dialogue.

- Саламатсызбы! - Саламатчылык!

- -

- -

- -

- -

Ex 15. Текстти окуп, суроо бергиле жана суроолорго жооп бергиле.
Read the text, ask questions and answer them.

а) Менин туулган жерим.

Менин туулган жерим Кыргызстан. Кыргызстандын борбору Бишкек.

Кыргызстандын тоолору бийик, абасы таза, суулары тунук, элдери кең пейил.

Кыргызстандын белгилүү жазуучулары Ч. Айтматов, Т. Молдо, К. Тыныстанов, бийчилери Б. Бейшеналиева, А. Токомбаева, композитору А. Малдыбаев, сүрөтчүлөрү С. Чокморов, А. Чуйков.

б)

Англис тили - эне тилим
Орус тилин билемин
Эми болсо кыргызча
Үйрөнсөм деп жүрөмүн.

Кыргыз
тили
1

Ex 16. Текстти окуп, суроо бергиле.
Read the text and ask questions.

а) Менин досторум.

Менин досторум көп. Джон - Америкадан, Талгат - казак, Рашид - өзбек, Фридрих - немис, мен кыргызмын. Биз баарыбыз доспуз, чогуу окуйбуз, иштейбиз.

Джон - волонтер, ал үйлөнгөн. Талгат - доктур, ал бойдок. Рашид - мугалим, ал үйлөнө элек. Фридрих - ырчы, сүрөтчү жана айдоочу. Ал дагы бойдок. Мен тилчимин. Менин үй-бүлөм бар. Мен 25 жаштамын. Биз Кыргызстанда жашайбыз.

Ex 17. Бул сөздөрдү жаттап алгыла.
Memorize these expressions.

Саламдашуу.
Greetings.

Салам! - Hi!
Саламатсызбы! - Hi

- Саламатчылык!	- Good morning (afternoon,
- Саламатсыздарбы!	- evening)
- Кандай?	- How do you do?
- Кандайсыз?	- How do you do? (polite)
- Жакшы, рахмат.	- Fine, thanks.
- Кудайга шүгүр.	- Not bad.

Таанышуу.
Getting acquainted

- Таанышып алалы. Менин атым ..	- Let's acquainted. My name ...
- Таанышып кой. Бул	- Let me introduce myself ...
- Таанышканыма кубанычтуумун.	- I am glad to meet you.
- Биз таанышпыз.	- We have met each other (we are familiar)

Коштошуу
Farewells

- Саламатта болуңуз!	- Good bye!
- Саламатта калыңыз!	- Good bye!
- Жакшы кал.	- Bye!
- Көрүшкөнчө.	- See you again!
- Келип туруңуз.	- Welcome!
- Телефон чалып туруңуз.	- Call me!
- Түнүңүз бейкут болсун.	- Good night.

Кечирим сурануу.
Apologies.

- Кечирип коюңуз!	- I am sorry!
- Айып менде!	- That was my fault!
- Кечиресиз!	- Excuse me!
- Ачууланбаңыз!	- Please, don't be angry!
- Капа болбоңуз!	- Please, don't get upset!
- Таарынбаңыз!	- Don't be offended!

Өтүнүү.
Requests.

- Сизден өтүнөм!	- Could you do me a favor!
- Кечиресиз сөзүңүзгө аралжы!	- I am sorry to interrupt you!
- Жардам берип коюнузчу!	- Help me, please!
- Кайталап коюнузчу!	- Repeat it, please!
- Кирүүгө мүмкүнбү!	- May I come in?

Ex 18. Табышмактарды тапкыла.
Solve the riddles.

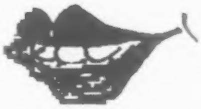

1. Тий, тий десе тийбейт,
Тийбе, тийбе десе тийет.

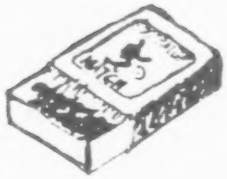

2. Сол жагы кара, оң жагы кара,
Ичинин бары бала, баштары кара.

3. Тоодон топ түштү
- буту, колу жок түштү.

Ex 19. Кашанын ичиндеги сөздөрдү туура таап койгула.
Use the words in the brackets to make sentences.

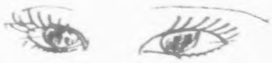

Адамдын эки шам чырагы _______.

Жанды эриткен жана кейиткен ____________.

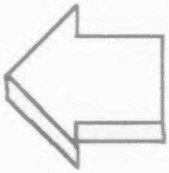

Кыркалекей тизилген _____________.

Адамды адам кылган эмгек менен ________.

Эки бир тууган: бири - оң, бири - _________.

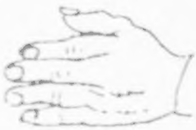

Жарыша иштеп, жанаша жүргөн ал ________.

/көз, сөз, тиш, иш, сол, кол/

Ex 20. Кроссворддорду чечкиле.

А	К	А	К	
С	А	Л	А	М
А	Н	А	Р	А
Н	Д	Р	Ы	М
Ж	А	К	Ш	Ы
Ы	Й	С	У	Р

К				?			
Э					?		
К						?	
Э							?

Ex 21. Жаңылмачтарды жаттагыла.
Memorise the tonque-twisters.

а) Кара карга каркылдайт
Кара качыр аңкылдайт.

б) Көзү бүтүк
Үч күчүк үшүп
Үч күчүк үшүп
Үнү бүтүп.

Кыргыз элинин байлыгынан

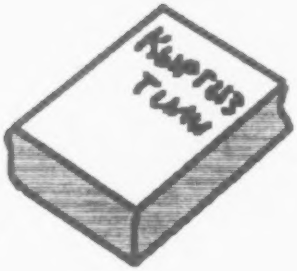

**1. Макалдарды окуп англис тилине которгула.
Макалдарды англисче бергиле.
Read these proverbs, translate them into English and give the English equivalent.**

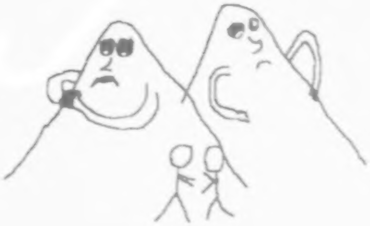

Эки тоо көрүшпөйт,
эки киши көрүшөт.

Тил менин тууганым,
Тил менин душманым.

Тил ойдун сандыгы.

"Сиз" деген сылык сөз,
"Сен" деген сенек сөз.

Тил элдин жаны.

Ex 23. Төмөнкү формаларды толтургула.
Fill in this form.

Өз атыңды, фамилияңды жаз!

Менин атым		
Менин фамилиям		
Менин адресим		N

Ex 24. Бул жерге өз үй-бүлөңдүн сүрөтүн чапта.
Асты жакка аттарын жаз. Өз сүрөтүңдү унутпа.

ТЕМА: *ҮЙ-БҮЛӨ.* *FAMILY*

Сегизинчи сабак	Eighth lesson
8 (сегиз)	8 (eight)

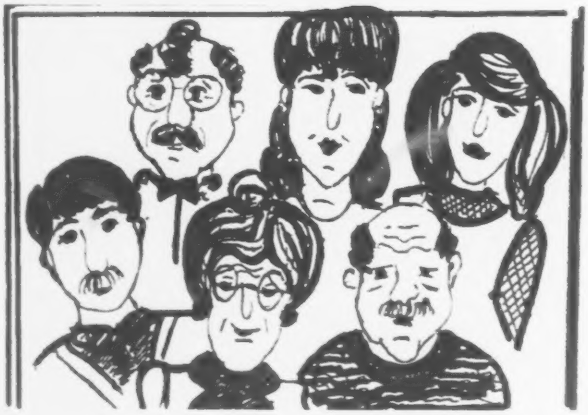

YOU WILL LEARN :

- To identify family members;
- To describe a family;

GRAMMAR :

- Wordbuilding suffix **-чы**;
- Negative participle **-эмес**;
- Genetive Case (review);

CONVERSATIONAL PRACTICE.

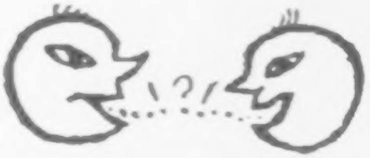

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Менин үй-бүлөм: чоң атам, чоң энем, атам,
  апам, карындашым жана мен.
- Оо, сенин үй-бүлөң абдан чоң экен.
- Ооба, менин үй-бүлөм чоң жана ынтымактуу.
- Сенин чоң атаң, чоң апаң иштейби?
- Жок алар иштебейт, алар **пенсияда**.
- Атаң, апаңчы?
- Атам - **кызматчы**, апам - **дүкөнчү**.
- Байкең, эжең иштейби же окуйбу?
- Байкем - **айдоочу**, эжем - **тигүүчү**,
  карындашым - окуучу.

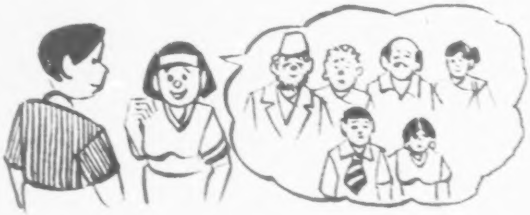

- Айша, сенин үй-бүлөң канча кишиден турат?
- Менин үй-бүлөм чоң эмес. Атам, апам жана мен.
  Атам - **жазуучу**, апам - **ырчы**.

PROVERB
Карысы бардын
ырысы бар

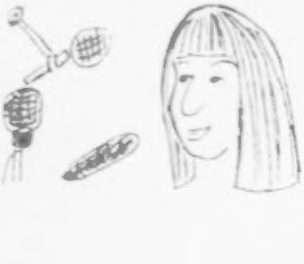

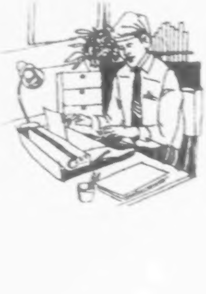

VOCABULARY

жазуучу	- writer
ырчы	- singer
ынтымактуу	- friendly
пенсия	- pension/retirement/
пенсияда	- smb. on a pension
тигүүчү	- seamstress.
айдоочу	- driver
кызматчы	- office worker

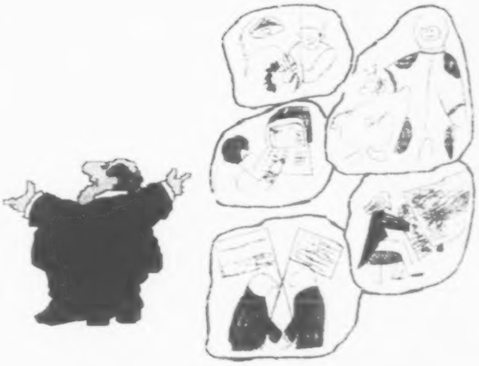

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

үй - уй
күй - куй
күү - куу
күл - кул

аары - аара
уул - улуу
сулуу - суулу - сулу
күлүү - күүлү - куулу

2. Listen, practice and memorize.

чоң ата - чоң апа	байке - жеңе
тайата - тайэне	эже - жезде
тайэже - тайаке	сиңди - ини
күйө - аял	кыз - бала
карындаш - балдыз	кайната - кайнэне

2. GRAMMAR

	The ending **-чы** can be added to a noun and a verb to make a noun. It means “the person who does”
Noun person pron + **чы**	Noun + **чы**
Апаң + чы? What about your mother?	Жумуш + **чу**
Асан + чы? What about Asan?	Дукөн + **чу**
Сен + чи? What about you?	Окуу + **чу**

- Сенин эжең иштейби?
- Ал окуучу.
- Байкеңчи?
- Байкем окуучу эмес, ал айдоочу.
- Сен бүгүн мектепке барасынбы?
- Ооба, барам.
- Асанчы?
- Ал барбайт.

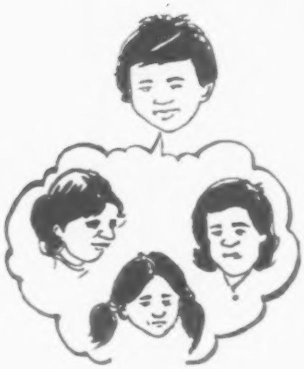

3. PRACTICE

Ex 1. Уккула, кайталагыла, жаттагыла.
Listen, repeat and memorize

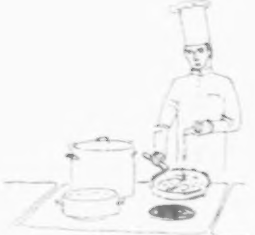

ашпозчу

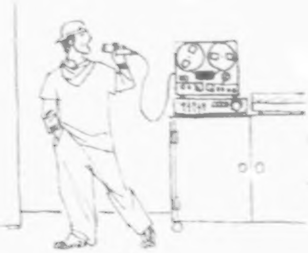

ырчы

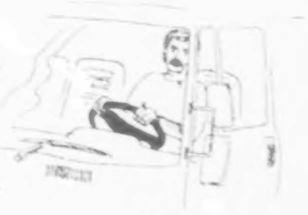

айдоочу

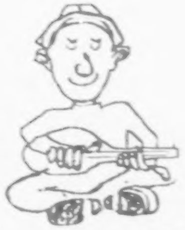

комузчу

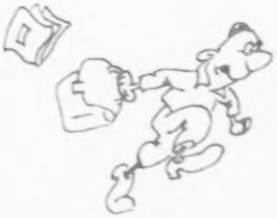

окуучу

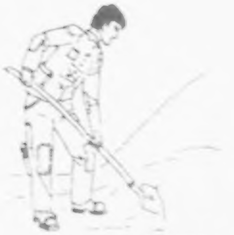

жумушчу

Ex 2. Сүйлөмдөргө суроо койгула.
Make up questions for this sentences.

MODEL: Айдоочу эмне кылат?
Айдоочу машина айдайт.

Айдоочу (машина, такси, автобус) айдайт.
Окуучу (сабак, китеп) окуйт.
Ашпозчу (тамак) даярдайт/бышырат.
Ырчы (ыр) ырдайт.
Бийчи (бий) бийлейт.
Жазуучу (китеп, ыр, аңгеме) жазат.
Сатуучу (ар нерселерди) сатат.
Жумушчу (жумуш) иштейт.
Студент (сабак, китеп) окуйт.

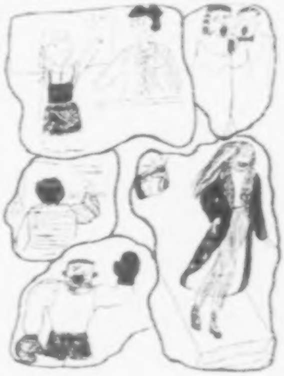

Ex 3. Сөздөрдүн мүчөлөрүн туура жазгыла.
Put the suffix in the box.

КУРУУ
ОКУУ
ЖАЗУУ
КАРООЛ
____

КОМБАЙН
КИТЕПКАНА
ЖЫЛКЫ
БАРАБАН
____

КӨРҮҮ
ТИГҮҮ
ӨТҮК
СҮРӨТ
____

КЛАСС ЖЕТЕК
МЕРГЕН
ЭМГЕК
____

Ex 4. Кашанын ичиндеги сөздөрдү колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Using the words in the brackets answer the questions.

ТИГҮҮЧҮ
АЙДООЧУ
САТУУЧУ
КАРООЛЧУ
ЫРЧЫ
БИЙЧИ
ЖАЗУУЧУ

КАЙДА ИШТЕЙТ?

Балет -ballet

Кароолчу - night watch man

/фабрика, автобекет, дүкөн, завод, театр, балет/

Ex 5. Берилген этиштер менен модель боюнча иштегиле.
Using the following verbs make up sentences.

MODEL : - Мен окуймун, сенчи? - I study. And what about you?
- Мен иштейм. - I work.

/ырда, бийле, жаз, тик, сат, айда, кара/

Ex 6. Уккула, кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.
Listen, repeat, read and memorize.

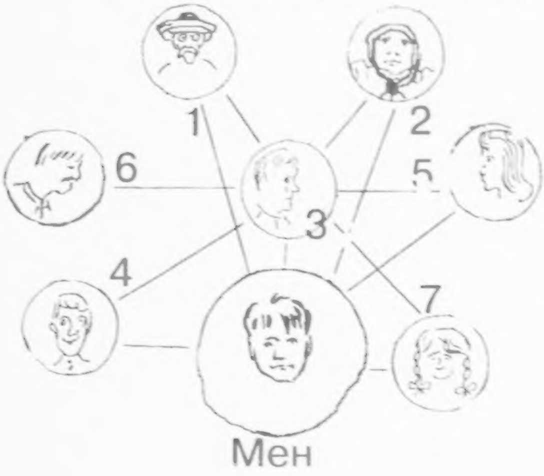

1 – Чоң ата
2 – Чоң апа
3 – Ата
4 – ага (атамдын иниси)

5 – эже
6 – ага (атамдын агасы)
7 – карындаш

Ex 7. Уккула, кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.
Listen, repeat, read and memorize.

1 – Тайэне
2 – Тайата
3 – кыз
4 – ага
5 – синди
6 – ини
7 – жээн
8– тайаке
9 – тайэже

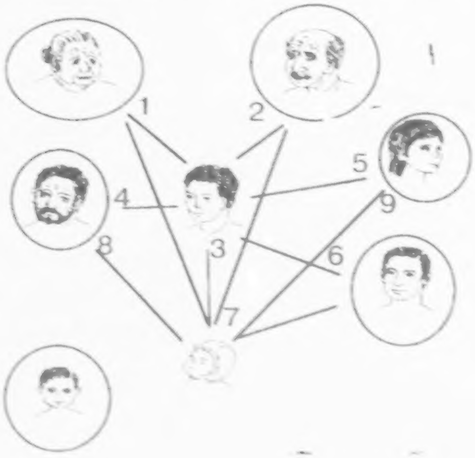

Ex 8. Сүрөттү карап берилген суроолорго жооп бергиле.
Look at this picture and answer the questions.

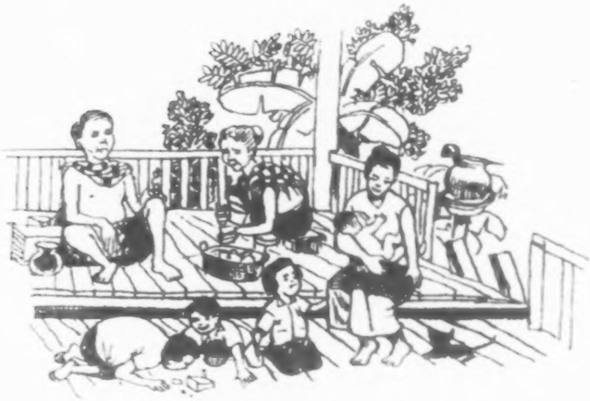

1. Бул үй-бүлө чоңбу же кичинеби?
2. Үй-бүлөдө канча киши бар?
3. Чоң ата кайда отурат?
4. Чоң эне ким менен сүйлөшүп жатат?
5. Ата жана апа канча жашта?
6. Айша эмне кылып жатат?
7. Бул кандай үй-бүлө?

Ex 9. Туура окугула.
Read aloud.

Мына эне. Бул - Эрмек. Эрмек - **элпек** бала. Эрмек энесине жардам берет. Эне эс алат. Ал энесин жакшы көрөт.

элпек - kind

Ex 10. Модель боюнча суроо түзүп ага жооп бергиле.
Answer the questions following the model.

MODEL: - Айша кайсы жакта жашайт?
- Айша Кантта жашайт.

Самат	Бишкекте	жашайт?
Ата	Токмокто	
Апа	Нарында	
Эже	Таласта	
Жон	Америкада	
Эрмек	Ошто	
Марли	Канзаста	

Ex 11. Модель боюнча туура сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences following the model.

a) MODEL: - ЫРЧЫ БИЙЛЕЙБИ?
- ЖОК, ЫРЧЫ ЫРДАЙТ.

Өтүкчү - өтүк ултарат
комузчу - комуз чертет
тигүүчү - кийим тигет
чек арачы - чек араны кайтарат
куруучу - үйлөрдү курат
сүрөтчү - сүрөт тартат

бийчи - бий бийлейт
айдоочу - машина айдайт
саанчы - уй саайт
доктур - адам дарылайт
жазуучу - китеп жазат
студент - институтта окуйт

б) MODEL: - Жондун атасы фирма___ ______ иштейт.
- Жондун атасы фирмада бизнесмен болуп иштейт.

Саматтын
атасы банк__ ________ ________
апасы мектеп__ _______ ________

Сапардын
атасы дүкөн__ ________ ________
апасы китеп__ ________ ______

Кевиндин
атасы завод_ ________ ________
апасы колледж_ _______ ________

Асандын
атасы базар_ ________ ________
апасы оорукана _______ ________

иштейт

Ex 12 Чекиттердин ордуна керектүү жөндөмөнүн мүчөсүн койгула.
Add in the appropriate endings.

MODEL: Айша институт____ окуйт.
Айша институтта окуйт.

Эрмек мектеп____
Самат лицей ____
Асан институт____
Марат университет_____
Майрам колледж______

окуйт

The Negative Participle эмес can be used after nouns, adjectives and adverbs.
бала - бала эмес, китеп - китеп эмес
кызыл - кызыл эмес, ак - ак эмес
жакшы - жакшы эмес, жаман - жаман эмес

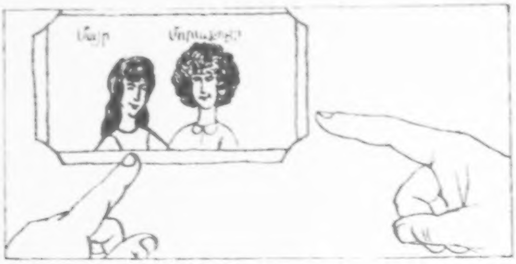

- Бул досунбу?
- Жок досум эмес. байкем.
- Бул Асанбы?
- Жок Асан эмес, Улан.
- Бул эжеңби?
- Жок эжем эмес.

Ex 13. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

- Бул байкеңби?
- ______________________________
- Бул мугалимби?
- ______________________________
- Сенин үйүң мектептен алыспы?
- ______________________________
- Бул базарбы?
- ______________________________
- Сенин үй-бүлөң чоңбу?
- ______________________________
- Бул шаарбы?
- ______________________________
- Бул сенин аялыңбы?
- ______________________________
- Бул эжеңби?
- ______________________________

- Бул институтпу?
- ______________________________
- Бул дарыканабы?
- ______________________________

Ex 14. Тексти окугула.
Read the text.

Жондун үй-бүлөсү.

Жон үй-бүлөсүн жакшы көрөт. Анын үй-бүлөсү алты кишиден турат. Бул Америкада абдан чоң үй-бүлө болуп эсептелет. Жондун тайэнеси иштебейт, ал алтымыш жашта. Тайатасы - пенсияда. Атасы фирмада иштейт, ал кырк беш жашта, апасы - мугалим. Жон жана Мэри - окуучулар. Жондун мышыгы бар, анын аты Тутси. Жон үй-бүлөсүн аябай сагынды.

Ex 15. Өзүндүн үй-бүлөң жөнүндө айтып бергиле.
Tell us/the class about your family.

a) Төмөндөгү сүйлөмдөрдү окуп, текст менен салыштырып туура түрүн жазгыла.
Correct the mistakes in these statements.

MODEL: - Жон үй-бүлөсүн жаман көрөт.
- Жок, ал туура эмес.
Жон үй-бүлөсүн жакшы көрөт.

1) Анын үй-бүлөсү кичине.

- ______________________________

2) Жондун тайэнеси иштейт.

- ______________________________

3) Жондун тайатасы фирмада иштейт.

- ______________________________

4) Жондун атасы иштебейт.

- ______________________________

5) Жон жана Мэри - жумушчулар.

Ex 16. Ангемени уланткыла.
Complete the text using the words in brackets.

Саматтын үй-бүлөсү.

Саматтын үй-бүлөсү чоң эмес. Бүгүн аялдардын майрамы. Бул күнү Самат атасы экоо чоң энени, апаны, Айшаны, куттуктады. ......
....

/Идиш-аяк жууду, пирожки жасады, үй жыйнады, татуу тамак бышырды/

Ex 17. Этиштерди колдонуп ангеме түзгүлө. Кашадагы сөздөрдү колдонгула.
Write a story using the verbs in brackets.

/Тамак жаса, телевизор көр, байпак түй(knit), жомок оку, жомок ук(fairy-tales)/

Ex 18. Сүрөт боюнча иштегиле.
Describe the people.

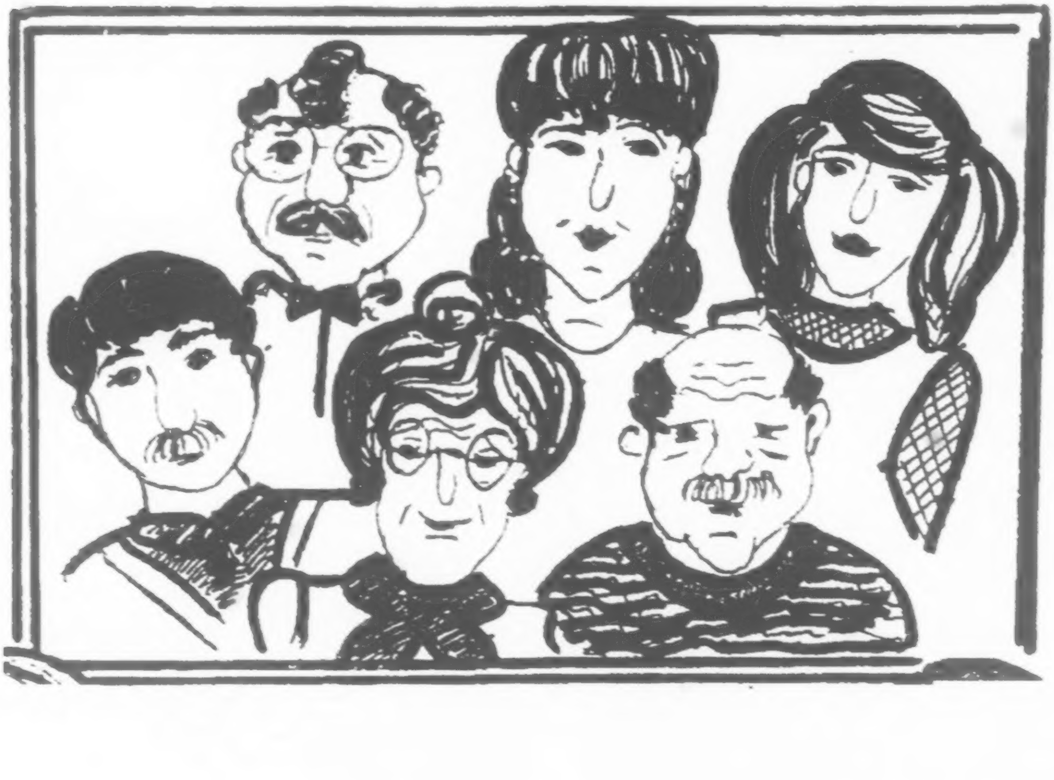

LET'S TALK

Ex 19. Диалогту түзгүлө.
Make up a dialogue.

a) You are a teacher from Colorado state in America. You are 28 years old, married and have two children. Your wife/husband is 30 years old, a doctor. Introduce yourself to someone and ask him/her some personal informatiom questions.

b) You are Marat/Chinara. You are married and have two children: a son and a daughter. Your son is 4, your daughter is 8, and your wife/husband is 30. Introduce yourself to someone, tell this person about yourself and ask him/her some personal infornation questions.

c) You are Asan. You are a teacher, 25 years old, not married. You are receiving a PCV, tell the PCV about yourself and learn as much as you can.

d) You are a foreign student from France, 20 years old. Introduce yourself to a Kyrgyz person (he/she) and ask he/she some questions.

e) You are visiting a PCV. He or she is asking you questions about your host family. Answer his or her questions and learn about his or her host family.

SELF LEARNING(to lesson 8)

Ex 1. Сүрөттөрдүн алдына жазгыла.
Below the pictures write who these people are.

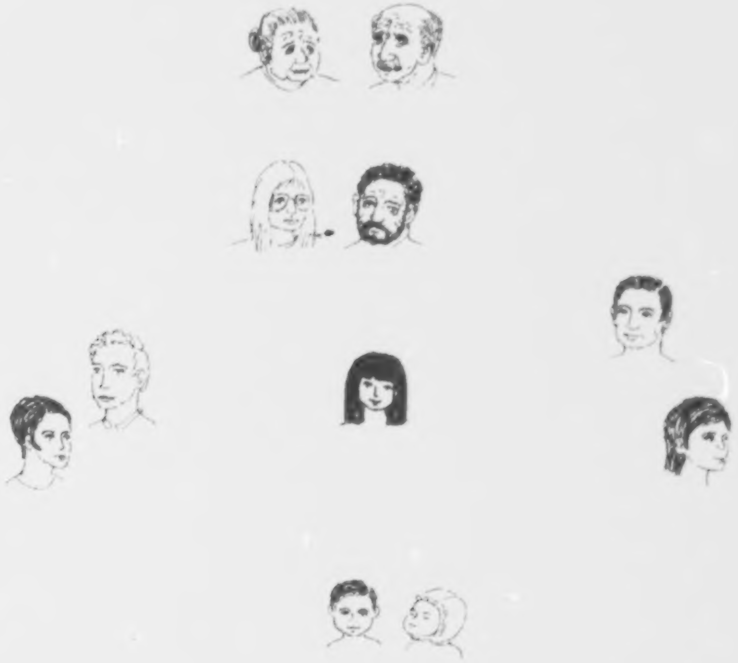

Айша, Асан, эже, байке, ата, апа, чоң эне, чоң ата, тайаке, тайэже, карындаш

Ex 2. Таандык мүчөлөрдү туура жазгыла.
Fill in personal possessive endings.

Мен - ырчымын
мугалим____
окуучу_____
тергөөчү_____

Сен - ырчы_____
мугалим_____
окуучу____
тергөөчү_____

Сиз - ырчы____
мугалим_____
окуучу_____
тергөөчү_____

Ал - ырчы
мугалим
окуучу
тергөөчү

Ex 3. **а)** Диалогту ролдоп ойногула.
Read and act out the dialogue.

- Бул кимдин үй-бүлөсү?
- Бул Роберттин үй-бүлөсү.
- Анын үй-бүлөсү чоңбу же кичинеби?
- Анын үй-бүлөсү абдан чоң.
Анын үй-бүлөсү 11 кишиден турат.
- Алар кайда жашашат?
- Алар Калифорнияда жашашат. Роберттин атасы - бизнесмен, апасы – доктур.
Эки эгиз агасы - дүкөнчү, эки эжеси - тигүүчү, бир иниси - бийчи, эки карындашы - студент, эки карындашы - окуучу.

б) Диалог боюнча терс формада жооп бергиле.
Give the negative answer.

MODEL: - Бул Роберттин үй-бүлөсүбү?
- Жок, бул Роберттин үй-бүлөсү эмес.

- Роберттин үй-бүлөсү чоңбу?
- ____________________________
- Анын атасы бизнесменби?
- ____________________________
- Анын апасы доктурбу?
- ____________________________
- Анын агалары дүкөнчүлөрбү?
- ____________________________

Ex 4. Сүйлөмдөрдү туура түзгүлө.
Make up sentences with the following words.

MODEL: Жашайсыңбы, сен, айылда?
Сен айылда жашайсыңбы?

1. Чоң, үй-бүлөсү, бар, Асандын.
2. Иштейт, Самattтын, эжеси, бухгалтер, болуп.
3. Театрда, бийчи, ал.
4. Үй-бүлө, ынтымактуу, биздин, аябай.

Ex 5. Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions and complete the dialogue about this family.

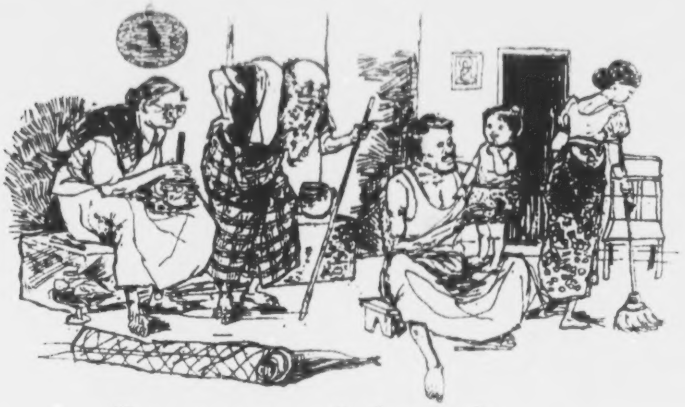

- Бул кимдин үй-бүлөсү?
- ______________________________
- Бул үй-бүлөдө канча киши бар?
- ______________________________
- Алар эмне кылып жатышат?
- ______________________________
- Креслонун жанында эмне жатат?
- ______________________________
- ______________________________
- ______________________________
- ______________________________

Ex 6. Төмөндөгү сөздөрдү колдонуп Асандын үй-бүлөсүн сүрөттөгүлө.
Describe Asan's family using the expressions and words below.

Апа, ата, чоң ата, чоң эне, карындаш, сүрөт, чоң, үй-бүлө, ынтымактуу, жашта, тилчи, окуучу, иштебейт, кичинекей, мугалим, жомок айтып берет, кооз, гүл, терезе, парта.

Ex 7. Текстти окугула, суроолорго жооп бергиле.
Read the text and answer the questions.

Үй-бүлө.

Биздин үй-бүлө чоң жана ынтымактуу. Биздин үй-бүлөдө алты киши бар: апам, атам, эжем, агам, карындашым жана мен. Чоң атам менен чоң апам айылда турушат. Тайатам менен тайэнем дагы айылда жашайт. Биз шаарда Асанбайда жашайбыз.

Атам - жазуучу, апам - мугалим, агам - заводдо жумушчу, эжем - студент, карындашым бала бакчага барат.

Чоң атам, чоң энем, тайатам, тайэнем иштебейт. Бирок менин тайакем белгилүү дарыгер. Ал көп кишилерди өлүмдөн алып калды.

Чоң майрамдарда биз баарыбыз чогулуп бирге болобуз. Ошол күндөрдү мен абдан жакшы көрөм.

белгилүү	- well known
дарыгер	- doctor
өлүм	- death

б) Сүйлөмдөрдү бүтүргүлө.
Complete the sentences.

1. Чоң атам менен чоң энем кыштакта ___________
2. Атам _________ болуп иштейт.
3. Менин тайакем белгилүү ____________
4. Биздин үй-бүлө ____________

в) Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Силердин үй-бүлөдө канча киши ?
2. Чоң атаң, чоң энең барбы? Алар кайда жашашат?
3. Атаңдын кесиби ким?
4. Апаң мугалимби?
5. Апаң кайда иштейт?
6. Бала бакчага ким барат?
7. Сенин тайакеңдин кесиби ким?
8. Ким көп кишилерди өлүмдөн алып калды?
9. Силер качан чогулуп бирге болосуңар?

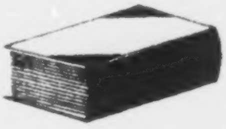

МАКАЛ - ЛАКАПТАР

Катын алганча -
отун ал.

Атаны сыйлаган абийир табат,
Энени сыйлаган элге жагат.

Элек сурап барып,
эрге тийип кетиптир.

Ex 8. Кроссвордту толтургула.
Fill in the crossword puzzle using the particle -**чу.**

DOWN
1. a person who sells
2. a person who drives
3. a person who herds cows
4. a person who sleeps much

ACROSS
5. a person who herds sheeps
6. a person who cooks.

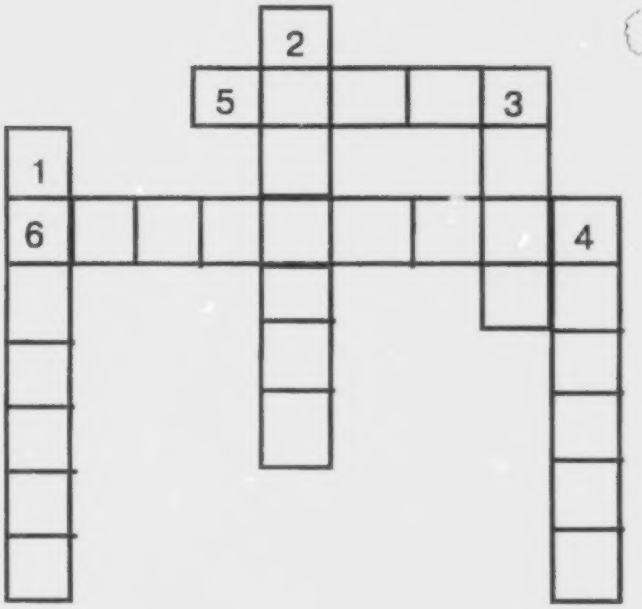

МАКАЛ - ЛАКАПТАР

1. Үнкүр да болсо үйүм бар, айу да болсо чалым бар.
2. Кыздуу үйдө кыл жатпайт.
3. Балалуу үй - базар, баласыз үй - мазар.
4. Хандын сарайынын тардыгы ай, алачыгымдын кеңдиги ай.

ЖАҢЫЛМАЧТАР

Алым алманы көрүп
Кызыча баштады,
Анан алманы алам деп
Асылып кала таштады.

Билген сөздөрүңдү кроссворддон жазгыла.

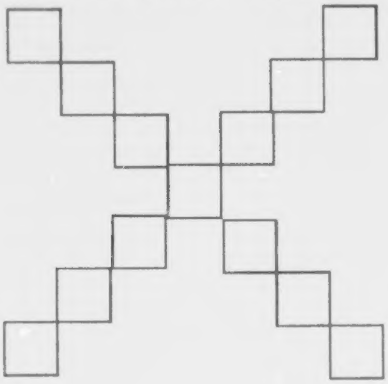

ТЕМА; *ЕДА.* *MEALS.*

Тогузунчу сабак	Ninth lesson
9 (тогуз)	15 (nine)

YOU WILL LEARN :

- to identify the Kyrgyz national foods;

GRAMMAR :

CONVERSATIONAL PRACTICE.

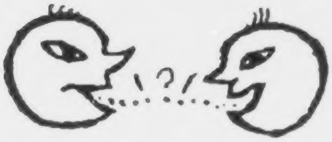

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Кайрат, бүгүн конокко кел.
- Конокко? Жөн элеби?
- Жөн эле, тамак ичип кет.
- Сөссүз келем.

- Апа, бүгүн үйгө конок келеби?
- Ооба, кошуналар келет.
- Кандай тамактарды даярдайбыз?
- Чучвара, манты, салат жасайбыз.
- Ай-ий, кандай жакшы.

- Келгиле, төргө өткүлө!
- Оо, дасторконуң берекелүү болуптур,
- Тамакка карагыла, чайдан ичкиле.

- Кечиресиз, кум шекерди жылдырып койуңузчу.
- Мына алыңыз.
- Сизге шекер салайынбы?
- Ооба, бир кашык.

- Мантыңар таттуу болуптур.
- Алыңыздар, дагы жеңиздер.
- Ой жок, тойдук.

- Айгул, кел тамак ич.
- Рахмат, мен токмун.

VOCABULARY	
конок	- guest
жөн эле	- just simple/plain
сөссүз	- of couse
төргө өткүлө	- come in please
дасторкон	- tablecloth
жылдыр	- move
тойдум	- I am full
токмун	
кашык	- spoon
конокко чакыр	- invite to the guest

1. PRACTICE

1. Listen, repeat, read and practice.

ТАМАКТАР

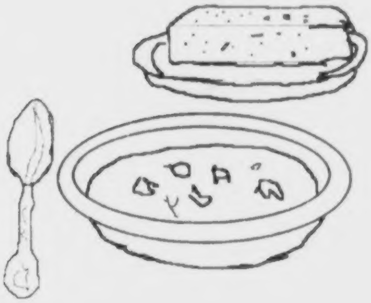

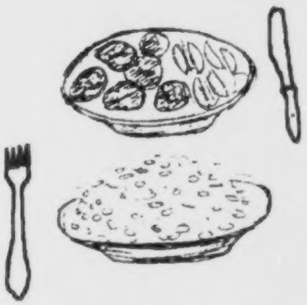

СУЮК(1st course)	КОЙУУ(2nd course)
Кесме	бешбармак
шорпо	манты
лагман	оромо
гүлчатай	палоо

ИЧКИЛИКТЕР
(alcohols)

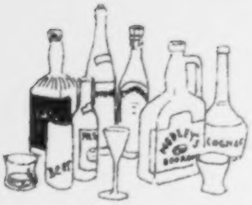

арак
коньяк
вино
ликер
шампанское
пиво

СУУСУНДАР
(drinks)

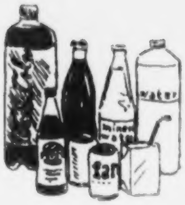

ак суу
сок
лимонад
жарма
кымыз
бозо
айран
чалап

НАН

Тандыр
көмөч
калама
каттама

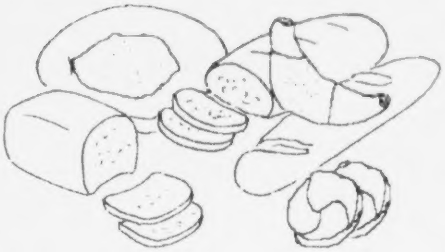

нан лепешка
нан бөлкө
булочка

2.GRAMMAR

The past habitual tense can describe a state or an activity, which lasts for a period of time in the past, or a repeated action in the past. The adverbs of frequency that are often used with this tense are: мурун, былтыр, ошол жылы

before last year that year

мурун	былтыр	ошол жылы
before	last year	that year

VERB + чу + Personal ending

EXAMPLE:

бар + **чу** + мун
бар + **чу** + сун
бар + **чу**

бар + **чу** + буз
бар + **чу** + лар
бар + ыш + **чу**

Ex 1. Төмөнкү сүйлөмдөрдү адат өткөн чактын мүчөсүн коюп бүтүргүлө.
Add past habitual tense endings to the words and complete the sentences.

1. Америкадан тамак өзүм жаса________
2. Ал мурун коноkко көп бар___________
3. Сен мурун конок көп чакыр____________
4. Биз былтыр ресторанга көп кир_______
5. Алар этти көп же_________

Ex 2. Адат өткөн чактын мүчөсүн койгула жана которгула.
Fill in past habitual tense endings and translate the sentences.

1. Ал мурун эт же______ эмес.
2. Сен былтыр коноkко бар___________ эмес.
3. Биз мурун ресторанга кир_________ эмес.
4. Мен мурун тамак жаса_________ эмесмин.
5. Силер былтыр конок чакыр__________ эмесмин.
6. Алар мурун торт көп жаса_________ эмес.

Ex 3. Туура окугула жана диалог түзгүлө, ойногула.
Read the expressions and use them to make-up a dialogue.

- **Тамак кандай экен?**

- **Тамак**	ачуу		*bitter*
	таттуу	экен	*tasty*
	дамдуу		*delicious*

- **Айран**	таттуу		*tasty*
	жакшы		*good*
	кою	экен	*thick*
	суюк		*watery*
	кычкыл		*sour*

- **нан**	жумшак	
	катуу	экен
	таттуу	

- **Чай**	ысык		*hot*
	муздак		*cold*
	кызыл	экен	*red*
	ак		*white*

- **Жарма**	суюк		*watery*
	кою	экен	*thick*
	муздак		*cold*

- **бозо**	жеңил		
	күчтүү		*sour*
	таттуу	экен	*tasty*
	кою		*thick*
	суюк		*watery*

Ex 4. Диалогду ролдоп окугула жана ойногула.
Read and act out the dialogue.

Айша: - Чарчадыңызбы, апа?
Апа : - Ооба, кызым, чарчадым.
Айша: - Келиңиз ысык чай ичиңиз.
Апа : - Оо ... сенин чайың абдан жакшы экен.
Айша: - Дагы бир чыны ичиңиз.
Апа : - Ичсе ичейин.

Ex 5. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

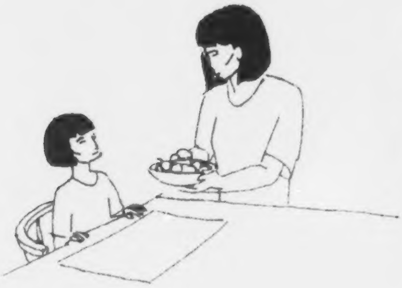

Апа : - Оо ... тентегим кайда жүрөсүң?
Асан: - Мен короодо ойноп жүрөмүн.
Апа : - Кел, алма же.
Асан: - ______________________
Апа: - ______________________
Асан: - ______________________
Апа: – ______________________
Асан: – ______________________

Ex 6. Төмөнкү этиштерди туура окуп сүйлөм түзгүлө.
Read the following verbs and make up sentences with them.

же	- eat	нан же
ич	- drink	айран ич
сыйпа	- spread bread with butter	нанга май сүйкө
сал	- put	чайга кум шекер сал
аралаштыр	- mix	картошканы этти аралаштыр.
кош	- add	тамакка туз кош
арчы	- peel, scrape	пияз арчы
туура	- cut smth into small pieces	сабиз туура
кес	- cut	кесме кес
кайнат	- boil	жарма кайнат
бышыр	- make, cook	бешбармак бышыр
куур	- fry	картошка куур
күйгүз	- to light/turn on	газды күйгүз
өчүр	- switch off/turn off	газды өчүр
жаса	- to make, to prepare	тамак жаса, даярда
даярда	- to prepare	дасторконду даярда
жардам бер	- to help	сага жардам берейинби?

Ex 7. Төмөнкү сүйлөмдөрдү модель боюнча бүтүргүлө.
Complete the following sentences.

MODEL: -Этти аралаштырайынбы? -Should I stir the meat?
- Ооба.

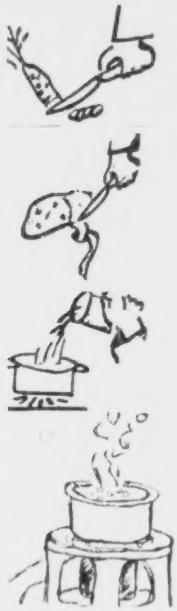

1. Туз кош____________________
2. Пияз аарчы____________________
3. Сабиз туура____________________
4. Кесме кес________________________
5. Жарма кайнат______________________
6. Тамак бышыр____________
7. Капуста куур___________
8. Газды күй_____________
9. Отту өчүр_____________
10. Тамак жаса___________
11. Үстөлдүн үстүн даярда__________
12. Жардам бер___________

Ex 8. Төмөнкү рецептти окугула жана үйдөн жасагыла.
Read this recipe and practice it at home.

- Сен манты жасаганды билесиңби?
- Ооба, билем.
- Кантип жасайт?
- Макул, угуп тур.
- Мантыга: 1кг унга туз кошуп жуур.

майлуу этти туура, пияз, кичине картошка туурап туз, калемпир, мурч кошуп аралаштыр. Анан камырды жука кылып жай, төрт чарчы кес. Кесилген камырга кичине фарш салып түйөбүз. Аны касканга салып 40 мүн. бууга бышырабыз.

VOCABULARY

үйрөт	- teach	жука	- thin
угуп тур	- listen	жай	- roll out
жуур	- knead	төрт чарчы	- square
камыр	- pastry	түй	- make
буу	- steam	фарш	- minced meat

Ex 9. Төмөнкү тамактарды кандай жасайт үйдөн сурагыла жана бири бириңерге айтып бергиле.
Ask your host mother how to prepare the following dishes and tell the recipe to each other.

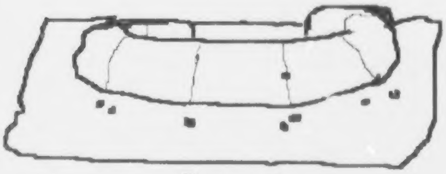
Оромо

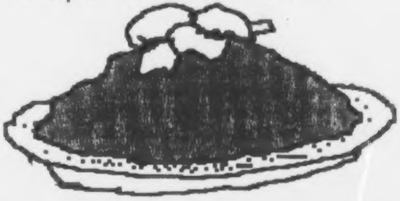
палоо

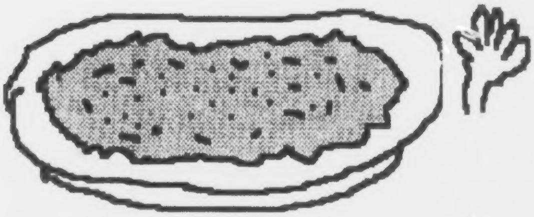
Бешбармак

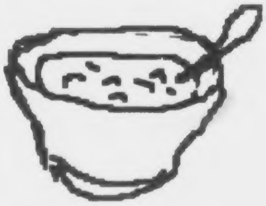
Кесме

Ex 10. Модель боюнча иштегиле. Суроого туура жана терс жооп бергиле.
Make up questions and give yes/no answer to them.

MODEL:
- Сага оромо жагабы?
- Ооба, жагат. (Жок, жакпайт)
- Эмне үчүн?
- Мен ачуу тамакты жакшы көрөм.

/Ашлямфу, шашлык, бешбармак, палоо, оромо, каттама, кесме, шорпо, манты./

EXPRESSION:

Нан ооз тий(иңиз)	- Take a piece of bread
Чай ич(иңиз)	- Please, have some tea
Тамактан ал(ыңыз)	- Help yourself
Конокко кел(иңиз)	– Come to see me
Конок болуп кет(иңиз)	- Come to my house and be my guest

Ex 11. Сүрөткө карап керектүү сүйлөмдү койгула.
Fill in appropriate expressions.

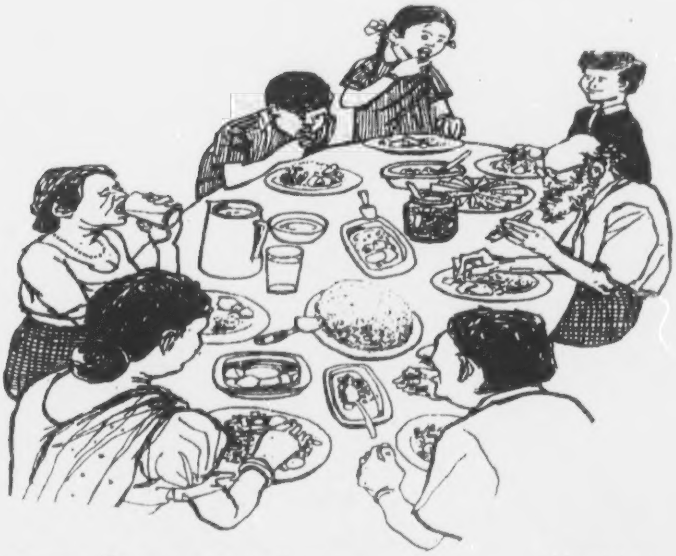

- Кел, даагы бир чыны чай ичиңиз.	- Would you like one more cup of tea?
- Жок, тойдум.	- No, I am full.
- Ысык чай, эми бир чыны ичиңиз.	- It's hot.
- Мейли, ичсе ичейин.	- OK, I will
- Нан берип койчу.	- Would you pass me some bread?
- Мына.	- Here you are.

Ex 12. Төмөнкү текстти окуп сүрөттөргө керектүү сүйлөмдөрдү койгула.
Identify an appropriate expression for the following pictures.

"Мен абдан ачкамын" - деди Айша. "Мен дагы" - деди Асан. Экоо шашпай тамактана баштады. Бир убакытта Асель келди. "Кел тамак ич биз менен" - деди Асан. "Рахмат, мен токмун" - деди Асель. "Анда эмесе нан ооз тий" - деди Айша. Кичине отуруп Асель шаша баштады "Тамагыңар таттуу болуптур, жумуштарым көп, кетейин".

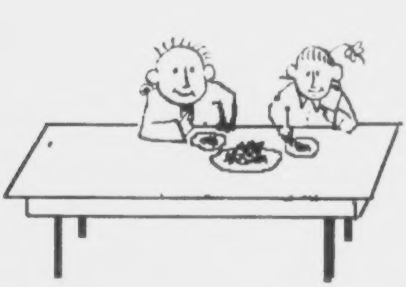

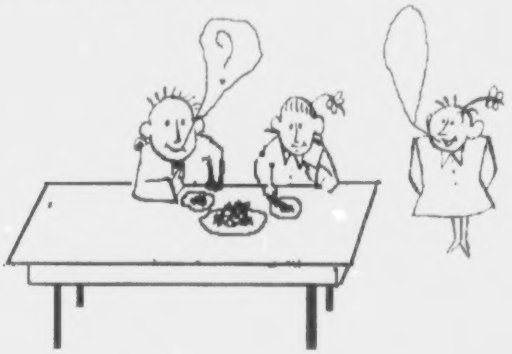

Ex 13. Сүрөт боюнча текстти окугула, тапшырмаларды аткаргыла.
Read the text.

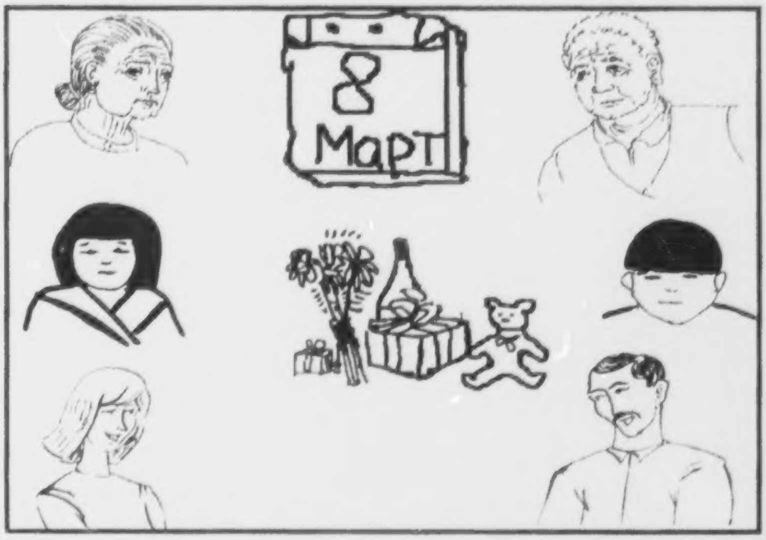

Бүгүн 8инчи март. Бул күнү эркектердин баары аялдарды куттуктайт. Биз дагы: чоң атам, атам жана мен, апамды, чоң апамды, Айшаны куттуктадык. Абдан шайыр болду. Биз ар түрлүү белектерди сатып алдык, анын үстүнө чоң атам эң кооз, таттуу торт сатып алып келди. Белектерди берип жатып чоң атам мындай деди:- "Майрамыңар куттуу болсун, эч качан оорубагыла, дайыма бактылуу болгула"

Апам менен чоң энем болсо ар түрлүү тамактарды даярдап коюшуптур. Биз майрамды көңүлдүү өткөрдүк.

а) Текст боюнча суроо түзгүлө, суроолорго жооп бергиле.
Write and answer questions and about the text.

шайыр	- funny
ар түрлүү	- all kind
торт	- cake
белек	- present
калоо	- wish

б) Майрамдар күндөрү жакын адамдарына эмне **калоо** керек?

в) Сен кандай тамактарды жакшы көрөсүң, майрам күнү кандай тамактарды жасайсың?

г) Берилген сөздөргө антоним жазгыла.

шайыр	- cheerful	**бактылуу**	- happy
таттуу	- tasty	**көңүлдүү**	-merrily, happily
аялдарды куттуктайт	- congratulations women		

TEMA: *ҮЙ. AN APARTMENT*

Онунчу сабак	Tenth lesson
10 (он)	10 (ten)

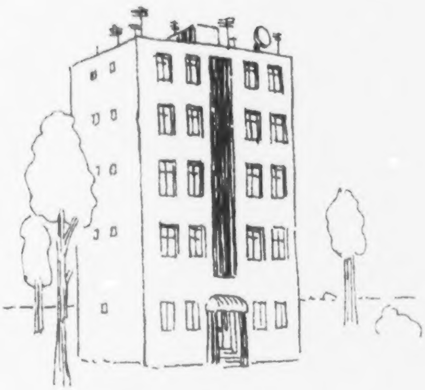

YOU WILL LEARN:

- to for ask and identify an address;
- to orient yourself in your host family's apartment;

GRAMMAR :

- Adjective suffixes ***-луу, -сыз.***
- Adjectives (review)

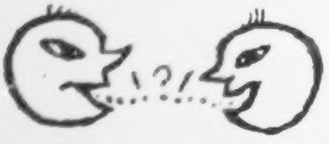

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Айша, **журу** чай ичип кетпейсинби?
- Мейли, барайын. Үйүн алыспы?
- Жок, алыс эмес. Асанбайда жашайм.
- Көп **кабаттуу** үйдө жашайсыңбы?
- Жок, **менчик** үйдө жашайм.

- Мына, бул менин үйүм.
- Оо, абдан чоң, **жарык** экен. Канча бөлмө*лүү*?
- 5 бөлмө*лүү:* оозгу бөлмө, чай ичкен үй, конок үй, балдар бөлмөсү, жаткан үй.

- А сен кандай үйдө жашайсың?
- Мен 4 **каба*туу*** үйдө 2инчи кабатта турам.
- Канча бөлмө?
- 4 бөлмөлүү: оозгу бөлмө, ашкана, уктоо бөлмө, ванна, балдар бөлмөсү, зал.
- Силердиң үйүңөрдө бардык **ыңгай** барбы?
- Ооба, жылуу, муздак суу, газ, лифт бар.

- Патрик, азыр сен кайда жашайсың?
- Ал **айылда** үйлөр кандай?
- Мен айылда жашайм.
- Көбүнчө менчик, **королуу** үйлөр, бирок азыр каба*туу* үйлөр салынып жатат.
- Биздин айыл кичине, кооз, тоонун жанында.

VOCABULARY

кабаттуу	– multilevel building
менчик үй	– cottage
менчик	– private
жүрү	– let's go
мейли	– OK
ичип кет	– have some tea
алыс	– far from
жакын	– close, near
жарык	– light
кабат	– floor
ыңгай	– convenience
айыл	– village
короо	– yard

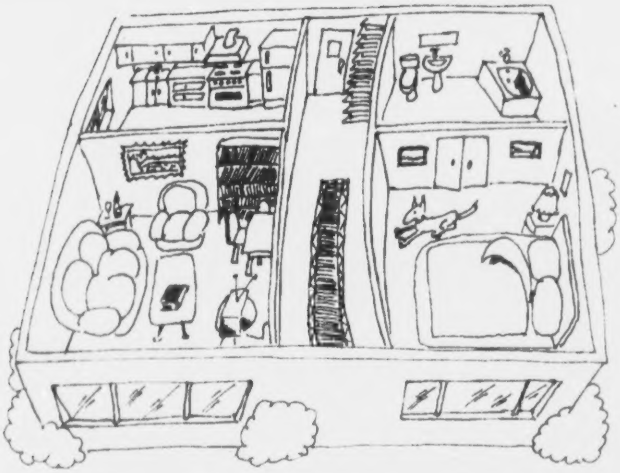

Ex 1.
Сүрөт менен иштегиле.
Say what is in the room.

1. Конок үй (гостиная)
2. Жаткан бөлмө (спальня)
3. Ашкана (кухня)
4. Балдар бөлмөсү (детская)
5. Оозгу бөлмө (прихожая)
6. Ванна
7. Туалет

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

боз үй
бөлмө
өнөр
көөкер

көп кабаттуу үй
менчик үй
жапыз үй
бийик үй

уктоо | бөлмө
балдар | бөлмө
конок | бөлмө

боз | үй
мамлекеттик | үй
менчик | үй

2. Уккула, кайталагыла жана окугула.
Listen, repeat and practice.

шырдак - жерге салынат
туш кийиз - тамга тартылат
алтыгат — жерге салынат
жер төшөк — жерге салынат
көөкөргө - кымыз куят

2. GRAMMAR

Suffix **-луу** forms adjectives from nouns, it characterize by ... or possessing		The suffix **-сиз** indicates “without”.
noun + **-луу**		noun + **-сыз**
after vowel& **-р,-й,** + **-луу**	токой + **луу**	бала + **сыз**
after voiced + **-дуу**	мал + **дуу**	суу + **суз**
after voiceless + **-туу**	кабат + **туу**	эрк + **сиз** жүрөк + **сүз**

EXAMPLES:

1. Бала+**луу** аял — Суу+**суз** өрөөн
2. мал+**дуу** киши — эрк+**сиз** кыз
3. капа+**луу** бала — оокат+**сыз** үй

3. PRACTICE

Ex 2. Зат атоочторго **-луу, -сыз** мүчөлөрүн кошкула.
Fill in the adjective suffixes **-луу, -сыз**

MODEL:
Төрт кабат+**туу**
Үч бөлмө+**лүү** үй
оокат+**туу**

Токой____ жер, мал____ киши, көп кабат____ үй, бала___ аял, кыз___ үй, суу___ өрөн, тоо___ өлкө, ыйман____ жигит, сыйкыр_____ сөз, ачуу____ адам.

Ex 3. Чекиттердин ордуна кашадагы сөздөрдү койгула.
Using the words in brackets complete these sentences.

Мен азыр шаарда ______. Мен азыр айылда _______. Патрик дагы айылда __________. Биздин айыл тоонун жанында __________. Айылда _____, __________ үйлөр көп _________ _____________. Биздин айылда бир мектеп _______.

/жашабайм, жашап жатам, жашайт, жайгашкан, менчик, кабаттуу, салынып жатат, бар/

Ex 4. Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Look at this picture and answer the questions.

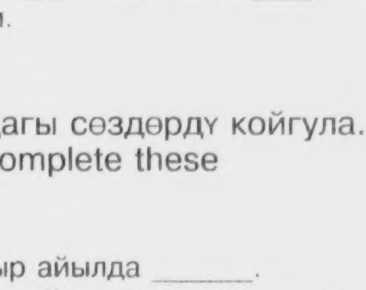

1. Бул айыл кайсы жерде жайгашкан?
2. Бул айылда ким жашайт?
3. Бул айыл кандай?
4. Бул айылда кандай үйлөр бар?
5. Бул айылда мектеп барбы?

бекен **- while questioning adjectives**

экен **- while confirming adjectives the answer describing the quality of noun one need to know the results of something right now.**

EXAMPLES: Үй **жарык** бекен? – Ооба, үй жарык экен.

Ex 5. Модельди карап суроо берип анан кайра жооп бергиле.
Following the model, ask and answer questions.

MODEL:
- Бул үй чоң бекен?
- Ооба, бул үй чоң экен.
- Жок, чоң эмес экен.

/жарык, таза, кооз, жакшынакай, карангы, кир, ачык/

Ex 6. Жөнөкөй сүйлөмдөрдү суроолуу сүйлөмдөргө айлантkыла.
Write questions for the following answers.

MODEL:
- Бул үй жарык.
- Бул үй жарыкпы?

Бул чоң үй.
Бул кичине үй.
Бул үй менчик.
Бул конок үй.

Ex 7. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

MODEL: - Үйдө свет барбы? - Үйдө свет бар бекен?
- Ооба, үйдө свет бар экен.

- Үйдө суу барбы?
- Үйдө газ барбы?
- Үйдө муздаткыч барбы?
- Үйдө телевизор барбы?

Ex 8. Суроого кашанын ичиндеги сөз менен жооп бергиле.
Using the words in the brackets answer these questions.

Сенин досторундун квартирасы кайсы жерде/кайда?/?
/Биринчи кабатта/

Ашканада полканын ичинде эмне бар?
/Идиш аяк/
Конок бөлмөдө эмнелер бар?
/устол, телевизор, килем/
Ашкана кандай экен?
/кичине, чоң, жарык/
Балдар бөлмөсүндө эмне турат?
/керевет, оюнчуктар, сүрөт, китеп салган шкаф/

Ex 9. Туура окугула жана эсиңерге туткула.
Read and memorize.

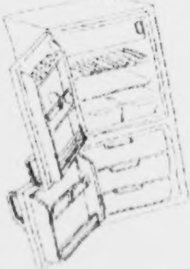
Муздаткыч

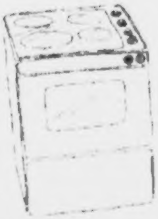
газ плита

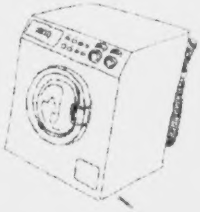
кир жуугуч

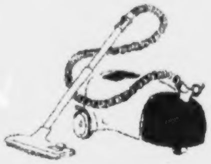
чаң соргуч

Ex 10. Уккула, туура окугула жана эсиңерге туткула.
Listen, read and memorize.

СПАЛЬНЯ

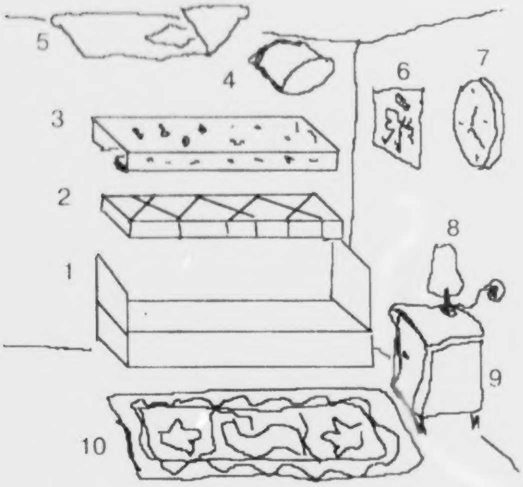

ГОСТИННАЯ

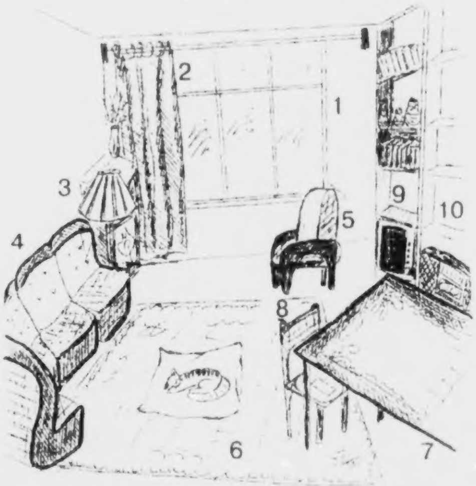

1. Керевет
2. Матрас
3. Шейшеп
4. Жаздык
5. Жуурка
6. Сүрөт
7. Саат
8. Лампа
9. Тумбочка
10. Шырдак

1. Айнек
2. Парда
3. Лампа
4. диван
5. кресло
6. Палас
7. устол
8. отургуч
9. телевизор
10 магнитофон

Ex 11. Текстти окуп, суроолорго жооп бергиле.
Read the text and answer the questions.

Конок үй.

Бул конок үй. Конок үй чоң жана жарык. Сол жакта эки чоң терезе бар. Жерде килем жатат. Бөлмөнүн ортосунда чоң стол турат. Анын үстүндө вазада гүл бар, тегерегинде отургучтар турат. Оң жакта диван турат. Дивандын өйдө жагында лампа турат. Сол жакта сервант турат, ичинде идиш аяк бар. Серванттын оң жагында кичине үстөл, жанында эки кресло турат.

а) 1. Бул кайсы бөлмө?
2. Бул бөлмө чоңбу же кичинеби?
3. Бул бөлмөдө эмнелер бар?
4. Бул бөлмө жарыкпы же карангыбы?
5. Бул бөлмөдө жерде эмне салынып турат?

б) Модель боюнча берилген сөздөр менен иштегиле.
Answer the questions.

MODEL: - Конок бөлмө жарык бекен?
- Конок бөлмө жарык экен.
/Жок, жарык эмес экен./

/Терезеси бар бекен? Чоң бекен? Бөлмө карангы бекен? кичине бекен?/

Ex 12. Текстти оку, суроолорго жооп бергиле.
Read the text and answer the questions.

Жаткан бөлмө.

Бул жаткан бөлмө. Бул бөлмөдө эки керевет, бир чоң терезе бар. Кереветтин башында **дувалдын боорунда** лампалар илинип турат. Бурчтта кичине тумба турат. Тезеде кооз пардалар илинип турат. Бул бөлмөдө **күзгү** жана бир чоң отургуч бар.

дувалдын боорунда- on the wall
күзгү - mirror

а) 1. Бул кайсы бөлмө?
2. Бул бөлмө чоңбу же кичинеби?
3. Бул бөлмөдө эмне бар?
4. Бул бөлмө сага жагабы?

Ex 13. Сүрөт боюнча сүйлөп бергиле.
Look at this picture and describe it.

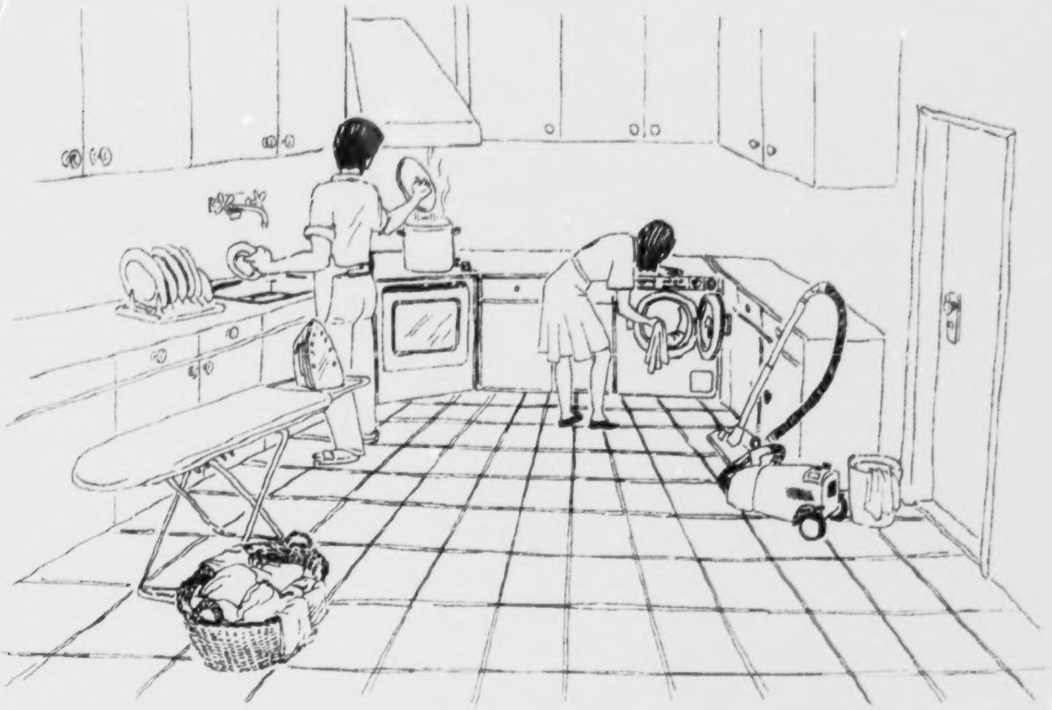

Ex 14. Текстти окуп суроолорго жооп бергиле.
Read the text and answer the questions.

Менин үйүм.

Менин үйүм төрт бөлмөдөн турат - конок бөлмө, жаткан бөлмө, балдар бөлмөсү жана ашкана.

Менин бөлмөм абдан чоң /кичине/. Анда эки терезе, бир балкон бар. Терезеде пардоо илинип турат. Бөлмөнүн ортосунда чоң үстөл турат. Оң жакта диван, сол жакта пианино турат. Бөлмөнүн бурчунда телевизор турат. Бөлмөнүн ортосунда китеп салуучу шкаф турат. Бул бөлмө абдан жарык. Менин үйүм экинчи кабатта жайгашкан.

1. Сенин үйүң канча бөлмөдөн турат?
2. Сенин бөлмөн чоңбу же кичинеби?
3. Ал бөлмөнүн ичинде эмнелер бар?
4. Сенин үйүң канчанчы кабаттта жайгашкан?

Ex 15. а) Чекиттердин ордуна кашанын ичинен туура сөздөрдү таап койгула.
Using the words in brackets complete the following sentences.

Бул _____. Бөлмөнүн ортосунда бир чоң _____ жана _________, тегерегинде үч кичине ______ турат. Дувалда __________ илинип турат. Анын ичинде _______, ________, ________ турат. Полканын оң жагында чоң ______, _________ , сол жагында _______ турат.
/ашкана, үстөл, полка, отургуч, чайнек, стакан, кружкалар, кашык, вилка, гүл, лампа, тактай, мышык бар/

б) Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

- Сен боз үйдө жашайсыңбы?
- Жок мен эки кабатту үйдө жашайм.
- Сенин үйүң бир бөлмөлүүбү?
- Үйдүн терезелери, балкону барбы?
- Телевизор бөлмөсүнүн ортосунда турабы?
- Диван бурчта турабы?

Ex 16. Окугула, кайталагыла, жаттагыла.
Read, repeat, memorize.

Кийим	салган шкаф	конок	бөлмө/сү/
Китеп		жаткан	
Бут кийим		балдар	
Идиш аяк		иш/жумуш/	

Ex 17. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

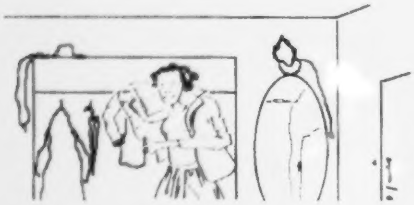

1. Бул кайсы бөлмө?
2. Сүрөттөн эмне көрүп жатасың?
3. Сүрөттө бут кийим салган текче барбы?

Ex 18. Диалогду бүтүргүлө жана ойногула.
Complete and practice these dialogues.

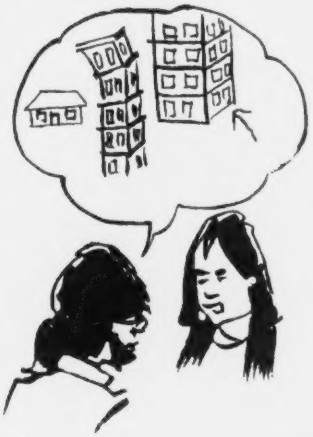

- ____________________?
- Жок, мен 4-үнчү мкр. жашайм.
- ____________________?
- Ооба, менчик үйдө жашайм.

- ____________________?
- 6 бөлмөлүү: оозу үй, чай ичкен үй, конок үй, балдар бөлмөсү, жаткан үй, эс алуучу жай.

- ____________________?
- Көп кабаттуу үйдө 2-инчи кабаттында турам.

Ex 20. Төмөндө үйлөрдүн түрлөрү: жайгашкан жери, баасы. Сиз ушул жерде үй сатып алсаңыз кайсы нерсе сизге эң маанилүүрөгүнө карап номер койгула. Эгерде сизге жайгашкан жери эң маанилүү болсо ага 1 деген номер койосуз, ... Анан жаныңыздагы окуучу менен салыштырыңыз. Эмне үчүн сизге жайгашкан жери маанилүү? Сатып ала турган үй кандай болсо деп ойлойсуз.

Here is a list of factors you might consider when deciding on a house to buy.
Add your own ideas, and rate them in order of importance to you. If you think location is the most important factor, put 1 in the box next to it.

☐ баасы
☐ жайгашкан жери
☐ жаңы
☐ эски
☐ кабаттуу
☐ менчик
☐ короосу менен
☐ жолго жакын
☐ бөлмөлөрдүн саны

Work in pairs. Compare your list with your partner's. Ask why he/she chose that order? What particular features would you like your house to have? Be realistic!!!

короосу менен
4 бөлмөлүү
балкондуу
туалети ичинде
электр менен жылынган
менчик үй

LET'S TALK

Ex 21.

a) Your dream home(you may draw and present a picture of it).

b) You bought a new house. It is in the center of town and has five rooms. Describe your new house.

c) You live in an old apartment and you want to buy a new one. Call to real estate agent and tell him/she what kind of apartment you want buy.

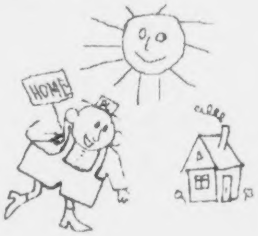

SELF LEARNING(to lesson 10)

Ex 1. Сүрөттү карап текстти окуп чекиттердин ордуна керектүү сөздөрдү койгула. Бул кайсы бөлмө экенин тапкыла.
Look at these pictures. Read the text, fill in necessary words, and say what room is being described.

Жаткан бөлмө

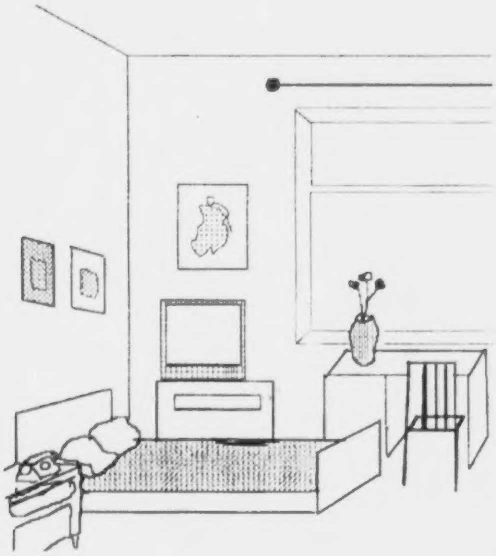

Конок үй

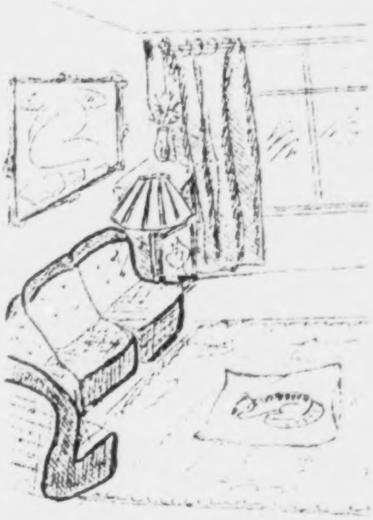

Бул бөлмө чоң жана жарык. Көчөөгө караган бир ________. Терезенин жанында ________, анын үстүндө ________ турат. ________ сол жагында ________ турат. Анын үстүндө календарь илинип турат. Сол жак капталда ________ бар. ________ тумбочканын үстүндө. Жерде ________ салынып турат. ________ үстүндө ________ илинип турат.

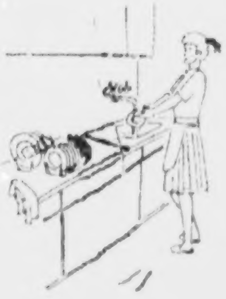

Ex 2. Сүрөт боюнча суроого жооп бергиле.
Look at this picture and answer the questions.

1. Айша кайсы бөлмөдө?
2. Айша эмне кылып жатат?
3. Бул бөлмөдө эмне бар?

Ex 3. Бул сүрөттөн эмне көрүп жатасың?
Describe the pictures and identify the room?

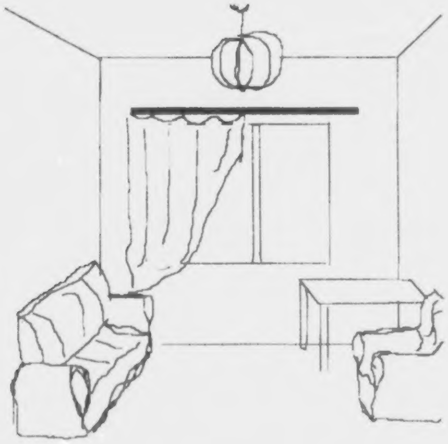

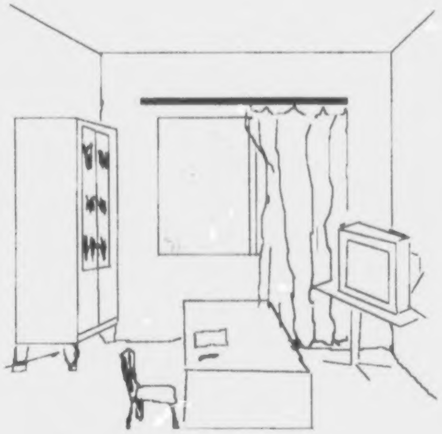

Ex 4. Сүрөткө сөздөрдү тууралап койгула. Эсиңерге туткула.
Match the pictures with the words and memorize them.

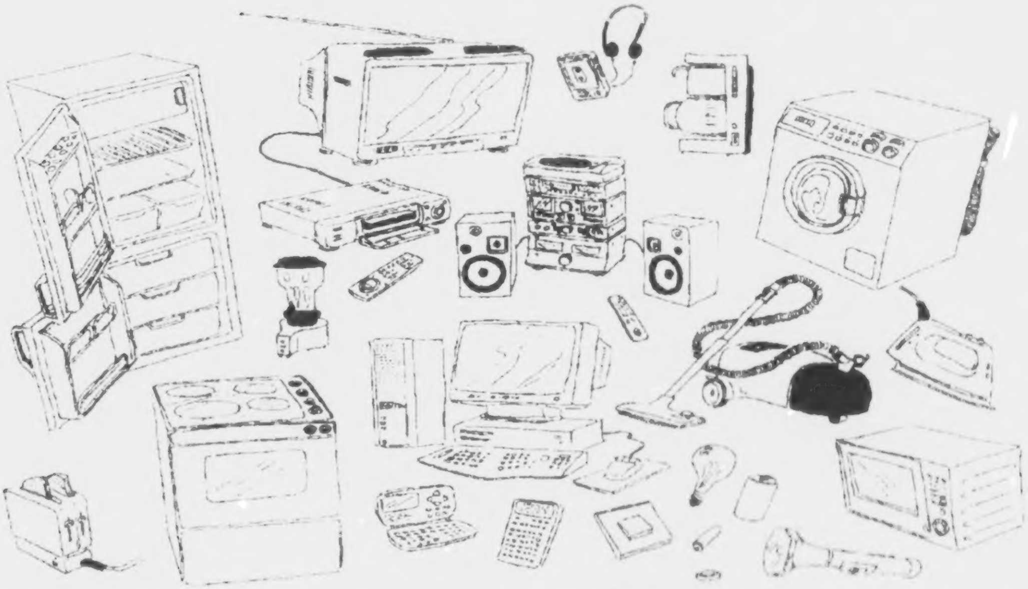

1. Муздаткыч
2. Телевизор
3. Видеомагнитофон
4. Аудиоплейер
5. Кир жуугуч машина
6. Музыкальный центр
7. Компьютер
8. Чан соргуч машина
9. Үтүк
10. Лампочка
11. калькуляторлор
12. батарейка
13. фонарик
14 Микроволновая печь
15. Тостер
16. Газ плита
17. Выключатель
18. Кофеварка

Ex 5. Текстти окугула, которгула. Текст боюнча суроо түзгүлө. Чийилген сөздөрдүн жөндөмөлөрүн аныкта.
Read and translate the text. Write questions relating to the text. Read the underlined words and identify their case ending.

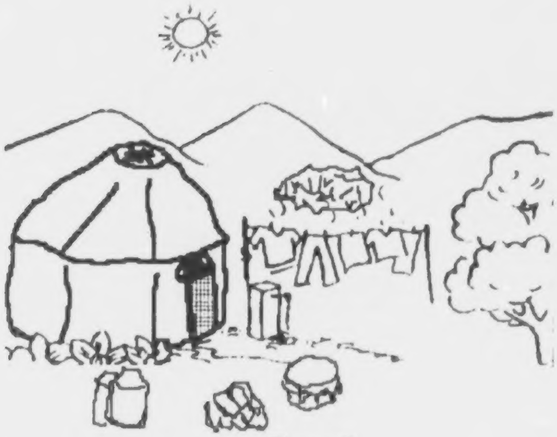

Боз үй.

Боз үй - кыргыз элинин кымбат баалуу, асыл архитектуралык буюму. Боз үй даяр бөлчөктөрдөн турат. Боз үйдүн диаметри 5 метр, бийиктиги 4-8 метр болот. Боз үйдүн ортосунда коломто, ага казан асылат.

Төргө ала кийиз, шырдак , көлдөлөн, төшөк сыяктуу буюмдар салынат. Боз үйдүн сол жаны эркек тарабы, оң жагы аял тарабы, оң жагына чий тосулат, идиш аяк коюлат. Төргө кийиз илинет. Улага-үйдүн кире бериши. Ага отун жыйылат.

Ex 6. Текстти окугула, өткөн чактын мүчөлөрүн астын сызгыла.
Read the text. Underline the past tense endings.

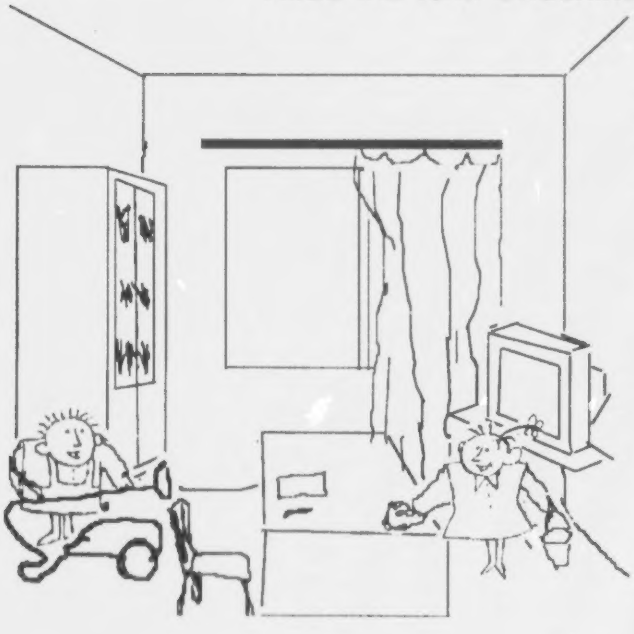

Асан менен Айша конок бөлмөнү жыйнады. Алар конок күтүп жатышат. Айша столго гүл койду, чаңды сүрттү, китептерди тазалады. Үйгө конок келет.

Ex 7. Сүйлөмдү окуп, эсиңерге туткула.
Read and memorize the expressions.

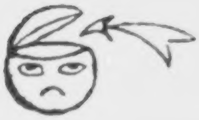

Мен үйдү жыйнадым, чаңды сүрттүм.
Сен үйдү жыйнадың, чаңды сүрттүң.
Ал үйдү жыйнады, чаңды сүрттү.

Ex 8. Төмөнкү этиштерди жактагыла.
Conjugate the following verbs.

тазала, аарчы, кой, ил.

Ex 9. Текстти окугула, которгула, сын атоочтордун астын сызгыла.
Read and translate the text, underline the adjectives.

Бишкек шаары - Кыргызстандын борбору. Бишкек шаары эң кооз. Ал жашыл бак-дарактаргы бөлөнгөн. Көчөлөр таза.

Шаарда завод, фабрикалар көп. Фабрикаларда мендеген кишилер иштеп жатат.

Илим, маданият да өсүүдө. Шаарда көп сандаган театрлар, клубдар, музейлер, мейманканалар салынып жатат. Акыркы убакытта Бишкек шаарында чет мамлекеттен келген адамдар аркылуу көп буюмдар ачылып жатат.

ТЕМА: *АВТОБЕКЕТ.*
TRANSPORTATION.

Он биринчи сабак	Eleventh lesson
11 (он бир)	11 (eleven)

YOU WILL LEARN :

- To locate an object;
- To ask for and give detailed directions;
- To give detailed information about means of transportation;

GRAMMAR :
- Postpositions;
- Genetive Case #2(review);

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а) - Кечиресиз, **автобекет** кайсы жакта?
- Автобекет шаардын **четинде**.
- Кантип барсам болот?
- Көчө менен түз басыңыз, солго буруласыз.

в) - Кечиресиз, бул кайсы көчо?
- Бул Москва көчөсү.
- Тынчтык корпусу кайсы жерде?
- Кичине өйдө барыңыз, ал жакын жерде.

б) - Айтып коюнузчу, **темир жол вокзалы** кайда?
- Темир жол вокзалы базардын жанында.
- Жөө барса болобу?
- Ооба, **жогору** басыңыз.

д) - Тынчтык Корпуска кантип барам?
- Тынчтык Корпус Жаш Гвардия менен Энгельстин **кесилишинде**.

г) - Айтыңызчы, Жаш Гвардия бульвары кайда?
- Бир көчөдөн кийин.

- Ал жакка эмне менен барам?
- Жөө барыңыз, ал жакын эле жерде.

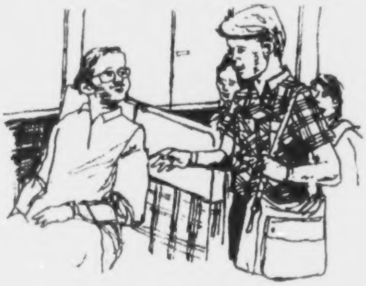

ж) - Кечиресиз, сиз түшөсүзбү ?
- Жок.
- Анда мени өткөрүп коюнузчу.
- Өтүп кетиңиз.
- Рахмат.

и) - Айтыңызчы, бул **аялдама**га кайсы автобус келет?
- Бул **аялдама**га 42-чи, 12-чи, 28-чи автобустар келет.
- Троллейбустар келеби?
- Ооба, троллейбустар да келет.

з) - Кечиресиз, белет канча турат?
- Кичине автобустарда 2 сом, чоң автобус жана троллейбустарда 1.50 сом.

VOCABULARY.

Четинде	- on the edge
Бир нерсенин четинде	- brim of something
Темир жол вокзалы	- railway station
жогору,	- up
өйдө	- up
бурч	- corner
кесилишинде	- crossroad
аялдама	- bus station
түш	- get off

1.PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

жүр	жүрүңүз	жүрүү	жүргүнчү
түш	түшүңүз	түшүү	автобустан түш
уч	учуңуз	учуу	учкучтар
сүз	сүзүңүз	сүзүү	сүзгүч
бас	басыңыз	басуу	көчөдө басат
отур	отуруңуз	отуруу	ресторанда отурат

2. Listen, repeat, read and practice

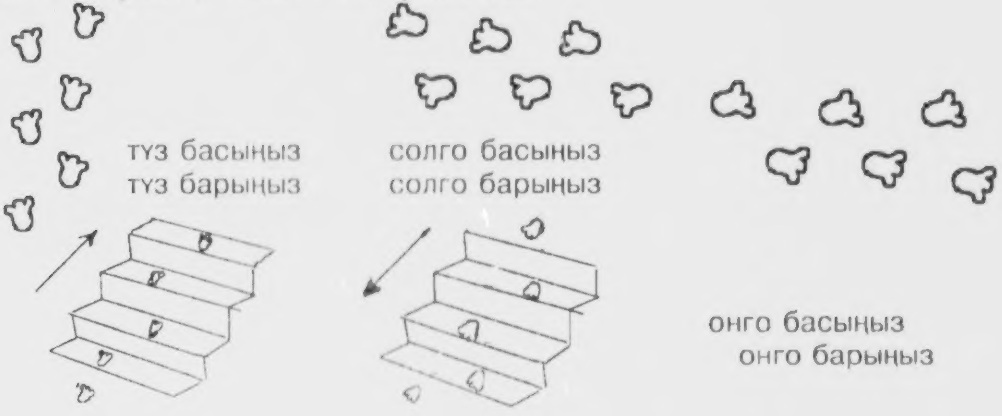

жогору басыңыз ылдый басыңыз

отурунуз чыгыңыз түшүнүз

3. Listen, read and practice.

чык	автобустан чык
түш	автобуска түш
отур	автобуска отур

4. Listen,repeat and practice.

Кайсы аялдамадан түшөм?	-At what bus stop should I get off?
Кайсы автобуска отурасыз?	- What bus will you take?
Автобустан чыгасызбы/түшөсүзбү?	- Are you getting off/on?
Кайсы автобусту күтүп жатасыз?	- What bus are you waiting for?
Кайсы автобус менен барасыз?	- What bus will you take?
Кайда барасыз?	- .Where will you go?
Канча аялдама ?	- How many bus stops?
Кайсы аялдамага барасыз?	- Which bus stop will you go to?

5. Read, listen and repeat.

менен	досум **менен**	- with my friend
үчүн	досум **үчүн**	- for my friend
жанында	үйдүн **жанында**	- near my house
жөнүндө	Бишкек **жөнүндө**	- about Bishkek
ичинде	автобустун **ичинде**	- in the bus

артында	театрдын **артында**	- behind the theatre
сыртында	үйдүн **сыртында**	- outside of the house
үстүндө	этаждын **үстүндө**	- on the flat
бурчта	дүкөндүн **бурчунда**	- on the corner

2. GRAMMAR

This postpositions we use to show the place where are the things

үстүндө - астында, жанында - тегерегинде, чейин - кийин, алдында - артында, тушунда, ичинде - тышында, ылдый - жогору, түз, маңдайында, сол - оң

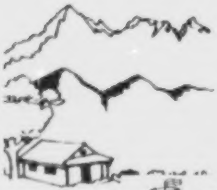

Тоо үйдүн артында.

Тал үйдүн алдында.

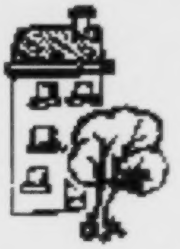

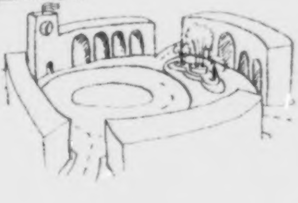

Аянт үйлөрдүн ортосунда.

Мечит мектептин жанында.

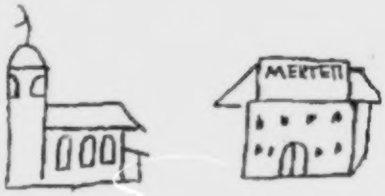

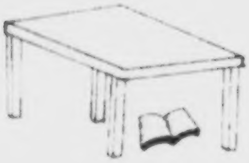

Китеп үстөлдүн астында.

Калпак үстөлдүн үстүндө.

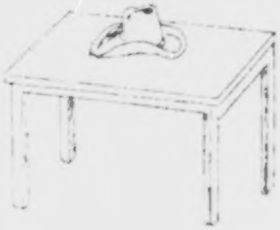

3. PRACTICE

Ex 1. Төмөнкү сөздөрдү колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences using these words.

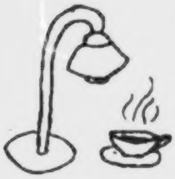

Жанында ______________________

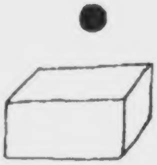

Үстүндө ______________________

Астында

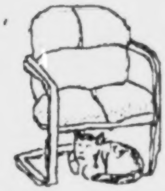

____

маңдайында ______________________

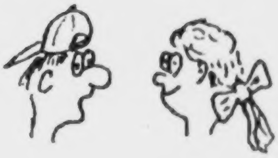

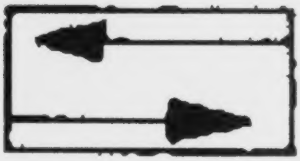

сол жак ______________________

оң жак ______________________

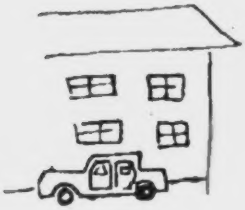

алдында

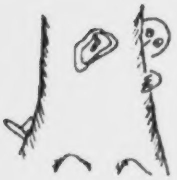

____

артында ______________________

Ex 2. Стрелка боюнча жандоочторду туура койгула.
Look at the arrows and write the postposition it indicates.

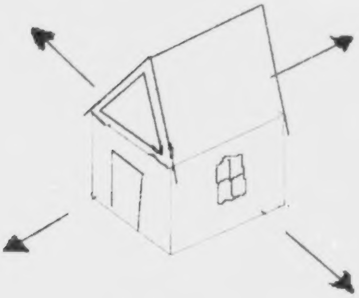

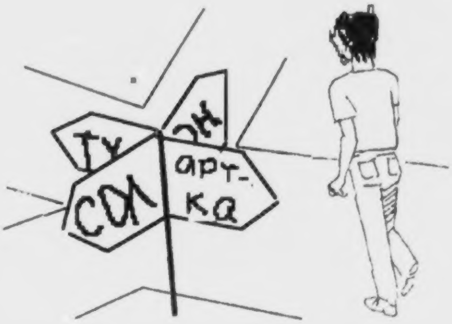

Ex 3. Жандоочторду колдонуп сүрөт боюнча аңгеме түзгүлө.
Using the postpositions make sentences as many as you can.

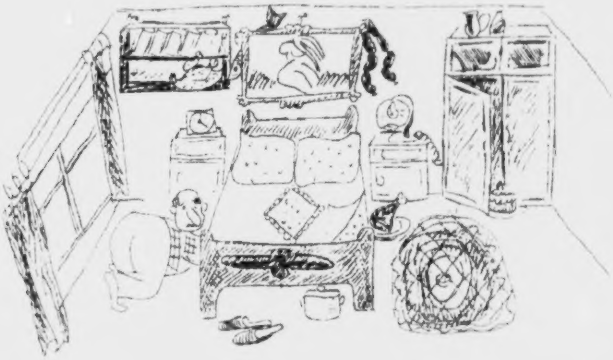

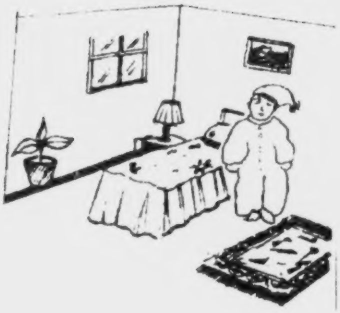

Ex 4. Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Look at the picture and answer the questions.

1. Бала кайда турат?
2. Керебет кайда турат?
3. Саат кайда турат?
4. Терезенин жанында эмне бар?
5. Терезе кайда?

BEST COPY AVAILABLE

Ex 5. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.
MODEL: Мейманкана кайда?
Мейманкана дүкөндүн жанында.

Мектеп		Театрдын	алдында
Базар		мейманкананын	артында
Почта	кайда?	Ош базардын	ортосунда
Дүкөн		ЦУМдун	жанында
Дарыкана		Оорукананын	артында
Тынчтык Корпус		музейдин	жанында

Ex 6 Карта боюнча суроолорго жооп бергиле.
Using the map ask each other and answer.
MODEL: Парк кайда?
Парк операнын артында.
Парк стоянканын жанында
- Парк аэропорттун астында.

If you going to walk there you should ask :
- Кечиресиз, базарга кантип барса болот?

Мектеп

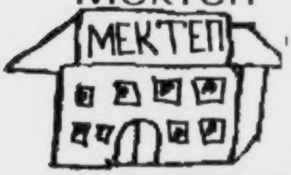

Дүкөн

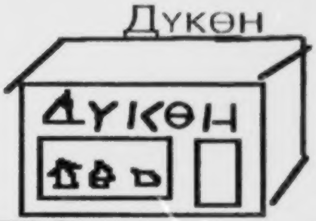

Аэропорт

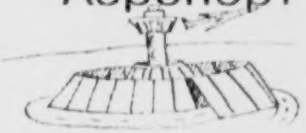

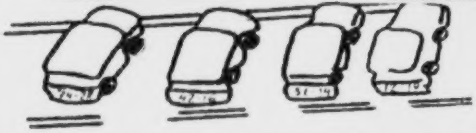

Парк

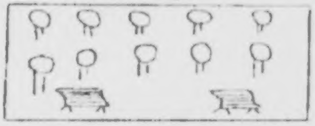

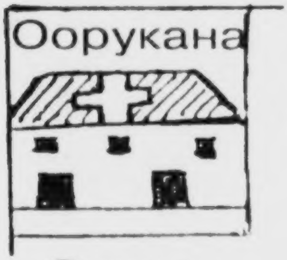

Борбордук аянт

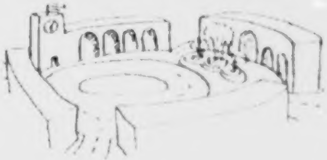

Опера

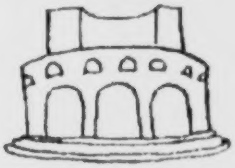

Завод

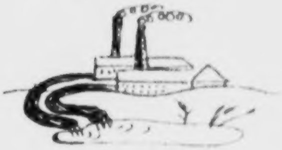

Базар

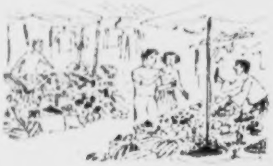

Мейманкана

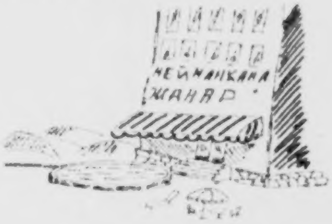

Ex 7. Ask each other how one can get to different places. Use the words given below.

почта	дарыкана	оорукана
дүкөн	мектеп	цирк

What can you hear in response?

Ex 8. Окугула жана ойногула.
Read, act it out.

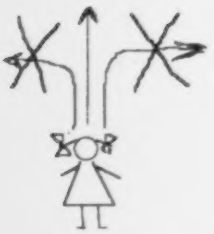

түз басыңыз
go straight

ылдый басыңыз
go down

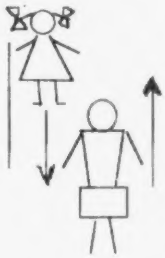

өйдө басыңыз
go up

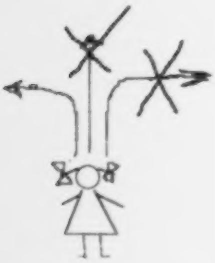

солго бурулуңуз
go left

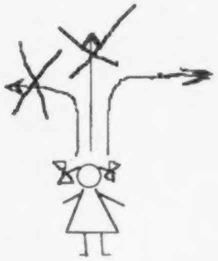

оңго бурулуңуз
go right

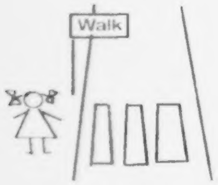

көчөдөн өтүңүз
cross the street

жогору чыгыңыз

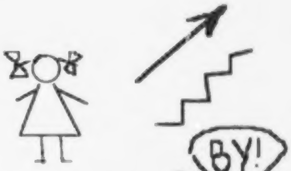

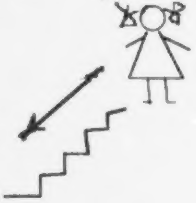

ылдый түшүңүз

The means **"көчө"** or ***"проспект"*** are placed after the name of the and a possessive suffix on the third person singular **-сы/си** is added.

Көчө	көчө + сү	Токтогул көчөсү
проспект	проспект+ (и)си	Эркиндик проспектиси

- Бул кайсы көчө? What street is it?
- Бул Фрунзе көчөсү? This is Frunze street?

Чоң-Алыш көчөсү**ндө** жашайм.
- I live on Chong-Alysh str.

After the possessive suffix we add the *LOCATIVE CASE* ending **-нда/нде**

көчөсү+ндө проспектиси+нде

- Сен кайсы көчөдө жашайсың?
- Мен Алыш көчөсүндө жашайм.

Ex 9. Досуңуздан керектүү жерге кантип барса болот деп сурап, оорун алмашып ойногула.
Ask your friend how to get to a specific place.

MODEL: - Филармонияга кантип барам?
- 42 автобуска түшүңүз.

- "Нарын" ресторанына
- "Айчүрөк" дүконүно
- Ала-тоо аянтына
- Университетке
- Автобекетке

кантип барса болот?

- 9-унчу троллейбуска
- 36-ынчы автобуска

түшүңүз.

Ex 10. Картаны колдонуп кайсы көчөдө жашаганыңды айткыла.
Using the map tell us what street you live on.

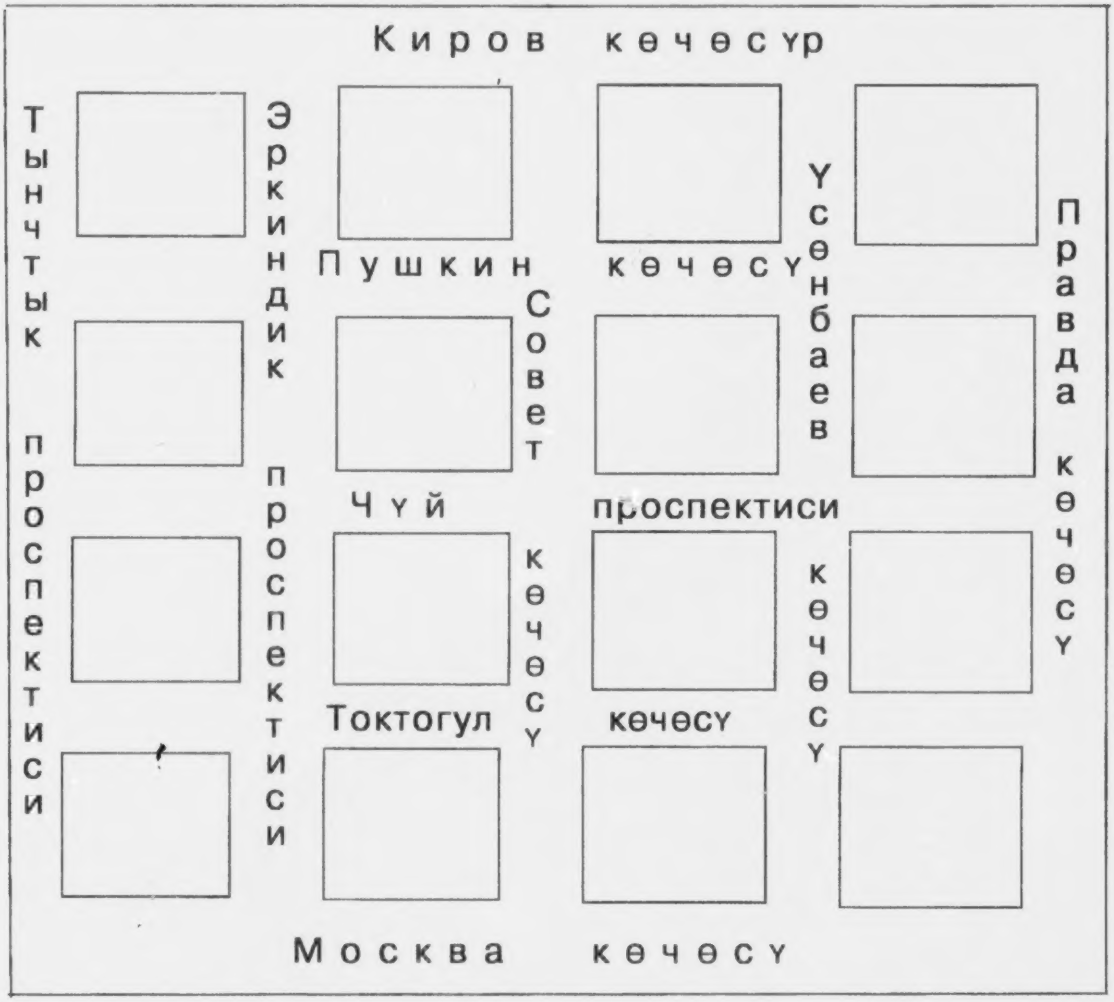
Киров көчөсүр
Тынчтык проспектиси
Эркиндик проспектиси
Пушкин көчөсү
Совет көчөсү
Үсөнбаев көчөсү
Правда көчөсү
Чүй проспектиси
Токтогул көчөсү
Москва көчөсү

Мен | ________ көчө______ / ________ проспекти______ | жашайм.

Ex 11. Уккула, кайталагыла, окугула анан сүрөттө эмне болуп жатат айтып бергиле.
Listen, repeat, read and tell us what happened in this picture.

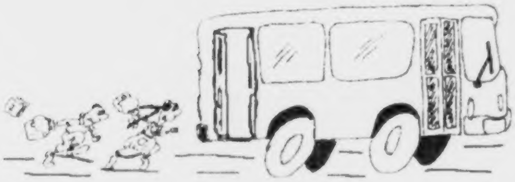

Автобус токтоп турат:
- Ой, кечиктик, жүгүр.

- Кайсы автобусту күтүп жатасың?
- 44-үнчү автобусту.

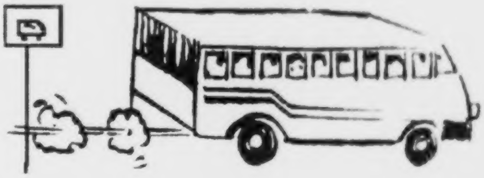

Автобус жүрүп баратат.

- Түшүңүз, аксакал.
- Рахмат, балам.

Ex 12. Картаны карап, эмне кайсы жерде экенин бири бириңерге айтып ойногула.
Practice asking and giving directions based on the information given on the map.

a) You are at the school. You want to go to the bazaar.
b) You are at the railway station. You want to go to the bus-station.
c) You are in the park. You want to go to the theater.

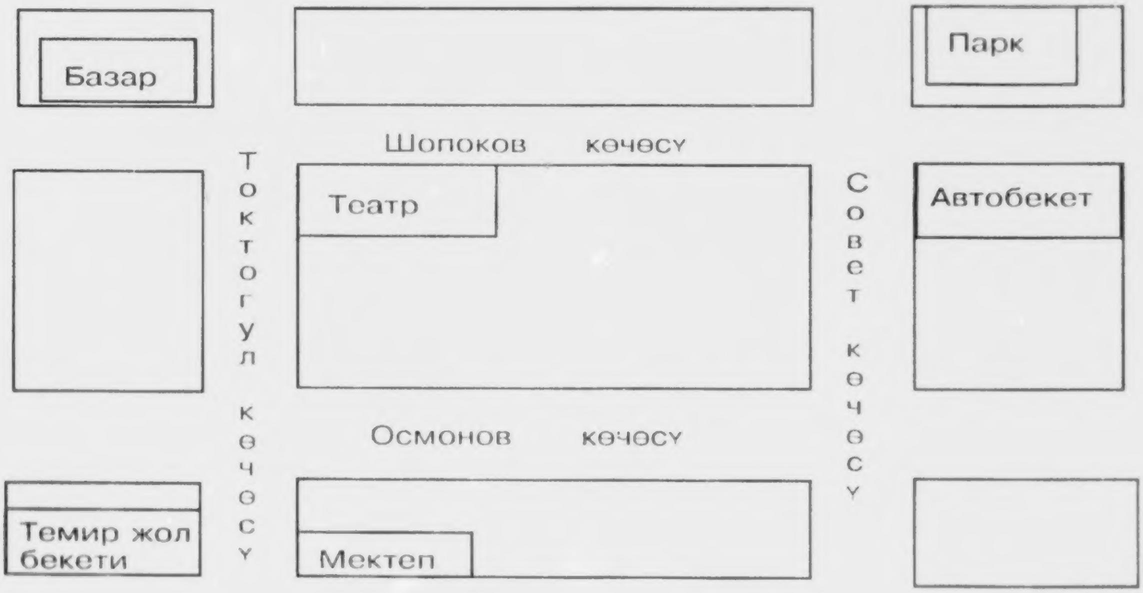
Базар
Парк
Шопоков көчөсү
Токтогул көчөсү
Театр
Совет көчөсү
Автобекет
Осмонов көчөсү
Темир жол бекети
Мектеп

LET'S TALK

Ex 13. Диалог түзгүлө.
Make up a dialogue.

a) You have just arrived in Bishkek for the first time and you are meeting someone who seems friendly, so you ask for information about the city, hotels, shops and so on.

b) You live in Bishkek and know it well. You meet a foreigner who seems to be having some problems. Ask the if he/she needs help.

c) You are lost! Stop a passer-by and ask :
- What street is this?
- Where is the PC office located?

d) You meet a new friend in the street (near the bazaar). You're going to invite him/her to your place.
- Greet him/her.
- Tell him/her where your house is located(street, if there is somathing special near your house: a building, a store etc.).
- Explain how he/she can get to your place (by bus, by trolley-bus or walk)
- End the conversation.

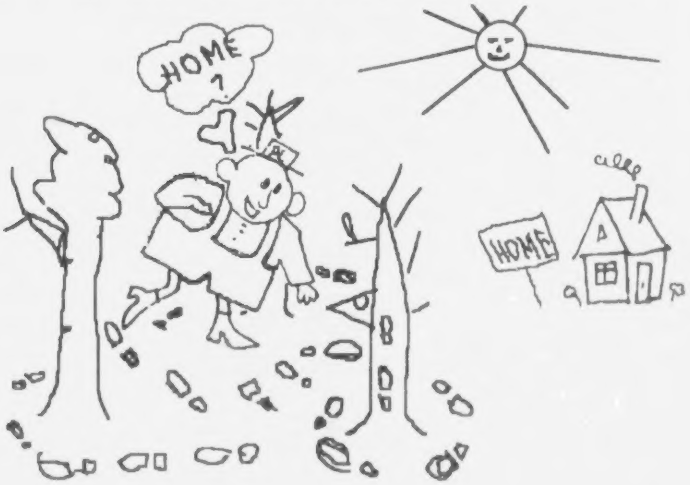

Он экинчи сабак	Twelfth lesson
12 (он эки)	12 (twelve)

YOU WILL LEARN :
- To ask for and give detailed direction;
- To buy a bus, plane, train ticket;

GRAMMAR :
- Dative Case #3 (review);
- Ablative Case #6;
- Compound present tense;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

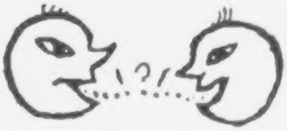

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а)
- Нарынга эмне менен барса болот?
- Автобус же такси менен барса болот.
- Канча саатта жетем?
- Автобус менен 8 саатта, такси менен 5 саатта.

б)
- Кечиресиз, Таласка билет кайда сатылат?
- 3-үнчү терезеден сатылат.
- Арты ким?
- Мен, менден кийин туруңуз.

в)
- Балыкчыга белет барбы?
- Ооба, бар.
- Автобус канчада жөнөйт?
- 7^{00} . 6-ынчы платформадан жөнөйт.
- Автобустун номери канча?
- 24-34 ИКА. Жолуңар шыдыр болсун.

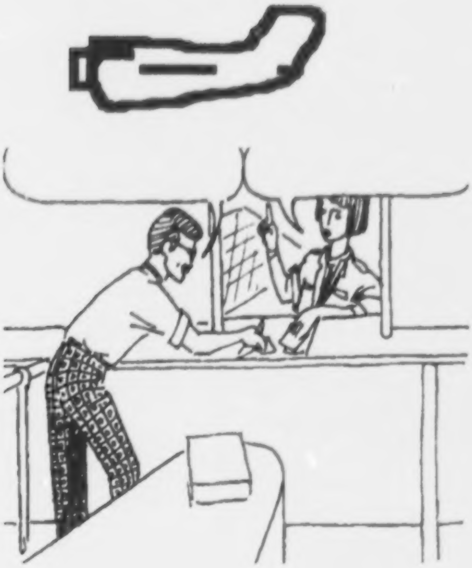

- Ошко белет барбы?
- Жок.
- Кийинки рейс качан учат?
- Эртең саат 6да.
- Белет канчадан?
- 236 сомдон.
- Бирди бериңизчи.
- Мына алыңыз.
- Чоң рахмат.

VOCABULARY

менден кийин туруңуз	- it is my turn
жет	- reach
жолуңар шыдыр болсун	- nice trip
жөнө	- start

1.PHONETIC DRILL.

1. Listen, repeat and practice.

чы - чу - чи - чү
ыч - уч - ич - үч
сы - су - си - сү

га - ге - го - го
ка - ке - ко - ко
та - те - то - то

2. Listen, repeat, read and practice.

чү - жүргүнчү
жү - жүрүү
чу - учуу

сү - сүзүү
нү - дүкөнү
мү - бөлүмү

3. Read and practice.

күтүү залы
жөө жүрүү
автобус менен жүрүү
машина менен жүрүү
троллейбус менен жүрүү

поезд менен жүрүү
самолет менен учуу
темир жол вокзалы
жүктү тапшыруу
жол жүрүү

2. GRAMMAR

DATIVE CASE

КИМГЕ? - TO WHOM?
ЭМНЕГЕ? - TO WHAT?
КАЙДА? - WHERE TO?

The Dative Case is the case of the direct object of an action. It denotes a person or an object to which an action is directed => to, into, towards.

After vowel and voiced consonants - -га, -го, -ги, -ге

After voiceless consonants - -ка, -ко, -ки, -ке

ABLATIVE CASE

Кимден? - from whom?
Кайдан? - from where?
Эмнеден? - from what?

The Ablative Case ending -дан translated as from or out of. It is used with verbs indicating or implying differentiation, avoidance remove, separation, flight, escape or withdrawal.

After vowel and voiced consonants – -дан, -дон, -ден, -дөн

After voiceless consonants - -тан, -тон, -тен, -төн

3. PRACTICE

Ex 1. Берилген суроолорго жооп бергиле. Барыш жана чыгыш жөндөмөсүнүн астын сызгыла.
Answer the following questions. Underline the case endings.

Кайда бара жатат?	Бишкекке	Кайдан келе жатат?	Бишкектен
	Америкага		Америкадан
	окууга		окуудан
	ишке		иштен
	шаарга		шаардан
	мейманканага		мейманканадан
	киоскко		киосктон
	меттепке		мектептен
	дүкөнгө		дүкөндөн

Ex 2. Жөндөмөлөрдүн мүчөлөрүн тууралап койгула.
Add the case ending.

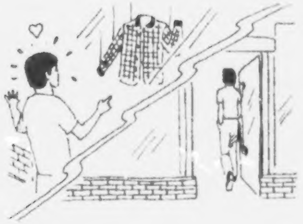

Асан дүкөн______
бара жатат.

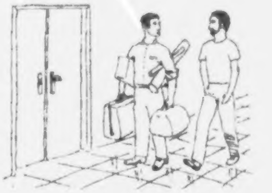

Асан дүкөн___________
келе жатат.

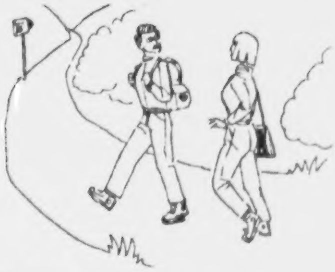

Кишилер тоо____
бара жатат.

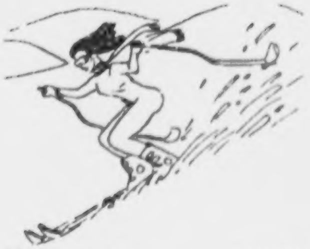

Кыз тоо______ түшүп
келе жатат.

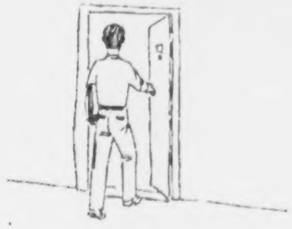

Бакыт ашкана____
кирип жатат.

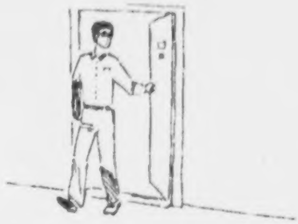

Эркин ашкана_____
чыгып жатат.

Ex 3. Жөндөмөлөрдүн мүчөлөрүн колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Using the case endings make up sentences.

Париж ______ Лондон
Мен автомобиль менен Лондондон Парижге барам.
ablat.c. dat.c.
(from) (to)

-дан(from) **-га(to)**

Ош___ ______________________________ Нарын____

Ысык-Кол____ __________________________ Талас____

Бишкек____ ____________________________ Ош____

Англия____ _____________________________ Франция__

Кыргызстан____ _________________________ Америка__

Үй____ ______________________________ мектеп____

Ex 4. Окугула жана эсиңерге туткула.
Read and memorize.

Автобекет

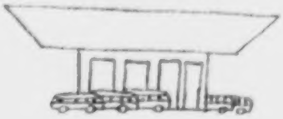

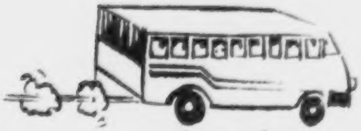

Автобус

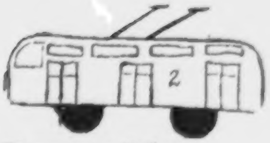

Троллейбус,

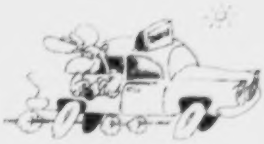

такси

Ex 5. Окугула жана сөздөрдү колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Read and use the words to make up sentences.

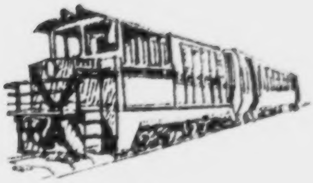

Поезд

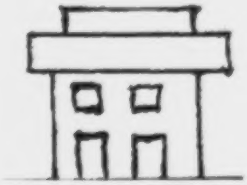

Темир жол вокзалы+нан
жөнөйт

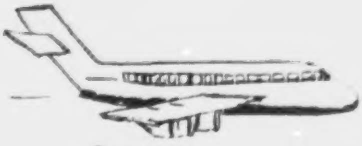

Самолет

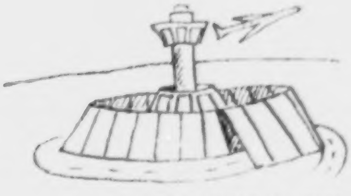

аэропорт+тон учат

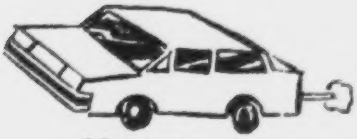

Машина

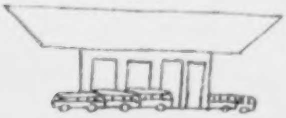

Автобекет+тен жүрөт

Ex 6. Картаны карап айткыла Бишкектен бөлөк шаарга кантип жетсе болот?
Look at the diagram and say how it's possible to travel From Bishkek to other cities of Kyrgyzstan?

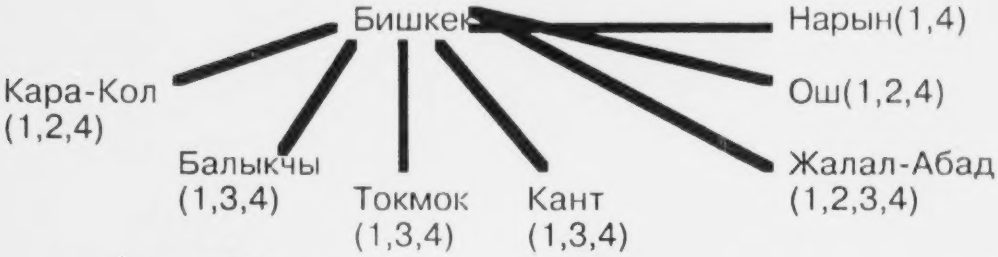
Бишкек
Кара-Кол (1,2,4)
Балыкчы (1,3,4)
Токмок (1,3,4)
Кант (1,3,4)
Нарын(1,4)
Ош(1,2,4)
Жалал-Абад (1,2,3,4)

1. Автобус

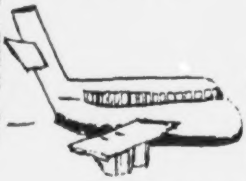

2. Самолет

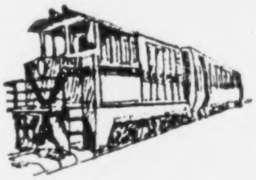

3. Поезд

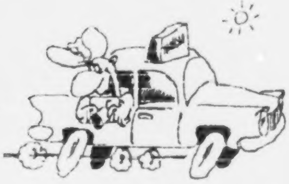

4. Машина

Ex 7. Жөндөмө мүчөлөрүн колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using case endings.

MODEL:
- Кайда барасың?
- Ошко барам.
- Кимге барасың?
- Жонго барам.
- Эмне менен барасың?
- Самолет менен барам.

Ош___, Жим___		Самолет
Балыкчы___, Боб___		
Бишкек___, Кэтрин___, Жим___		
Кызыл-Кыя___	Урунса___	такси
Талас___	Марли___	
Кара-Кол___	Пилар___	
Чолпон-Ата___,	Маржери___	поезд
Талды-Суу___, Жош___		
Барскоон___,	Патрик___	автобус
Покровка___,	Кэтрин___	маршрутка

COMPOUND PRESENT TENSE.

Kyrgyz Compound present tense is English Present Continuous tense. This tense describes present time. It is used for actions which are happening in the present and for a period of time which includes the present. The tense itself means "right now" or "period of time including right now"

Verbs + after vowel -П + жат +personal ending

Verbs + after cons -ИП
-УП
-ИП
-ҮП
+ жат +personal ending

	#	Person	Эмне кылып жатат?
	1,	Мен	окуп жатам
	2	Сен Сиз	окуп жатасың окуп жатасыз
	3	Ал	окуп жатат
	1.	Биз	окуп жатабыз
	2	Силер Сиздер	окуп жатасыңар окуп жатасыздар
	3	Алар	окуп жатышат

EXCEPTION: Дүкөнгө бара жатат.
Дүкөндөн келе жатат.

Note: in consideration
окуп жатат
күтүп жатат
чыгып жатат

Ex 8. Карагыла, кайталагыла жана окугула.
Look, repeat and read.

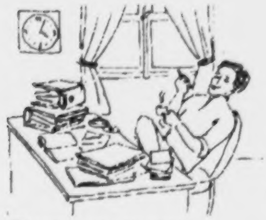
Тартып жатат

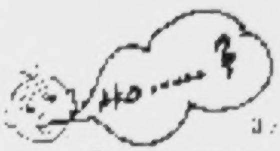
Сурап жатат.

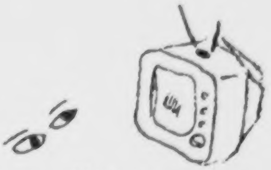
Коруп жатат.

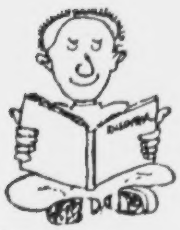
Окуп жатат.

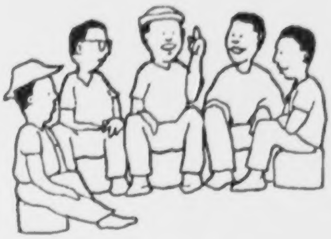
Сүйлөп жатат.

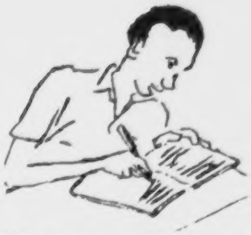
Жазып жатат.

Ex 9. Этиштерди колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using the following verbs.

Сен /эмне кылып жатасың?/	сатып ал
Сиз /эмне кылып жатасыз?/	узат
Биз /эмне кылып жатабыз?/	эс ал
Силер /эмне кылып жатасыңар?/	сүйлөш
Сиздер /эмне кылып жатасыздар?/	тамактан
Алар /эмне кылып жатат?/	жардамдаш

Ex 10. Төмөнкү сөздөрдү колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Make up questions using the following words.

Мен	шаарга	бара жатасыңбы?
Сен	дүконго	бара жатам?
Ал	жумуштан	келе жатам?
Силер	сабак	окуп жатабыз?
Сиздер	азыр	жазып жатабыз?
Биз	эмне	кылып жатасыңар?
Алар	кат	эс алып жатышат?

Ex 11. Төмөнкү сөздөрдү колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using the following words.

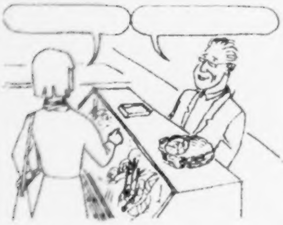

сатып ал____

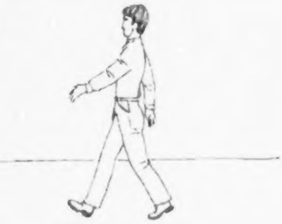

бар___

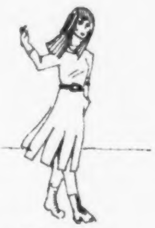

коштош_____

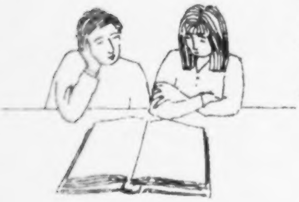

оку_________

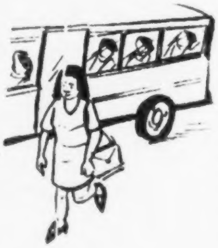

түш_________

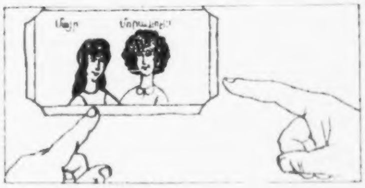

көр__________

Ex 12. Төмөнкү графикти колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Using this table make up dialogue.

№ канча	*Канчада кетет?*	*Канчада жетет?*	*Кайда?*	*Канча турат?*
Автобустун №	*Кетүү убактысы*	*Жетүү убактысы*	*Баруучу шаар*	*Белеттин баасы*
24-82 НРА	7:20	19:00	Нарын	80 сом
10-15 ИКА	9:00	15:00	Кара-Кол	75 сом
11-13 БИМ	10:00	7:00	Бишкек	50 сом
17-21 ТА	6:00	19:00	Талас	65 сом

Ex 13. Диалог түзгүлө.
Make up a dialogue.

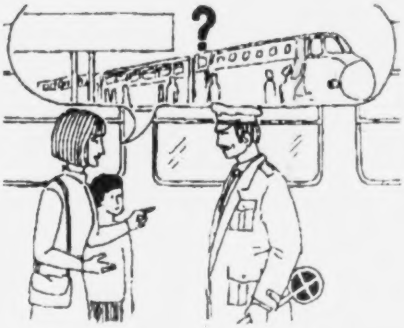

а) Адилет апасы менен чоң энесин тосуп жатат.

- ________________________________

–

–

–

–

– ____________

____

б) Кайрат атасы менен бара жатат.

- ________________________________

–

–

–

____

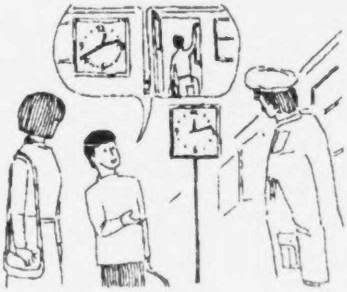

LET'S TALK

Ex 14. Диалог түзгүлө.
Make up dialogue.

a) You're in Bishkek, at the bus station. You have to get to Karakol.
- Greet the clerk.
- Explain to him/her that you have to go to Karakol.
- Ask what time the bus to Karakol is leaving.
- Ask how much a ticket to Karakol costs.
- Ask the clerk to give you a ticket and give him/her the money.
- End the conversation.

б) You are in Osh at the airport. You have to go to Bishkek. You're speaking to a clerk.
  - Greet the clerk.
  - Ask him/her if there are flights to Bishkek.
  - Fing out how much a ticket to Bishkek costs.
  - Ask the clerk to give you a ticket and pay for it.
  - End the conversation.

в) You're at the new bus station in Bishkek. You have to go to Talas. You're speaking to the clerk in the booking office.
  - Greet him/her.
  - Ask if there is a bus to Talas.
  - Ask about the bus's leaving time.
  - Ask how much the ticket costs.
  - Ask the clerk to give you the ticket.
  - End conversation.

г) You're at the airport in Osh. You want to visit your friend in Karakol. Talk to the clerk to find out whether there are flights to Karakol from Osh.
  - Greet the clerk.
  - Ask him/her whether there are flights to Karakol from Osh.
  - If there are flights ask the time of the plane departure, if tickets are available.
  - Ask the clerk to give you a ticket.
  - End the conversation.

д) You're at the bus station in Naryn. You have to go to Bishkek to visit your friends. Talk to the clerk to find out if there is a bus to Bishkek.
  - Greet the clerk.
  - Ask him/her if there are buses to Bishkek.
  - If there are ask the clerk if tickets are available.
  - Ask the clerk to give you a ticket.
  - End the conversation.

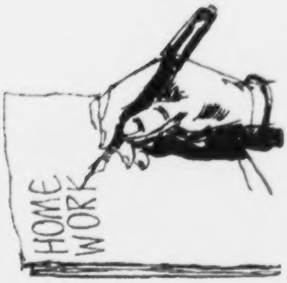

SELF LEARNING(to lesson 12)

Ex 1.

Транспорттун аттарын туура тапкыла. Керектүү жерге эмне менен барса болот тапкыла.

Write the name of each form of transport. Tell how to get to somewhere.

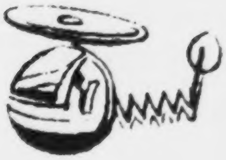

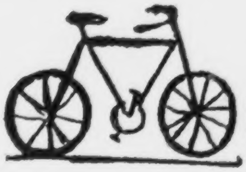

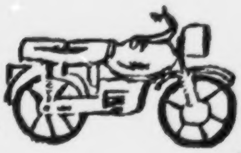

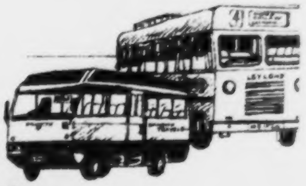

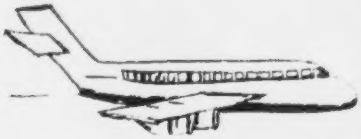

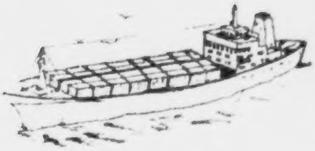

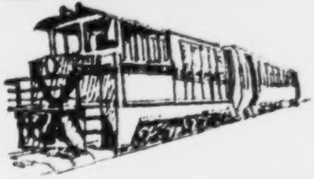

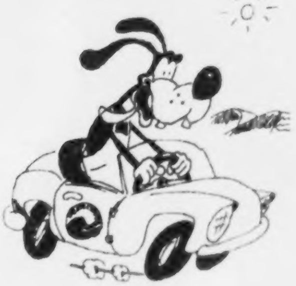

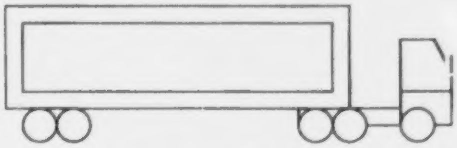

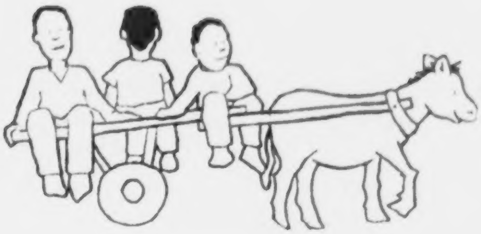

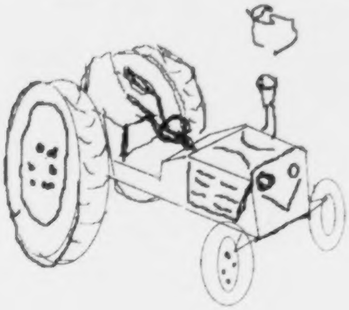

Камаз, мотоцикл, самолет, кеме, вертолет, велосипед, эшек(ат) араба, трактор, поезд, такси, автобус

Ex 2. Суроого жооп бергиле. Жөндөмөлөрдүн мүчөлөрүнө көңүл бургула.
Answer the questions. Pay attention to the case endings.

Кайда бара жатышат?

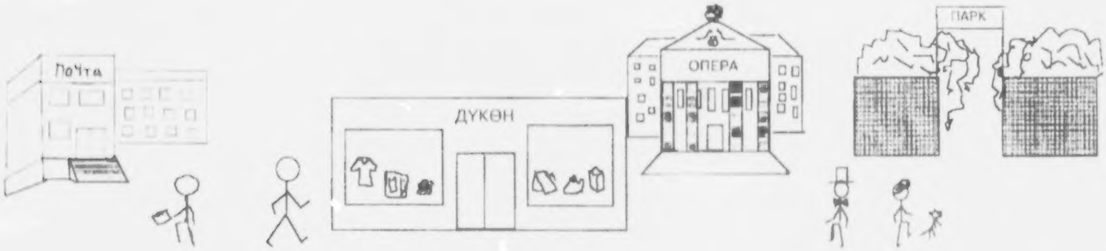

Кайдан келе жатышат?
Өйдөдөгү сүрөттөрдү колдонуп суроого жооп бергиле.

Ex 3. Төмөндөгү сөздөрдү колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Look at these pictures and answer the questions.

- Кечээ Асан кайда барды?
- Азыр Асан кайда бара жатат?
- Эртең Асан кайда барат?

/китепкана, ашкана, кинотеатр, парк, университет/

Ex 4. Төмөнкү сүйлөмдөрдү толуктап суроо койгула.
Complete these sentences and write a question.

MODEL: - Жон азыр эле базар____ келди.
Жон азыр эле базардан келди.
- Жон кайсы жактан келди?

1. - Кечээ ал Нарын______ келди.
2. - Автобекет_____ белет сатып алдым.
3. - Кечээ мен Айгүлдү театр_____ көрдүм.
4. - Биз алар менен Талас____ барабыз.

5. - Автобус 15-инчи платформа___ жөнөйт.

6. - Силер аэропорт биринчи автобекетке барып, ошол жер_____ 125 маршрутка отурасыңар.

Ex 5. 2 жактын көптүк -сыңар мүчөсүн коюп, сүйлөмдөрдү бүтүргүлө.
Fill in the 2nd personal plural -сыңар

MODEL: - Конокко кайда бара______?
- Конокко кайда барасыңар?

1) Саякатка ким менен чыга_____?
2) Бош убактыңарды кандай өткөрөсүнөр?
3) Таласка ким менен кете____?
4) Нарынга эмне менен бара______?
5) Билетти кайдан сатып ала_______?
6) Кантка эмнеге түшүп бара_______?
7) Москвада кайда жата____________?
8) Ал жерде канча күн тура_________?

Ex 6. Сүйлөмдөрдү толуктагыла.
Complete the sentences.

MODEL: Мен китепканага барамын.
Мен китеп окуймун.

Мен циркке барамын. Мен ______________________________.
Биз театрга барабыз. Биз _______________________________.
Сен сабакка барасыңбы? Сен ____________________.
Мен Америкага кетем. Мен ___________________________.
Ал почтага барат. Ал __________________________________.
Сиз үйгө барасызбы? Сиз _______________________________.

Ex 7. Берилген сөздөрдү колдонуп диалог туура түзгүлө.
Using these words, make up a dialogue.

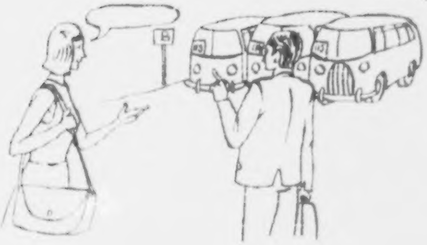

- Автобус, кечиресиз, бул, барабы, ЦУМга?
- Барбайт, жок.
- Автобус, барат, кайсы?
- 38инчи, автобус, менимче.

Ex 8. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

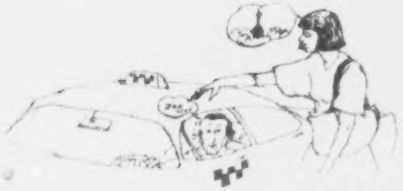

- Кечиресиз, бошсузбу?
- Ооба, отуруңуз.
- Аябай шашып жатам.
- ________________________________.
- ________________________________.
- ________________________________.

Ex 9.

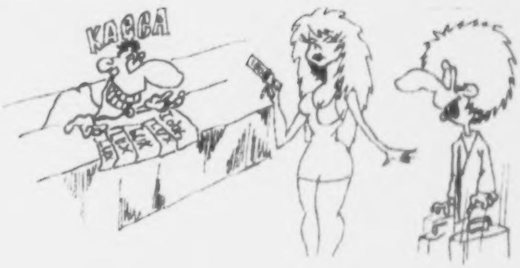

1) Белет сатуучу менен сатып алуучунун ортосундагы диалогду түзгүлө.
Make up a dialogue between a customer and a cashier.

2) Элдин арты ким экенин сурап билгиле.
Ask the question: Who is the last one to the booking/ticket office.

Ex 10.

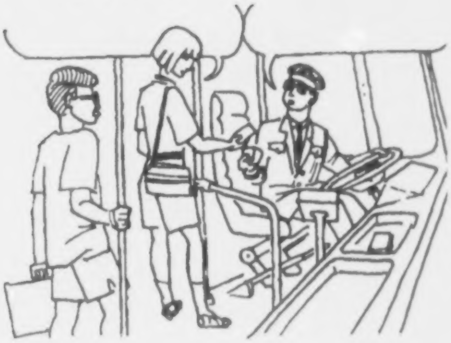

Контролёр менен жүргүнчүнүн ортосундагы диалогду түзгүлө. Бош орун барбы деп сурагыла.
Make up a dialogue between a passenger and a conductor. Ask the question: Are there same place.

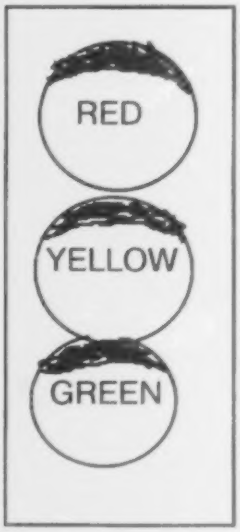

СВЕТОФОР

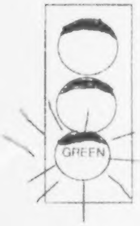

өт

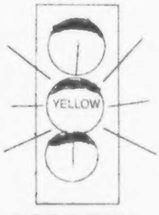

даярдан

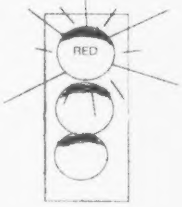

токто

Ex 11. Сүрөт боюнча аңгеме жазгыла.
Describe the picture.

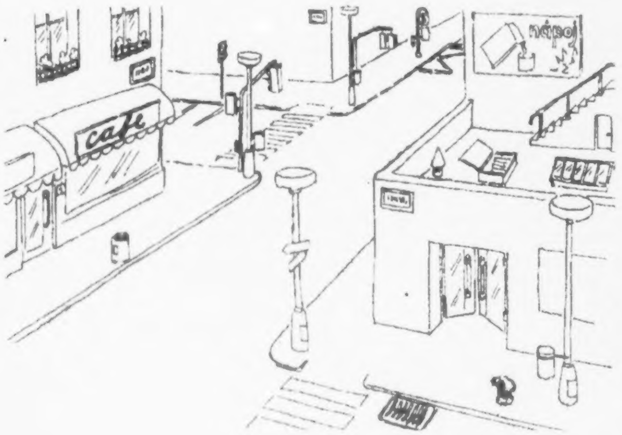

____

____

____

____

____

____

Ex 12. Текстти оку жана котор.
Read and translate the text.

Манас аэропорту.

Бишкек шаарында бир чоң аэропорт, эки автобекет, жана эки темир жол вокзалы бар. Аэропорттун аты Манас. Манас аэропорту шаардын четинде. Ал жакка такси, маршрутный автобус жана машиналар менен барса болот.

Манас аэропортунан чоң шаарларга ар кайсы рейс боюнча самолёттор учат. Билетти ар кайсы жерде жайгашкан авиакассалардан сатып алса болот. Аэропортто эс алуучу жайлар, ресторандар, чач-тарач, ашканалар жана жүргүнчүлөр отурган залдар дагы бар. Самолёт менен саякат жасоо абдан ыңгайлуу жана тез. Жолуңар шыдыр болсун.

Ex 13. Билген сөздөр менен кроссвордду толтургула.
Fill in the crossword with the words you know.

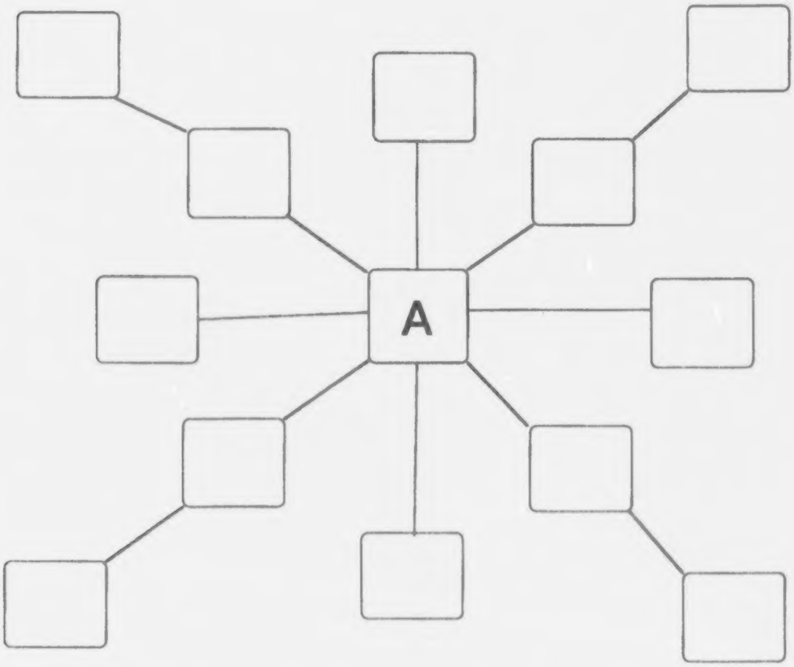

Ex 14. Жаңылмачтар.

Багыш бадалды аралады,
Багыштын артынан
Бала бадалды аралады,
Багышка бара алабы?
Багыш бадалды ары аралады,
Багыш баласына каралады,
Баласына каралаган Багышты,
Бада аралаган бала табалабы?

Ex 15. Макал - лакап

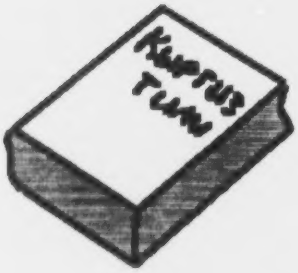

1. Акырын айтканды түшүнүп ук,
Акыл айтканды көшөрүп ук.

2. Жеңил барып оор кел,
жегениңден ала кел.

ТЕМА: КИОСК. THE KIOSK.

Он үчүнчү сабак	Thirteenth lesson
13 (он үч)	13 (thirteen)

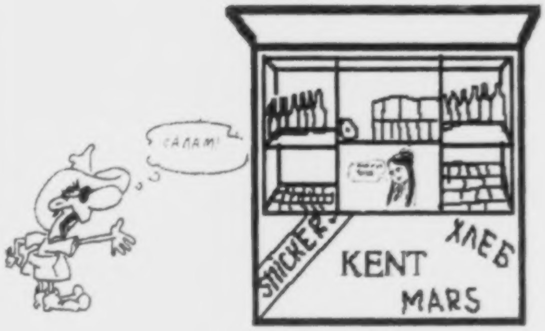

YOU WILL LEARN :

- To identify items;
- To buy items at a kiosk;
- To refuse politely;

GRAMMAR :

- Numbers (cardinal and ordinal);
- Simple present tense;
- Definite future tense;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а) - Сизде кофе барбы?
- Ооба, бар.
- Канча турат?
- 23 сом.
- Эки банка бериңизчи.

б) - Сиз эмне аласыз?
- Тиги конфетти көрсөтүнүзчү!
- Канча турат?
- 45 сом.
- Ушундай кымбатпы?
- Арзаны 25 сом, бирок ал кичине.

в) - Мага бир пачка тамеки, эки бөтөлкө суу бериңизчи. Канча төлөйм?
- 20 сом.
- Алыңыз.
- Рахмат.

г) - 1 пачка чай бериңизчи.
- 15 сом.
- Кымбат экен. Арзаны барбы?
- Арзаны 9 сом. Аласызбы?
- Ооба, бериңиз.

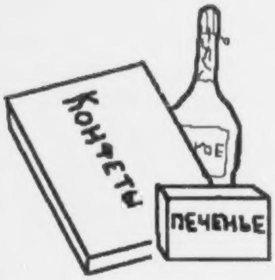

- Мага бир коробка конфет, бир бөтөлкө шампан, 2 пачка печенье берип коюңуз.
- Баары биригип 60 сом турат.
- Рахмат, акчаны алыңыз.
- Тамагыңыз татту болсун, келип туруңуз.

Proverbs

Соодада достук жок.

Акча - суудай.

VOCABULARY	
Канча турат?	- How much does it cost?
Сиз эмне аласыз?	- What do you want?
Ушундай кымбатпы?	-This is too expensive.
Бирок ал кичине	- But that is small/little.
Канча төлөйм?	- How much should I pay?
Арзаны барбы?	- Do you have something cheaper. (Do you sell it for cheaper?)
Арзаны 9 сом	- Cheaper is 9 soms.
Баары биригип 60 сом	- The total is 60 soms.
акча	- money
Тамагыңыз таттуу болсун	– Enjoy your food.
Келип туруңуз	- You are welcome!

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat. Notice the articulation of К, Ң, П, Г.

чан - чын - ган - гын - кан - кын
низ - ныз - нуз - нүз
сыз - сиз - суз - сүз
кар - кыр - кор - кур

2. Read, repeat and practice.

бер - бериңиз
ал - алыңыз
кой - коюңуз
көр - көрүңүз
айт - айтыңыз
бар - барыңыз

3. Read and practice.

бериңизчи
алыңызчы
берип коюңузчу
көрсөтүп коюңузчу
көрсөтүңүзчү
алмашыңызчы
акча алыңыз
кайда сатылат
айтыңызчы
сатыңызчы
арзандатыңыз
канча турат

3. GRAMMAR

САН АТООЧ – NUMBERS

Cardinal (эсептик)	*Ordinal (ирээттик)*
Канча?	Канчанчы?
	-ынчы -унчу -инчи -үнчү
1 - бир	1+ инчи - биринчи
2 - эки	2 + инчи - экинчи
3 - үч	3 + үнчү – үчүнчү
4 - төрт	4 + үнчү – төртүнчү
5 - беш	5 + инчи - бешинчи
6 - алты	6 + ынчы - алтынчы
7 - жети	7 + инчи – жетинчи
8 - сегиз	8 + инчи – сегизинчи
9 + тогуз	9 + унчу -тогузунчу
10 - он	10 + унчу - онунчу

10 - он	100 - жүз
20 - жыйырма	200 - эки жүз
30 - отуз	300 - үч жүз
40 - кырк	400 - төрт жүз
50 - элүү	500 - беш жүз
60 - алтымыш	600 - алты жүз
70 - жетимиш	700 - жети жүз
80 - сексен	800 - сегиз жүз
90 - токсон	900 - тогуз жүз
1000 - миң	2000 - эки миң

- 1 бөтөлкө
  - суу
  - арак
  - лимонад
- 1 банка
  - кофе
  - пиво
  - май
- 1 пачка
  - самын
  - тамеки
  - тиш паста
- 1 коробка
  - конфет
  - печенье
  - сагыз

4.PRACTICE

EX 1. Цифраларды сөз менен жазгыла.
Write out these numbers in words.

MODEL : 3 - үч

1 2 5 6 7 8 9 10

16 18 13 60 75 88 19 30

100 125 234 5463 1995 223 237

Ex 2. Эсептик ирээтке айландыргыла.
Change these cardinal numbers into ordinal ones.

MODEL : 20 - жыйырманчы

22 5 24 25 20
55 220 43 66 122
1987жыл 6мектеп 23
1887 2 12 58 4

Ex 3. Жанындагыдан төмөнкү суроолорду сура,
ордуңар менен алмашып ойногула.
Practice using the model with your partners.

1 бөтөлкө < айран / сок / вино > канча турат?

2 коробка < чай / кофе / конфет > канча турат?

5. GRAMMAR

- Simple present tense describes activities which are general and universally true. Also this tense expresses repeated habitual actions.

Adverbs of frequency :

такай	- always, usually
бат-баттан	- often
кээде	- seldom

- The future tense describes actions and activities in the future. General time markers are used with "кийинки"(next) or "кийин"(in):

кийинки жумада	- next week
кийинки айда	- next month
кийинки жылы	- next year
келечекте	- in the future
эки жылдан кийин	- in two years
10 күндон кийин	- in ten days
эртең	- tomorrow
бүрсүгүнү	- the day after tomorrow

-а-
-о-
Verbs + -э- + personal endings
-ы-

	Эмне кылат?			
	№	person	endings	example
	SINGULAR			
	I	мен	-мын, -мин, -мун, -мүн.	барамын,беремин, сүйлөймүн
	II	сен	-сың,-сиң, -суң, -сүң,	барасың, бересиң, сүйлөйсүң
		Сиз	-сыз, -сиз, -суз, -сүз.	барасыз, бересиз, сүйлөсүз
	III	Ал	-т	барат, берет, сүйлөйт
	PLURAL			
	I	Биз	-быз, -биз, -буз, -бүз	барабыз, беребиз, сүйлөйбүз
	II	Силер	-сыңар, -синер, -суңар, -сүңөр.	барасыңар, бересиңер, сүйлөйсүңөр.
		Сиздер	-сыздар, -сиздер, -суздар, -сүздөр.	барасыздар, бересиздер, сүйлөйсүздөр.
	III	Алар	-шат, -шет, -шут, -шүт.	барышат, беришет, сүйлөшөт

EXAMPLE:

а)

Мен Бишкекте жашаймын.	I live in Bishkek.
Сен шоколад жакшы көрөсүң.	You like chokolate.
Ал силердин мугалимиңер	He/She is your teacher.
Биз мектепте иштейбиз.	We work at school.

б)

Мен күнүгө эрте турамын.	Every day I get up early
Сен такай кечигесиң	You are always late.
Кээ бирде мен ага жолугамын.	Sometimes I see him.
Сиз бүгүн жумушка келесиз	You come to a work today

Ex 4. Этиштерди учур чакка койгула.
Change the verbs into simple present tense.

MODEL : - Сен ***такай*** аны көр_____бү?
- Сен ***такай*** аны көрөсүнбү?

1) Сен ***ар дайым*** сатуучу менен саламдаш______бы?
2) Мен ***такай*** киосктон конфет сатып ал_____?
3) Ал ***күнүгө*** мектепке бар_____?
4) Биз ***жылыга*** 1 ай эс ал______?
5) Мен ***күндө*** мектепке кечикпей бар______?
6) Мен телевизор ***такай*** көр_____?
7) ***Жылыга*** көп киоскалар ач______?
8) Сен мага кат жаз_____?
9) Сен мага ***дайыма*** кат жаз_____?
10) Сен ата-энең менен сүйлөш_____?

Ex 5. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

MODEL: - Сен эртең эмне кыласың?
- Эртең мен жумушка барам.

1. Силер качан айылга барасыңар?
2. Ал эки жылдан кийин Америкага кетеби?
3. Үч айдан кийин ким мугалим болот?
4. Киоскто эмне сатылат?
5. Сен сатуучудан эмне сурайсың?

Ex 6. Төмөнкү этиштер менен сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences with these verbs.

Учураш, саламдаш, тааныш, сатып ал,сат, бер, сура, ал, көр, коштош, ич, же, чек, жап, ач, бекит, тарт, иште.

Ex 7. Чекиттердин ордуна кашадагы сөздөрдү койгула.
Use the words in the brackets to complete the dialogues.

а) - Мен ______ алам.
- Сиз ________ тамеки аласыз?
- Мен __________ тамеки алам. /сок,канча,2 пачка/

б) -_______ канча сом?
- ______ сом? /кофе, 10/

в) - Ал _________ үйдө жашайт?
- 37-инчи үйдө жашайт. /Кайсы/

LET'S TALK.

Ex 8. Диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

Task 1:

You're buying some shocolate, coffee and tea at a kiosk. You've paid for the purshase, but the seller gave you the wrong change.

- tell the seller that he/she gave to you the wrong change.
- ask the seller to give you the correct changeto you .
- end the conversation.

Task 2:

You're at a kiosk. You're thirsty. You'd like to have something to drink.

- ask the seller what drink are available, how much cost.
- ask him/her if they are fresh and cold.
- ask him/her to give you the drink you like.
- end the conversation.

Task 3:

You're at a kiosk. You'd like to buy some juice.

- greet the seller.
- ask if juice is available.
- tell him what juice you'd like.
- ask what the juice's price is.
- ask the seller to give you some juice
- end the conversation.

Task 4:

You're at your site. Your host family is coming to visit you. Go to the nearest kiosk and purchase food you'll need.

- greet the seller.
- ask if the things you need are available.
- ask the price of your purchase.
- ask the seller to give you the food and then pay him.
- end the conversation.

Task 5:

You're buying shampoo and some soap at a kiosk. You've paid for the purchase but the seller gave you the wrong change.

- explain to the seller that he gave you the wrong change.
- ask him to give you the correct change.

ТЕМА: *БАЗАР. THE BAZAAR*

Он төртүнчү сабак	Fourteenth lesson
14 (он төрт)	14 (fourteen)

YOU WILL LEARN :
- To identify fruits and vegetables;
- To express likes and dislikes;
- To describe merchandise and ask about price;
- To bargain and buy for something;

GRAMMAR :
- Degrees of comparisons of adjectives;
- Locative Case;
- Antonyms;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

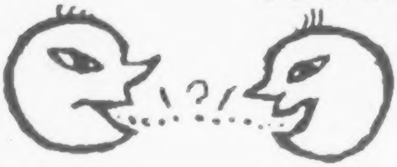

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а) - Анар канчадан?
- 10 сом.
- **Таттуу**бу же **кычкыл**бы?
- Таттуу.
- 8 сомдон бериңизчи.
- Жок, 9 сомдон ал.
- 2
- Макул 2

б) - Картошка канчадан?
- 3 сомдон.
- **Кымбат** экен.
Арзан бериңизчи.
сом 80 тыйындан алыңыз.
кг бериңиз.
- Рахмат.
- Келип туруңуз.

в) - Дарбыз канчадан?
- **Бышкан**бы, **кызыл**бы. -
Ооба, бышкан, кызыл, 1сом 50 тыйындан берем.
- 1 дарбыз бериңизчи. Ал өтө чоң, **кичирээгин** бериңиз.
- Мына алыңыз.

г) - Мага 3 кг алма бериңизчи.
- 4 сом болот.
- Мына 5 сом.
- 1 сом алыныз.

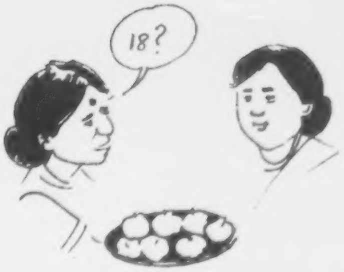

Мөмө жемиштер

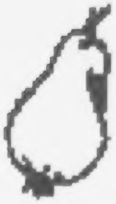
алмурут

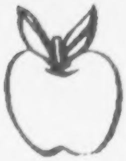
алма

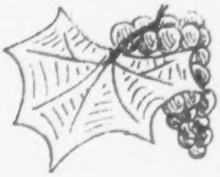
жүзүм

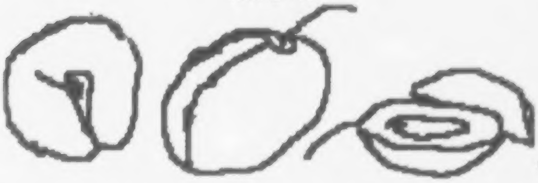
өрүк

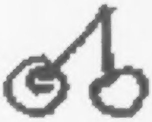
алча

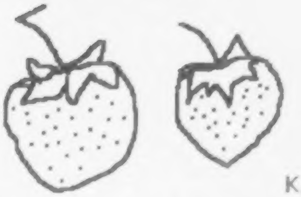
клубника

Жер жемиштер

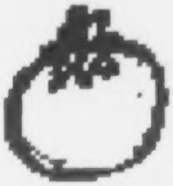
помидор

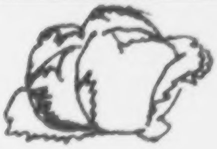
капуста

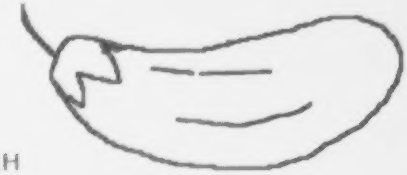
баклажан

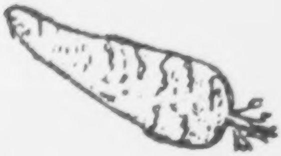
сабиз

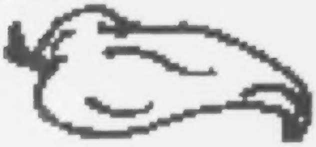
калемпир

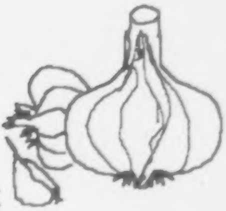
чеснок

мандарин

буурчак

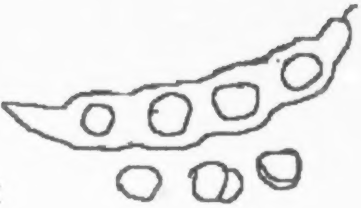

1. PHONETIC DRILL

1. Listen and repeat. Pay attention to the articulation of doubled vowels аа, оо, уу, өө, ээ

д**аа**мдуу
д**аа**мсыз
ач**уу**р**аа**к
кат**уу**р**аа**к
татт**уу**

к**оо**н
оор
кичир**ээ**к
көгүр**өө**к
б**уу**рчак

чоңур**аа**к
майдар**аа**к
кызылыр**аа**к
кезегир**ээ**к

кат**уу**
ач**уу**

2. Listen, repeat and practice.

ал - алма
ал - алча
ал - алмурут
ба - базар

ар - арбуз
ар - арзан
ап - апельсин
бы - бышкан

ко - коон
кы - кызыл
кы - кычкыл
та - таттуу

3. Read, repeat and practice.

Помидор /n/	- tomato
кызылча /n/	- beet
бадыран /n/	- cucumber
картошка /n/	- potato
капуста /n/	- cabbage
пияз /n/	- onion
петрушка /n/	- parsley
көк пияз /n/	- spring onion
баклажан /n/	- eggplant
ашкабак /n/	- pumpkin
буурчак /n/	- pea

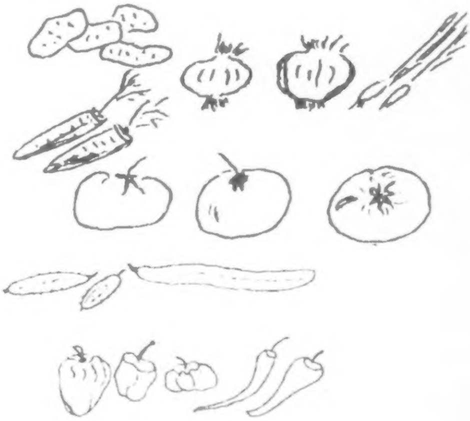

калемпир көк кызыл /n/ ачуу	- pepper green red hot
дарбыз /n/	- watermelon
коон /n/	- melon
жүгөрү/n/	- corn
бер /v, imperative/	- give
ал /v, imperative/	- take
көр /v, imperative/	- see
келип тур /v/	- come again
укроп /n/	- dill
кабачок /n/	- marrow
салат /n/	- lettuce
тартып бер /n/	- weight

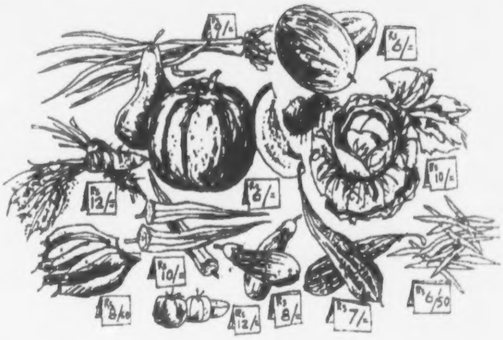

Кымбат экен	- It's expensive
Арзан экен	- Could you giveit to me cheaper?
тандап берем	- I'll choose for you
майдалап келиңизчи	- Change your money.
менде майда тыйын жок	- I haven't got any small change.

2.GRAMMAR

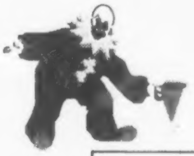

Both adjectives and adverbs can be used in a comparative form:

Positive	Comparative degree	Superlative degree
	If an adjective ends in **аа** consonant, we add the particles: **-ыраак** **-ураак** **-ирээк** **-үрөөк**	In order to form the superlative, we add the following words before the adjectives and adverbs:
кызыл чоң семиз көк	кызыл + **ыраак** чоң + **ыраак** семиз + **ирээк** көг + **үрөөк**	абдан кызыл эң чоң өтө семиз көк

	If an adjective end in **a** vowel, we have to add the participles: **-раак** **-рээк** **-рөөк**	
жакшы улуу кичи күчтүү	жакшы + **раак** улуу + **раак** кичи + **рээк** күчтүү + **рөөк**	абдан жакшы эң улуу өтө кичи абдан күчтүү

EXAMPLE:

алма	чоң**ураак** кызыл**ыраак** таттуу**раак**	сатуучу	саран**ыраак** арыг**ыраак** толуг**ураак**
анар	кичи**рээк** кычкыл**ыраак** чийки**рээк**	кыз	жаш**ыраак** сулуу**раак** узун**ураак**
арбуз	кичи**рээк** чоң**ураак**	базар	кири**рээк** таза**раак**

3. PRACTICE

Ex 1. Кашанын ичиндеги сын атоочторду салыштырма даражага коюп жооп бергиле.
Change the adjectives in the parentheses into comparative form, and then answer the questions.

MODEL: - (Ачуу) калемпир барбы?
- Ачуураак калемпир барбы?
- Ооба, бар. Келиңиз, таңдаңыз.

1. Мага (таза) картошка бериңизчи?
2. (Чоң) дарбыз барбы?
3. (Кызыл) алмадан тартып бериңизчи?

4. (Арзан) беринизчи?
5. (Кымбат) экен, арзан бериңизчи?
6. Бул (чийки) коон.
7. (Таттуу) анар таңдап бериңизчи?
8. Кымбат экен. (Арзан) бериңизчи?
9. (таза) капуста сатып алдыңбы?
10 (жумшак) шабдаалы алдыңбы?

Ex 2. Сын атоочту күчөтмө түрүнө айланткыла.
Change these adjectives into the superlative form.

MODEL: Калемпир кызылыраак - абдан кызыл

дарбыз чоңураак -
алма көгүрөөк -
шабдаалы жумшагыраак -
пияз ачуураак -
карагат майдараак -
анар кичирээк -
капуста тазараак –
лимон кычкылыраак -
помидор жумшагыраак -
кара өрүк катуурак -

Ex 3. Кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.
Repeat, read and memorize.

чоң - кичине big - small	майда - кесек into small pieces - into large pieces	жумшак - катуу soft - hard
бышкан - көк ripe - green	кымбат - арзан expensive - cheap	узун - кыска long - short
таттуу - ачуу sweet - bitter	жакшы - жаман good - bad	сараң - берешен greedy - kino /eager
ак - кара white - black	чын - калп true - false	таза - чириген healthy - rotten

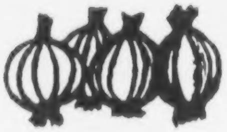

ачуу пияз

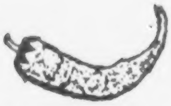

калемпир

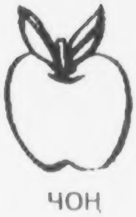

чоң

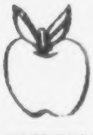

кичине

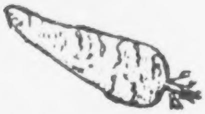

катуу сабиз

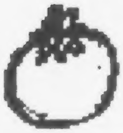

жумшак помидор

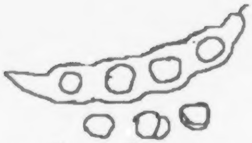

майда буурчак, фасоль

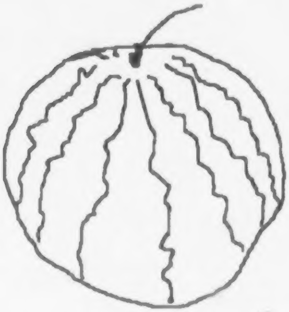

таттуу дарбыз

Ex 5. Жемиштердин аттарын атап, аттарын жазгыла. Do you know fruits and vegetables? Write them down.

Мөмө жемиштер

____

____

____

____

____

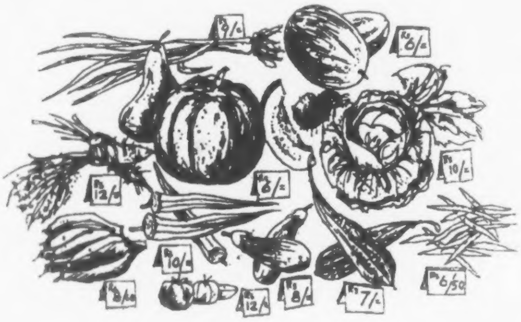

Жер жемиштер

____

____

____

____

____

Ex 6. Сын атоочту жемиштерге карата туура жазгыла. Match these adjectives with the names of vegetables.

кесек
жумшак
ачуу
кычкыл
катуу
чоң

алма
картошка
дарбыз
өрүк
шабдаалы
алмурут

таттуу	пияз
чоң	өрүк
кесек	кара өрүк
кызыл	жүзүм
жашыл	карагат
таттуу	кызылча

Ex 7. Антонимдерди жазгыла жана окугула.
Write and read the antonyms.

MODEL: Таза алма - чирик алма

Ачуу калемпир -
бышкан дарбыз -
чоң коон -
майда сабиз -
кымбат мейиз -
көк шабдаалы -
узун бадыран -
жумшак помидор -
таттуу анар -

Ex 8. Модель боюнча жемиштердин сапатын айткыла.
Look at these vegetable and fruits and describe their:

MODEL: Бул сары, бышкан, таттуу алмурут.

Бул кандай жашылча жемиштер?

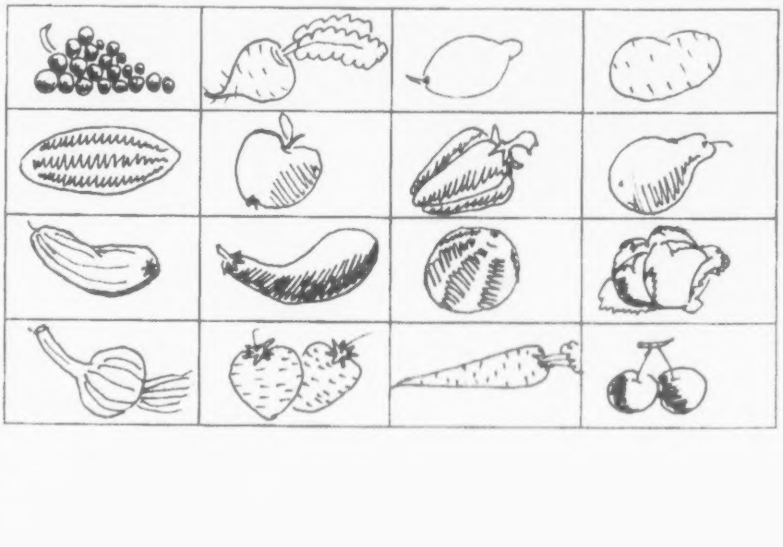

4. GRAMMAR

LOCATIVE CASE

INDICATES LOCATION WHICH IN ENGLISH
IS EXPRESSED BY THE PREPOSITIONS
"IN, AT, ON"

КИМДЕ? AT WHOM?
ЭМНЕДЕ? AT WHAT?
КАЙДА? WHERE?

After vowels and voiced consonants - **-да, -до, -де, -дө**

After voiceless consonants - **-та, -то, -те, -тө**

КИМДЕ

Асан**да** мейиз бар
Жон**до** лимон бар
Пьер**де** апельсин бар
Үсөн**дө** анар бар
Бакыт**та** жангак бар
Базар**да** чеснок бар

ЭМНЕДЕ?

Чөнтөк**тө** акча жок
Баштык**та** сабиз бар
Чака**да** картошка бар
Терезе**де** гүл турат
Стол**до** китеп жатат
Нан**да** туз аз

КАЙДА?

Көчөдө алма-өрүктөр гүлдөп жатат
Базарда жер- жемиш көп
Ошто жашылча-жемиштер тез бышат
Көчөдө автобустар жүрөт
Алма бакта өсөт

5. PRACTICE

Ex 8. Жатыш жөндөмөнүн мүчөсүн койгула.
Fill in the Locative Case endings.

MODEL: Алма мен____ . Алма менде

1. Жер_____ дарбыз жатат.
2. Ош базар___ жемиштер арзанбы?
3. Сатуучу____ акча бар.
4 Бишкек____ үч чоң базар бар.
5. Алма, өрүк, анар дүкөндө кымбат.

Ex 9. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Кимде жүзүм бар?
2. Баклажан кайда өсөт?
3. Дарбыз, коон кайда сатылат?
4. Бишкекте канча базар бар?
5. Сен кайсы базарды жакшы көрөсүң?
6. Америкада жемиш көппү?

Ex 10. Төмөнкү жоопторго суроо түзгүлө.
What are appropriate questions for each statement?

MODEL: - Алчаңыз таттуубу? - Жеп көрүңүз. Абдан таттуу.

______________________ 2 сом 50 тыйындан.

______________________ Жок, арзан бере албайм

______________________ 3 кг 5 сомдон берем.

______________________ Абдан таттуу.

______________________ Меники арзан.

______________________ Меники кесегирээк

Ex 11. Модель боюнча суроого жооп бергиле.
What is the answer?

MODEL: - Картошка канчадан?
- 1кг 3 сомдон.

Алмаңыз канчадан?
Арзаныраак бериңизчи?
3 кг картошка канча турат?
Арбыз кызылбы?
Кесегирээгинен бериңизчи?
1 мешок пиязды канчага бересиз?
Нан жумшакпы?

Ex 12. Сүрөттөгү жемиштерди базарда баасын сурап сатып алгыла.
Ask the price of these vegetables and buy them.

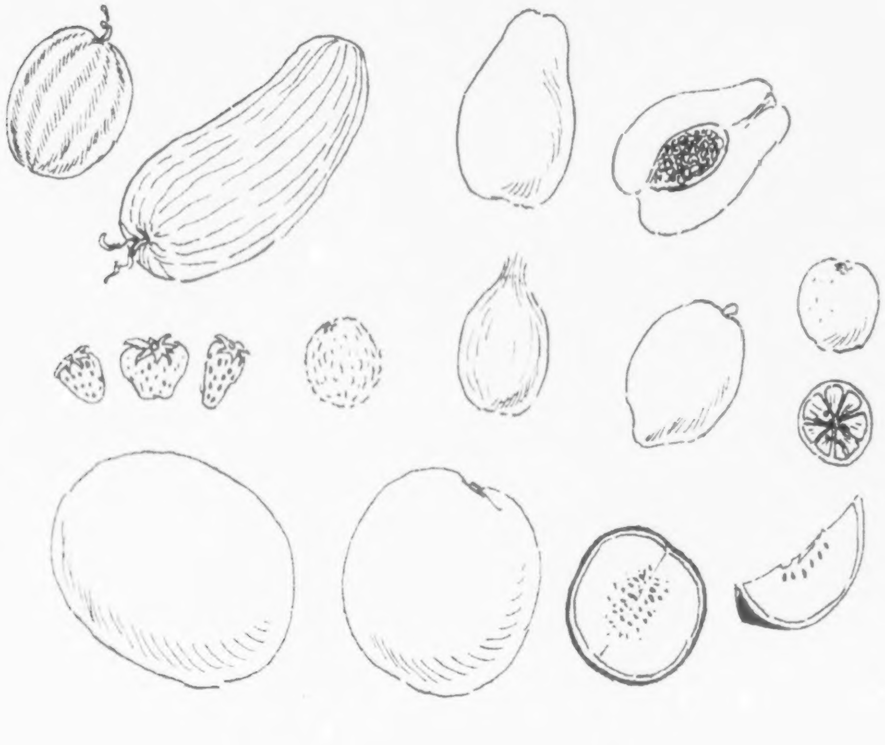

Ex 14. Суроолорго туура жооп бергиле.
Read these questions and find out the correct answer.

Сиз ашкабакты жакшы көрөсүзбү
Кичирээк бериңизчи.
Мага төрт кг өрүк беринизчи?
Майдалап келинизчи.
Жеп көрөйүнбү?
Бышканбы, кызылбы?

Бадыран канчадан?
Дарбыз канча турат?
Жумшакпы?

Мына өрүктү алыңыз
Бул 2 сом
Жеп көрүңүз
Тандаңыз. Мына бышкан
2с. 50т. алыңыз
Ооба, мен ашкабакты
жакшы көрөм.
3 кг. алыңыз
Макул, алыңыз.
Дарбыз 1 сомдон.

Ex 15. Жемиштердин атын атап жакканын же жакпаганын айткыла.
Name the fruits and say which one you like?

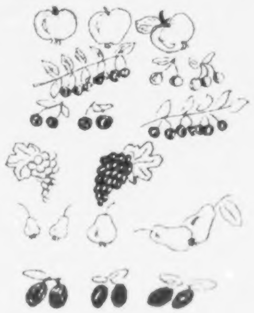

MODEL:
- Сага алма жагабы?
- Ооба, жагат.
- Жок, жакпайт.

Ex 16. Төмөнкү сөздөр менен сүйлөм түзгүлө суроолорго жооп беригиле.
Answer the questions.

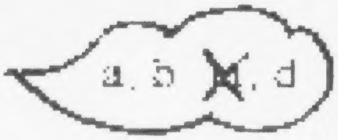

1. Сиз, көрөсүзбү, жакшы, малина?
2. өрүк, бериңизчи, мага, 4, кг.
3. Турат, бадыран, канча?
4. Алма, жагабы, сага?
5. Эмне, сатылат, базарда?

Ex 17. Ат атоочторду колдонуп суроо түзгүлө анан ага жооп бергиле.
Ask and answer the questions. Use personal pronouns.

MODEL:
- Сен эмне жакшы көрөсүң?
- Сен эмне жакшы көрбөйсүң?
- Мен арбузду жакшы көрөмүн.
- Мен этти жакшы көрбөймүн.

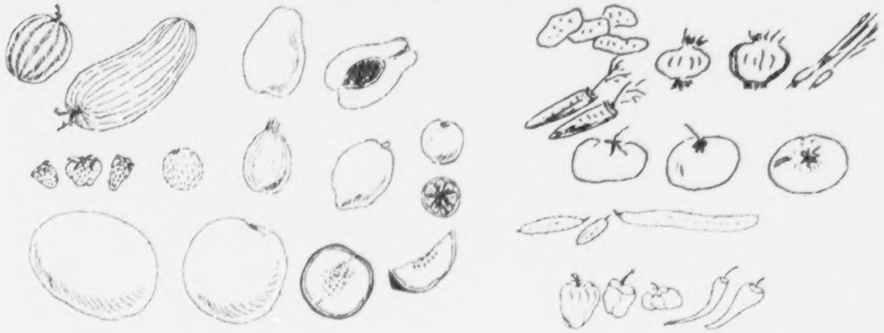

Ex 18. Бирөөң сатуучу бирөөң сатып алуучу болуп диалог түзгүлө, сүрөттөгү жашылча жемиштердин атын атагыла.
Act out the dialogue. One of you is a saleperson, the other, is customer. Buy these fruits and vegetables.

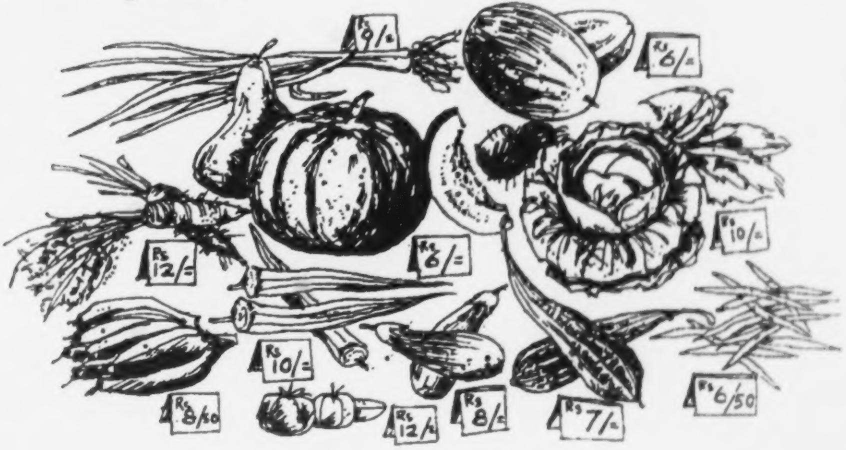

Ex 19. Сенин жанында 50 сом бар. Кандай жер жемиш жана мөмө жемиш алгын келет эле? Диалог түзгүлө.
Look and say what you would like to buy. You've got 50 soms. Act out the dialogues:

1. Say you would like two kilograms of apples, ... etc.

2. Ask if they are good and cheap.
3. Ask how much they cost.
4. Ask if there is something wrong with ...

LET'S TALK

Ex 20. Диалог түзүлө.
Make up dialogues.

а) You're at the bazaar. You have to purchase a lot of vegetables (potatoes, tomatoes, carrots, onions, cabbage, etc)

- Ask the seller about the price of the vegetables.
- Ask the seller if the vegetables are fresh.
- Bargain and purchase some vegetables.

б) You're at the bazaar. You'd like to purchase: 1kg of tomatoes, 3 kg of potatoes, one head of cabbage and some strawberries.

- Greet the seller.
- Find out the price of the vegetables you'd like to purchase.
- Tell the seller that the vegetables are expensive.
- Ask the seller to sell the vegetables to cheaper.
- End the conversation.

в) You're at the bazaar. You'd like to purchase 2 kg of cucumbers, 1 kg of onions. But the seller gives you the wrong change.

- Greet the seller.
- Find out the price of the vegetables you're going to buy.
- Ask the seller to give you the vegetables and pay for them.
- Tell the seller that the change is wrong.
- Ask him/her to give you the correct change.
- End the conversation.

г) You're at the bazaar. You'd like to purchase some fruits there(apples, grapes, strawberies, raspberries, bananas, watermelon, etc)

- Find out the price of the fruit you'd like to purschase.
- ask if the fruits are fresh.
- Tell the seller that fruits are very expensive.
- Ask the seller to sell the fruits for a cheaper price.

- End the conversations.

д) You're at the bazaar. You'd like to purchase some fruit there (apples, grapes, stawberries, bananas, watermelon)
  - Greet the seller.
  - Find out the price of the fruit you'd like to have.
  - Explain to the seller that the fruit is very expensive.
  - Ask the seller to sell you the fruit for a cheaper price.
  - End the conversation.

SELF LEARNING (to lesson 14)

Ex 1. Жемиштердин атын атагыла, даамын жазгыла.
Write the names of the fruits and vegetables and say how they taste.

MODEL: Бул инжир. Инжир таттуу.

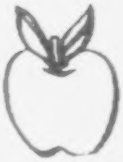

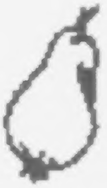

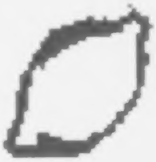

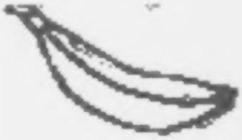

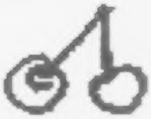

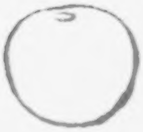

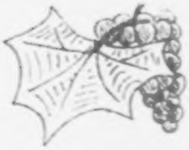

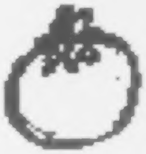

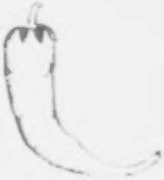

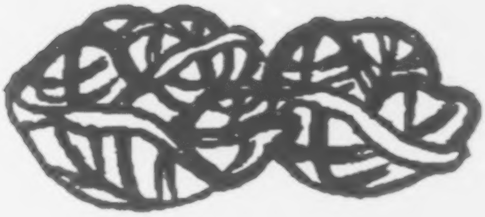

Ex 2. a) Сүрөттө жемиштердин аттарын жазгыла.
Write the names of each vegetables.

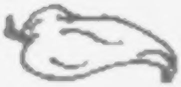

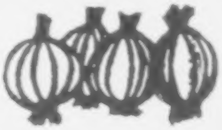

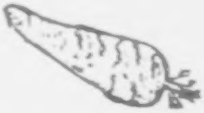

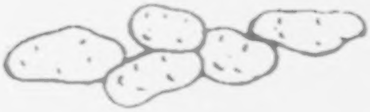

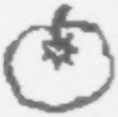

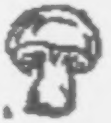

б) Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Бул эмне ?	- Бул алма.
2. Бул кандай жемиш?	- Бул мөмө жемиш.
3. Бул жемиш кайда өсөт?	- Бул жемиш талаада өсөт.
4. Алманын даамы кандай?	- Алманын даамы таттуу, кычкыл.
5. Алманын өңү кандай?	- Алманын өңү кызыл, сары, жашыл.

Ex 3. Диалогду түзгүлө.
Make up a dialogue.

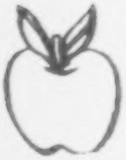

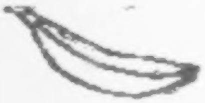

a) You would like a kilo of fruits.
Ask how much a kilo of these fruits are.
Say that they are good and cheap.

b) 1) Go to the bazaar and ask a salesperson about these vegetables.
2) Find out the price of the vegetables you're going to buy.
3) Tell the seller that the vegetables are very expensive.
4) Ask the seller to sell the vegetables for a cheaper price.

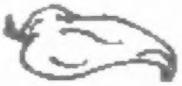

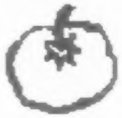

Ex 4. Текстти окугула, сын атоочтордун астын чийгиле.
Текстке суроо койгула.
Read the text and underline the adjectives. Write questions relating to the text.

Базарга саякат.

Бишкек Кыргызстандын борбор шаары. Мурда Бишкек Пишпек деп аталчу. Мурдатан эле Бишкек өзүнүн соодагерчилиги менен белгилүү болчу. Бишкекте үч чоң базар бар. Ал Ош базары, Аламүдүн базары, Орто-Сай базары. Ал базарларда түрдү жер - жемиштер, мөмө жемиштер жана башка тамактар сатылат. Базарлар чоңдугу, коздугу, байлыгы менен бири биринен өтөт. Эки базарга караганда Ош базарына транспорттун баары барышат. Ош базары абдан ынгайлуу, себеби ал шаардын ортосунда турат.

Бишкекте жемиш базарларынан башка дагы кийим сатуучу базарлар көп. Ал толчок, жарманкелер жана турбаза.

Биздин базарларга кош келиңиз!

Ex 5. Жашылча жемиштердин аттары менен кроссвордту толтургула.
Fill in the crossword.

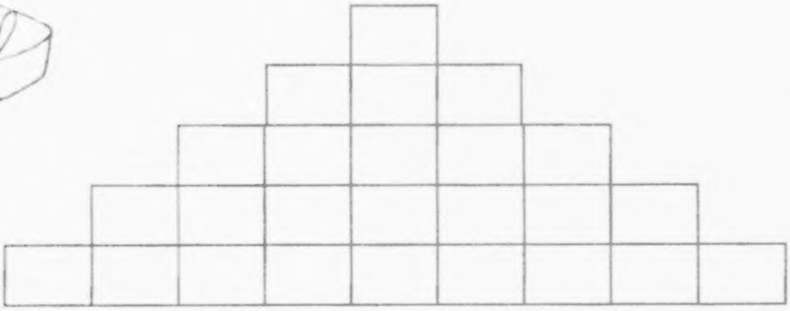

Жаңылмачтар

Белесте беш кашка кой,
Бешөө беш башка кой.

Макал лакаптар

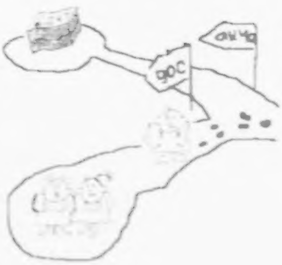

Жүз сомуң болгуча
Жүз досуң болсун.

Досуң миң болсо да аз,
Душманың бирөө болсо да көп.

ТЕМА: *АЗЫК – ТҮЛҮК ДҮКӨНҮ. GROCERY.*

Он бешинчи сабак	Fifteenth lesson
15 (он беш)	15 (fifteen)

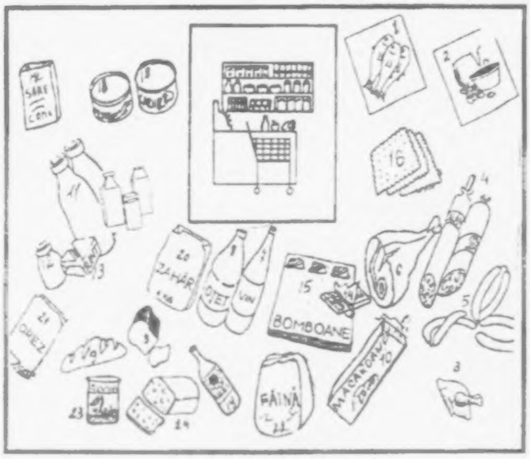

YOU WILL LEARN :

- To identify foods;
- To identify quantities of foods;
- To buy and pay for something in stores;

GRAMMAR :

- Adjectives;
- Possessive pronouns **-сага, -мага, -ага;**

CONVERSATIONAL PRACTICE.

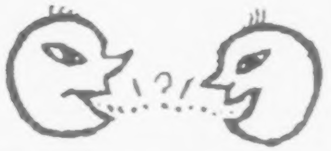

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а) - Саламатсызбы!
- Саламатчылык!
- Сизде кум шекер, күрүч барбы?
- Ооба, бар.
- Мага 1 кг. күрүч, 2кг. кум шекер бериңизчи.
- Алыңыз, 30 сом төлөңүз.
- Рахмат.

б) - Нан барбы?
- Ооба, бар.
- Жумшак нандан бериңизчи.
- Канчаны аласыз?
- Экини бериниз. Рахмат.

в) - Саламатсызбы!
- Саламатчылык!
- Мага 1 бөтөлкө май, 1 кг ун тартып бериңизчи.Баарына канча төлөйм.
- Баарына 25 сом төлөңүз.

г) - Эмне аласыз?
- 10 жумуртка, 200 гр. быштак. 3 балык тартыңыз.
- 45 сом кассага төлөңүз.

д) - Эт семизби?
- Ооба, семиз жана жаш эт.
Канча тартайын?
- 2 кг.

е) - Нан жумшакпы?
- Ооба, абдан жумшак, алыңыз.

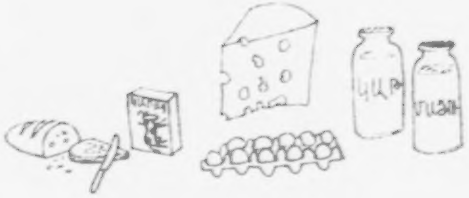

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, read and practice.

ык - ук - ик - үк
лык - лук - лик - лүк
жа - жо - же - жө
жы - жу - жи - жу

на - но - не - нө
ны - ну - ни - нү
на - но - не - ну
ны - ну - ни - ну

2. Listen, repeat, read and practice.

ык - азык
дун - койдун
тун - тооктун

үк - түлүк
нун - чочконун
дын - нандын

ак - арак
тун - куштун
тын-арактын

VOCABULARY

Сизде _____ барбы?	– Do you have _____?
Мага _____ бериңиз.	– Give me _____ please.
Канчаны аласыз?	– How much do you want?
Тартып бериңиз.	– Please, weigh it for me.
Кассага төлөңүз.	– Please, pay at the cash register

2. GRAMMAR

ADJECTIVES

КАНДАЙ?	**WHAT KIND OF ...?** **WHAT SORT OF ...?**

КАЙСЫ? WHICH?

жумшак	soft, fresh	**ак**	white
катуу	hard	**кара**	black
жаңы	new, fresh	**кою**	thick
эски	old	**суюк**	thin
семиз	fat	**көп**	many, much
арык	lean, thin	**аз**	little, few

3. PRACTICE

Ex 1. Read, translate and practice

жумшак
катуу > **нан**

жаңы
эски > **сүт**

ак
кара > **нан**

коюу
суюк > **айран**

Ex 2. Терс форма менен жооп бергиле.
Answer the question in the negative form.

MODEL: - Жумшак нан барбы?
- Жок, жумшак нан жок, нан эски.

тандыр нан
сүт
айран
эт
жумуртка
барбы?

PERSONAL PRONOUN IN DATIVE CASE

№	*Singular*		*Plural*	
1	Мага	to me	Бизге	to us
2	Сага Сизге	to you to you(pol)	Силерге Сиздерге	to you to you
3	Ага	to him/her	Аларга	to them

Ex 3. Сүйлөмдөгү жактама ат атоочторду туура окугула жана которгула.
Read and translate these sentences.
Pay attention to personal pronouns.

1. Сага эт жакпайт.
2. Ага Асан такай келет.
3. Мага күн сайын эжей сабак түшүндүрөт.
4. Бизге жума сайын кат келет.
5. Силерге биз конокко барабыз.
6. Аларга бүгүн ким келди?
7. Сага Самат жактыбы?
8. Ага сөзсүз көрсөтүш керек.

Ex 4. Барыш жөндөмөсүндөгү жактама ат атоочторду котормосу менен тууралап койгула.
Match the pronouns in both columns.

Ага	to you
Мага	to them
Сага	to her
Сизге	to you
Аларга	to him
Силерге	to me
Бизге	to you
Сиздерге	to us

Ex 5. Суроолорду англисчеден кыргызчага которуп дүкөнчүдөн сурап ойногула.
Translate the sentences into Kyrgyz and practice them.

Give me	a bottle of milk
him	a box of matches
her	some sugar
us	a bottle of vegetable oil

Ex 6. Берилген сөздөрдүн айтылышын жана жазылышын жаттап алгыла.
Memorize the following words.

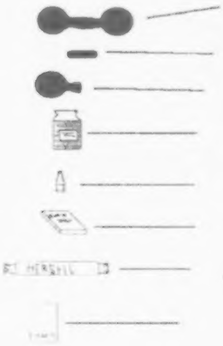

1 Килограмм	гантель
1 грамм	гиря
0.5 кг	гантель
1 литр	арахис майы
1 бөтөлкө	пиво
1 коробка	конфет
1 плитка	шоколад
1 пачка	тамеки

Ex 7. Уккула, кайталагыла жана эсинерге туткула. Сүрөт менен сөздөрдү тууралап жазгыла.
Look, listen, repeat and remember. Match the items on the picture and the words given below.

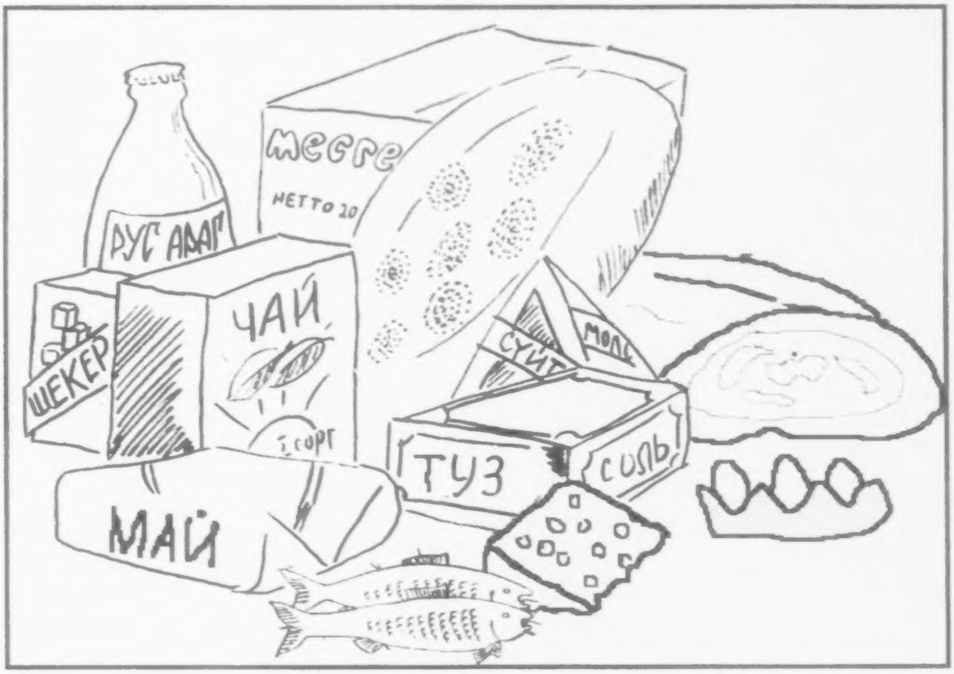
месге
НЕТТО 20
РУС АРАГ
ШЕКЕР
ЧАЙ
1 сорт
СҮЙТ
МОЛС
ТУЗ
СОЛЬ
МАЙ

1. Нан
2. Сүт
3. Чай
4. Май
5. Сыр
6. Балык
7. Жумуртка
8. Макарон
9. Эт
10. Түз
11. Кум шекер
12. Арак

Ex 8. Окугула, сөздөрдү тууралап койгула жана жазкыла.
Read, match and write.

Бир бөтөлкө	буурчак
бир килограмм	май
200 грамм	эт
2 пачка	тамеки
жарым килограмм	сүт
1 коробка	айран

Ex 9. Суроолорго жоопторун тууралап койгула.
Match the questions and answers.

- Күрүч барбы?	- Ооба, жаңы.
- Санасаңыз канча болот	- Тооктун этинен.
- Жумуртка жаңыбы?	- 5 кг. алам.
- Эмне аласыз?	- Ооба, бар.
- Канча кг аласыз?	- 25 сом.
- Кандай эттен?	- Күрүч алам.

Ex 10. Төмөнкү сөздөрдөн сүйлөм түзгүлө.
Make sentences with the following words.

1. Мага, беринизчи, эт, 1кг.
   Мага 1 кг. эт бериңизчи.
2. 4сом, кум, шекер, 2 кг.
3. Чочконун, бул, этиби.
4. Аласыз, кг, канча, күрүчтөн?
5. Эт, сүт, бар, дүкөндө.
6. Гречка, сом, канча?
7. Асан, сатып, ал, быштак, ширенке, дүкөндөн.
8. Сатып, жатат, эт, дүкөнчү.
9. Май, 300 гр, тартып, мага, бериңизчи.

Ex 11. Сызылган сөздү тушундагы сөздөргө алмаштырып, сатуучудан сураңыз жана ойноңуз.
Replace the underlined words and ask a saleperson for the following things.
Practice.

1. Бир кг _ун_ канча турат?	күрүч, май, тоң май, момпосуй, ун.
2. _Майдан_ бир пачка бериңизчи?	май, кант, быштак.
3. Балыктан бир кг бериңизчи?	уйдун эти, койдун эти, чочконун эти.
4. Жумурткадан онду бериңизчи?	ширенке, нан, туз

Ex 12. Уккула, кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.
Listen, repeat, read and remember.

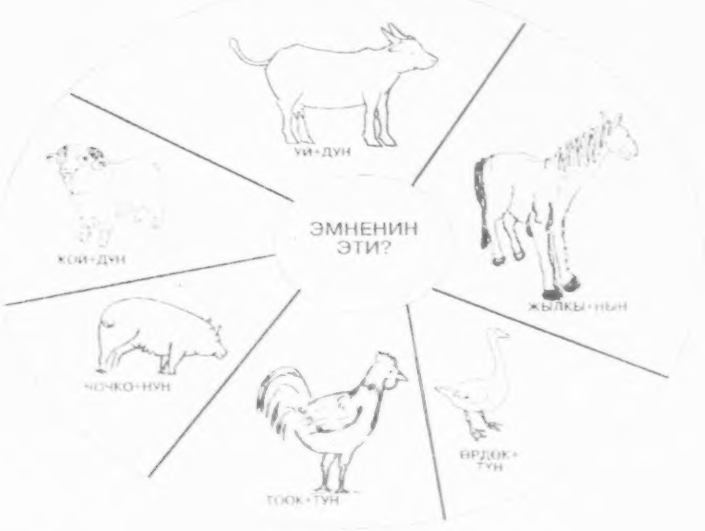
ЭМНЕНИН ЭТИ?
УЙ+ДУН
ЖЫЛКЫ+НЫН
ӨРДӨК+ТҮН
ТООК+ТУН
ЧОЧКО+НУН
КОЙ+ДУН

Ex 13. Схема боюнча суроого жооп бергиле.
Answer the questions using the chart.

MODEL: - Нан бөлүмүндө эмне бар (сатылат)?
- Нан бөлүмүндө __________ бар(сатылат).

Азык-түлүк дүкөндө.

***НАН* бөлүмү**	***БАКАЛЕЯ* бөлүмү**	***СҮТ* бөлүмү**	***ЭТ* бөлүмү**
Бөлкө тандыр нан булочка лепешка батон	ун күрүч кант кесме кум шекер	айран быштак сүт сары май суу май тоң май	койдун эти уйдун эти чочконун эти жылкынын эти тооктун эти балык

Ex 14. Кайсы продуктылар таразага тартылат?
Which foods we usually weigh?

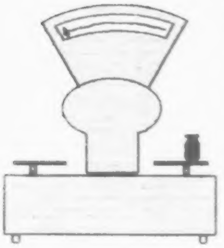

быштак, нан, май, балык, эт, сүт, айран, күрүч, шоколад, момпосий, kофе,чай, пачкадагы туз, пиво,арак, тамеки, кесме, печенье, ун, булочка, сары май, тооктун эти.

Ex 15. Сүрөттү карап суроолорго жооп бергиле.
Look at the picture and answer the questions.

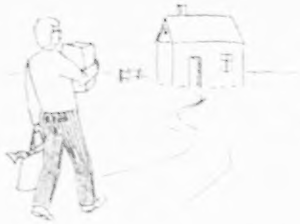

1. Кайрат кайдан келе жатат?
2. Колунда эмне бар?
3. Эмне сатып алды?

Ex 16. Диалогду бүтүрүп ойногула.
Complete and practice dialogues.

а) - Жумшак нандан бериңизчи?
- ______________________________?
- Экини. Канча төлейм?

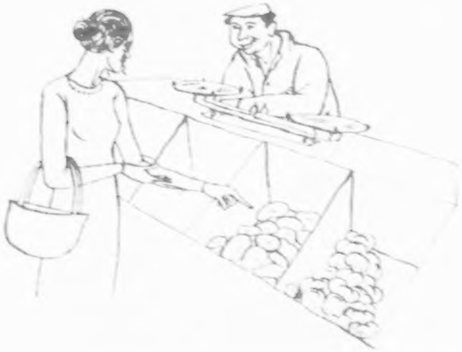

б) - Эмне аласыз?
- __________________?
- 40 сом төлөңүз.

в) - Эт семизби?
- __________________.
- Канча тартайын.
- 2 кг

LET'S TALK

Ex 17. Диалогду түзгүлө.
Make up dialogues.

a) You would like 1 kg of rice. Ask how much a kilo of rice is. Say that it is good and cheap. Ask for a kg of cheese and box of tea. Ask this purchase costs?

b) You're at a shop. You're going to have a party tonight, so you need to buy some food and drinks.
- Greet the seller.
- Ask the seller the price of things you're going to buy.
- Ask the seller to sell you things you want to purchase.
- End the conversation.

c) You're at your site. Your host family is coming to visit you. Go to the nearest shop and purchase food you need.
- Greet a seller.
- Ask if the things you need are available.
- Ask the price of your purchases.
- Ask the seller to give you the food. Pay him.
- End the conversation.

TEMA: *УНИВЕРМАГ. DEPARTMENT STORE.*

Он алтынчы сабак	Sixteenth lesson
16 (он алты)	16 (sixteen)

YOU WILL LEARN :

- To identify different depatments in a store;
- To identify clothes;
- To buy items at a department store;
- To identify colors;

GRAMMAR :

- Accusative Case #4;
- Demonstrative pronouns;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

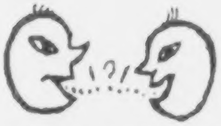

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Эмне аласыз?
- Бул шым канча турат?
- 450 сом.
- Оой, абдан кымбат экен.

- Кечиресиз, тигил кофтаны көрсөтүңүзчү?
- Канчанчы размер керек?
- 42 размер.
- Аласызбы?
- Көрөйүн дедим эле.

- Кечиресиз, тигил кызыл көйнөктү көрсөтүп коюнузчу?
- Бул көйнөктүбү?
- Ооба, ошол көйнөктү. Рахмат.

Proverb
Карыз катышты бузат

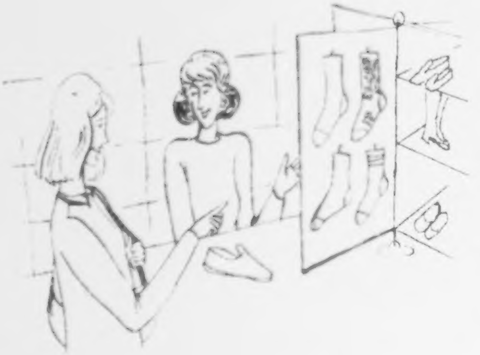

г) - Силерде ич кийимдер сатылабы?
- Ооба, бул бөлүмдөн караңыз.
Сизге эмне керек?
- Мага 38 размер майка бериңизчи.
- Аласызбы?
- Ооба, алам.

д) - Сизге бул туфли жагабы?
- Ооба, жакшы экен.
- Жакса кийип көрүңүз.
- Бул мага чак экен. Канча турат?
- 800 сом.

VOCABULARY	
Эмне аласыз?	- What do you want?
Бул канча турат?	- How much is this ____?
Кымбат экен	- Expensive
Арзан экен	- Cheap
Тигил _____ көрсөтүңүзчү?	- Show me that _____
Канчанчы размер керек?	- What size do you need?
Көрөйүн дедим эле	- I want to see
ошол	- that
Силерде ____ сатылабы?	- Do you have _____?
Сизге эмне керек?	- What do you want?
Сизге бул жагабы?	- Do you like this?
Кийип көрүңүз	- You can try.
Чак экен	- It fits me.

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

баа - баала
са - сана
сат - сатуучу

буюмдун өңү
кийимдин өңү
көйнөктүн өңү

бул
ошол
тигил
көйнөк

2. Listen, repeat and practice.

баалуу бериниз - бериңизчи
сана - саналуу
кор - көрсөт - көрсөтүңүз - көрсөтүңүзчү
канча - канчанчы - канчанчысы - канчанчысында
көйнөктүбү - көйнөктү
туфлиниби - туфлини

2.GRAMMAR

ACCUSATIVE CASE #4

КИМДИ? Whom?
ЭМНЕНИ? What's?

Accusative Case #4 is used to denote the definite direct object.

After vowels - -ны, -ни, -ну, -нү
After voiced consonants - -ды, -ди, -ду, -дү
After voiceless conson. - -ты, -ти, -ту, -тү

After III pers. singular poss. end. - -ң

EXAMPLE:

юбка+ны
топу+ну
батинке+ни

шым+ды
чокой+ду
тебетей+ди

калпак+ты
жоолук+ту
көйнөк+тү

байпагым+ды
кофтаң+ды
тумагы+ң

3. PRACTICE

Ex 1. Табыш жөндөмөсүнүн мүчөсүн колдонуп суроого жооп бергиле. Using Accusative Case #4 answer the questions.

Эмнени көрсөтөйүн?	Кызыл көйнек____ Ак кофта____ Кара шым____ Күрөң плашты____ Боз пальто____ Булгаары пальто____	, көрсөтүңүзчү

Бул* - *This
Тигил* - *That
Ошол* - *That

Ex 2. Чекиттердин ордун толтургула.
Fill in the required endings.

Тигил жоолук____ салын. Бул юбка__ ченеп көр. Кара пальто___ кийип көр. Бул китеп____ оку. Кофта___ топчула. Өтүк____ чеч. Терезе___ ач. Эшик___ жап. Стол____ жылдыр. Мээлей сатып ал.

Сен
- бала____ балабакчадан ал.
- китеп____ сатып бер.
- шым___ кийип көр.
- жаңы дүкөн____ көрдүңбү.

Ex.3 Чекиттердин ордуна шилтеме ат атоочторду койгула.
Fill in the blanks with the appropriate pronouns.

- Тигил эмне дүкөн?
  - ________ өнер-жай дүкөнү.

- Ошол дүкөндө эмне сатылат?
  - _____ дүкөндө кийимдер сатылат.
- Булар кайдан келишти?
  - ______ дүкөндөн келишти.
- Булар кайда барышат?
  - _____ галантерея бөлүмүнө барышат.
- Тигил эмне бөлүмү?
  - Ал баш кийим бөлүмү.

Ex 4. Зат атоочтордун аягына табыш жөндөмөсүнүн мүчөсүн койгула.
Add #4 endings to the nouns.

Бөлүм, дүкөн, өнөр-жай дүкөн, парда, кездеме, шляпа, тумак, халат, шым, юбка, кофта, баш кийим, өтүк, туфли, мээлей, жагоо.

Ex 5. Уккула, кайталагыла, эсиңерге сактагыла. Сүрөтко сөздөрдү тууралап тапкыла.
Look at, listen to, repeat and memorize these words. Match the picture and the words.

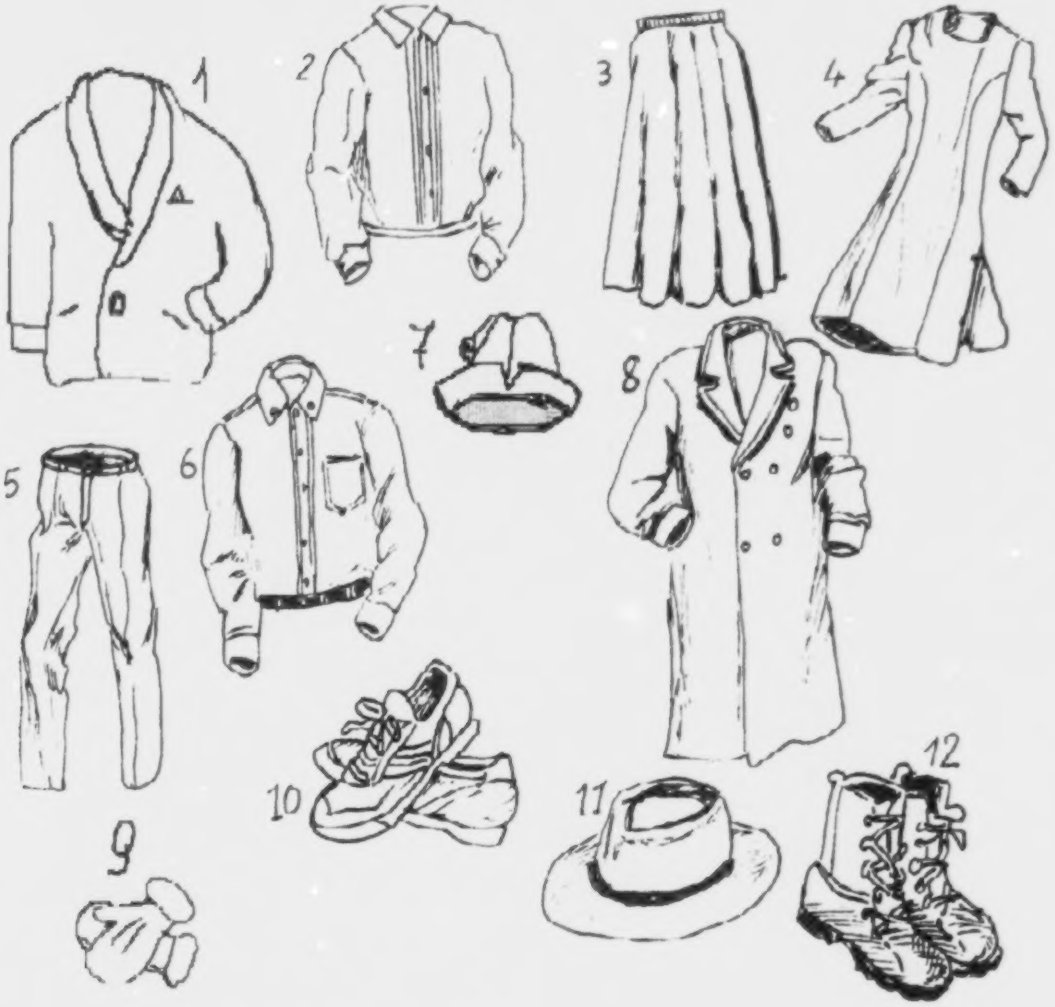

1. Костюм
2. Кофта
3. Юбка
4. Көйнөк(аял)
5. Шым
6. Көйнөк(эрк)
7. Калпак
8. Пальто
9. Кол кап
10. Туфли
11. Орус калпак
12. Батинке

Ex 6. Окугула жана эсиңерге туткула.
Read and memorize.

кызыл	– red
жашыл	– green
сары	– yellow
кара	– black
сарыкызыл	– orange
көк	– blue
күрөң	– brown
сыя көк	– violet
малакызыл	– pink

Ex 7. Уккула, кайталагыла, эсиңерге туткула.
Listen, repeat, and memorize.

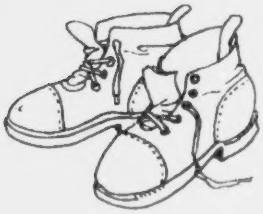

1. Батинке

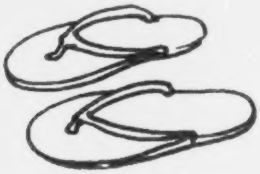

2. Тапичке

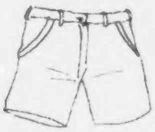

3. Шорты

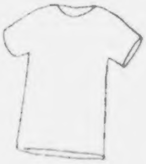

4. Футболка

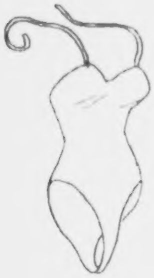

5. Купальник

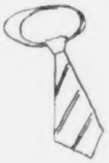

6. Галстук

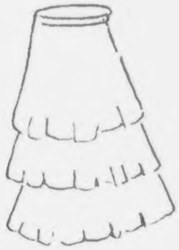

7 Юбка

Ex 8. Окугула, эсиңерге туткула.
Read and memorize.

a) Кезек - turn
кезеги жетти - It is his turn.
Менин кезегим - It is my turn.

сатып алдым	I bought
сатып алдың	You bought
сатып алды	He/she bought

б) Татынакай көйнөк - It is a beautiful dress.
Эң кооз кездеме - It is a beautiful fabric
Абдан чоң дүкөн - It is a big department store

Ex 9. Төмөнкү сөздердү колдонуп дүкөнчүгө кайрылгыла.
Using the following expressions to tell a saleperson what you want to buy.

Мен	52 размер тумак	алгым келет
	28 размер жылуу пальто	
	31 размер жайкы туфли	
	50 размер топу	

Мага	8 размер мээлей	көрсөтүп коюңузчу
	күрөң жагоо	
	чоң жүн жоолук	
	самандан жасалган жайкы шляпа	
	ачык көк жибек жоолук	

Мен	кара туфли	сатып алам.
	жылуу өтүк	
	майка	
	халат	
	кофта	

Ex 10. Табыш жөндөмөнүн мүчөсүн колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Using the Accusative Case #4 endings answer the questions.

Эмнени көрсөтөйүн?	Кызыл көйнөк____
	Ак кофта_____
	Кара шым_____
	Күрөң плашты_____
	Боз пальто______
	Булгаары

Ex 11. Схема боюнча суроого жооп бергиле.
Answer the question using this chart.

MODEL : - Өнөр-жай дүкөндүн кайсы бөлүмдөрү бар.
- Ал бөлүмдө эмне сатылат?

Өнөр - жай дүкөндүн бөлүмдөрү.

Галантерея бөлүм	Баш кийим бөлүмү	Бут кийим бөлүмү	Ич кийим бөлүмү	Парфюмерия бөлүмү	Кездемелер бөлүмү
тарак топчу ийне төйнөгүч сакал алгыч 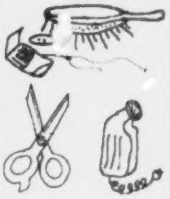	тумак шляпа топу жоолук берет 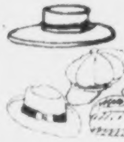	өтүк туфли тапичке ботасы батинке 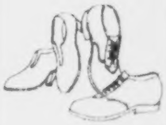	майка ич көйнөк турсы пояс бюстгалтер 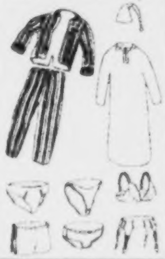	атыр самын тиш паста бет май кол май 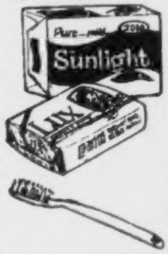	чыт жибек бархат момосий чий баркыт 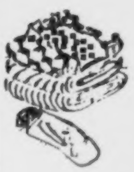

Ex 12. Диалогду окуп ойногула.
Read and practice this dialogue.

- Мага кара батинке, өтүк, аялдардын туфлиси керек эле.
- Канчанчы размер?
- 35, 36, 37 жана 38.
- Кирип тандаңыз, кийип көрүңүз.
- Бул мага тар экен.
- Бир размер чоң туфли бериңизчи.
  Бул чак экен. Муну аламын.

Ex 13. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

Сатуучу:	Эмнелерди көргүңүз келет?
Кардар:	Пальто, кездеме алайын дедим эле.
Сатуучу:	Кириниз, пальтолор бул жакта, кездемелер сол жакта.
Кардар:	______________________________
Сатуучу :	______________________________

Ex 14. Сүйлөмдөргө модель боюнча суроо түзгүлө.
Write questions for the following answers.

MODEL: Бул кандай дүкөн?
Бул өнөр-жай дүкөнү.

– Бул дүкөндө ____________ ____________?

– Бул дүкөндө ар кандай бөлүмдөр бар.

– ______________________________?

– Ооба, бут кийим бөлүмү бар, ал биринчи кабатта.

Ex 15. Жаныңдагы кишини жакшылап кара. Анан артты карап отургула да бирөөң сурап экинчиңер ал кандай кийинип турганын модельдегидей сүрөттөгүлө.
Look at your partner for five seconds then sit back to back and describe your partner:

MODEL: - Мен эмне кийип турам?
- Сен сары көйнөк, кара шым, күрөң туфли кийип турасың.

Ex 16. Бул жоопторго карагыла да кандай суроо берилген тапкыла.
Look at these answers. What are the questions?

- ______________________________?

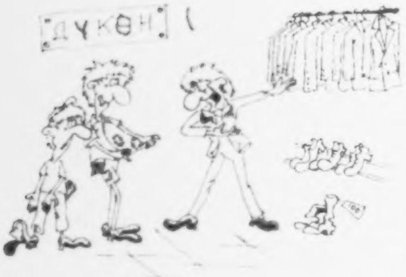

- Шым алам.

- ______________________________?

- Мына көрүңүз.

- ______________________________?

- 42-инчи размер.

- ______________________________?

- Ооба, ошол көйнөктү.

LET'S TALK

Ex 17. Диалогду түзгүлө.
Make up dialogues.

a) Сиз универмагда дүкөнчүсүз, сатып алуучунун суроосуна жооп бериңиз.
You are a clerk in a department store. Answer a customer's questions.

b) Сиз сатып алуучусуз. Ар бир кийимдин баасын сураңыз. Ала турган кийимиңизди сатып алыңыз.
You are a customer. Ask about the price of each item. Say if you want to buy it.

c) Сиз дүкөнчүсүз. Кардар кандай өңдөгү, канчанчы размер шым, көйнөк, костюм, кофта ала тургандыгын сураңыз.
You are a customer. Ask what color and size are the clothes that you want to buy?

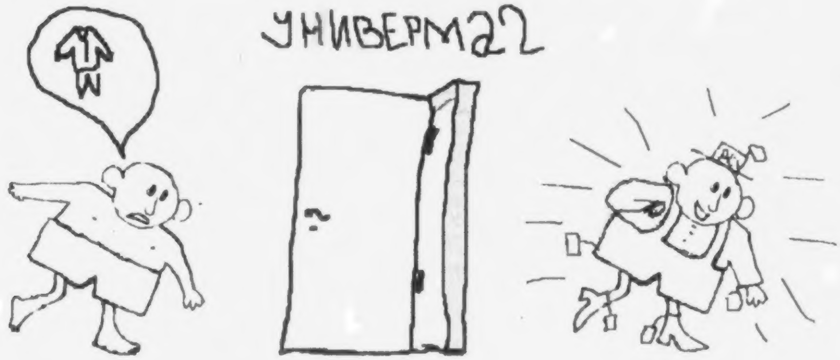

SELF LEARNING(to lesson 16)

1. **Уккула, кайталагыла, окугула.**
Listen, repeat and read.

1 - бир	10 - он	100 - жүз
2 - эки	20 - жыйырма	200 - эки жүз
3 - үч	30 - отуз	300 - үч жүз
4 - төрт	40 - кырк	400 - төрт жүз
5 - беш	50 - элүү	500 - беш жүз
6 - алты	60 - алтымыш	600 - алты жүз
7 - жети	70 - жетимиш	700 - жети жүз
8 - сегиз	80 - сексен	800 - сегиз жүз
9 - тогуз	90 - токсон	900 - тогуз жүз

2. **Модель боюнча суроолорго жооп бергиле.**
Answer the questions according to the model.

MODEL
- Бул конфет канча турат?
- Бул конфет 30 сом турат.

- Бул тамеки канча турат?
- ________________________.

- Бул май канча турат?
- ________________________.

- Бул сок канча турат?
- ________________________.

- Бул кесме канча турат?
- ________________________.

- Бул пиво канча турат?
- ________________________.

- 2 кг эт канча турат?
- ________________________.

3. Сүйлөмдөргө суроо түзгулө.
Ask questions to the following answers.

а) Бул нан жаныбы? - Ооба, бул нан абдан жаңы.
б) ____________________? - Ооба, бул сок таттуу.
в) ____________________? - Ооба, бул печенье жумшак.
г) ____________________? - Ооба, бул пиво арзан.

4. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

- Кечиресиз, киоск кайсы жерде?
- Киоск базардын жанында.

- Кечиресиз, дүкөн кайсы жерде?
- ______________________________.

- Кечиресиз, бул азык-түлүк дүкөнбү?
- ______________________________.

- Кесиресиз, бул өнөр-жай дүкөнбү?
- ______________________________.

- Кечиресиз, жакын жерде кандай дүкөн бар?
- ______________________________.

5. Төмөнкү таблицаны толтургула.
Fill in the chart below.

	Тамак тар	Ичкилик тер	Эркектер кийими	аялдар кийими	бут кийим	галан терея
	нан	сок	жагоо	жоолук	туфли	тарак
кесме						
көйнөк						
байпак						
өтүк						
шым						
кофта						
юбка						
эт						
арак						
саат						
куртка						

6. Буюмдардын аттарын туура айткыла.
Name these things.

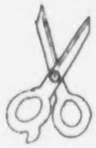

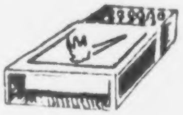

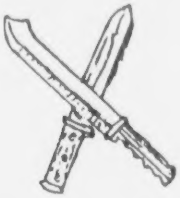

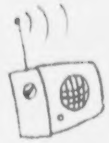

7. Буюмдардын аттарын туура атагыла.
Name the items in the picture.

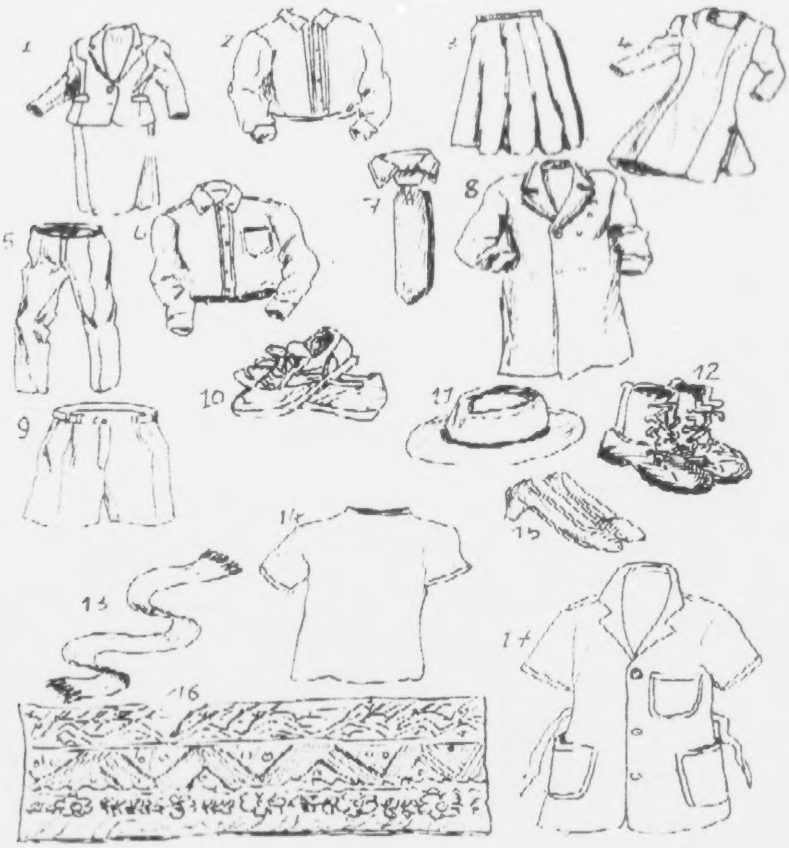
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17

8. **Төмөнкү таблицаны түгөйүңөр менен иштегиле.**
Practice the chart below with your partner.

1 кг	эт кант күрүч май кесме	канча турат?	1 пачка	тамеки ширенке сагыз самын быштак	канча турат?
1 бөт	сүт арак суу айран пиво	канча турат?	1 штук	жумуртка лимон нан шоколад	канча турат?

9. **Көптүк сандын мүчөсүн улагыла.**
Add plural endings.

Кездеме_____
суу_____
тамеки_____
кофе_____
чай_____
жумуртка_______
нан_____
туз_____
шоколад____
ун_____
сыр______
шекер_____
төөк________
эт_______
өтүк______
конфет_____
күрүч_______
балык_____

11. **Модель боюнча иштегиле.**
Practice the model below.

MODEL: - Бул киоскпу? - Ооба, бул киоск.
- Жок, бул киоск эмес.

1. Киоскто сүт сатабы?
2. Киоск сенин үйүңдүн жанындабы?
3. Бул дүкөн чоңбу?
4. Бул дүкөндө эт, сүт бөлүмдөр барбы?
5. Бул шаарда менчик дүкөндөр көппү?
6. Дүкөндөр жекшемби күнү ачык болобу?

12. Текстти уккула жана туура окугула.
Listen and read.

Универмаг.

Биздин шаарда чоң универмаг бар. Ал төрт кабаттуу. Биринчи кабатында - галантерея, идиш-аяк жана канцтоварларды сатуучу бөлүмдөрү бар.

Экинчи кабатта аялдар буюмдары, үчүнчү кабатта эркектер буюмдары, төртүнчү кабатта кездемелер сатылат. Азыркы убакытта биздин шаарда көп менчик дүкөндөр пайда болуп баратат.

13. Текст боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions about text.

1. Силердин шаарда кандай дүкөндөр бар?
2. Ал дүкөндөрдөн эмне сатып алса болот?
3. Сен дүкөнгө барганды жакшы көрөсүңбү?

14. Чекиттин ордуна кашадагы сөздөрдү туура койгула.
Fill in the words in brackets into text.

Биз ________ бардык. Универмагда дайыма _____ ____. Алар өз каалаган_____ көрүп жатышат. Мен туфли кийип көрдүм. Бирок анын _________ туура келбей калды. Айша______ көйнөк сатып алды. Биз үйгө кайттык.

/дүкөнгө, киши көп, буюмдары, күрөң, размери, өзүнө/

15. Төмөнкү таблица боюнча иштегиле.
Practice the expressions below.

НАН бөлүмүндө

1 нан
жарым нан

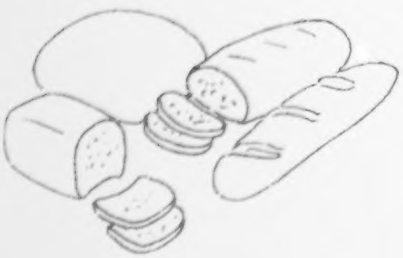

2 кг сухарь	бериңизчи.
1 кг бублик	
таттуу нан	
ачыган нан	
3 кг ун	

ГАСТРОНОМ бөлүмүндө.

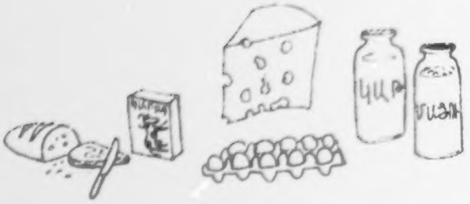

600 гр сыр	тартып бериңизчи.
жарым кг колбаса	
2 банка консерва	
1 кг май	

КИОСКТО

1 пачка тамеки	көрсөтүп коюңузчу.
1 бөтөлкө сок	
1 штук сагыз	

16. Диалог боюнча ойногула.
Practice this dialogue.

Сатуучу: Сиз эмне аласыз.
Кардар: Бул көйнөктөрдү, плаштарды, пальтолорду көрөйүн дедим эле.
Сатуучу: Сизге жардам берейинби?
Кардар: Жок мен өзүм таңдайм, анан сизди чакырам.
Сатуучу: Сизге кайсы размер керек эле?
Кардар: 46 дан - 50 гө чейин.
Сатуучу: Ал размерлер бул катарда.
Кардар: Сизге чоң рахмат.
Сатуучу: Эчтеке эмес.

17. **Диалогду уланткыла.**
Complete the dialogue.

- Кечиресиз, жакын жерде өнөр-жай дүкөнү барбы?
- Ооба, ал дүкөн жакын жерде.
- Ал дүкөнгө жөө барса болобу?

- ______________________________.
- ______________________________.
- ______________________________.
- ______________________________.

18. **Бул буюмдар кайсы дүкөндө сатылат?**
Say in which department you can buy the items below.

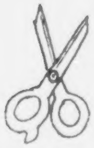

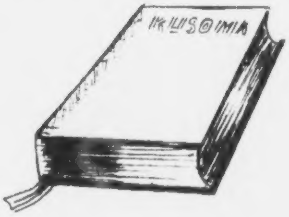

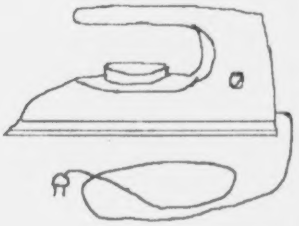

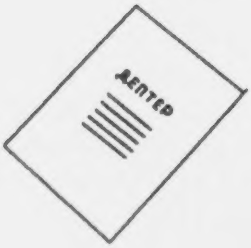

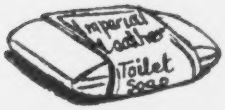

19. **Берилген сөздөр менен сүйлөм түзгүлө.**
Make up sentences using these words.

Мен	2 метр чыт 1 банка кофе 2 пачка май 3 бөтөлкө сүт	сатып алам.

Мага	52 размер көйнек	көрсөтүп коюңузчу.
	44 размер кофта	
	36 размер туфли	
	50 размер калпак	

Ал	1 нан	сатып алды.
	1 кг. шекер	
	2 бөтөлке суу май	

**20. Сөздөрдү туура окугула, жаттагыла.
Read and memorize the words.**

тейлөө	- service
маданияттуу тейлөө	- the service is good
өзүң өзү тейлөө	- service yourself
ыңгайлуу	- comfortable
ыңгайлуу дүкөн	- comfortable shop
айрым учурда	- sometimes

**21. Кийимдердин аттарын тапкыла, сүрөттүн тушуна модель боюнча жазгыла, туура окугула.
Look at the pictures and write and read the name each thing.**

MODEL:

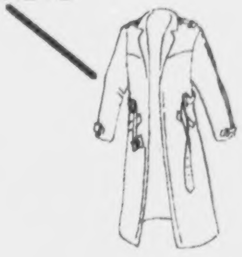

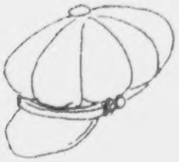

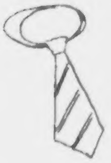

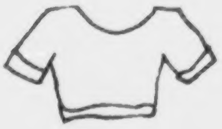

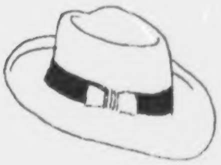

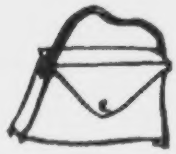

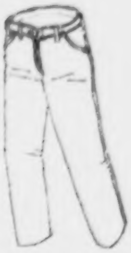

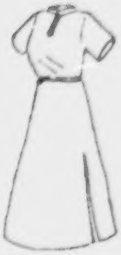

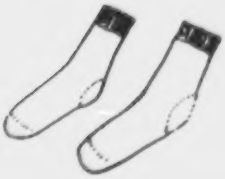

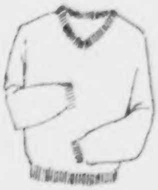

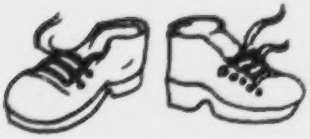

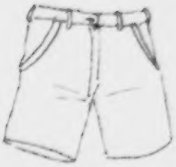

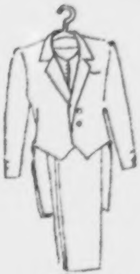

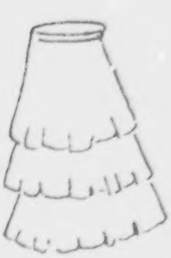

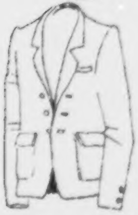

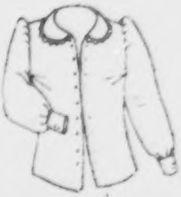

/пиджак, аял көйнөк, костюм, жагоо, юбка, шорты, байпак, кофта, джинсы, эркектин туфлиси, футболка, пуловер, аялдардын плащы, жагоо, сумочка, кепка, калпак/

22. **Табышмактарды тапкыла.**
Solve the riddles.

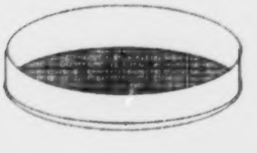

Оозу бир, көзү миң. (эл)

Бир үйдө он эки адам жашап турат,
Экөө кызмат кылат. Башкалары карап турат.
/саат/

Таң калаарлык досум бар,
Тактыгы дайым ойлонтот.
Кайсы маалда айтсаң да,
Ошол маалда ойготот.
/саат/

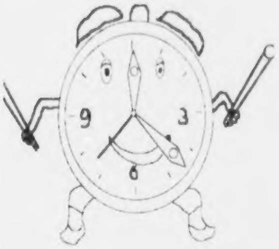

23. Жаңылмачтарды жаттагыла.
Memorize these tongue-twisters.

Белесте беш кашка кой
Бешоо беш башка кой

Асан менен Үсөн эгиз
Апал менен Упол эгиз
Асан улуубу?
Апал сулуубу?
Үсөн улуубу?
Упол сулуубу?

Урал тоолорунда
Улар болбойт
Улар болсо
Курал болбойт

Жарчада улак турат
Улак, булакка ынак.

24. Сөздөрдү тапкыла.
Find the words.

1)
2)
3)
4)
5)

Ш	О	К	О	Л	А	Д	Т
Е	П	А	Р	А	К	А	О
К	И	Н	А	Н	С	О	К
Е	Э	Т	А	Р	У	У	О
Р	Ы	Б	А	К	У	Н	Ч

6)
7)
8)
9)

25. Макал - лакаптар

Акылдуудан башчың болсо адашпайсың

TEMA; ПОЧТА. THE POST OFFICE

Он жетинчи сабак	Seventeenth lesson
17 (он жети)	17 (seventeen)

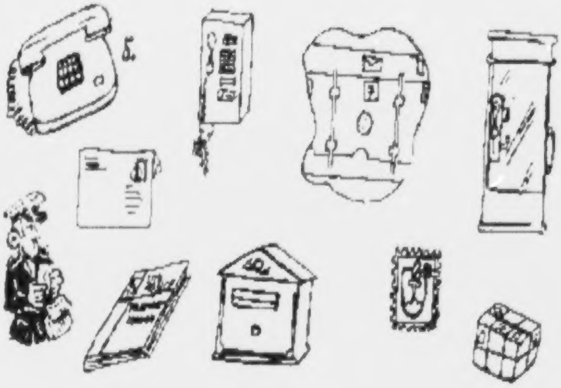

YOU WILL LEARN :

- To use the telephone, local and long distance;
- To make and respond to telephone inquiries;
- To tell time;
- To ask for mail;

GRAMMAR :

- Time;
- Past tense;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

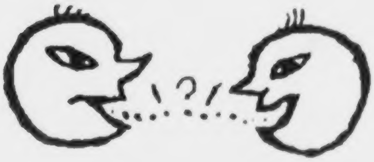

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues

а) - Алло, угуп жатам.
- Саламатсызбы, Зина барбы?
- Азыр чакырам.

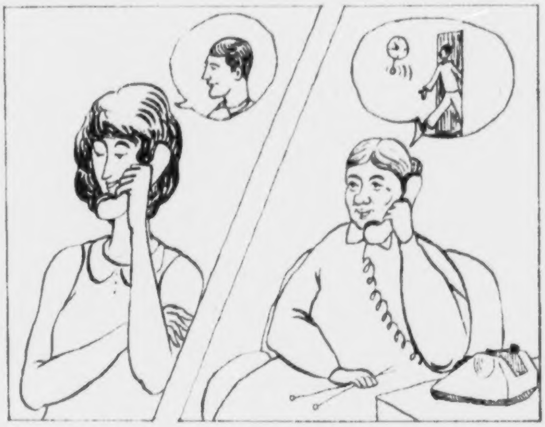

б) - Алло, Крис барбы?
- Ал үйдө жок.
- Кечиресиз, ал качан келет?
- 2 сааттан кийин.

в) - Саламатсызбы? Жонду чакырыңызчы.
- Жон жумушта. Эмне деп айтып коёюн?
- Крис чалды деп коюңузчу.
- Жарайт.

г) - Алло, Кэтринсиңби?
- Ооба.
- Мен Марлимин. Сен эртең жумушка барасыңбы?
- Саат 9 да. Эмне болду?
- Мага китеп ала келчи.

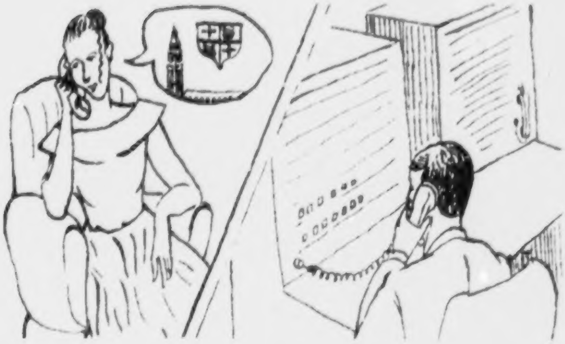

д) - Алло, саламатсызбы? Бул 07 би?
- Ооба, угуп жатам.
- Бишкекке заказ алыңызчы.
- Канча минут сүйлөшөсүз? Кимди сурайын?
- Жон Браунду.
- Күтүңүз.
- Чоң рахмат.

е) - Саламатсызбы, карындаш?
- Саламатчылык.
- Мага кат келдиби карап көрүңүзчү?
- Сиздин фамилияңыз ким?
- Майк Буш.
- Сизге кат бар экен.
- Чоң рахмат.

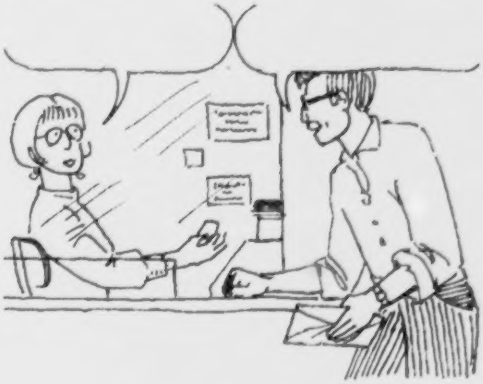

VOCABULARY.

Азыр чакырам - wait a minute, I'll call him
башка - another
айтып коёюн - yes. I'll tell.
чал (чалды) - to call, to phone
сура - to ask
кат - a letter
кара - to look at

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

кат
бланк
телеграф
телефон
бандероль
убакыт

дарек
код
квитанция
заказ
бар
кабыл алуу

2. Listen, practice and memorize.

ал
заказ бер
күт
жөнөкөй кат
шашылыш кат
заказ боюнча жазылган кат
баалуу кат

тур - турамын - туруңуз
чал - чаламын - чалыңыз
жаз - жазамын - жазыңыз
сура - сураймын - сураңыз
бер - беремин - бересиз
төлө -төлөймүн - төлөңүз

3. Listen, read and practice.

шар - шаар
баа - баалуу
кабыл алуу
маркалуу конверт
дарек
индекс

Мен заказ беремин.	- I will order.
Мен телефон чаламын.	- I will call.
Мен кат жазамын.	- I will write the letter.
Сен заказ бересиң.	- You will order.
Сен телефон чаласың.	- You will call.
Сен кат жазасың	- You will write the letter.

4. Memorize the expression.

Почта кайсы убакытта иштейт?	- At what time will the post office open?
Жакын арада почтамт барбы?	- Where the nearest post office
Кат кабарды кайдан алсам болот?	- Where can I get the letter?
Кат жөнөтөйүн дедим эле.	- I would like to send the letter.
Телеграмманы алып коюңузчу.	- Please, take the telegram.

5. Listen, repeat. Make request.

Кат жөнөтүп коюңузчу.	- Please, send the letter.
Кичи пейилдикке, мага конверт, ак кагаз, жана эки открытка берип коюнузчу?	-Please, give me an envelope, paper and two postcards.
Бандероль алып коюнузчу.	- Please, take the book-post
Телеграмма жиберейин дедим эле.	- I would like to send a telegram.

Телеграмма алып коюнузчу. - Please, take the telegram.

2. GRAMMAR

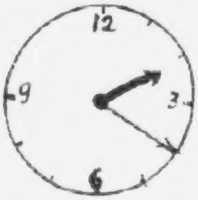

КАЛДЫ	*ӨТТҮ*
-га, -ге, -го, -гө	-дан, -ден, -дон, -дөн
-ка, -ке, -ко, -кө	-тан, -тен, -тон, -төн

1. 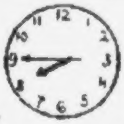
2. 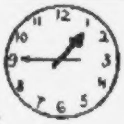
3. 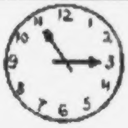

1. Сегизге 15 минут калды.
2. Бирге 15 минут калды.
3. Үчкө 5 минут калды.

1. 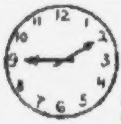
2. 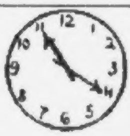
3. 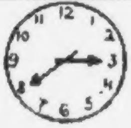

1. Тогуздан 10 минут өттү.
2. Он бирден жыйырма минут өттү
3. Үчтөн 40 минут өттү.

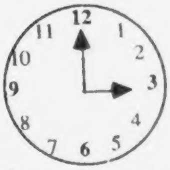

Саат үч болду.

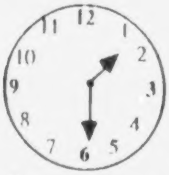

Саат бир жарым болду.

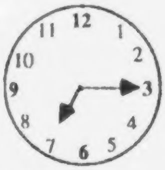

Жетиден он беш минут өттү.

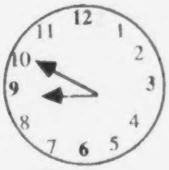

Тогузга он минут калды.

3. PRACTICE.

Ex 1. Суроолорго жоол бергиле.
Answer the questions.

1. - Почта саат канчада ачылат?

- ________________________________.

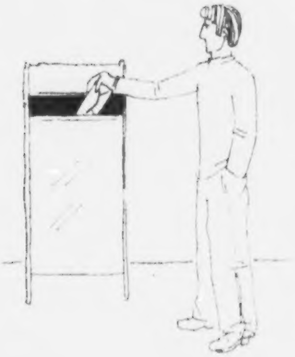

2. - Телеграмманы кайда бердиң?

- ______________________________.

3. - Катты кайдан алдың?

- ______________________________.

4. - Заказды канчага бердиң?

- ______________________________.

5. - Почта канчада жабылат?

- ______________________________.

6. - Канча убакытта Америка менен сүйлөшсө болот?

- ______________________________.

7. - Сен почтага саат канчада барасың?

- ______________________________.

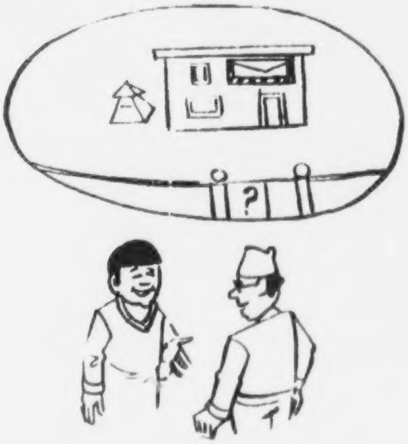

Ex 3. Сүрөт боюнча стрелканы жылдырып жооп бергиле.
Look at the pictures and answer the questions.

MODEL: - Саат канча болду?
- Саат жети болду.

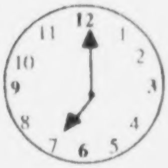

____

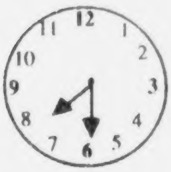

____

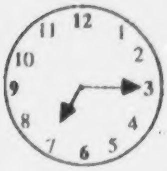

____

Ex 3. Модель боюнча иштегиле.
Answer Yes/No questions.

Model:

Заказ	ал бер	- Заказ аласызбы? - Заказ бересизби?

- Ооба, Заказ	күт алам берем күтөм
- Жок, Заказ	албайм бербейм күтпөйм

Заказ	ал бер күт	марка	ал чапта сатып ал
Бланк	сура бер	квитанция	ал сура толтур көргөз
Кат	жаз жөнөт жибер сал күт сура	Квитанция	сатып ал толтур бер жаз

Ex 4. Сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences with these words.

Мен	авиа кат открытка телеграмма жөнөкөй кат авиа почта сурап ала турган кат	жибердим.

Ex 6. Конвертти толтургула.
Address the envelope.

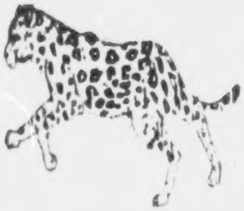

Кайда ______________________

____

____

Кимге ______________________

____

Ex 6. Точкалардын ордуна мүчөлөрдү жазгыла.
Fill in the case endings.

Мен кат__, открытка____ сатып аламын. Уулуң посылка___ жибердиби? Шашылыш телеграмма_____ кимге жиберип жатат? Жөнөкөй кат____ почта ящигине салып жибер. Кат____ сура. Заказ____ саат 8ге бер. Почта____ сен ким менен бардың? Авиапосылка_____ кимге келди? Ата____, апа______ майрам менен куттукта.

Ex 7. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

- Саат канчага чейин почтамт иштейт?
- Саат 11 чейин.
- Жакын жерде кат салуучу почта ящиги барбы?
- Ооба, кат салуучу почта ящиги тигил бурчта?
- ______________________
- ______________________

Ex 8. Сааттарды туура айткыла.
Look at the pictures and tell us what time it is.

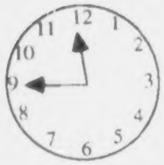

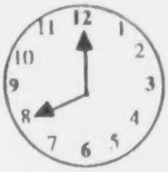

Саат 7 болду
Саат он болду
Он бирге беш минут калды.
Саат сегиз болду.
Саат сегизге 25 минут калды.

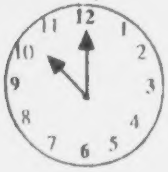

Саат алты болду.
Алтыдан беш минут өттү.
Алтыдан 20 минут өттү

4. GRAMMAR

Past Tense denotes an action which took place recently. The speaker must have eyewitnessed the action rendered in the second and third person.

Verbs + -ды, -ты + personal ending.

	N	person	Эмне кылды?
Singular	1	Мен	бардым
	2	Сен Сиз	бардың бардыңыз
	3	Ал	барды
Plural	1	Биз	бардык
	2	Силер Сиздер	бардыңыр бардыныздар
	3	Алар	барышты

Мен	оку**ду**м	Биз	оку**дук**
Сен	оку**ду**ң	Силер	оку**ду**ңар
Сиз	оку**ду**ңуз	Сиздер	оку**ду**ңуздар
Ал	оку**ду**	Алар	оку**шту**

5. PRACTICE

Ex 9. Өткөн чакты билдирген мүчүлөрдү жазгыла.
Fill in the past tense endings.

1. Кечээ мен почтага бар_______
2. Америкага кат жибер_________
3. Асанга кат жаз________
4. Мурдагы күнү мага Жош телефон чал_____
5. Бланк толтур____?
6. Америкадан көп кат ал_________
7. Шашылыш телеграмма сал_____
8. Жаңы жыл менен куттукта_____
9. Мен эң кызыктуу китеп сатып ал______
10. Телефон менен Тин жана Кэтрин менен сүйлөш___

Ex 10. Сүрөт боюнча берилген сөздөр менен сүйлөм түзгүлө.
Using these verbs make up sentences.

MODEL: Китеп оку. Асан китеп оку**ду**.

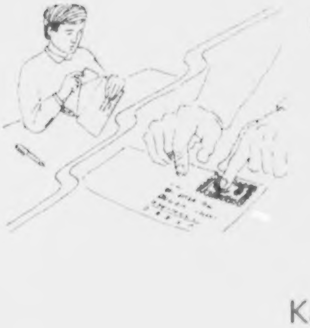

Оку,

Кат жаз____

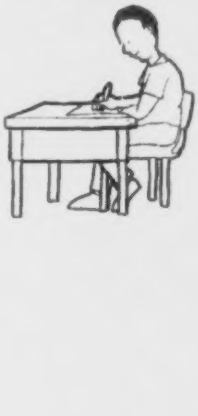

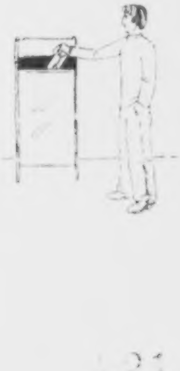

Кат сал_____

Ex 11. Этиштерди өткөн чакка койгула. Кашанын ичиндеги сөздөрдү колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Change the verbs to past tense. Match the nouns from the brackets to them.

MODEL: Чал- чал_____. Мен телефон чалдым.

кут - ____________________
жибер____________________
жаз ____________________
бер ____________________
төлө ____________________
чапта ____________________

/заказ, кат, телеграмма, акча, марка/

Ex 12. Суроо бергиле.
Ask questions.

MODEL: Мен Техастан кат алдым.
Ким Техастан кат алды?

____________________? Монтанадан телеграмма келди
____________________? Канзаска сүйлөшүү бердим.
____________________? Америкага куттуктоо жибердим.

Ex 13. Кашанын ичиндеги этиштерди сүрөттөргө өткөн чакка туура колдонгула.
Using the words in the brackets make up sentences in past tense.

MODEL: тур - Асан саат тогузда турду.

/катыш, оку, телефон чал, заказ бер, кат ал/

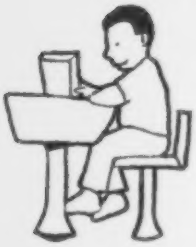

____

____

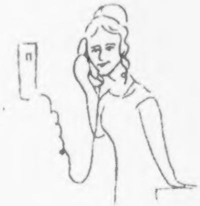

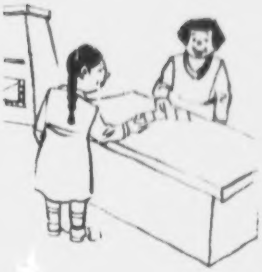

LET'S TALK

Ex 14. Диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

a) You're at the Post office. You need to order a long distance telephone call.

- Greet the clerk.
- Introduce yourself (tell your name, where you're from).
- Tell that you'd like to order a telephone call to ______________ (name the place).
- Tell how long you'd like to talk and whom you need to speak with.
- Ask how much it will cost.
- End the conversation.

б) You'd like to order a call to America.

- Phone the central post office and introduce yourself.
- Tell the operator that you'd like to order a telephone call to (name the place).
- Tell him/her for how long you'd like to talk and to whom you need to speak with.
- Ask how much it will cost.
- End the conversation.

c) You have to send a letter to your friends in America and you're at the post office.
  - Explain to the clerk what you'd like to do.
  - Buy an envelope.
  - Ask the clerk how to write the address.
  - Thank the clerk for helping.
  - End the conversation.

д) You'd like to talk to your friend. Call to your friends host family.
  - Introduce yourself and ask who you are speaking with.
  - Tell the speaker that you'd like to talk to your friend.
  - Ask if he/she is available.
  - Ask the speaker to please put your friend on the phone and say "Thak you".

e) You are phoning the Peace Corps office. You'd like to talk to Eldar.
  - Greet the speaker and introduce yourself.
  - Ask if Eldar is available and say that you'd like to talk to him.
  - Thank the speaker.

SELF LEARNING (to lesson 17)

Ex 1. Сүрөттөгү сааттарды айтып бергиле.
Tell the time.

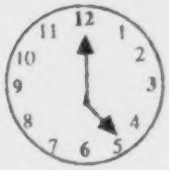
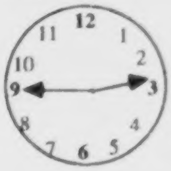
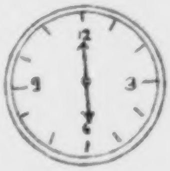
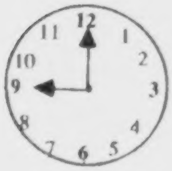
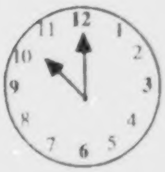
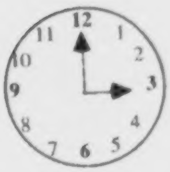
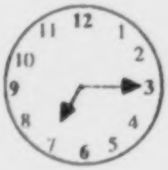
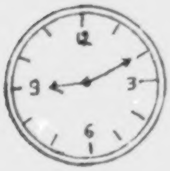
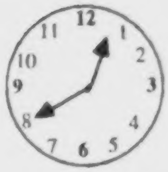
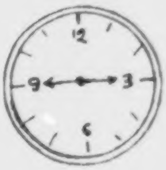
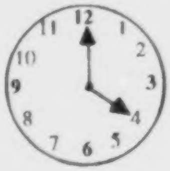

Ex 2. Чеккиттин ордуна этишти өткөн чакка койгула.
Put the verbs in past tense using the ending **-ды.**

MODEL: Асан сабак /оку/. Аса́н сабак окуду.

Марли кат /жаз/. Кэти Америка менен /сүйлө/. Үсөнгө конок /кел/. Самат мектептен /кел/. Балдар көчөдө /ойно/. Пьер досуна телеграмма /жибер/.

Ex 3. Суроолорду окугула жана жооп бергиле.
Read and answer the questions.

1) Гулжан кайда бара жатат?
2) Ал почтага эмнеге бара жатат?
3) Ал кайда заказ берет?
4) Канча убакыт сүйлөшөт?
5) Ал ким менен сүйлөшөт?

Ex 4. Сүрөт боюнча диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

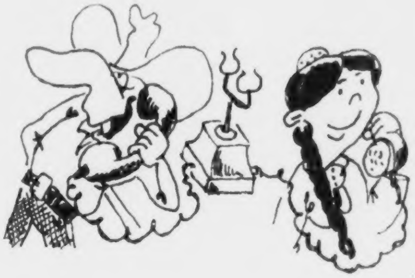

- Саламатсызбы?
- Саламатчылык.
- Нарынга заказ берсем болобу?
- Болот, бирок кичине күтөсүз.
- ______________________________
- ______________________________
- ______________________________.

Ex 5. Диалогду окугула. Окшоштуруп өзүңүздөрдүн диалогуңарды түзгүлө.
Read the dialogue and make up your own dialogue.

Үсөн: - Алло, Тэд? Бул мен, Үсөнмүн. Иштер кандай?
Тэд: - Бардыгы жакшы, өзүңүз кандайсыз. Бишкекте аба-ырайы кандай?
Үсөн: - Азыр суук. Кар жаап жатат. Кечээ жылуу болгон.
Тэд: - Шамалды-Сайда суук эмес. Кар аз.
Үсөн: - Сен Бишкекке качан келесиң?
Тэд : - Бул жумадан кийин.
Үсөн: - Кош, көрүшкөнчө. Мен сени күтөм.
Тэд: - Жакшы калыңыз.

Ex 6. Берилген сандарды сөздөр менен кыргызча окугула.
Read these sentences.

Бүгүн 1997 жыл. 15 май. 17 июнь. 1996 жыл 9чу май.
8 чи март. 1январь - Жаңы жыл.

Ex 7. Текстти окугула, которгула.
Read the tex and translate.

Досумдун каты.

Бүгүн мен досумдан кат алдым. Аябай сүйүндүм. Ал минтип жазыптыр:

Кымбаттуу досум! Мен бир аптадан(жумадан) бери Одессадамын. Мында мага бардыгы жагат: шаары, адамдары, салты, аба-ырайы, баарынан да - деңизи. Күндө пляжга барып жатам, сууга сүзөм, кайыкка түшөм. Абдан жакшы эс алдым, дарыландым, көп балдар, кыздар менен тааныштым. Көп кооз имараттарды көрдүм. Эгерде эс алгын келсе , бул жакка кел. Мурда сен телефон чал, мен тосуп алам. Көрүшкөнчө кош бол. Кат жаз.

Сенин досуң Самат.

Ex 8. Билген вокабулярды кроссворддон жазгыла.
Find the words.

К	О	Н	О	К
И	Л	И	М	У
Т	Ь	Н	О	Б
Е	Г	А	Р	А
П	А	К	Е	Т

Табышмактар

Тий, тий десе тийбейт,
Тийбе десе тийет.

(Эрин)

Жаңылмачтар

Черик токойго жетти,

Чекесинен тер кетти,
Черикти токой тердетти,
Черик терин желдетти.

TEMA: *BODY PARTS, APPEARANCE*

Он сегизинчи сабак 18 (он сегиз)	Eighteenth lesson 18 (eighteen)

YOU WILL LEARN :

- To identify body parts;
- To describe appearance;

GRAMMAR :

- Past tense with auxiliary verb **-кал** (present perfect tense);
- Compound present tense with auxiliary verb **-жүр** (Habitual tense);

CONVERSATIONAL PRACTICE.

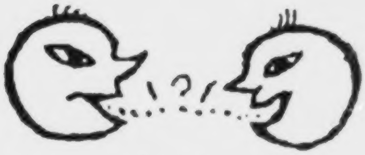

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Салам, Айша!
- Салам, Патрик!
- Кандай жүрөсүң, **татынакай** болуп калыпсың?
- Рахмат, сен дагы өзгөрүп **калыпсың**. Арыктап калыптырсың.

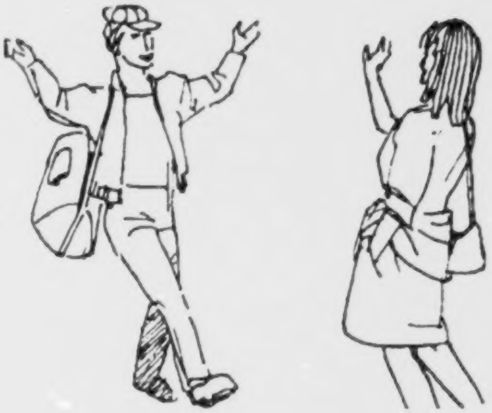

- Айша, сага менин досум жактыбы?
- Ооба, сенин досуң абдан **сулуу** экен. Бирок анын чачы сары экен. Мен чачы кара, көздөрү кара, кишилерди жакшы кором.

- Ой, Марат, кандай?
- Жакшы, өзүң кандайсың?
- Рахмат, жаман эмес. Сен эмне **көз айнек** кийип жүрөсүң?
- Көзүм кичине ооруп жүрот.
- Бирок сага көз айнек **жарашат** экен.
- Рахмат.

VOCABULARY

татынакай	- beautiful
өзгөр	- change
өзгөрүп калыпсың	- change countenance
сулуу	- nice
кара тору	- dark haired man
көз айнек	- glasses
жарашат	- suit

1. PHONETIC DRILL

A person and his body.
Дене мүчөлөрү.

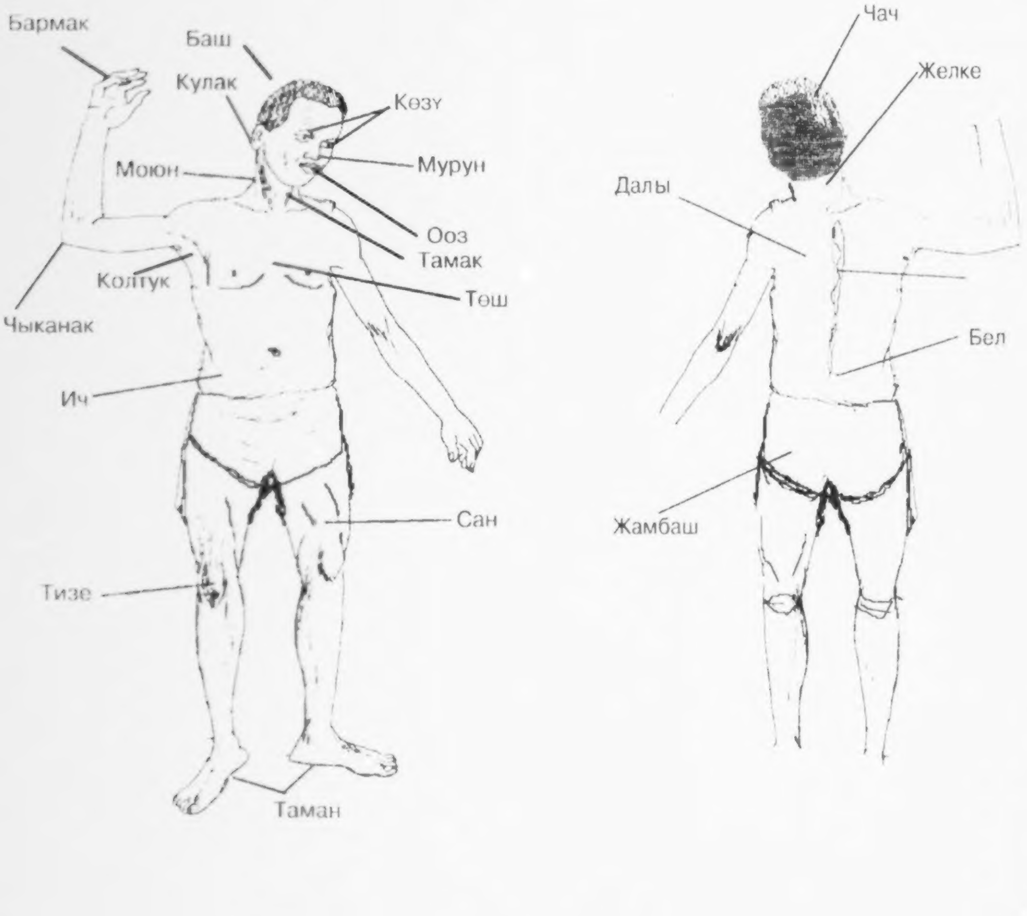
Бармак
Баш
Кулак
Көзү
Мурун
Моюн
Ооз
Тамак
Төш
Колтук
Чыканак
Ич
Сан
Тизе
Таман
Чач
Желке
Далы
Бел
Жамбаш

2. GRAMMAR

The meaning of some verbs may be modified when either their -ып, -е forms are followed by other auxiliary verbs. Kyrgyz makes use of the following auxiliary verbs with;
-кал - “to remain” indicates an action has taken place and the state which is the result of the action is still lasting. The action in the past has result now.

Verb stem + ып(ип) + кал + ып + тыр + person. end.

EXAMPLES :

Уктап калыптырмын	уктап калыптырбыз
уктап калыптырсың	уктап калыптырсыңар
уктап калыптырсыз	уктап калыптырсыздар
уктап калыптыр	уктап калышыптыр

3. PRACTICE.

Ex 1.Сүйлөмдү жардамчы этиштерди коюп бүтүргүлө.
Fill in **"-ып", "кал".**

- Асан барбы? - Жок, ал кет____ __________
- Марли сабакка келген жок. Ал оору__ ___________
- Сен Лорини көрдүңбү? - Ооба, ал өзгөр____ __________
- Мен кечээ Чанонду көрдүм. Ал арык___ _______, жүдө________

- Америкага заказ барбы? - Жок, унут___ ______________
- Жылуу кийим **кий**. Үшү___ ______________ **кий** - to wear
- Көйнөгүндү **чеч**, кир___ ______________ **чеч** - take off

жүр - "to move, to go" indicates a durative action and describes habitual action.

Verb stem + а(п) + **жүр + personal ending**

EXAMPLES:

бар+**ып** жүрөм	бар+**ып** жүрөбүз
бар+**ып** жүрөсүң	бар+**ып** жүрөсүңөр
бар+**ып** жүрөсүз	бар+**ып** жүрөсүздөр
бар+**ып** жүрөт	бар+**ып** жүрүшөт

4. PRACTICE

Ex 2. Сүйлөмдөргө **-ып жүр...** дегенди кошуп сүйлөм түзгүлө.
Fill in **-ып жүр....**

1. Ошол фабрикада иште___ ____________
2. Ал мектепке оку___ ____________
3. Мен аны көр___ ____________
4. Сен оору___ ____________
5. Сиз доктурга бар___ ____________
6. Ал мага кел___ ____________
7. Биз Патрикти көр___ ____________

Ex 3. Модель боюнча суроолорго жооп бергиле.

Ex 3. Модель боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

MODEL: Менин көзүм кара, чоң.

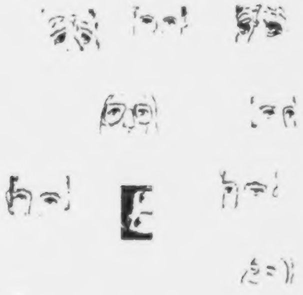

Мугалимдин |
апаңдын |
дарыгердин | көзү кандай?
эжеңдин |

/чоң, кичине, ичке, тостойгон, алаң, бүтүк/

Ex 4. Окугула, тилиңерди жатыктыргыла.
Read, practice and memorize.

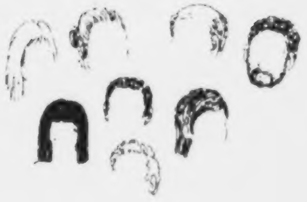

чач	мурун
кара - black	үзүн - long
сары - light	кыска - short
ак - grey	түз - straight
күроң - dark	бучук - short
тармал - straight	кырдач - straight

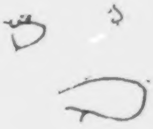

Суроо боюнча жооп бергиле.
Look at the pictures and answer the questions.

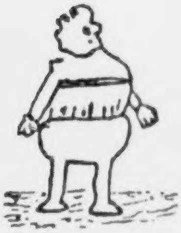

- Бул толукпу?
- Бул толук.

- Бул толукпу?
- Бул толук эмес.

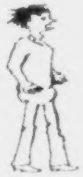

- Бул толукпу?
- Бул арык.

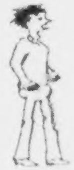

- Анын бою кыскабы?
- Ооба, ал кыска (Ал кыска бойлуу)
- Жок, ал узун (Ал узун бойлуу)
- Ал орто бойлуу.

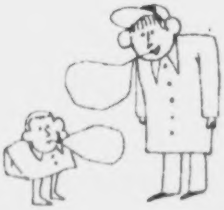

Memorize and practice.

Көз кандай болот?

күлмүңдөгөн	- cheerful
кайгылуу	- sad
акылдуу	- intelligent
чоң	- big
кичине	- little
тегерек	- round
бүтүк	- iron

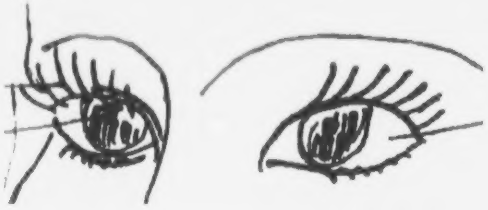

Эрин кандай болот?

жука	- thin
калың	- thick

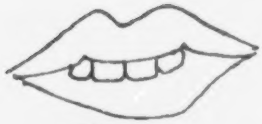

Тиштер кандай болот?

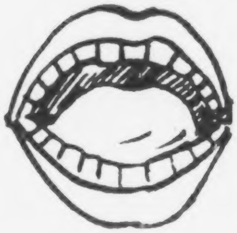

ак	- white
чоң	- big
кичине	- little
кесек	- big
майда	- small

Ex 6. Модель боюнча иштегиле.
Practice the model.

MODEL: Досумдун чачы күрөң,
тармал, көзү кичине, тегерек

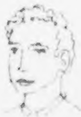

Чачы - күрөң
тармал, көзү кичине
тегерек

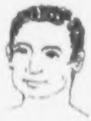

чачы кыска
көзү чоң

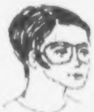

чачы күрөң-кара,
узун, көзү айнекчен

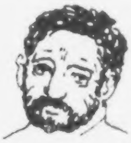

чачы кара, тармал
көзү чоң, кара

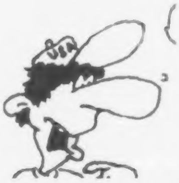

мурду узун
көзү жумулган

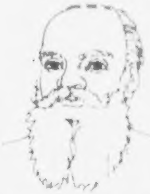

чачы ак, мурутчан
сакалчан

Ex 7. Уккула, кайталгыла, окугула, эсиҥерге туткула.
Listen, repeat, read and memorize.

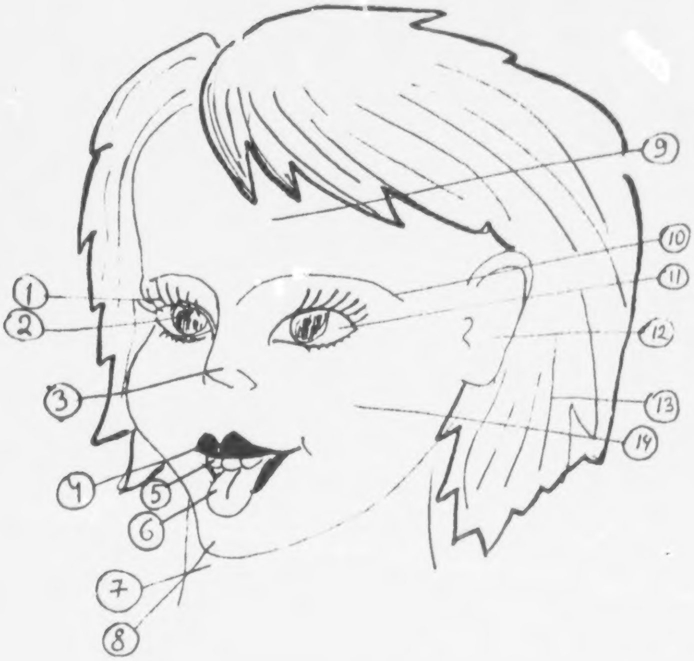

1. Кирпик
2. Көз
3. Мурун
4. Эрин
5. Тиш
6. Тил
7. Моюн
8. Ээк
9. Чеке
10. Каш
12. Кулак
13. Чач
14. Бет

Ex 8. Төмөнкү кишилердин өңүн сүреттеңгүлө.
Describe the appearance of these people.

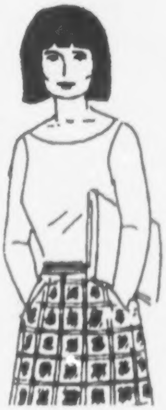

Бул менин теңтушум (girlgfriend)
Ал жаш кыз. Ал узун бойлуу, арык, чачы кыска.

____

____

____

____

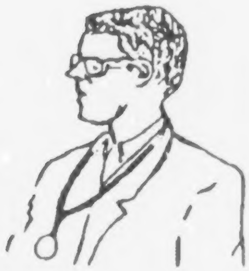

Бул менин доктурум. Ал орто жаштагы киши.
Анын ________________________________

____

____

____

____

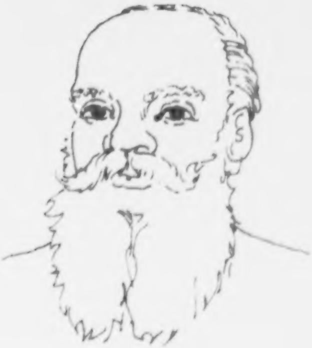

Бул менин чоң атам. Ал кары киши.

Ex 9. Сүрөттү карап диалог түзгүлө.
Describe these pictures.
Make up a dialogue.

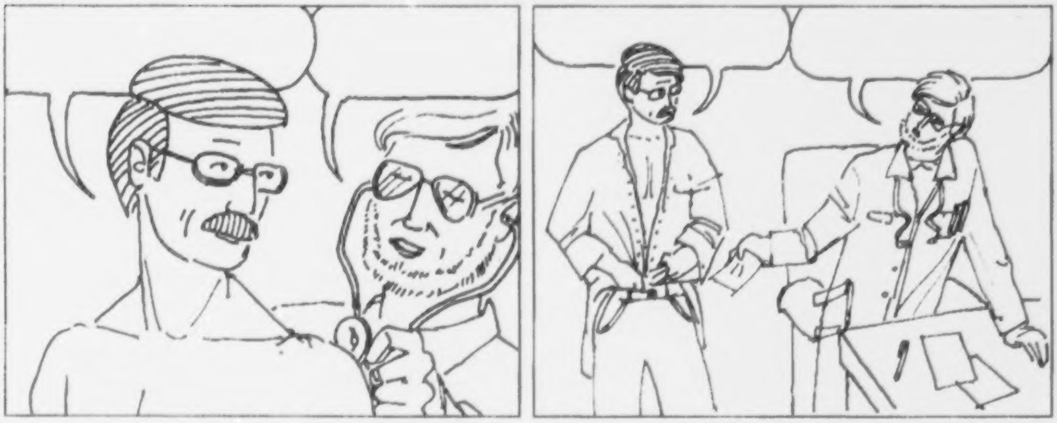

Ex 10. Окугула жана суроого жооп бергиле.
Read and answer the questions.

Асан катуу ооруп калыптыр. Анын денеси ысып, башы ооруп жатат. Мен "тез жардам" чакырдым. Доктур келип Асанды көрүп даары жазып берди.

Асан жылуу жатышы керек, дары ичиши керек, ал муздак суу ичпеши керек.

1. Асанга эмне болду?
2. Анын ден-соолугу кандай?
3. "Тез жардамды" ким чакырды?
4. Доктур эмне кылды?
5. Асан эмне кылышы керек?
6. Асан эмне кылбашы керек?

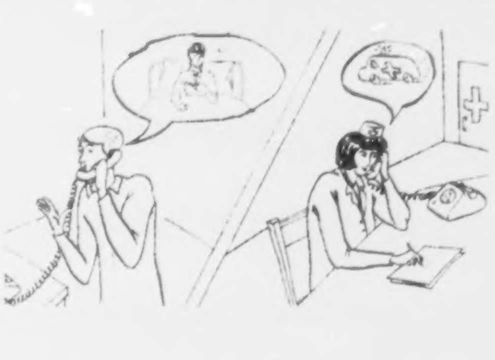

Ex 11. Модель боюнча иштегиле.
Practice the model.

MODEL: Анын көз айнеги бар. Ал көз айнекчен.

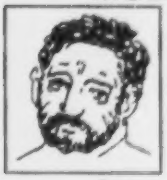

|көз айнеги бар
|муруту бар
|сакалы бар
|чачы узун
Анын | чачы тармал

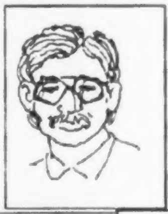

|көз айнекчен
|мурутчан
|сакалчан
Ал |узун чач
|тармал чач

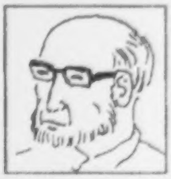

|чачы кыска
|көзү чоңн
|кирпиги узун
көз

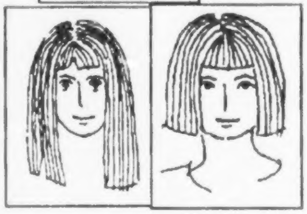

|кыска чач
|бакыраң/алаң/чо
|

Ex 12. Бул сүрөттө сенин жакшы досуң. Аны сүрөттөп бергиле.
This is your girlfriend. Describe her picture.

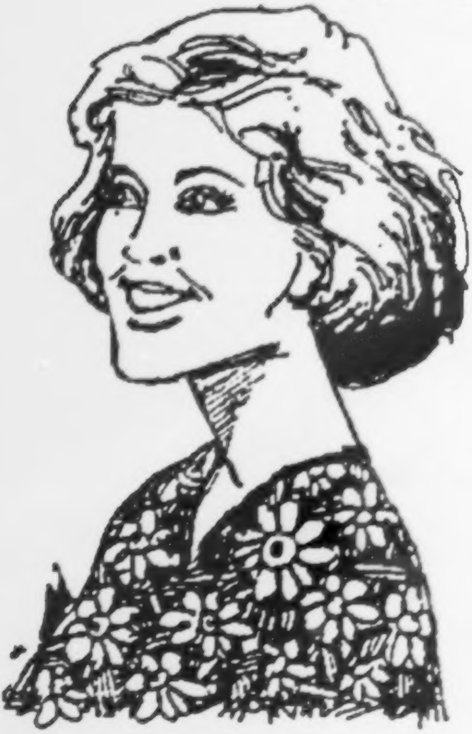

а) Сүрөт боюнча суроолорго жооп бер.
Answer the questions.
1. Сенин жакын досуң барбы?
2. Анын аты ким?
3. Ал канча жашта?
4. Анын бою кандай?
5. Ал сулуу кызбы?
6. Анын чачы, көзү, кирпиктери кандай?
7. Анын кыялы кандай?
8. Сен досуңду жакшы көрөсүңбү? Эмне үчүн?

б) Сүрөт боюнча иштегиле.
Give the answer.
MODEL: - Бул кыздын чачы узун.
- Жок, бул кыздын чачы кыска.
- Анын көзү кара.
- Жок, анын көзү көк.
- Анын көйногү сары.
- ____________________
- Анын көзү кичине.
- ____________________
- Анын кирпиги кыска.
- ____________________
- Ал кичине кыз.
- ____________________

LET'S TALK

Ex 13. Make up the story.

a) You were in a bank when it was robbed by three men.. You saw the men. Police ask you some questions:

-Алар кандай кишилер экен.

You answer and describe the 3 men.

b) You are going to meet your sister's friend at the airport. You've never met her before. What do you ask your sister?

- ______________________________
- ______________________________
- ______________________________

She answers:

- ______________________________
- ______________________________
- ______________________________

c) There was a new student in your class today. She's Japanese; describe her.

Тема: *Ден-соолук. Health.*

Он тогузунчу сабак	Nineteenth lesson
19 (он тогуз)	19 (nineteen)

YOU WILL LEARN :
- To describe physical feelings;
- To use emergency vocabulary;

GRAMMAR :
- Rendering of English "**must**";
- Compound present tense with auxiliary verb **-тур**;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

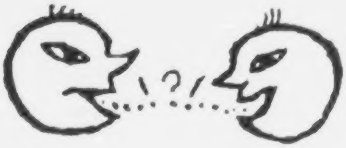

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

а) - Сиз ооруп турасызбы?
- Ооба, өзүмдү жаман сезип турам.
- Доктурга бардыңызбы?
- Бүгүн барам го.

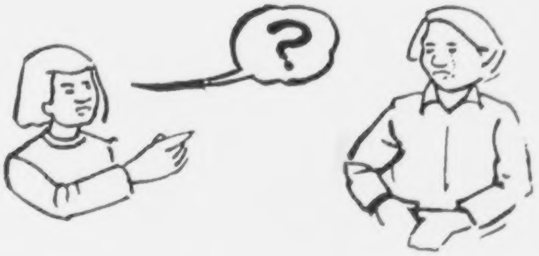

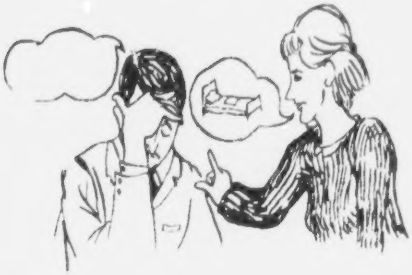

б) - Сага эмне болду? Өнүң жаман.
- Температурам котөрүлүп, башым катуу ооруп жатат.
- Дары ичип жылуу жатышы керек.

в)
- Сизге эмне болду?
- Чыйрыгып турам.
- Температураныз барбы?
- Ооба, абдан жогору.
- Дарыгерди чакырдыңызбы?
- Жок, чакыра элекмин.
- Чакырайынбы?
- Мүмкүн болсо, чакыр.

г)
- Алло, "тез жардамбы"?
- Ооба, угуп жатам.
- Тез келиңиз, апам ооруп жатат. температурасы өтө бийик.
- Адрести айтыңыз.

VOCABULARY

оору	- disease
ооруп турат	- He is sick
оорулуу	- He is sick
дарыгер	- doctor
доктор	- doctor
температура көтөрүлөт	- high temperature
чыйрыгып турат	- get hot and cold
өңүң жаман	- look bad
мүмкүн болсо	- it is possible
тез жардам	- ambulance

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, read and practice.

оң - оңүң	өңүн жаман	дары
бар - барыныз	мүмкүн	дарыгер
өз - өзүң	купкуу	доктор

2. Read and practice.

ден-соолук кандай	- How is your health?
температура жогору/төмөн	- High/low temperature
оорубай жүрөсүңбү	- Are you well?
кантип калдың	- How do you feel?
жөтөлүп жатам	- I have a cough
ичим	stomach
башым ооруп жатат	- I have head ache
көзүм	-My eyes are hurting.
сасык тумоо	- influenza grippe

2. GRAMMAR

Rendering of English "must".
For "must" the following
construction is used:

verb + ыш+ personal end. + **керек**

EXAMPLES:

Бар+ыш+ым	керек	бар+ыш+ыбыз	керек
бар+ыш+ың		бар+ыш+ыңар	
бар+ыш+ыңыз		бар+ыш+ыңыздар	
бар+ыш+ы		бар+ыш+ы	

We use this form to say it is necessary to do something.

NEGATION

negative form of verb + ыш+ personal end. + **керек**

EXAMPLES:

барба+шы+м	керек	барба+шы+быз	керек
барба+шы+ң		барба+шы+ңар	
барба+шы+ңыз		барба+шы+ңыздар	
барба+шы		барба+шы	

Ex 1. Төмөнкү сүйлөмдөрдү бүтүргүлө.
Complete these sentences.

1. Сен дары ичи_____ _________.
2. Ал доктурга бар_____ _________
3. Мен температурам чене_____ _________.
4. Силер муздак суу ичпе_____ _________.
5. Биз эс ал_____ _________.
6. Алар жемиштерди жууп же_____ _________.
7. Сиздер жылуу кийин_____ _________.

8. Тез жардамга телефон чал______ ________________.
9. Сиздер ооруба________ ____________________.
10. Сен төшөккө жат_____ ______________________.
11. Муздак суу ичпе______ ______________________.
12. Бат-бат тамак ич__________ ___________________.

Ex 2. Сүйлөмдөгү сөздөргө мүчөлөрдү койгула.
Supply the missing endings of these words.

1. Сен ойлон______ керек.
2. Мен айт________ керек.
3. Ал укта_____ керек.
4. Сен кир_______ керек.
5. Ал жат_____ керек.
6. Мен ич_______ керек.

Ex 3. Этиштерди терс формасына жазгыла.
Fill in negative particle.

Сен дары ич__________шиң керек.
Ал жуубаган жемиш же_________ши керек.
Мен оору______шым керек.
Сен сүйлө________шүн керек.
Ал муздак суу ич________ши керек.

NO

Ex 4. Ат атоочторду чекиттин ордуна койгула.
Fill in personal pronoun.

__________ ырдашы керек.
___________ барышың керек.
____________ көрүшүң керек.
____________ күлүшүң керек.
____________ айтышы керек.

Ex 5. Кашаанын ичиндеги сөздөрдү колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using the words in brackets.

Баш ооруса
Тиш ооруса
Ич ооруса
Бел ооруса | эмне кылыш керек?
Тамак ооруса
Көз ооруса

/Кызыл, ысык чай ич, аналгин ич, туздуу суу менен чайка, дары ич, соода менен чайка, дары куй/

сода - soda
чайка - rinse out
куй - pour out

3. GRAMMAR

-тур - **"to stand up" indicates durative action. It is used for actions which are happening in the present.**

Verb stem + (ы)п + тур + а **+ personal endings.**

EXAMPLES:

Ооруп турам	ооруп турабыз
ооруп турасың	ооруп турасыңар
ооруп турабыз	ооруп турасыздар
ооруп турат	ооруп турушат

Ex 6. Чекиттердин ордун толтуруп суроого жооп бер.
Fill in **-ып** and the auxiliary verb **тур-** and answer the questions.

|оору____ ____________

|чарча___ _____________

Сага эмне болду? |жаман сез__ _____________.

|чыйрык_____ ______________

|кыйнал___ ______________

Ex 7. Уккула, кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.
Listen, repeat, read and memorize.

Менин	башым	ооруп жатат
	тишим	
	кулагым	
	көзүм	
	ичим (аш казаным)	
	жүрөгүм	
	бөйрөгүм	
	колум	
	бутум	

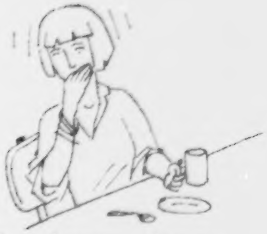

Бул Асель. Анын тамагы ооруп жатат.

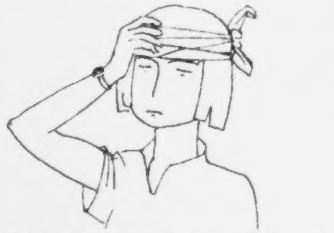

Бул Айша. Анын башы ооруп жатат.

Ex 8. Кимдин эмнеси ооруп жатат?
Say what problem they have.

MODEL: Бул Бен. Анын колу ооруп жатат.

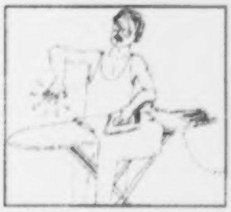

кол

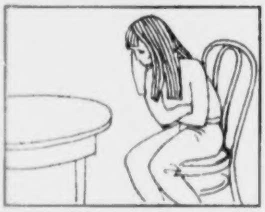

ич

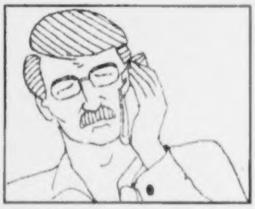

тиш

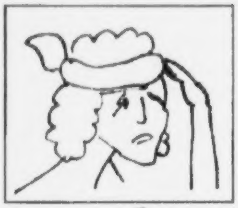

баш

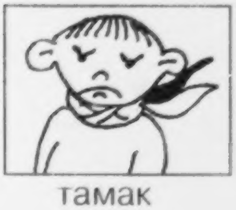

тамак

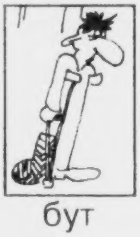

бут

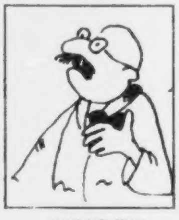

жүрөк

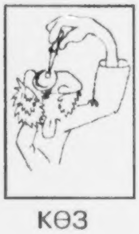

көз

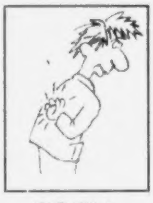

далы

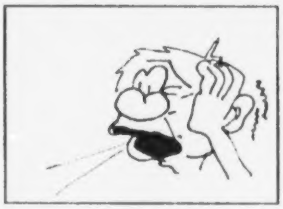

кулак

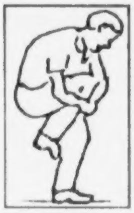

тизе

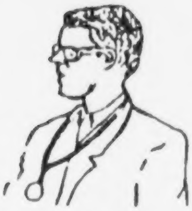

доктор

Ex 9. Төмөнкү симптомдорду окуп сиздин кеңешиңерди бергиле.
Study the symptoms and give your recommendations.

MODEL: Асандын ичи ооруп жатат.
Тез жардам чакырыш керек.
Ал жер-жемиш жебеш керек.

Ким?	Эмнеси ооруп жатат?	Эмне кылыш керек?	Эмне кылбаш керек?
Кевин	тамак	Сүтко май салып ичиш керек	Муздак суу ичпеш керек.
Элиса	бут	Коп ийне сайдырыш керек	Көп баспаш керек.
Дэймон	көз	Даары ичиш керек	Китеп окубаш керек
Уоде	баш	Жылуу төшөккө жатыш керек	Жылаң баш жүрбөш керек.
Эрик	бөйрөк	Жылуу жатыш керек	Оор көтөрбөш керек
Рат	аш-казаны	Доктур чакырыш керек	Ачка болбош керек.

Ex 10. Буларга эмне болду айткыла? Алар эмне кылыш керек?
Say what the matter is with them? What needs to be done for them?

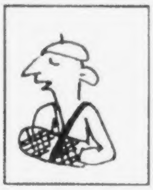

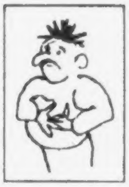

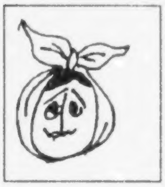

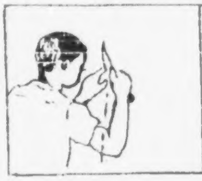

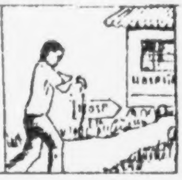

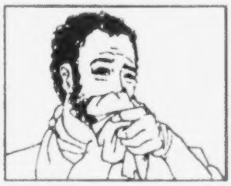

Ex 11. Кыргызча сөздөрдү англисче котормолору менен түгөйлөп тапкыла.
Match the words the two columns.

Кыргыз	English	Кыргыз	English
1.баш	mouth	8.төш	foot
2.кулак	arm	9.тамак	stomach
3.көз	neck	10.бел	beg
4.мурун	ear	11.тизе	knee
5.ооз	nose	12.ич	waist (small of the back)
6.кол	tooth	13.тиш	breast
7.бут	eye		

Ex 12. Сиз ооруп жатасыз. Төмөнкү суроолорго жооп бергиле.
You are sick. Ask your friend for help.

MODEL: Please, give me something for .....

а)

тиш ооруга	
сасык тумоого	
аш казанга	
жүрөк ооруга	бар эле
көз ооруга	
бут ооруга	
тамак ооруга	

It is good for ...

б) Бул баш ооруга жакшы экен.

тиш ооруга
бөйрөккө
тамак ооруга
мурун ооруга
кулак ооруга

Ex 13. Суроолорго керектүү сөздөрдү колдонуп жооп бергиле.
Answer the questions using appropriate words.

- Сиздин эмнеңиз ооруп жатат?
- Менин __________ ооруп жатат.

|тамак |
|көз |
|кулак |
|кол |
|жүрок |

|бут |
|тиш |
|бөйрөк |
|аш казан |

Ex 14. Сүйлөмдөрдү англисче түрү менен түгөйлөп тапкыла.
Match the sentences in the two columns.

Кыргыз	**English**
1. Эмнеңиз ооруп жатат?	He has headache
2. Температурам түштү.	How do you feel?
3. Анын башы ооруп жатат.	It's good for toothache.
4. Мен чыйрыгып жатам.	Are you ill (sick)?
5. Кантип калдыңыз?	What's your problem?
6. Бул тиш ооруга жакшы.	I get hot and cold.
7. Ооруп жатасызбы?	The temperature has done down.
8. Сизге эмне болду?	What's the trouble?

Ex 15. Сүрөттү карап суроолорго жооп бергиле.
Look at the pictures and answer the questions.

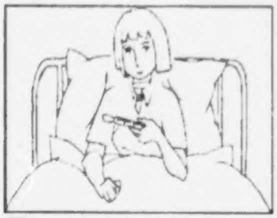
Лориге эмне болду?

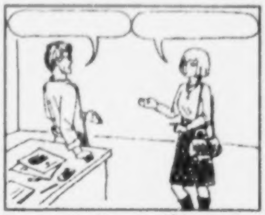
Ал кайда барды?

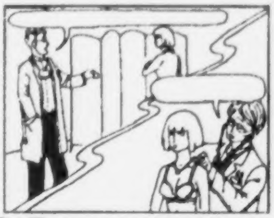
Доктур эмне деди?

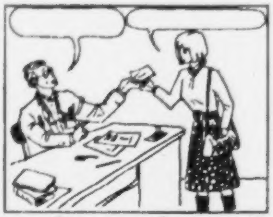
Эмне берди?

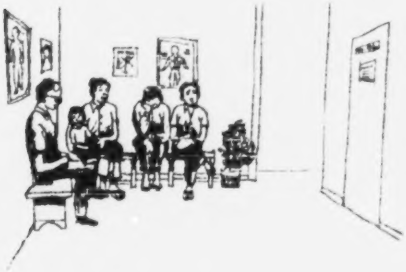

Бул кишилер кайда келди?
Канча киши бар?
Оң жактагы кишинин эмнеси ооруп жатат?
Адан кийинки кишинин эмнеси ооруп жатат?

Ex 17. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions. 1) if you feel good.
2) if you feel bad.

MODEL: Ден-соолугуң кандай? - Жакшы.

Оорубай жүрөсүңбү? - ____________________

Кантип калдың? - ____________________

Өңүң жаман. Ооруп калган жоксуңбу? - ____________________

Сага эмне болду? Купкуу болуп отурасың? - ____________________

LET'S TALK

Ex 17.

a) Your friend feels bad. Call an ambulance and explain what's the matter with your friend.
Model: Болоттун башы ооруп жатат.
Анын температурасы жогору.

b) You have just visited Alice in hospital and your mother ask you:
- Алиса кандай болуп калыптыр?
You should describe Alice's health and wellbeing.

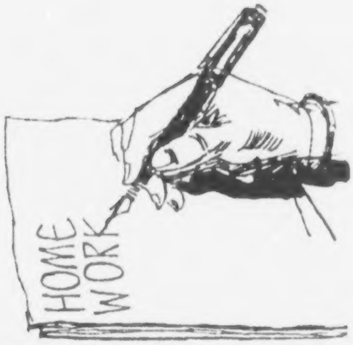

SELF LEARNING (to lesson 19)

MEDICAL SERVICE.

MEMORIZE

оорукана - hospital	эмкана - polyclinic	кабинет - consulting room
врач, доктур - doctor	медсестра - nurse	пациент - patient
"Тез жардам" - ambulance service	анализ - analysis	оору - disease
аптека - drugstore	рецепт - prescription	дары - medicine
таблетка - pills	ийне - shot(s)	градусник - thermometer

Ex 1. Уккула, туура окугула, маанисин түшүнгүлө.
Listen, read and memorize.

Терапевт:
- баш ооруну;
- сасык тумоо;
- ич ооруну;

Кардиолог жүрөк ооруну карайт.

Хирург операцияларды жасайт.

Ревматолог сөөк ооруларды дарылайт.

Ларинголог тамак, кулак, мурун ооруларды карайт.

Стоматолог тиш ооруну дарылайт.

Окулист көз ооруну дарылайт.

Психолог, невропатолог нерв ооруларды айыктырат.

Ex 2. Сүрөттөр боюнча сүйлөм түзгүлө, кайсы оору кимге көрүнөт.
Look at the pictures and say what problem each person has?

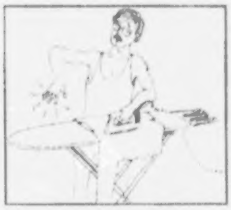
кол

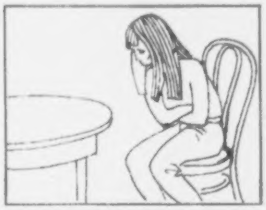
ич

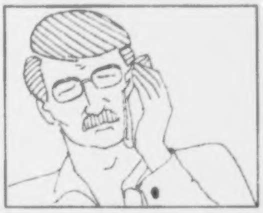
тиш

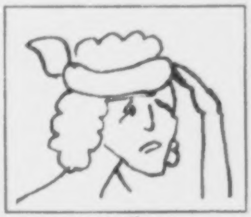
баш

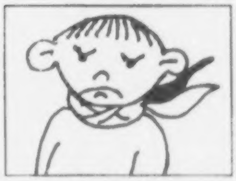
тамак

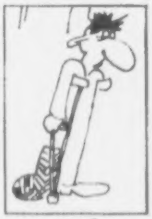
бут

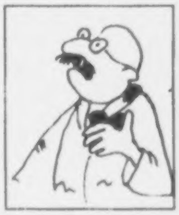
жүрөк

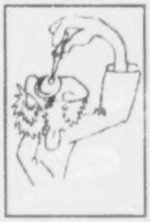
көз

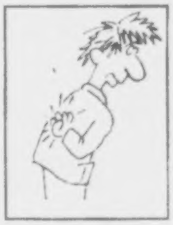
далы

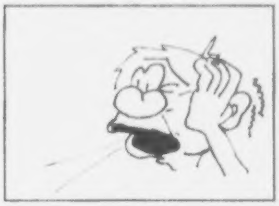
кулак

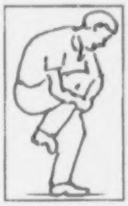
тизе

Ex 3. Дене мүчөлөрдү туура атагыла.
Write the body parts.

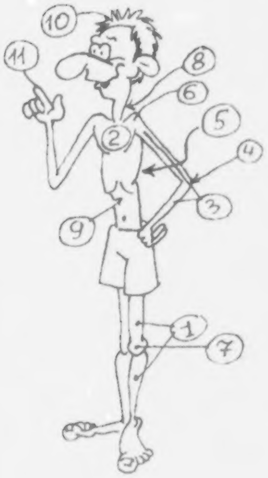

1. ____________________
2. ____________________
3. ____________________
4. ____________________
5. ____________________
6. ____________________
7. ____________________
8. ____________________
9. ____________________
10. ____________________
11. ____________________

Ex 4. Төмөнкү кишилер жөнүндө айтып бергиле.
Give some information about these people.

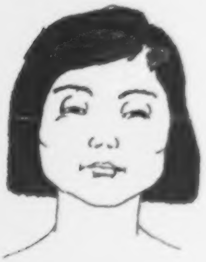

кытай

- Бул ким? - Бул Чон
- Улуту ким? - Кытай.
- Канча жашта? - 22 жашта.
- Турмушка чыкканбы? - Ооба, чыккан.

– ______________________
– ______________________
– ______________________
– ______________________
– ______________________

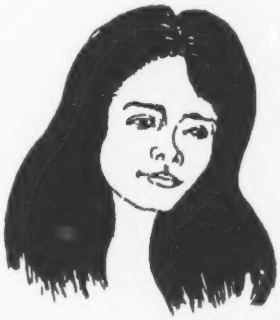

кыргыз

орус

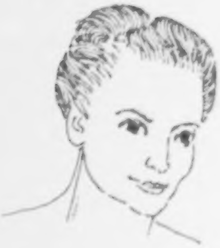

– ______________________
– ______________________
– ______________________
– ______________________
– ______________________

Ex 5. "Ооруканада" деген диалогду ролдоп ойногула.
Read and act out the dialogue.

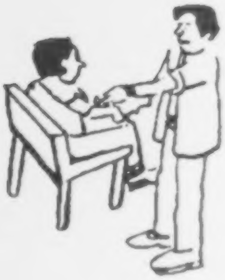

Доктур:	- Эмнеңиз ооруйт?
Оорулу:	- Менин тамагым, жүрөгүм, ашказаным ооруп жатат.
Доктур:	- Оозуңузду ачыңыз, тамагыңызды корсотүңүз. Тамагыңыз абдан кызыл. Даары жазып берем. Ал дары менен үч маал тамакты чайкаңыз. Чечиниңиз. Дем алыңыз. Өпкөңүз таза, демек сиздики ангина. Ангина тамак оору.

VOCABULARY

оозунду ачыңыз	- open your mouth
тамагыңды корсот	- say "aah"
тамакты чайка	- rince out
үч маал	- three times
өпкөң таза	- your lung are good

Ex 6. Мүчөлөрдү жаз, сүйлөм түзгүлө.
Fill in the endings and make up sentences.

MODEL: Бул дарыны ичем.

	дaaры	ич
	тамак	чайка
Бул	анализ	тапшыр
	дaaрыканан	бар
	диета	карма

Ex 7. "Тиш доктурда" деген диалогду ролдоп ойногула.
Read and act out.

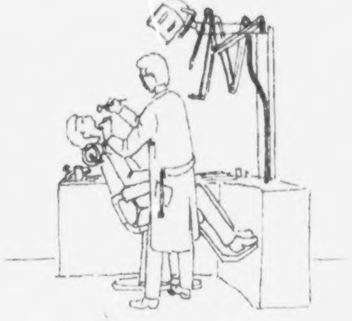

Ооpу: - Менин тишим ооруп жатат.
Доктур: - Кайсы тишиң ооруп жатат?
Ысык, муздак ичсең ооруйбу?
Ооpу: - Абдан кыйналдым, тишимди
суурup салыңызчы.
Доктур: - Экинчи тишиңиз дагы ооруйбу?
Ооpу: - Ооба, бирок аны дарылаш керек.

VOCABULARY	
ысык, муздак	- hot, cold
кыйналдым	- I am exhausted
суурup салыңыз	- please, dig out
дарылаш керек	- treat snub for an illness

Ex 8. Берилген этиштерди терс формага койгула.
Give the negative form of the verbs.

MODEL: Ич - ичпе

суур - ______________
сал - ______________
дарыла- ______________
көрүн - ______________

ооpу - ______________
же - ______________
бар - ______________

Ex 9. "Көз доктурда" деген диалогду ролдоп ойногула.
Read and act out.

Дарыгер: - Эмнеге келдиңиз?
Ооpу: - Көз айнегимди сындырып алдым,
көзүм көрбөй жатат.

Дарыгер: - Сиз коптөн бери көз айнек кийесизби?
Оору: - Ооба, 5-6 жыл болду.
Дарыгер: - Сиздин көзүңүз ооруйбу?
Оору: - Көзүм көп оорубайт, бирок мен жакындан эле көрөм.

VOCABULARY	
көз айнек	- glasses
жакындан көрөм	- I am near sighted.
сындырып алдым	- have brake

Ex 10. Берилген этиштердин аныкталбаган этиш жасагыла.
Give these forms.

MODEL: ал - алыш керек (алуу).

бер -
көр -
сал -
сатып ал -

Ex 11. Текстти окугула, профессияларды тапкыла.
Read the text and identify the professions.

Менин досум.

Менин досумдун аты Асан. Асандын үй-бүлөсү чоң. Анын атасы, апасы, чоң атасы, улуу байкеси, эжеси жана карындашы бар. Асандын атасы доктор, байкеси хирург, эжеси терапевт. Асандын чоң атасы дагы абдан жакшы хирург болгон. Бирок ал азыр катуу ооруп жатат. Ал 70 жашта. Анын жүрөгү ооруйт. Ага жаңы эле операция жасалды. Ал операцияны Асандын атасы жасады, улуу агасы ассистент болду. Менин оюмча чоң ата бат айыгат.

VOCABULARY	
катуу оору	- serious illness
жүрөгү ооруйт	- he has a sharp pain
жасалды	- did
менин оюмча	- in my opinion

а) Текст боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Асандын атасы, улуу агасы ким болуп иштешет?
2. Анын чоң атасы ким болгон?
3. Ал азыр канча жашта?

4. Анын эмнеси ооруйт?
5. Чоң атага операцияны ким жасады,
   ага ким ассистент болду?
6. Асандын үй-бүлөсү кандай үй-бүлө?

б) Текст боюнча иштегиле.
Give the negative answer.

MODEL: - Сенин досундун аты Үсөнбү?
- Жок, менин досумдун аты Асан?

- Асандын үй-бүлөсү кичинеби?
- ______________________
- Асандын атасы мугалимби?
- ______________________
- Чоң атасы иштейби?
- ______________________
- Ал 50 жаштабы?
- ______________________

Ex 12: Окугула жана суроо койгула.
Read the text and write the questions relating to it.

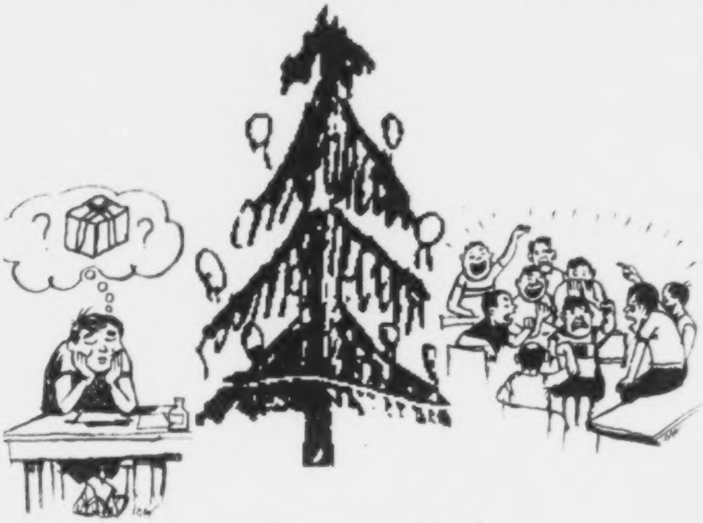

Эмне сурасам?

Жаңы жылга жарым саат калганда Чек-Чектин чекесинен чыпылдаган тер кетти. Анын ичи, тиши, көзү, бели ооруй баштады. Айласын таппай алаңдап калды.

Көзү чакчайып, бели бөкчөйүп, тиши жулкулдатып эмне кылаарын билбей турганда бир сыйкырчынын үнү угулду.

"Чек-Чек сага Жаңы Жылга эмне белек жасайын?" Чек-Чек эмнени сураарды билбей терең ойго батты.

Силер Чек-Чекке эмне кеңеш бересиңер?

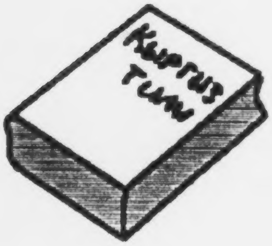

МАКАЛ - ЛАКАПТАР

Адамдын эки шам чырагы ...
Жанды эриткен жана кейиткен ....
Кыркалейкей тизилген ...
Адамды адам кылган эмгек менен .....
Эки бир тууган: бири - оң, бири - ....
Жарыша иштеп, жанаша жүргөн ал ....

/көз, сөз, тиш, иш, сол, кол/

ЖАҢЫЛМАЧТАР

Гүлгө бай бу жазды,
Гүлнар мактап ырды жазды.

ТЕМА; *Жыл мезгилдери. Weather and Climate.*

Жыйырманчы сабак	Twentieth LESSON
20 (жыйырма)	20 (twenty)

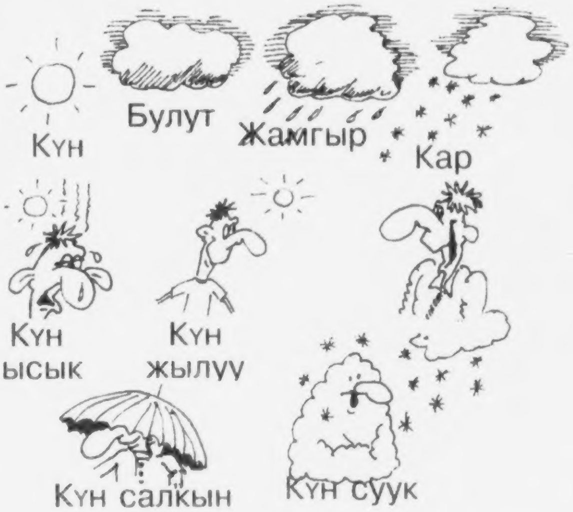

YOU WILL LEARN :
- To identify seasons;
- To describe the weather;
- To identify sports;

GRAMMAR :
- Adverbs of time;
- Rendering of English "can";

CONVERSATIONAL PRACTICE.

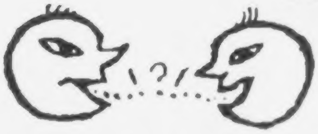

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Тин, сага кайсы жыл мезгили жагат?
- Мага жаз жагат.
- Америкада жаз кандай болот?
- Кээ бир штаттарда бизде кыш болбойт, дайыма жаздай болуп турат. Ошондуктан, мага жаз көбүрөөк жагат.

- Тэд, сен кайда шашып?
- Бүгүн суугураак, биз балдар болуп тоого чана, лыжа тээп келели дедик.
- Азаматсыңар!

- Марли, сага күз жагабы?
- Жок, мага жаз, жай жагат.
- Эмнеге сага күз жакпайт?
- Күзүндө аба - ырайы нымдуу болуп, бат-бат жаан жаайт. Жайында күн узунураак болот, ысык болот.
- Жаңыласың, бизде күз жылуу жана кооз болот, жер-жемиштер бышат.

- Патрик, кышында Америкада суук болобу?
- Менимче, Кыргызстанда суугураак.
- Сага кыш жагабы?
- Ооба, мага кыш жагат, себеби мен карды жакшы көрөм.

VOCABULARY	
дайыма	- always
ошондуктан	- that's why
чана	- sleigh
лыжа тээп	- skiing
аба-ырайы	- weather
нымдуу	- wet
жаңыласың	- you are wrong
менимче	- in my opinion
себеби	- because

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice

жай - жайында
жаз - жазында
жыл - жылуу

жер - жар
жол - жал
жаз - жай

жүз
жүн
жүк

2. Listen, repeat and practice.

жаан жаайт - жаабайт
жамгыр жаады
жылуу болот
жайлоо

аба - ырайы нымдуу болот
күн суук болот
абдан ысык болот
күн тийет

3. Listen, repeat and practice.

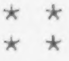
- кар жаайт

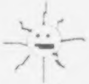
күн ачык

- жаан жаайт

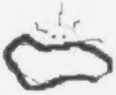
күн бүркөк

- мөндүр жаайт

күн тийип турат

шамал болуп турат

2. GRAMMAR

Adverbs of time.
Adverbs of time tell us the time of activities and answer the questions :
КАЧАН?
КАЙСЫ УБАКЫТТА?

Бүрсүгүнү	- the day after tomorrow
эртең	- tomorrow
бүгүн	- today
кечээ	- yesterday
мурдагы күнү	- the day before yesterday
быйыл	- this year
былтыр	- last year
эмдиги жылы	- next year
эми	- now
жана	- not long ago

анан	- later on
ар качан	- every time
эртең менен	- in the morning
түштө	- in the afternoon
күндүз	- in the day time
кечинде	- in the evening
түндө	- at night
жазында	- in spring
жайында	- in summer
күзүндө	- in autumn
кышында	- in winter

3. GRAMMAR

RENDERING OF ENGLISH "CAN"

Kyrgyz has no separate word for "can".
For "can" the following construction is used:

VERBS + -ал + personal endings.

EXAMPLES:

ойной + ал + ам
ойной + ал + асың
ойной + ал + абыз
ойной + ал + сынар

ойной + ал+ асыз ойной + ал + сыздар
ойной + ал + ат ойной + ал + ышат

We use this form to say that somebody has the ability to do something.

NOTE: after vowels - й
after consonant - vowels

4. PRACTICE

Ex 1. Сүйлөмдөрдү жогорудагы форманы колдонуп бүтүргүлө.
Complete these sentences, using above form.

1. Мен тоого чык_______
2. Сиздер эмне кыл_________?
3. Сен ырда_________бы?
4. Ким кыргызча жакшы сүйлө_________?
5. Силер оку_______ бы?
6. Биз орусча түшүн________?
7. Алар бизге жардам бер______бы?
8. Ал үйдү тап______?
9. Сиз бүгүн кечинде мага кел_____бы?
10. Сен мени күт_________бы?

Ex 2. Уккула, кайталагыла, окугула. Модель боюнча иштегиле.
Listen, repeat, read.

MODEL: - Мен сууга секире алам.
- Сен сууга секире аласыңбы?

СПОРТ ОЮНДАРЫ

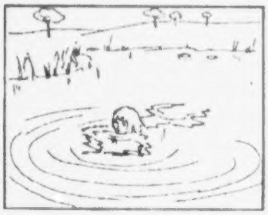
сууга сүзүү

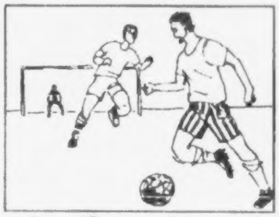
футбол ойноо

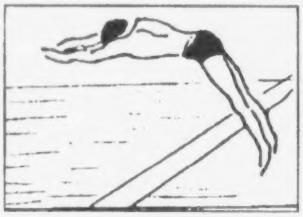
сууга секирүү

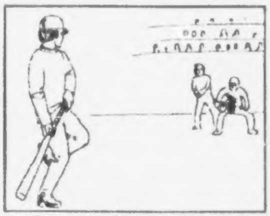
бейсбол ойноо

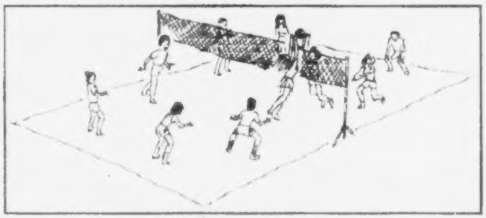
волейбол ойноо

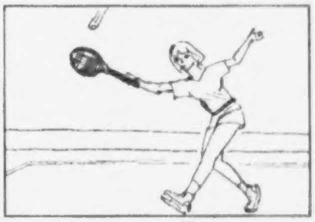
теннис ойноо

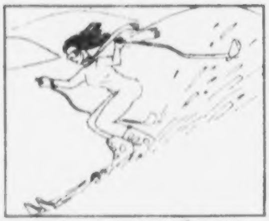
лыжа тебүү

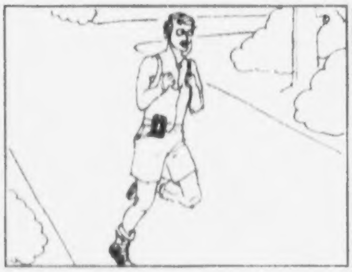
чуркоо

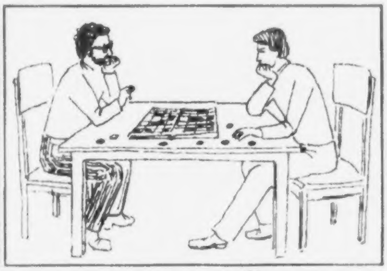
шахмат ойноо

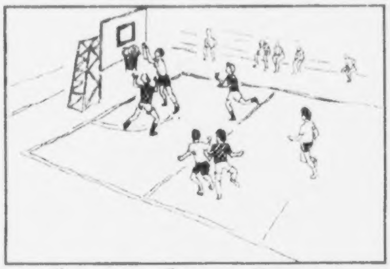
баскетбол ойноо

Ex 3. Окугула, жаттагыла.
Read and memorize.

Жыл мезгилдери

Кайсы мезгил?		**Кайсы ай?**
Кыш	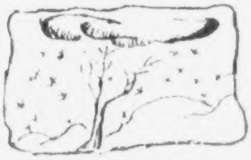	декабрь январь февраль
Жаз	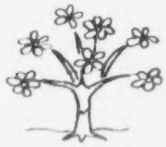	март апрель, май
Жай	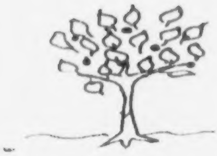	июнь июль, август
Күз	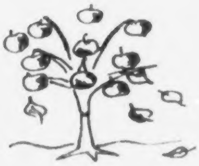	сентябрь, октябрь, ноябрь

Ex 4. Текстти окугула жана которгула.
Read and translate the text.

Кыш

Кышында күн суук. Каар жаайт. Үйлөр, бактар, тоолор ак кийинет, Айлана - чөйро аппак. Суулар тоңот. Балдар дөбөдөн чана, коньки, лыжа тебишет. Кишилер жылуу кийинишет: башта тумак, колдо мээлей, бутта чокой. Үйлөргө от жагышат.

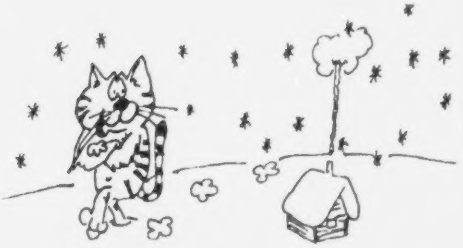

ак кийинет	– whited
айлана - чөйро	- around
тоң	- to freeze
дөбө	- hill
от жак	- stocks, heat
чокой	- kind of fellt boots.

Ex 5. а) Сүрөт боюнча сурооларго жооп бергиле.
Answer the questions.

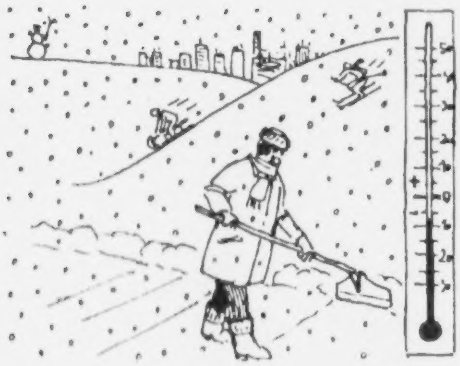

1. Бул кайсы мезгил?
2. Балдар эмне кылышат?
3. Балдар кандай кийинишет?
4. Айланада эмне жатат?

б) Терс, оң формада сурооларго жооп бергиле.
Answer the questions with yes or no.

1. Кышында күн суукпу?
- Ооба, күн суук.
- Жок, күн суук эмес.

2. Кар жаайбы?
- ________________________________
- ________________________________

3. Суулар тоңобу?
- ________________________________
- ________________________________

4. Кишилер жылуу кийинеби?
- ________________________________
- ________________________________

Ex 6. Окугула, которгула, жаттагыла.
Read and memorize.

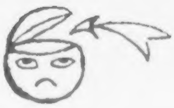

Кыш белгилери:

- аба-ырайы суук болот.
- бат-бат кар жаап турат.
- балдар лыжа, чана тебишет.
- балдар кар киши жасашат.
- Аяз ата келет, жаңы жыл тосушат.

Ex 7. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Кышында аба-ырайы кандай болот?
– ________________
2. Балдар эмне кылып ойношот?
– ________________
3. Кышында кайсы майрам тосушат?
– ________________
4. Эмнени коздошот?
– ________________
5. Кышка кайсы айлар кирет?
– ________________
6. Кышында бат-бат эмне жаайт?
– ________________

Ex 8. Зэ менен баяндоочторду туура тапкыла.
Match the nouns on the left with the verbs on the.

Nouns	Verbs
аба-ырайы	тебишет
кар	суук болот
чана	жасашат
кар киши	кийишет
жылуу кийим	жаайт

Ex 9. Чекиттин ордуна туура сөз койгула.
Fill the words in brackets into text.

Бул биздин ________. Бүгүн мектепте өтө **шандуу**. Себеби биз ________ тосуп жатабыз. Бизге ________ келет. Балдар ________ кооздошту. Балатынын тегерегинде ________ бийлеп, ойноп жатышат. Алар абдан кызыктуу оюндарды көрсөтүп жатышат. Аяз ата жакшы балдарга жакшы белек берет.

/мектеп, Жаңы Жыл, Аяз ата, балаты, балдар/

шаңдуу - merrily

Ex 10. Текстти окугула, которгула.
Read the text

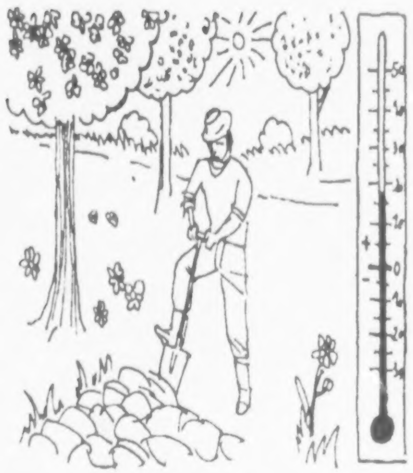

Жаз.

Жазында күн жылып, кар **эрийт**. Күн узарып, түн кыскарат. Бактар **бүрдөп**, гүлдөр **чыгат**. Балдар футбол ойношот. Кишилер жеңил кийине башташат. Айылда жазгы жумуш башталат. Жумушчулар **жер айдайт**. Канатуулар жылуу жактан учуп келишет.

VOCABULARY

күн жылыйт	- It is getting warm
кар эрийт	- snow melt
бактар бүрдөйт	- trees are in blossom
гүлдөр чыгат	- the flowers is blooming
жер айдайт	- to plough the land
канаттуулар	- birds

Ex 11. а) Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Бул кайсы мезгил?
– ______________________________
2. Жазында күн жана түн кандай болот?
– ______________________________
3. Талаада эмне башталды?
– ______________________________
4. Жумушчулар эмне кылып жатышат?
– ______________________________
5. Куштар кайдан учуп келишти?

б) Сүйлөмдөрдү туура оңдогула.
Are these sentences correct?
MODEL: Жазында күн суук болот, кар жаайт.
Жок, жазында күн жылып, кар эрийт.

- Түн узарат, күн кыскарат.
– ______________________________
- Бактар жыланач, гүлдөр чыкпайт.
– ______________________________
- Балдар чана тебишет.

– ____________________

- Кишилер жылуу кийинишет.

– ____________________

- Куштар алыс жакка учуп кетишет.

– ____________________

Ex 12. Окугула, которгула.
Read and translate.

Жаз белгилери:

- бактар тигилет, бактар гүлдөйт.
- жылуу боло баштайт.
- чөптөр көгөрөт.
- бат-бат жаан жаайт.
- кар эрийт.
- гүлдөр гүлдөйт.
- бак-дарактар көгөрөт
- канаттулар учуп келишет.
- балдар чымчыктарга уя жазашат.

Ex 13. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Жазында аба-ырайы кандай болот?

– ____________________

2. Эмне көгөрөт?

– ____________________

3. Бак-дарактар кандай өзгөрүлөт?

– ____________________

4. Эмнелер учуп келет?

– ____________________

Ex 14: Ээ менен баяндоочторду тууралап койгула.
Match the nouns on the left with the verbs on the right.

Nouns	Verbs
күн	чыгат
кар	көгөрет
гүлдөр	бүрдөйт
бактар	тийет
чөптөр	эрийт
канаттуулар	уя жасашат
балдар	учуп келишет

Ex 15. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Сага жаз мезгили жагабы? Эмне үчүн?
2. Сен жашаган жерде жаз мезгили кандай?
3. Сага жазгы кайсы спорт оюндары жагат?
4. Жазында силер эмне кыласыңар?

Ex 16. Текстти окугула, которгула.
Read and translate the text.

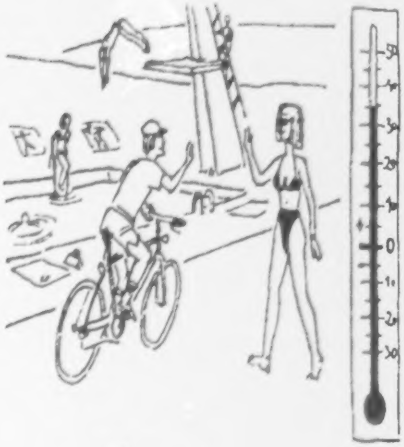

Жай.

Жайында күн абдан ысык. Күн катуу тийип, **жел** болуп турат. Жердин баары көп-көк. Айылдагы кишилер **жайлоо**го чыгат, **мал карашат**. Жайында көп элдер эс алышат, **курорт**, **санаторий**лерге жөнөшөт, балдар каникулга чыгышат, лагерлерге барышат, **токой аралап**, сууга сүзүшөт. Элдер жеңил кийинишет.

VOCABULARY	
жел	- breeze
жайлоо	- a place in the mountains where people live and have rest in the summer.
курорт	- health resort
санаторий	- sanatorium
мал кароо	- keep domestic animals
токой аралоо	- walk through the forest

Ex 17. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the question.

1. Бул кайсы мезгил? ____________________
2. Бул кайсы жер? ____________________
3. Аба-ырайы кандай? ____________________

Ex 8. Ырды жаттап алгыла.
Memorize the poem.

Жүргүлө, балдар, баралы,
Көпөлөк кармап алалы.
Жүргүлө гүлдү терели,
Терип үйгө келели.
Көйнөктөрдү чечели,
Ырдап, жыргап ойнолу,
Ыссык-Көлдө бололу.

Ex 19. Чекиттердин ордуна сын атоочторду койгула.
Fill in the adjectives.

Жайында күн __________. Күн _________ тийип, жел болуп турат. Жердин баары ___________. Жайында ___________ элдер эс алышат. Элдер ________ кийинишет.

Ex 20. Окугула, которгула жана жаттагыла.
Read, translate and practice.

Жай белгилери:
- аба-ырайы абдан ысык болот.
- күн тийет.
- каникул башталат.
- окуучулар эс алат.
- кишилер санаторийге барышат.
- сууга түшүшөт.
- кишилер женил кийинишет.

Ex 21. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Жайында аба-ырайы кандай болот?
– ______________________________
2. Балдар кайда барышат?
– ______________________________
3. Кишилер кайда эс алышат?
– ______________________________
4. Жайлоого кимдер чыгышат?
– ______________________________

Ex 22. Чекиттин ордуна зат атоочторду койгула.
Fill in the appropriate nouns.

_______________ ысык болот.
_______________ тийет.
_______________ эс алат.
_______________ башталат.
_______________ санаторийге барышат.
_______________ сууга түшүшөт.
_______________ женил кийинишет.

Ex 23. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Сен жашаган жерде жай мезгили кандай?
2. Жай айлары абдан ысыкпы?
3. Жайында силердин /айылда, шаар/ кандай кийинешет?
4. Жайында элдер кандай эс алышат?
5. Элдер кандай кийинишет?

Ex 24. Текстти окугула, которгула.
Read and translate the text.

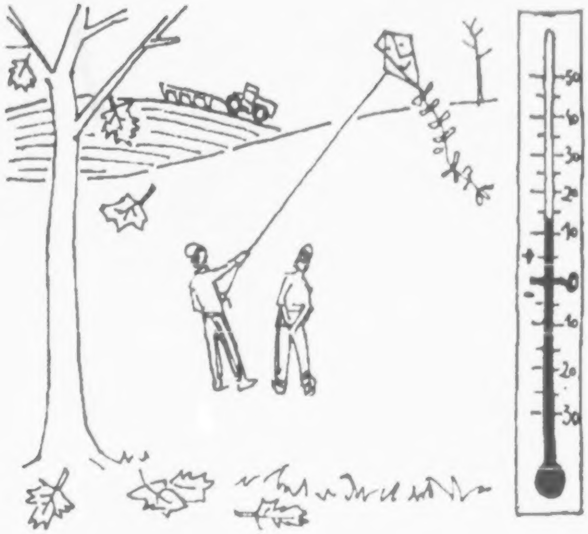

Күз.

Күз мезгили Кыргызстанда абдан кооз жана берекелүү. Күзүндө абаырайы суук боло баштайт. Күн кыскарат, түн узарат. **Жалбырактар саргаят**. Тез-тез жаан жаайт.
Айылда күзүндө жумуш көп. Талаада жен-жемиштер, мөмө жемиштер жыйналат. Күзүндө айылдарда чон **тойлор**, **аштар** болот.

VOCABULARY

берекелүү	- rich
жалбырактар саргаят	- the leaves are turning yellow
жыйна	- collect
той,аш	- big party

Ex 25: а) Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Бул кайсы мезгил?
2. Талаада эмне кылып жатышат?
3. Аба-ырайы кандай?
4. Балдар кимдерге жардам берип жатышат?
5. Күз мезгили Кыргызстанда кандай болуп саналат?

б) Текстти окуп, чекиттин ордуна тиешелүү сөздөрдү койгула.
Read the text and put in appropriate words.

1. Күз мезгили ____, абдан ______ жана _________
2. ______ аба-ырайы ________ боло баштайт.
3. _____________ кыскарат, ______ узарат.
4. _____________ саргаят.
5. Тез-тез __________ жаайт.
6. Айылда ___________ жумуш ________ болот.
7. Талаада __________, мөмө ___________ жыйналат.
8. ___________ айылдарда ______ ___________ аштар болот.

Ex 26: Окугула, которгула
Read and translate the text.

Күз белгилери:

- күн бүркөк болот
- бат-бат жаан жаайт
- жалбырактар саргаят, түшөт
- канаттуулар жылуу жакка учуп кетишет
- ада кызуу иш башталат
- балдар окууга келишет
- жер- жемиш, мөмө жемиш бышат

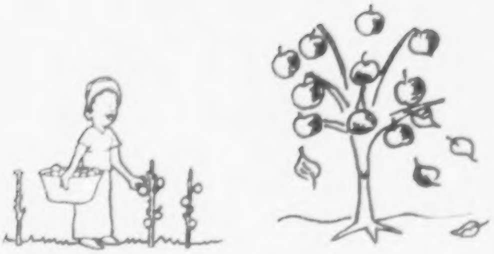

Ex 27. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Күзүндө аба-ырайы кандай болот?
2. Окуучулардын, студенттердин окуулары качан башталат?
3. Жаратылыш кандай болуп өзгөрүлөт?
4. Канаттуулар кайда учуп кетишет?

5. Жер жемиш, мөмө жемиш качан бышат?
6. Кыргызстанда күз кандай мезгил болуп саналат?

Ex 28: Чекиттердин ордуна керектүү этиштерди койгула.
Fill in the appropriate verbs.

Күн ______________________________
Канаттуулар ____________________
Жалбырактар ___________________
Кызуу иш ________________________
Жер жемиштер _________________
Балдар __________________________
Жаан ____________________________

Ex 29. Чекиттердин оордуна туура сөз койгула.
Fill in the appropriate words.

Күз келди. __________ күн кыскарат, түн узарат. _____________ саргаят. Кээде _________ жаайт. Күн ________ болот. Талаада _______ башталат. __________ колхозчуларга жардам беришет. Алар кызылча, ____________ теришет. Кыргызстанда күз _______ _________ мезгил болуп эсептелет.

/Күзүндө, жалбырактар, жаан, суук, иш, балдар, пахта, эң сонун/

Ex 30: Сүрөт боюнча иштегиле.
Describe the picture.

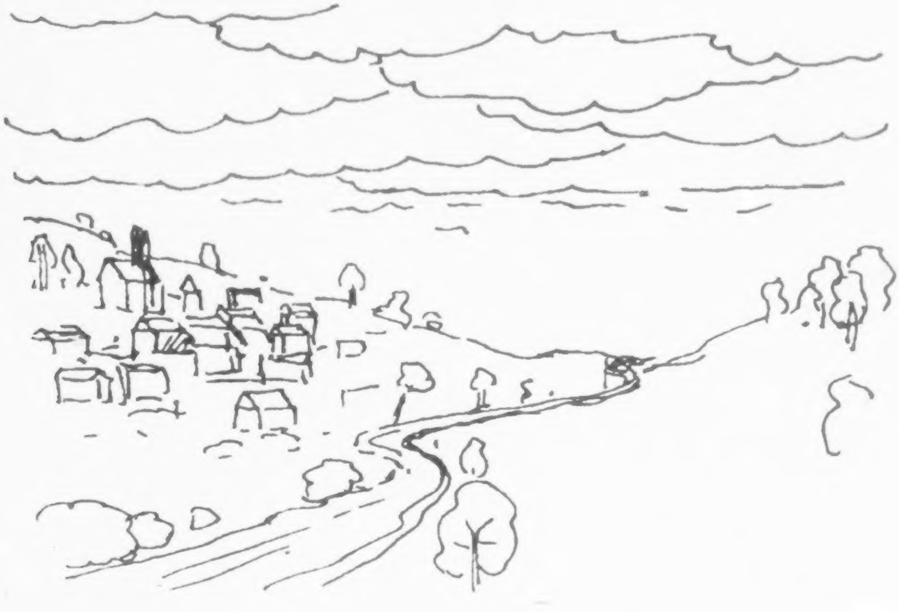

Ex 31: Сурооло́рго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Сен кайсы спорт оюндарын билесиң?
2. Сага кайсы спорт оюндары жагат?
3. Жазында кайсы спорт оюндарына катышасың?
4. Эмне үчүн сага ушул оюн жагат?
5. Ага катышканыңа канча убакыт болду?
6. Кышкы кайсы спорт оюндарын жакшы көрөсүн?
7. Сенин үй-бүлөңдө баары спорт оюндарына катышабы?
8. Сен ар бир жыл мезгилде кандай спорт оюндарын ойнойсуң?

Ex 31: Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Сен кайсы спорт оюндарын билесиң?
2. Сага кайсы спорт оюндары жагат?
3. Жазында кайсы спорт оюндарына катышасың?
4. Эмне үчүн сага ушул оюн жагат?
5. Ага катышканыңа канча убакыт болду?
6. Кышкы кайсы спорт оюндарын жакшы көрөсүн?
7. Сенин үй-бүлөндө баары спорт оюндарына катышабы?
8. Сен ар бир жыл мезгилде кандай спорт оюндарын ойнойсуң?

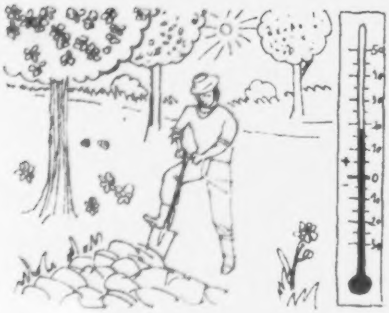

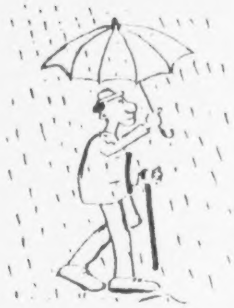

Бүгүн күн
- ачык
- бүркөк
- ысык
- суук
- салкын
- жылуу
- үп
- кычыроон

Бүгүн
- шамаал болуп жатат
- жаан жаап жатат
- жел согуп жатат
- күн тийип турат
- кар жаап жатат
- мөндүр жаап жатат
- бороон болуп жатат

Ex 5. Үйдүн ичиндеги сөздөрдү сүрөткө ылайыктап жаз.

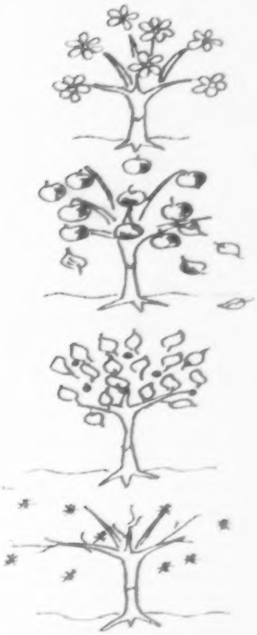

Жайында күн ысык болот. Гүлдөр гүлдөйт. чөп көпкөк болот. Чымчыктар сайрашат.
Кышында кар жаайт, суук болот, айлана аппак карга бөлөнөт.
Күзүндө чөптөр саргаят, жалбырактар түшөт, күн суук боло баштайт, чымчыктар жылуу жакка учуп кетишет.
Жазында күн тийет , кар эрийт, бактар бүрдөйт, чымчыктар учуп келишет.

Ex 6.: Окугула жана которгула.
Read and translate the text with a dictionary.

Түлкү жана Карга.

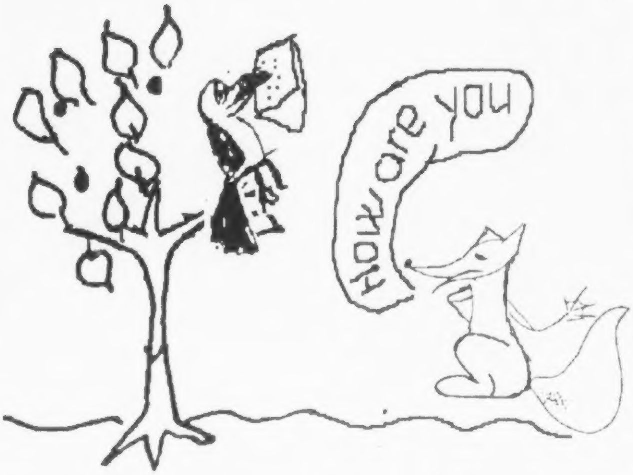

Күн ысык. Асман көгөрүп, айлана жымжырт. Көңүлү куунак түлкү күндүн ысыгына чыдабай, көлөккө издеп шашып келе жатып Карганы көрдү.

Карга чоң быштакты таап алып аны кантип жештин айласын билбей жатты.

"Ай ии - й кагылайын Каке, кайда жүрөсүң каралдым, карааның көрүнбөй. Эмнеге мынча сулуу болуп кеткенсиң, семирип да алыпсың, үйлүү, жайлуу болдуңбу. Ооба, ооба, уккам сен жөнүндө, "ал байыды базардан чыкпай жатып, жалаң май, быштак жейт." - деп айтышат ....."

Айран таңкалган карга, оозун араандай ачып:

- Аны сага ким айтты, - дегиче болбой быштак жерге түштү.

Куу түлкү быштакты илип коздөн кайың болду.

Ex 7. Текстти окугула, которгула.
Read and translate the text.

Биз күнөстүү Кыргызстанда турабыз.

Биздин республика көп улуттук республика. Кыргызстандын борбору Бишкек шаар. Кыргызстан тоолуу өлкө.

Кыргызстанда алты област бар. Ош, Чуй, Нарын, Ысык-Көл, Талас жана Жалал-Абад областары.

Кыргызстанда аба-ырайы тез өзгөрүлүп турат. Ош жана Жалал-Абад областарында аба-ырайы жылуураак, кар көп болгону менен жайында абдан ысык болот.

Ал эми Нарын обласында кышында абдан суук, кар көп, жайында салкын болот.

Ысык-Көл обласында кар аз жаайт, жай кээде ысык, кээде салкын болот.

Чуй обласында жай абдан ысык болот, жер жемиш көп, кышында кар көп жаайт.

Кыргызстан бай республика. Анын тоолорунан түстүү метал, нефть, көмүр, алтын, мрамор алынат. Талааларында кант кызылча, буудай, пахта, жашылча - жемиштер өсөт. Жайыттарда короо-короо койлор жайылып жүрөт. Кыргызстанда ар улуттун өкүлдөрү жашашат.

ТАБЫШМАКТАР

Кучак аппак сакалы,
Ак кар кийген чапаны,
Он эки айда бир келет,
Тааныйсыңбы атаны?

Жаз алдында эгилет,
Күз мезгилде терилет,
Ак алтын деп аталат,
Мунун атын ким билет?

МАКАЛ - ЛАКАПТАР

1. Алтын жерден чыгат,
Баатыр элден чыгат.

2. Эл менен эр көгөрөт,
Суу менен жер көгөрөт.

ЖАҢЫЛМАЧТАР

Жарчада улак турат,
Улак булакка ыңак

ТЕМА: Күн тартиби. Daily Roitines.

Жыйырма биринчи сабак	Twenty first lesson
21 (жыйырма бир)	21 (twenty one)

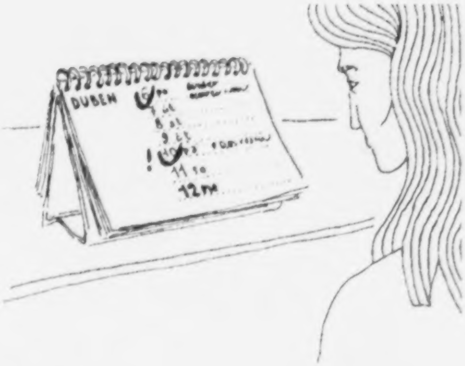

YOU WILL LEARN :
- To identify daily routines;
- To talk about hobbies;

GRAMMAR :
- Adverbs of time and frequency;
- Simple present tense (review);

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Асан, сен **бош күндөрү** эмне кыласың?
- Мен такай саат 5 терде турам.
  20 минут **штанга көтөрөм**.
- **Тамашалап жатасыңбы**!
- Жок, анан мен 30 минут жүгүрөм.
- Чын эле, сен **чыйрак көрүнөсүң**.
- Анан жакшылап тамак ичем. Өзүңчү?
- Мен болсо бош күнү 10го чейин уктайм,
  анан кечке телевизор көрөм.

- Лари , эртең **бошсуңбу**?
- Оой, жок, эртең абдан **оор күн**.
  Эртеден кечке чейин бош эмесмин.
- Эмне кыласың?
- Түшкө чейин сабак, андан кийин жыйналыш.
  Ал бүткөндөн кийин аэробикага катышам.
  Үйгө кечки саат 8де келем.
- Оо, **колуң бошобойт турбайбы**.
- Ооба, мага жумушуң бар беле?
- Жок, жөн эле киного баралы дегем?

VOCABULARY

Бош күн	- a day off
Оор күн	- a business day
Штанга көтөрүү	- weight lift
тамашалап жатасыңбы	- you are kidding
чын эле	- really
чыйрак	- to stay in shape
Мен болсо	- and I am ...
бош	- to be free
колум бош(эмес)	- lam (not) free
жөн эле	- just simple
Эртеден кечке чейин	- from early morning till night

1. PHONETIC DRILL

1. **Уккула, окугула жана жаттагыла.**
Listen, read memorize.

Күн - күндө - күндүз
түн - түндө - түнкүсүн
кеч - кечинде - кечкисин

оор күн
жумуш күн

карангы түн
уйкусуз түн

салкын кеч
өтө кеч

2. **Уккула, окугула жана эсиңерге туткула.**
Listen, read and memorize these polysemantyc words.

күн - day
күн - sun

түш - go down
түш - afternoon
түш - dream

кеч - late

жана - and
жана - a little while ago

азыр - now

анан - than
анан - later

кеч - evening

ADVERBS OF TIME.

КАЧАН? AT WHAT TIME?
WHEN?

Эртең менен	4:00 - 8:00	in the morning
Түшкө чейин	8:00 - 12:00	
Түштө	12:00 - 14:00	in the afternoon
Түштөн кийин	14:00 - 17:00	
Кечинде	17:00 - 20:00	in the evening
Түндө	20:00 - 4:00	at night

Эртең менен мен ойгоном.
Түшкө чейин мен иштеймин.
Түштө мен тамактанам.
Түштөн кийин мен иштеймин.
Кечинде мен эс алам.
Түндө мен уктайм.

Ex 3. Жогорудагы мисалдарды карап дагы этиштерди кошкула.
Look at the examples above and add some more verbs to each sentence.

Эртен менен	мен	чурка, ойно, иште, оку, жаз, сууга сүзүү, укта, эс ал, чана теп
Түшкө чейин	сен	______
Түштө	ал	______
Түштөн кийин	биз	______
Кечинде	сиз	______
Түндө	алар	______

Ex 4. Жогорудагы иштерге канча убакыт кетиресиң жазгыла. Бүткөндөн кийин жанындагы менен салыштыргыла.
How much time do you spend each day on the activities above? Write down your information. Then compare it with a partner.

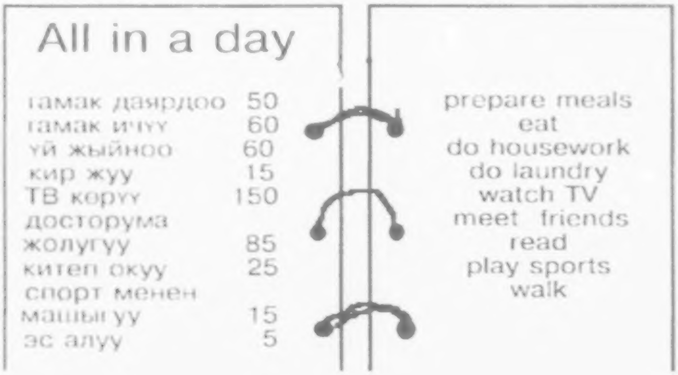
All in a day

тамак даярдоо	50	prepare meals
тамак ичүү	60	eat
үй жыйноо	60	do housework
кир жуу	15	do laundry
ТВ көрүү	150	watch TV
досторума жолугуу	85	meet friends
китеп окуу	25	read
спорт менен машыгуу	15	play sports
эс алуу	5	walk

Ex 5. Бири-бириңерге (эртең менен) эмне кыласыңар деп сурагыла жана жооп бергиле.
Take turns asking the question “What do you do?”.

Ex 6. Текстти окуп, которуп, суроо бергиле.
Read the text and ask questions.

Менин жумуш күнүм.

Мен күнүгө саат 6:45те ойгоном. Саат 7де турам, 15 эртең мененки көнүгүүнү жасайм. Анан бети-колумду жууйм. 7:30 та тамактанам. 8ге 15 минут калганда мектепке жөнөйм. Сабак саат 8:00 башталат. Мен баардык сабактарга катышам. Саат 12:20 да сабак бүтөт. Үйгө 15 минутта келем. Саат 1:00 тамактанам. Анан кичине эс алам. Түштөн кийин саат 2:30тан 4:30ка чейин сабак даярдайм. Андан кийин үй жумуштарын жасайм. Кечки тамакты саат 8:00 ичем. Бир аз эс алам: телевизор көрөм, китеп окуйм, шахмат ойнойм. Түнкү саат 10:00 уктайм.

а)
1) Сен күнүгө саат канчада ойгоносуң?
2) Саат канчада тамактанасың?
3) Андан кийин эмне кыласың?
4) Канча сабакка катышасың?
5) Сен эс аласыңбы? Эс алсаң канча убакыт?
6) Канчага чейин сабак жасайсың?
7) Кантип эс аласың?
8) Канчада уктайсың?

б) Терс же оң формасында жооп бергиле.

Модель : - Сен саат 6да ойгоносуңбу?
- Ооба, мен саат 6да ойгоном.
- Жок, мен алтыда ойгонбойм.

1. Саат жетиде турасыңбы?
2. Саат жети отузда тамактанасыңбы?
3. Саат сегизде сабак башталабы?
4. Саат 12де сабак бүтөбү?
5. Саат экиде сабак даярдайсыңбы?
6. Кечки тамакты 8де ичесиңби?

Ex 7. а) Төмөнкү этиштерди колдонуп жумуш күнүндү сүрөттөп бергиле.
б) Жанындагы окуучудан төмөнкү этиштерди колдонуп суроо бергиле.
a) Using the following verbs describe the typical day.
b) Using these verb ask your neighbor.

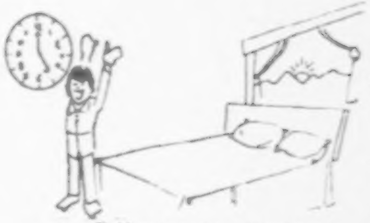
Ойгонуу, туруу

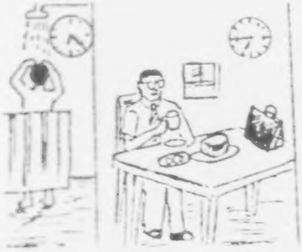
жууну тамак ичүү

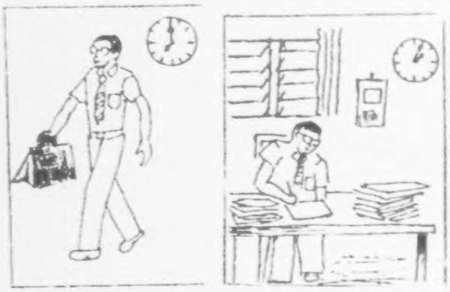
жумушка баруу жумушта

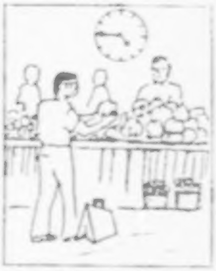
кечкиге тамак алуу

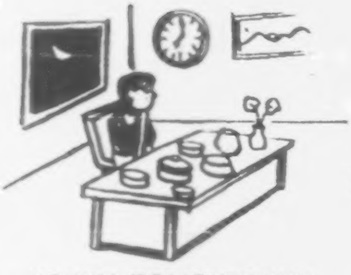
кечки тамактануу

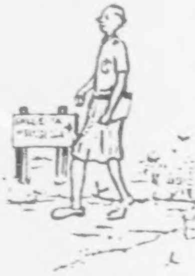
эс алуу

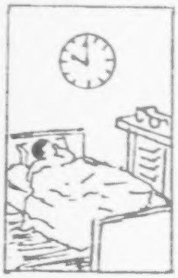
уктоо

ADVERBS OF FREQUENCY.

Күнүгө	**- every day**
такай	**- often**
жумасына бир жолу	**- once a week**
айына эки жолу	**- twice a month**
жылына беш жолу	**- five times a year**
көп	**- very much**

How often do you exercise?	- Сен канча машыгасың?
I go to the gym every day.	- Мен күнүгө спортзалга барам
I jog about once a week.	- Мен жумасына бир жолу жүгүрөм.
I play tennis twice a month	- Мен айына эки жолу теннис ойноймм.
About three times a year	- Жылына үч жолу.
I don't exercise very much/ /very often	- Мен көп/такай машыкпайм.

Ex 8: Сүрөткө сөздөрдү тууралап койгула.
Match the words and the pictures.

Спорттун түрлөрү. Different sports.

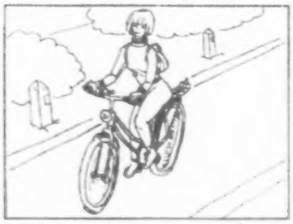
велосипед тебүү

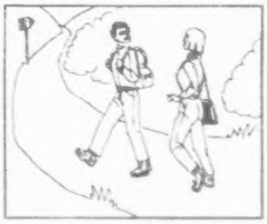
тоого чыгуу

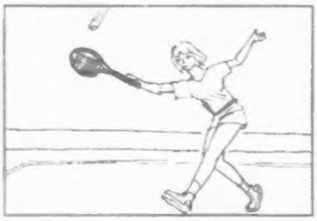
теннис ойноо

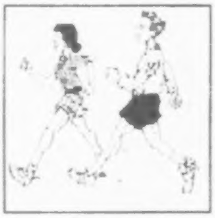
жүгүрүү

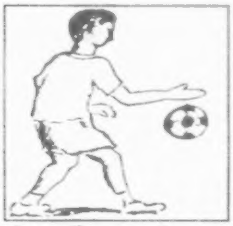
футбол ойноо

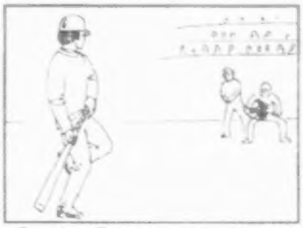
бейсбол ойноо

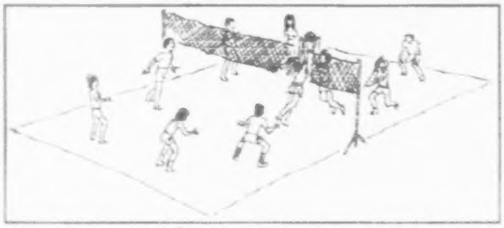
волейбол ойноо

2. Бул спорт оюндарына канча жолу катышасың?
How often do you go to these sports?

Мен ________________ бейсболго / футболго / гольфко / каратеге / аэробикага катышам.

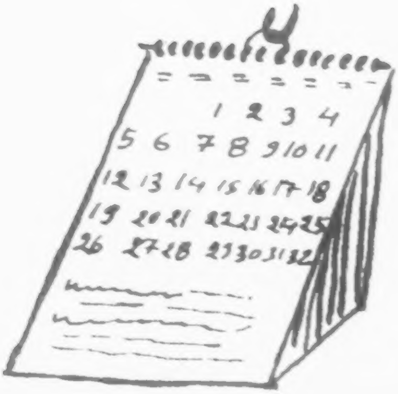
1 2 3 4
5 6 7 8 9 10 11
12 13 14 15 16 17 18
19 20 21 22 23 24 25
26 27 28 29 30 31 32

Жума - week

1. Дүйшөнбү (биринчи күн) - Monday
2. Шаршенби (экинчи күн) - Tuesday
3. Шейшенби (үчүнчү күн) - Wednesday
4. Бейшемби (төртүнчү күн) - Thursday
5. Жума (бешинчи күн) - Friday
6. Ишенби (алтынчы күн) - Saturday
7. Жекшемби (жетинчи күн) - Sunday

Менин оор күнүм жума,
кечки саат 8ге чейин
сабактарым бар.

Ишемби күн мен үчүн абдан
оор күн.Таң атпай үй жыйнайм
Күндүз дүкөнгө барам. Кечинде
тамак жасайм. Бул күнү мен
көп иштейм.

Мен дүйшөнбү күндү жаман көрөм
Саат эртең мененки 5те турам,
саат 6да троллейбуска түшөм
жумуш 7де башталып кечки 6да
бүтөт. Анан саат 7ден 9га чейин
англис тил окуйм. Бул күн мен
үчүн абдан узун.

Ex 9. Жумадагы оор күнүңдү айтып бергиле. Алмашкыла.
Take turns talking about your busiest day of the week.

- Сенин оор күнүң кайсы күн?

- ______________________________?

- Сен ал күнү эмне кыласын?

- ______________________________?

- ______________________________?

Ex 10: 1) Жумада оор күнүн, бош күнүң же жакшы көргөн күнүң жөнүндө жазып айтып бергиле.
Write and talk about a day in your week (e.g. the busiest day, a day off, or your favorite day).

2) Кезек менен окугула бири-бириңди суроонорго жооп бергиле.
Take turns reading your composition. Then answer any questions from the group.

Ex 11: Окугула, суроолорго жооп бергиле.
Read and answer the questions.

- Сен эмнеге кызыгасын?

Мен	тогуз коргоолго	кызыгам.
	шахматка	
	шашкиге	
	волейболго	

- Сен бош убакытыңда эмне кыласың?

Мен	футбол	ойнойм.
	тогуз коргоол	
	баскетбол	
	хоккей	

Ex 12: Төмөнкү хоббилерди окугула жана өзүнөр эмнеге кызыгасыңар айткыла.
Read these hobbies and tell us about your hobby.

Китеп оку
Значок чогултуу

марка чогултуу
открытка чогултуу
тыйын чогултуу
спортко катышуу
волейбол ойноо
баскетбол ойноо
бейсбол ойноо
хоккей ойноо
гүл өстүрүү

ТЕМА; *Мектепте. At school.*

Жыйырма экинчи сабак	Twenty second lesson
22 (жыйырма эки)	22 (twenty two)

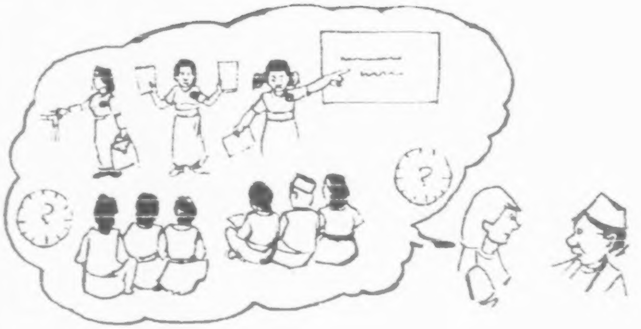

YOU WILL LEARN :
- To orient yourself at school and in the classroom;
- To expand job vocabulary;

GRAMMAR :
- Rendering of English "may";

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Кечиресиз, **директор**дун кабинети кайда?
- 2инчи **кабатка** чыгып оңго буруласыз.
- Рахмат.

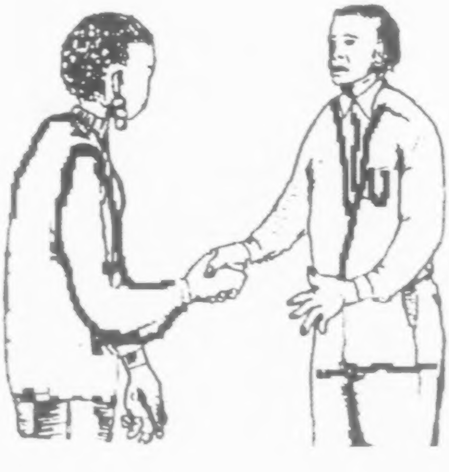

- Саламатсызбы.
  Кирүүгө мүмкүнбү?
- Саламатчылык. Кириңиз.
- Мен волонтермун.
  Менин атым ________
- **Кош келиңиздер**.
  Сизди **күтү**п жатканбыз.
  Мен директормун.
  Менин атым ________
- Таанышканыма кубанычтуумун.

- Кечиресиз, **расписание**ни кантип билсем болот?
- Жүрүңүз, көрсөтөйүн.
- Жумасына канча жолу сабак өтөм?
- 4 жолу.

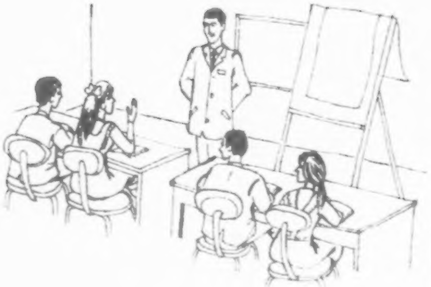

- Балдар , **класс жетекчи**си ким?
- Бурул эже.
- Канчанчы классыңар?
- 7"а".
- Сабак канчада башталат?
- Саат 8:00 де башталат.

VOCABULARY

Кабат	- floor
күтүү	- to wait
кош келиниз	- you are welcome
расписание	- schedule
класс жетекчи	- form master (counselor)
директор	- director
завуч	- director's assistant

1. PHONETIC DRILL

Ex 1: Мектепке тийиштүү буюмдардын аттарын жаттагыла.
Memorize these things related to school.

ЭМНЕ? WHAT?

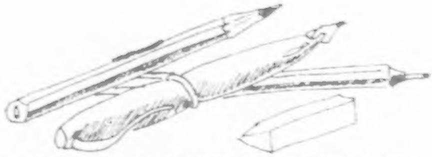

ручка, карандаш,резинка

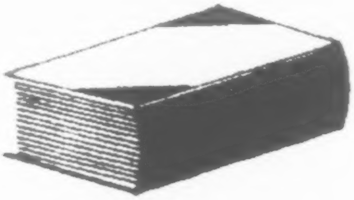

китеп

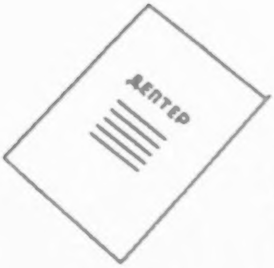

дептер

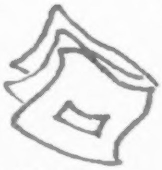

күндөлүк

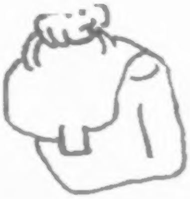

сумка

2. GRAMMAR

Asking for and giving permission.
Rendering of English "may, can"

Verb stem	+	са	+	personal ending	+	болобу?
					+	болот.

To ask for permission to do something, we use "болобу?".

Мен кир+се+м	Биз кир+се+к	болобу?
Сен кир+се+н	Силер кир+се+нер	
Сиз кир+се+низ	Сиздер кир+се+низдер	
Ал кир+се	Алар кир+иш+се	

To give permission we use "болот"

Мен кир+се+м	Биз кир+се+к	болот?
Сен кир+се+н	Силер кир+се+нер	
Сиз кир+се+низ	Сиздер кир+се+низдер	
Ал кир+се	Алар кир+иш+се	

Ex 2. Этиштердин аягын толуктагыла.
Supply the missing endings of the verbs.

1. Ал киного бар___ болобу?
2. Сиз үйгө кетсе___ болот.
3. Мен китепти ал___ болобу?
4. Сен сура___ болот.
5. Сиздер суроо бер___ болот.
6. Биз азыр жооп бер___ болобу?
7. Алар сабакка катыш___ болот.
8. Силер эшикке чык ___ болот.

Ex 3. Төмөнкү диалогдорду бүтүргүлө.
Complete the dialogues.

- Кечиресиз, кир___ болобу?
- Болот. Кечикпей жүр. /don't be late/
- Агай, отур___ болобу?
- Ооба, болот. Отур.
- Кечиресиз, сура____ болобу?
- Сураныз. Сураса болот.
- Досканы өчүр__ болобу?
- Ооба, өчүр___ болот.

Кыргыз Республикасынын элге билим берүү системасынын структурасы

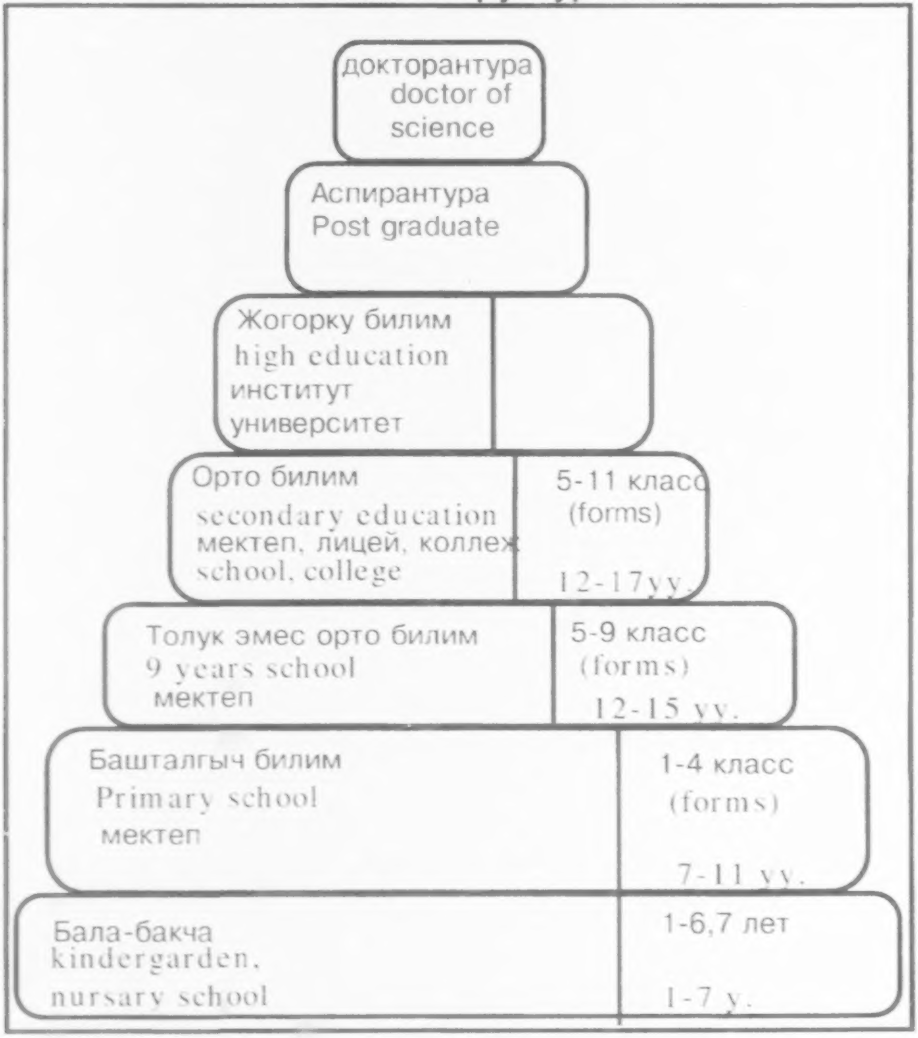
докторантура
doctor of science
Аспирантура
Post graduate
Жогорку билим
high education
институт
университет
Орто билим
secondary education
мектеп, лицей, коллеж
school, college
5-11 класс
(forms)
12-17уу.
Толук эмес орто билим
9 years school
мектеп
5-9 класс
(forms)
12-15 уу.
Башталгыч билим
Primary school
мектеп
1-4 класс
(forms)
7-11 уу.
Бала-бакча
kindergarden,
nursary school
1-6,7 лет
1-7 у.

Ex 4. Карта боюнча кабинеттерди сурагыла жана жооп бергиле.
Using this map ask and answer the questions: "Where is ...?"

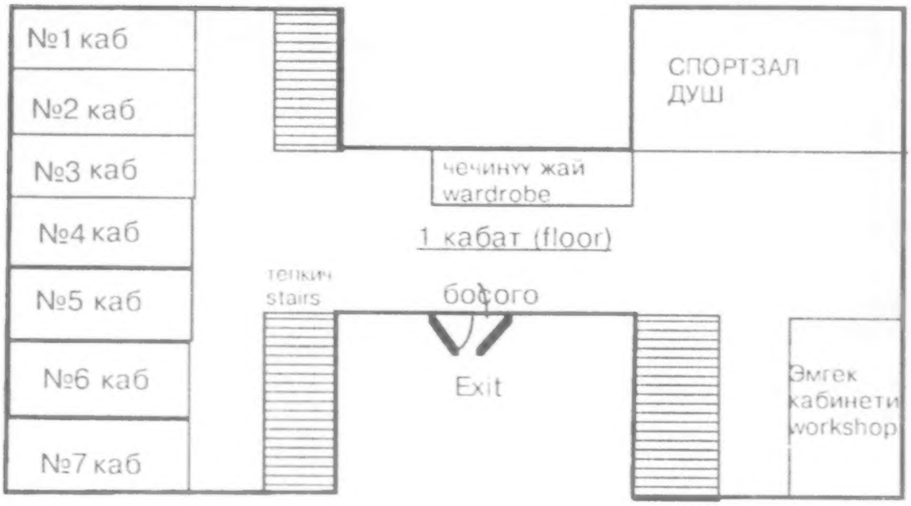
№1 каб
№2 каб
№3 каб
№4 каб
№5 каб
№6 каб
№7 каб
СПОРТЗАЛ
ДУШ
чечинүү жай
wardrobe
1 кабат (floor)
тепкич
stairs
босого
Exit
Эмгек
кабинети
workshop

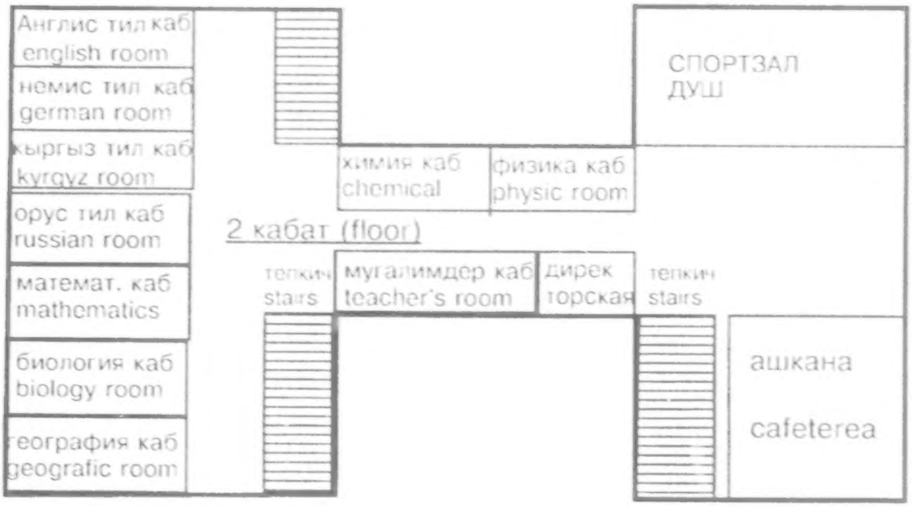
Англис тил каб
english room
немис тил каб
german room
кыргыз тил каб
kyrgyz room
орус тил каб
russian room
математ. каб
mathematics
биология каб
biology room
география каб
geografic room
СПОРТЗАЛ
ДУШ
химия каб
chemical
физика каб
physic room
2 кабат (floor)
тепкич
stairs
мугалимдер каб
teacher's room
дирек
торская
тепкич
stairs
ашкана
cafeterea

Ex 5. Сүрөттөрдүн алдына кашадан сөздөрдү туура койгула.
Write the words in the brackets under the pictures.

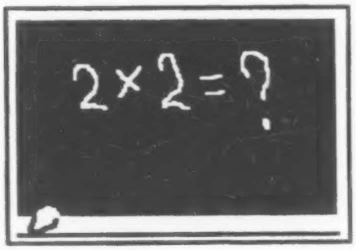

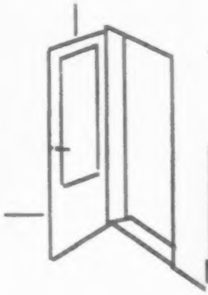
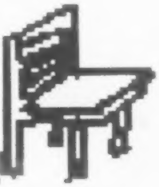
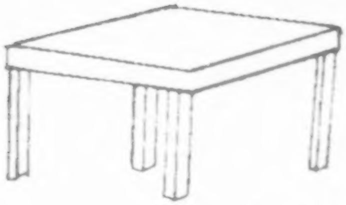
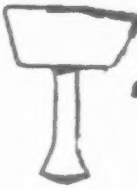
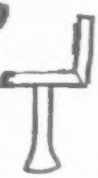

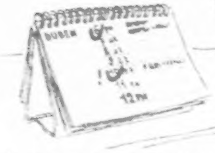
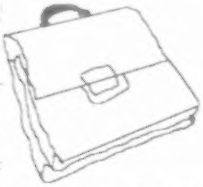

/сумка, калем, сап, карта, стол, устөл, отургуч, доска, парта, календарь, эшик, бор/

Ex 6. Төмөнкү сөздөрдү сүрөт боюнча тууралап тапкыла.
Match the words with the number.

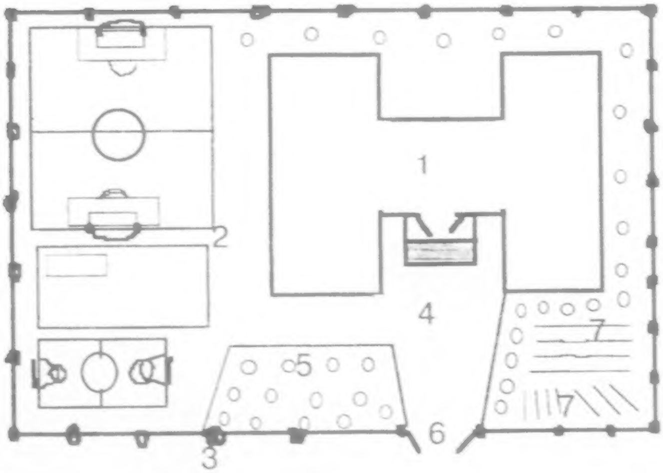

Мектепте

1. Мектеп
2. спорт аянчасы.
3. мектептин коргону
4. мектептин короосу
5. бак
6. дарбаза
7. мектептин огороду

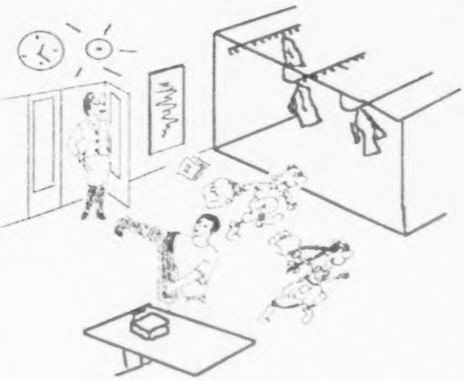

1. Вестибюль
2. Чечинген жер
3. Коридор
4. Саат
5. Звонок
6. Мугалимдер
7. Окуучулар

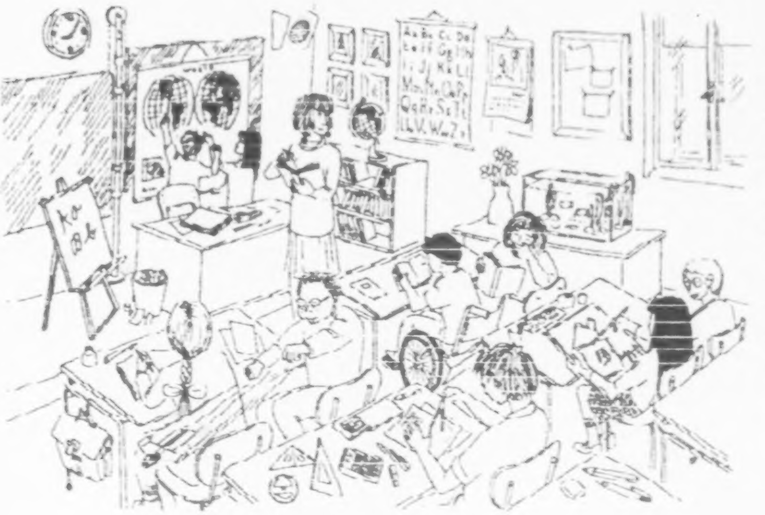

Класста

1. Стол.
2. Доска
3. Бор
4. Губка
5. Шкаф
6. Карта
7. Указка
8. Глобус
9. Сүрөт
10. Таблица.
11. Парта
12. Айнек
13. Саат

Ex 7. Тексттти окугула жана суроо койгула.
Read the text. Write questions relating to it.

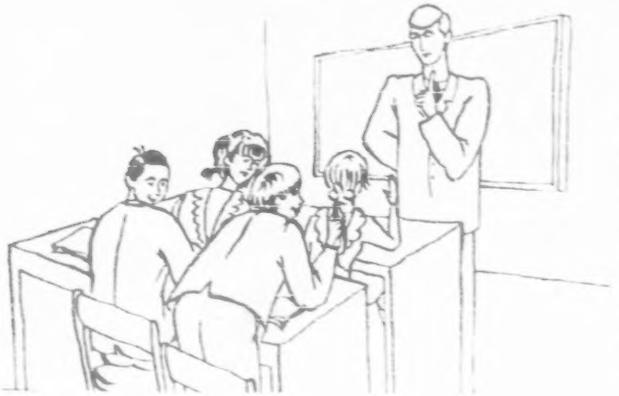

Бул биздин класс. Биздин класс таза жана чоң. Класста үч терезе бар. Ошондуктан жарык. Парталар жаңы жана таза. Биздин класс жетекчи Бурул Исаевна. Ал англис тилдин мугалими.

Биз англис тил сабагын жакшы көрөбүз, анткени көп сөз үйрөнөбүз, ырдайбыз жана ойнойбуз.

Ex 8. Диалогту окугула жана окшоштуруп өзүнөрдүн диалогуңарды түзгүлө.
Read the dialogues and make up your own dialogue.

- Саламатсызбы?
- Саламатчылык.
- Сиз Акматовдун апасы сызбы?
- Ооба. **Эмнеге чакырттыңыз эле**?
- Уулунуз тентек, **жалкоо**, сабак окубайт.

Ex 9. Текстти окуп суроо түзгүлө. Сенин оюнча группада ким үлгүлүү? Эмне үчүн?
Read the text, make-up some questions from it. Say who is the model student in your group? Why do you think so?

Асан жакшы окуучу.

Асан быйыл сегизинчи класста окуйт. Ал абдан жакшы окуучу. Себеби ал сабактан кечикпейт, дайыма үй тапшырмасын аткарып келет. Ал олимпиадаларга, конференцияларга катышат. Асандын достору көп. Ал өзүнүн досторуна жардам берет. Мектепте Асан үлгүлүү окуучу.

быйыл	- this year
кечикпейт	- He is never late.
аткарып келет	- to prepare
катышат	- to attend
үлгүлүү	- to become a model

Ex 10. Текстти окуп, которуп, суроо түзгүлө.
Read and translate the text. Write some questions relating to the text.

Бишкектеги алгачкы окуу жайы 1879чу жылы ачылган. Шаарда эки башталгыч, бир толук эмес орто, бир орто мектеп болгон. 1927-28 жылдары 15 мектеп, 4 бала бакча жана 3 атайын орто окуу жайы ачылган. Азыркы мезгилде Бишкек шаарында университеттен эле 14-15 тен ашык, андан башка көптөгөн институттар, колледждер, лицейлер ачылган.

алгачкы	- first
башталгыч	- primary school
толук эмес орто мектеп	- 9 year school
Орто мектеп	- secondary school
атайын орто оку жайы	- special technical school
жогорку оку жайы	- higher education

SELF LEARNING (to lesson 22).

Ex 1. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Китепти эмне кылабыз? /оку/
2. Сүрөттү эмне кылабыз? /тарт/
3. Сабакта эмне кылабыз? /жаз/
4. Сабактан кийин эмне кылабыз? /ойно/
5. Жайында эмне кылабыз? /эс ал/
6. Жазында эмне кылабыз? /бак тик/
7. Күзүндө эмне кылабыз? /колхоз, жардам бер/
8. Кышында эмне кылабыз? /чана, лыжа теп/

Ex 2. "Танапис убагында" диалогду уланткыла
Complete the dialogue.

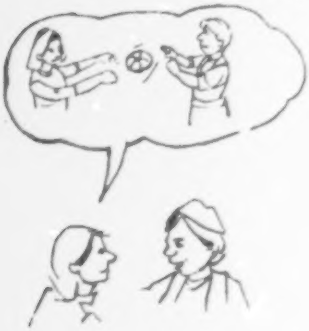

Үлгү: - Айгүл, кел ойнолу.

- Макул ойнолу.

– ______________________________

– ______________________________

– ______________________________

Ex 3. Сүйлөмдөрдү толуктап жазгыла.
Complete the words.

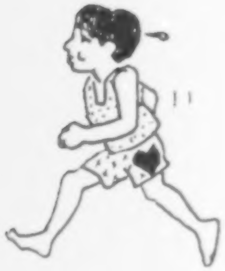

1. Эртең менен Чүрөк эрте турат,
20 минута чурка______

2. Түштө спортсарайга барат
суу____ сүз____ түш_____.

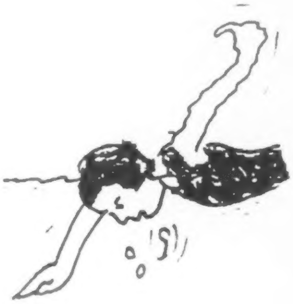

3. Эс алганда достору менен сүйлө______.

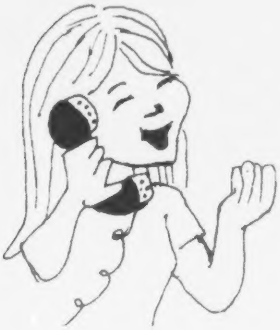

4. Танапис убагында
ойно______.

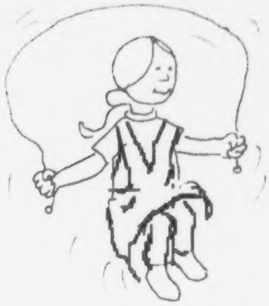

Ex 4. Таяныч сөздөрдү колдонуп диалогту бүтүргүлө.
Complete the dialogue.

MODEL: Айша: - Самат, сен дем алыш күнү эмне кылдың?
Самат: - Мен дем алышта байкем менен циркке бардым. А өзүңчү?
Айша: - Мен ______

Таяныч сөздөр:
китеп окудум, киного бардым, досумдун үйүнө бардым, карындашымды ойноттум, ата-энеме жардам бердим, кат жаздым, сүрөт тарттым, сабак даярдадым.

Ex 5. Сүйлөмдөрдү туура жазгыла.
Make up sentences.

MODEL: Барды, киного, Айша. Айша киного барды.

1. Аткар, үй, тапшырманы, Асан.
2. Толук укту, мугалимдин, сөзүн, окуучулар.
3. Волейбол, катыштык, кийин, сабактан, биз.
4. Мектепке, кетти, менен, эрте, эртең.
5. Саат, жатты, он, түнкү, эжем, экиде.
6. Дем алышта, эс алдык, жакшы, абдан.
7. Тепкени, биздин, лыжа, класс, бардык, тоого.
8. Сабакка, бөбөгүм, кечинде, менен, даярдандык.

Ex 6. Төмөнкү этиштерди колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences using the following verbs.

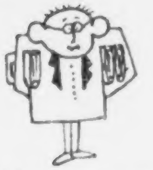

Китеп ал

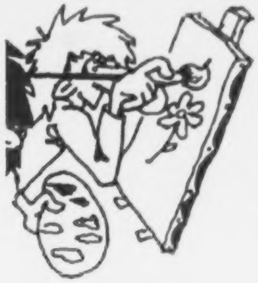

Сүрөт тарт

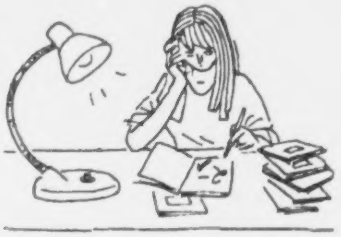

китеп, дептер жыйнаштыр

Ex 7. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Бүгүн класста ким дежур?
2. Дежурларга эмне кылып жатышат?
3. Бул чоң класстын окуучуларыбы?
4. Класста мугалим барбы?
5. Бул кандай класс?

Ex 8. Сүрөт боюнча иштегиле.
Answer the questions.

1. Бул сүрөттө эмне тартылган?
2. Класста кимдер бар?
3. Доскада эмне деп жазылган?

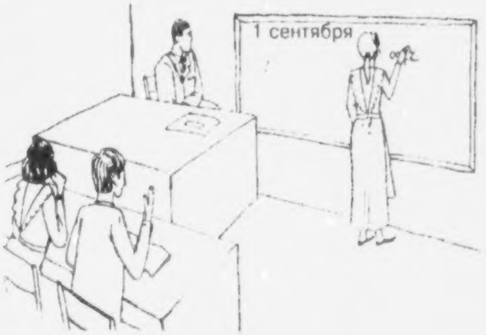

Ex 9. Ситуациялардан диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

1. Досуң менен телефондон сүйлөш.
2. Дем алыш күндү кандай өткөргөнүн сура.
3. Кандай жаңылыктар болуп жатканын бил.
4. Кимдерге жолугуп жатканын сура.
5. Эртенки сабакка даярданганын бил.
6. Досуң менен коштош.

Ex 10: Таяныч сөздөрдү колдонуп, суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using the following words.

1. Бүгүн ким дежур?
2. Ал эмне кылыш керек?

Таяныч сөздөр:

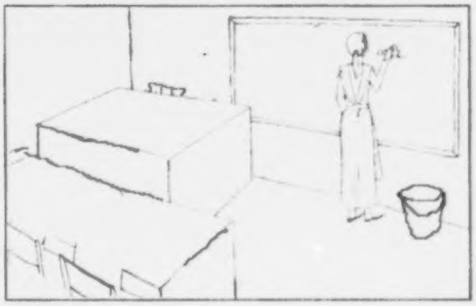

Досканы таза сүрт

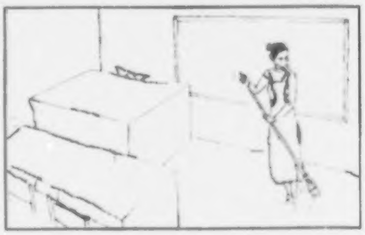

Полду шыпыр

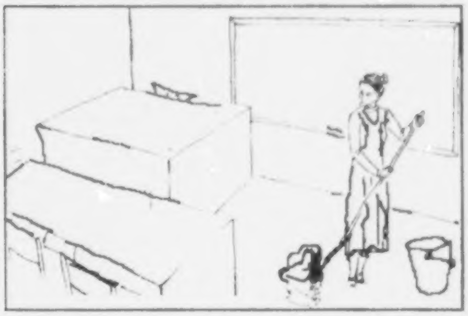

Полду жуу

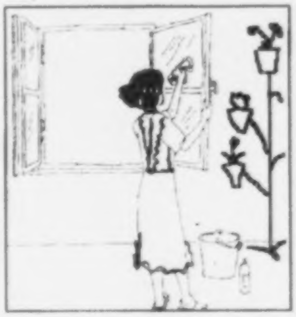

Терезенин таза сүрт

Ex 11. Мурат менен Айша бош убактысында эмне кылышат.Сүрөт боюнча ситуацияларды түзгүлө.
What do Murat and Aisha at their free time? Looking at these pictures answer the questions.

Ex 10: Таяныч сөздөрдү колдонуп, суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using the following words.

1. Бүгүн ким дежур?
2. Ал эмне кылыш керек?

Таяныч сөздөр:

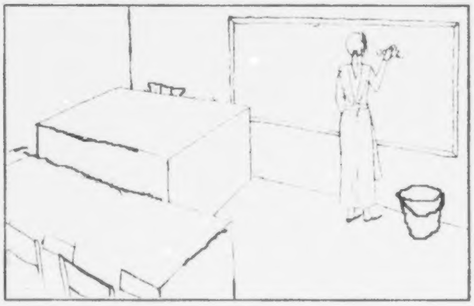

Досканы таза сүрт

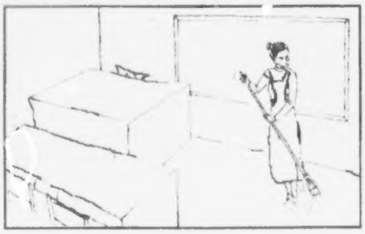

Полду шыпыр

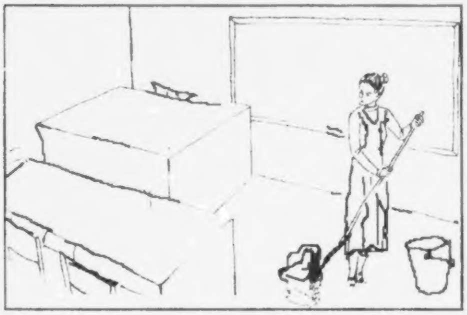

Полду жуу

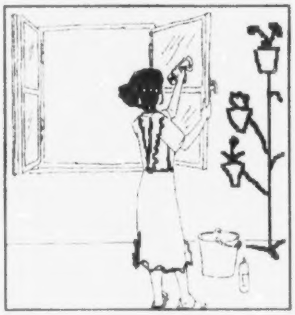

Терезенин таза сүрт

Ex 11. Мурат менен Айша бош убактысында эмне кылышат.Сүрөт боюнча ситуацияларды түзгүлө.
What do Murat and Aisha at their free time? Looking at these pictures answer the questions.

МАКАЛ - ЛАКАПТАР

1. Жакшы бала тил алгаак - жаман бала уялчак.
2. Атанын сөзү - акылдын көзү.
3. Көп жашаган билбейт - көптү көргөн билет.
4. Жасаганың мен үчүн - үйрөнгөнүң өзүң үчүн.

Reference Grammar

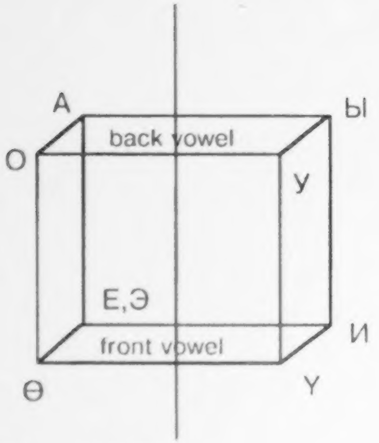

KYRGYZ VOWELS.

а, ы, о, у - back vowel
э, е, и, о, у - front vowel
о, ө, у, ү - labial
а, ы, э, е, и - non - labial

VOWEL PAIRS

◀	▶
left	right
А	Ы
О	У
Э,Е	И
О	У

These two groups of vowels influence on suffix-formation and case endings according to the rule of "Vowel Harmony"

INTERROGATIVE PARTICIPLES: -БЫ, -БУ, -БИ, -БУ
алма-бы?
чоң-бу ?
Эркин-би ?

PLURAL SUFFIXES: -ЛАР, -ЛОР, -ЛУР, -ЛӨР
ата-лар, тоо-лор, кол-дор

LOCATIVE CASE : -ДА, -ДО, -ДЕ, -ДӨ
экзаменде-де, сабак-та, үй-дө

VOWEL HARMONY.

VOWEL HARMONY is the Golden Rule in Kyrgyz language. Kyrgyz words' structure can contain 2 vowels:

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
сабак а-а	короз о-о	белек е-е	өкмөт ө-ө
каапыр а-ы	орус о-у	эшик э-и	конүл ө-ү
тыйын ы-ы	куудул у-у	билим и-и	үлгү ү-ү
ырай ы-а	суроо у-о	килем и-е	сүрөт ү-ө

Sometimes **о-у** can be followed by **а**.
улак - **у-а** тумак - **у-а**

ADJECTIVES

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
жаман а-а	тоголок о-о	кенен е-е	бөлөк ө-ө
жакшы а-ы	сонун о-у	жеңил е-и	бүгүн ү-ү
тышкы ы-ы	укмуш у-у	бийик и-и	күмөн ү-ө
ылай ы-а		жибек и-е	төгүн ө-ү

о - у - а
улуурак

NUMERALS

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
алты а-ы	тогуз о-у	жети е-и	төрт ө
жыйырма ы-а	токсон о-о	сексен е-е	жүз ү
кырк ы	отуз о-у	жетимиш е-и	

IMPERATIVE FORM OF VERBS.

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
жаса а-а	ойно о-о	жетеле е-е	көнүк ө-ү
чакыр а-ы	отур о-у	кетир е-и	түшүн ү-ү
кыйкыр ы-ы	урул у-у	ичир и-и	сүйлө ү-ө

The plural suffix of noun +лар/+лер
+лор/+лөр

The plural suffix is **-лар/+лер.** It is added directly to nouns before possessive and case suffixes. The plural suffix can also be added to pronouns and certain verbal forms, and tenses, ex...: the polite imperative form. The plural suffix is used in twelve variations, depending on the preceeding vowels and consonants:

- after nouns ending in a vowel and **-й, -р,** - **+лар/+лер, +лор/+лөр**
- after voiced consonants **н, ң, м, з, л** - **+дар/+дер, +дор/+дөр.**
- after voiceless consonants **к, п, с, т, ш, ч** - **+тар/+тер, +тор/+төр**

NOTE: After nouns ending in a vowel, suffix **-л** remains unchanged.

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
апа-**лар**	тоо-**лор**	эже-**лер**	төө-**лөр**
кар-**лар**	боор-**лор**	ээр-**лер**	мөөр-**лөр**
ай-**лар**	бой-**лор**	мээлей-**лер**	дөө-**лөр**

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
жаан-**дар**	коон-**дор**	мугалим-**дер**	моон-**дөр**

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү	Ө - Ү
саат-**тар**	таак-**тор**	мектеп-**тер**	сөөк-**төр**	жоолук-**тар**
жаак-**тар**	жомок- **тор**	эшик-**тер**	мөөнөт-**төр**	

INTERROGATIVE PARTICLE -БЫ.

Kyrgyz use the same sentence structure for statements and questions. Questions which do not contain question words are formed by adding the interogative particles **-бы/-би**, **-бу/-бү**, **-пы/-пи**, **-пу/пү** (after voiceless consonants **к**, п, **с**, т, ш, ч) to the word which is questioned.

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
ата-**бы**	тоо-**бу**	бээ-**би**	жожо-**бү**
апа-**бы**	жоо-**бу**	эже-**би**	мөмө-**бү**
кар-**бы**	суу-**бу**	эртең-**би**	мөөр-**бү**
ай-**бы**	коон-**бу**	эгиз-**би**	

А - Ы	О -У	Э/Е - И	Ө - Ү
саат-**пы**	ден соолук-**пу**	эшик-**пи**	дөөлөт-**пү**
жаак-**пы**	таак-**пу**	мээнет-**пи**	сөөк-**пү**
карындаш-**пы**	жоолук-**пу**	мектеп-**пи**	мөөнөт-**пү**
кырк-**пы**			

The Negative Form.

The negative form of nouns and adjectives in Kyrgyz is formed by adding the particle **эмес**.

EXAMPLE: а) Бул китеп. Бул китеп эмес.
This is a book. This is not a book.
б) Бул мугалим. Бул мугалим эмес.
This is a teacher. This is not a teacher.
в) Бул алмабы? Жок, бул алма эмес.

It is an apple?	No, it isn't an apple.
г) Бул эженбби?	Жок, бул эжем эмес.
Is she your sister?	No, she isn't my sister.

GRAMMAR POINT.

Suffixes: **-лык, -дык, -тык.**

In kyrgyz language we express being from a certain place with the help of suffixes. In English it corresponds to American, Moscovite. These suffixes change according to the Vowel Harmony Rule.

1. If a word ends in a vowel, the word will take the endings

   -лык, -лук, -лик, -лүк

2. If a word ends in a voiced consonant, the endings will be

   -дык, -дук, -дик, -дүк

3. If a word ends in a voiceless consonant, the following suffixes will be added.

   -тык, -тук, -тик, -түк

MODEL:

Америка-**лык**
Юта-**лык**
Москва-**лык**

Нарын-**дык**
Хьюстон-**дук**
Лондон-**дук**

Ош-**тук**
Бишкек-**тик**
Талас-**тык**

After these suffixes we add personal endings.

Мен Американлык-**мын.**	I am an American.
Сен Американлык-**сың.**	You are An American.
Биз Американлык-**пыз**	We are an Americans.

VERBS.

In Kyrgyz tenses are formed from verbal nouns (e.g. кел+ди) to which personal pronouns or possessive suffixes are added.

In the past tense formations, Kyrgyz does not emphasize the action itself but the physical position of the speaker in regard to the action. In Kyrgyz it's more important to establish where the speaker was when the action happened. Was he/she an eyewitness or did he/she only hear about the action? If the latter case, the question of whether the speaker heard about it from reliable or unreliable sourses must be answered. It is also important to indicate a past action or situation of which the speaker had no previous knowledge but learned later through reliable sources. In each example the speaker's position is clearly defined by different past tense formations.

Future tenses differentiate between the speaker's perception of whether an action will definitelly take place or whether its execution is doubtful.

Imperative	Polite Endings	Translation
оку	-ңуз	to read/ to study
жаз	-ыңыз	to write
ич	-иңиз	to drink
сүйлө	-ңүз	to speak
отур	-уңуз	to sit
тур	-унуз	to stand
каала	-ңыз	to want
жактыр	-ыңыз	to like
бер	-иңиз	to give
ал	-ыңыз	to take
сатып ал	-ыңыз	to buy
укта	-ңыз	to sleep
ойгон	-уңуз	to wake up
ойно	-ңуз	to play
кет	-иңиз	to go (to leave)
кел	-иниз	to come
кир	-иңиз	to enter
ырда	-ңыз	to sing
бийле	-ңиз	to dance
ук	-уңуз	to hear
кайтала	-ңыз	to repeat
түшүн	-үңүз	to understand
сура	-ңыз	to ask
жооп бер	-иңиз	to answer
бил	-иңиз	to know/to learn
үйрөн	-үңүз	to learn
бурул	-уңуз	to turn
бар	-ыңыз	to go
жуун	-унуз	to wash
тамак ич	-иңиз	to have a meal
бышыр	-ыңыз	to cook
куур	-уңуз	to fry
аралаштыр	-ыңыз	to stir
чык	-ыңыз	to go out

The negation of verbs is formed by adding the negative suffixes **-ба, -бе/-бо, -бө/ -па, - пе/ -по, -пө** to the verb stem.

-ба	**-бе**	**-бо**	**-бө**
бар**ба**	бер**бе**	ойно**бо**	сүйлө**бө**
оку**ба**	бийле**бе**	котор**бо**	көр**бө**
укта**ба**	кир**бе**	жогол**бо**	төлө**бө**

-па	**-пе**	**-по**	**-пө**
айт**па**	кет**пе**	жогот**по**	үйрөт**пө**
кач**па**	ич**пе**	тос**по**	көрсөт**пө**
уч**па**	чек**пе**	сок**по**	төк**пө**

Мектепке бар**ба**.	**Don't** go to school.
Мага китеп бер**бе**.	**Don't** give him/her a book.
Класста ойно**бо**.	**Don't** play in the classroom.
Суу ич**пе**.	**Don't** drink water.
Тамеки чек**пе**.	**Do not** smoke.
Мен арак ичем бирок.	I drink alcohol but.
Тамеки чек**пей**м.	I **don't** smoke.
Мен суу ич**пей**м.	I **don't** drink water.
Мен нан же**бей**м.	I **don't** eat bread.

Мен	**Сен**	**Сиз**	**Ал**
ич**пей**м	ич**пей**сиң	ич**пей**сиз	ич**пей**т
бар**бай**м	бар**бай**сың	бар**бай**сыз	бар**бай**т
укта**бай**м	укта**бай**сың	укта**бай**сыз	укта**бай**т
бер**бей**м	бер**бей**сиң	бер**бей**сиз	бер**бей**т
ойно**бой**м	ойно**бой**суң	ойно**бой**суз	ойно**бой**т
кир**бей**м	кир**бей**сиң	кир**бей**сиз	кир**бей**т
чек**пей**м	чек**пей**сиң	чек**пей**сиз	чек**пей**т
үйрөт**пөй**м	үйрөт**пой**сүң	үйрөт**пөй**сүз	үйрөт**пөй**т
кара**бай**м	кара**бай**сың	кара**бай**сыз	кара**бай**т

I won't do something
You won't do something
He won't do something

Мисалдар

Ал тамеки чекпейт	(smoke)
Сен класска кирбейсиң	(enter)
Сен мага карабайсың	(look)

RECENT PAST TENSE.
(АЙКЫН ӨТКӨН ЧАК)

What did he do? Ал эмне кылды?

Person		Vowels at the end of a verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials э, е, и	hard labials о, ё, у, ю	soft labials ө, ү
SINGULAR					
Мен	Verb + ды stem	-м	-м	-м	-м
Сен		-ң	-ң	-ң	-ң
Сиз		-ңыз	-ңиз	-ңуз	-ңүз
Ал		-	-	-	-
PLURAL					
Биз	Verb + ды stem	-к	-к	-к	-к
Силер		-ңар	-ңер	-ңор	-ңөр
Сиздер		-ңыздар	-ңиздер	-ңуздар	-ңүздөр
Алар	verb stem	-ышты	-ишти	-уштү	-үштү

In Kyrgyz "Recent Past tense" denotes an action which took place recently. The speaker must have eyewitnessed the action rendered in the second and third person.

Чурка - **дым**	I run
Сура - **дың**	You asked

EXAMPLE:

Асан кечээ келди	Asan came yesterday

INTERROGATIVE : VERB STEM + ды + person end. + бы?
Сен кел + ди + ң + би?

Асан кечээ келдиби?	Did Asan come yesterday?

NEGATIVE : VERB STEM + ган жок + person end.
кел + ген жок

Асан кечээ келген жок.	Asan didn't come yesterday.

SIMPLE PRESENT TENSE.
(Жөнөкөй учур чак)

What does he do? **Эмне кылат?**

NOTE: The root verb vowel determines the personal endings. There must be harmony between the root and the ending. So, the endings change slightly depending on the verb root.

Person		Vowels at the end of a verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials э, е, и	hard labials о, ё, у, ю	soft labials ө, ү
SINGULAR					
Мен	Verb + <vo stem wel	**-мын**	**-мин**	**-мун**	**-мүн**
Сен		**-сың**	**-сиң**	**-суң**	**-сүң**
Сиз		**-сыз**	**-сиз**	**-суз**	**-сүз**
Ал		-т	-т	-т	-т
PLURAL					
Биз	Verb + <vo stem wel	**-быз**	**-биз**	**-буз**	**-бүз**
Силер		**-сыңар**	**-сиңер**	**-суңар**	**-сүңөр**
Сиздер		**-сыздар**	**-сиздер**	**-суздар**	**-сүздөр**
Алар	v.s. + (ы)ша	-т	-т	-т	-т

1) The letter **Й** is used between the verb stem and personal endings if the verb ends in a vowel.

EXAMPLE:	оку + **й** + мун	I study.
	иште + **й** + син	You work.

2) The letters **А (Е, О, Ө)** are used between the verb stem and personal endings if the verb ends in a consonant.

EXAMPLE:	жаз + **а** + мын	I write
	кел + **е** + мин	I come
	көр + **ө** + мүн	I see

3) If the stem of a verb ends in **К** or **П**, it changes into **Г** or **Б**.

EXAMPLE:	жап - жабамын	I close (shut)
	ук - угамын	I listen

In Kyrgyz there are two ways of expressing action in the present tense, sort of like in English which uses both the simple present (I go) and the present continious / progressive (I am going). The Kyrgyz refer to the simple present as "Present indefinite" and the present continious as "Complex present".

Simple Present Tense expresses general, everyday definite action.

Саат сайын	every hour
күнүгө	every day
жума сайын	every week
ай сайын	every month
такай	usually, often, every day
жыл сайын	every year

Мен күнүгө эрте турам	Every day I get up early.
Ал жума сайын айылга барат	Every week he goes to the village
Сен такай кечишенсиң	You are often late.

INTERROGATIVE : **VERBS STEM + VOWELS + PERS.END + БЫ**

Кор + ө + мүн + бү

Мен күнүгө эрте турамынбы?	Do I get up early?
Ал жума сайын айылга барабы?	Does he go to the village every week?
Сен такай сабакка кечигесиңби?	Are you often late?

NEGATIVE : Verb stem + БА + Й + Pers.end.

Тур + ба + й + мын

Мен күнүгө эрте турбаймын.	I don't get up early.
Ал жума сайын айылга барбайт	He doesn't go to the village every week.
Сен такай кечикпейсиң.	You are not late.

COMPLEX PRESENT TENSE
(ТАТААЛ УЧУР ЧАК)

What is he doing?	Эмне кылып жатат? Эмне кылып отурат?

Person		Vowels at the end of the verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials э, е, и	hard labials о, ё, у, ю	soft labials ө, ү
SINGULAR					
Мен	ип	**-мын**			
Сен	Verb + ып + жат+а+	**-сың**			
Сиз	stem уп отур+у	**-сыз**			
Ал	үп	**-т**			
PLURAL					
Биз	ип	**-быз**			
Силер	Verb + ып + жат+а+	**-сыңар**			
Сиздер	stem уп отур+у	**-сыздар**			
Алар	үп	**-шат**			

Complex Present Tense is formed with the help of the auxilary verbs "**жат**"(lie down) and "**отур**" (sit) but in this case these verbs are not translated. We have to add **-ып, -уп, -ип, -үп** to the main verb according to the Vowel Harmony Rule. The auxilary verbs go before personal endings.

EXAMPLE: жаз + **ып** жатамын
күт + **үп** отурамын

Complex Present Tense describes present time. It is used for actions which are happening in the present and for a period of time which includes the present.

INTERROGATIVE : **VERBS STEM + й ЖАк + PERS.END + Бќ**
Көр + үп жата + мын + бы

Ал уктап жатабы?	Is he sleeping?
Сен күтүп отурасыңбы?	Are you waiting?

NEGATIVE : **Verb stem + П ЖАТКАН ЖОК + Pers.end.**
Тур + уп жаткан жок + мун

Ал уктап жаткан жок	He is not sleeping
Сен күтүп отурган жоксуң	You are not waiting.

DEFINITE FUTURE TENSE.
(АЙКЫН КЕЛЕР ЧАК)

What will he do? Эмне кылат?

Person		Vowels at the end of the verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials э, е, и	hard labials о, ё, у, ю	soft labials ө, ү
SINGULAR					
Мен		-мын	-мин	-мун	-мүн
Сен	Verb + <vo	-сың	-сиң	-суң	-сүң
Сиз	stem wel	-сыз	-сиз	-суз	-сүз
Ал		-т	-т	-т	-т
PLURAL					
Биз		-быз	-биз	-буз	-бүз
Силер	Verb + <vo	-сыңар	-сиңер	-суңар	-сүңөр
Сиздер	stem wel	-сыздар	-сиздер	-суздар	-сүздөр
Алар	v.s. + (ы)ша	-т	-т	-т	-т

In Kyrgyz the future tense is expressed by a simple (present) verb plus a future time referent.

Эртең	Tomorrow
Бүрсүгүнү	The day after tomorrow
Кийинки жумада	Next week
Кийинки айда	Next month
Кийинки жылы	Next year

The future tense describes actions, activities and states in the future.

Example: Мен эртең киного барам. I will go to cinema tomorrow

Биз кийинки жалы окууну бүтөбүз Next year we will finish the studying.

INTERROGATIVE : Verbs Stem + Vowels + Pers.End + БЫ

Кор + ө + мүн + бү

Сен эртең киного барасынбы?	Will you go to the cinema tomorrow?
Алар кийинки жылы бүтүшобү?	Will they graduate from the institute next year?

NEGATIVE : Verb stem + БА + Й + Pers.end.

Тур + ба + й + мын

Мен эртең киного барбаймын	I will not go to the cinema tomorrow
Биз кийинки жылы окууну бүтпөйбүз	We will not graduate from the institute neat year

DISTANT PAST TENSE
(ЖАЛПЫ ӨТКӨН ЧАК)

What has he done? **Ал эмне кылган?**

Person		Vowels at the end of the verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials э, е, и	hard labials о, ё, у, ю	soft labials ө, ү
SINGULAR					
Мен	Verb + <ган stem	-мын	-мин	-мун	-мүн
Сен		-сың	-сиң	-суң	-сүң
Сиз		-сыз	-сиз	-суз	-сүз
Ал					
PLURAL					
Биз	Verb + <ган stem	-быз	-биз	-буз	-бүз
Силер		-сыңар	-сиңер	-суңар	-сүңөр
Сиздер		-сыздар	-сиздер	-суздар	-сүздөр
Алар					

The above tense (Жалпы өткөн чак) refers to an action which took place some time ago, the results of which continues to be evident in the present. The speaker might not have eye witnessed the action itself, but he/she should be certain about its results either as an eyewitness or through obvious evidence.

Note: **-ган, -ген** etc. is a verbal noun which also functions as a substantive and attribute. It can take plural, possessive and case suffixes:

Үйлөн**гөн**дөр барбы?	Are there those who are married?

With the locative case **-ган/-ген, etc.** renders English temporal clauses introduced with "When".

Example:

Сиз телефон чал**ган**да үйдө жок элем.	When you called I was not at home

Мурда - before

Мен *мурда* бул шаарга кел**гем**.	I have been to this city before.
Алар *мурда* бул үйдө жашашкан	They have lived in this house before.

INTERROGATIVE : VERBS STEM + ГАН + PERS.END + БЫ

Мен Көр + гөн + мүн + бү

Сен мурда келгенсиңби?	Have you ever been here before?
Ал мурда иштегенби?	Has he worked before?

NEGATIVE : Verb stem + ГАН ЭМЕС + Pers.end.

Мен тур + ган эмес + мин

DECLENSION OF NOUNS

KYRGYZ has six cases: nominative, genitive, dative, accusative, locative and ablative. As in other languages, cases show the relationship between nouns and other words in a sentence. With the exception of the nominative, which has no case marker, all other cases are formed by adding case suffixes to noun stems ("on horse") or divided noun formations (**ат+тар+ым** - my horses). A case suffix is the last suffix to be added to nouns. It follows plural and possessive suffixes (**ат+тар+ым+а to my horses).**

The Nominative Case functions as the subject of the sentence: **окуучу келди** "the pupil came". The Genitive Case is used to express definite ownership, e.g. "the teacher's house" is rendered in Kyrgyz **мугалим+дин үйү** (the teacher - of; house -his). The Dative renders direction, expressed in English by the prepositions "to, into, towards". The Accusative states the definite direct object. The Locative indicates location, rendered in English by the prepositions "in, at, on". The Ablative expresses separation (English "from")

The question to the nouns

# of Case	Case	Question in Kyrgyz	English	Examples
1	Атооч жөнд. Nominative	Ким? Эмне?	Who? What?	Киши, Асан, мугалим мектеп, сабак, шаар
2	Илик жөнд. Genitive Cas	Кимдин? Эмненин?	Whose? What's?	Киши**нин**, Асан**дын**, мугалим**дин** шаар**дын**, мектеп**тин**
3	Барыш жөнд Dative Case	Кимге? Эмнеге?	To whom? To what?	киши**ге**, Асан**га**, мугалим**ге** мектеп**ке**, саба**кка**, шаар**га**
4	Табыш жөнд Accusative	Кимди? Эмнени?	Whom? What?	киши**ни**, Асан**ды**, мугалим**ди** мектеп**ти**, сабак**ты**, шаар**ды**
5	Жатыш жөн. Locative Cas	Кимде? Эмнеде?	At whom? At what?	киши**де**, Асан**да**, мугалим**де** мектеп**те**, сабак**та**, шаар**да**
6	Чыгыш жөнд Ablative Cas	Кимден? Эмнеден?	From who? From what?	киши**ден**, Асан**дан**, мугалим**ден** мектеп**тен**, сабак**тан**, шаар**дан**

GENITIVE CASE.

Genitive Case expresses possession/ownership.

- **Questions** : *Кимдин? Эмненин?*
  Whose? What's?
- **Case ending** -нын

- **after vowels:**

-нын	-нин	-нун	-нүн
бала+**нын** алма+**нын**	эже+**нин** бээ+**нин**	козу+**нун** тоо+**нун**	көчө+**нүн** жөжө-**нүн**

- **after voiced consonants:**

-дын	-дин	-дун	-дүн
шаар+**дын** кыз+**дын**	илим+**дин** кийим+**дин**	кой+**дун** комуз+**дун**	үй+**дүн** гүл+**дүн**

- **after voiceless consonants:**

-тын	-тин	-тун	-түн
кашык+**тын** баштык+**тын**	китеп+**тин** этиш+**тин**	тоок+**тун** жолук+**тун**	өрүк+**түн** түштүк+**түн**

- **after I,II possessive suffixes**

-(н)ын	-(н)ин	-(н)ун	-(н)үн
атам+дын апаң+дын	иним+дин ийниң+диң	колум**+(д)ун** койуң**+(д)ун**	үйүм**+(д)үн** үкөң**+(д)үн**

The Genitive case has the following forms:

+нын/нин; +нун/нүн
+тын/тин; +тун/түн (after voiceless consonants)
+дын/дин; +дун/дүн (after **м, н, ң, р, л, з, й)**

Examples:

кол+**дун**	of the arm	жер+**дин**	of the place
иш+**тин**	of the work	сөз+**дүн**	of the world

As stated above the Genitive Case has to be added to a definite possessive noun. A possessive noun is definite if it is:

1. preceded by a demonstrative pronoun;
2. represented by a pronoun or personal name;
3. a possessive suffix has been added to it;
4. singled out in any other way , e.g. preceded by the **-ган/ген** or **-уучу/-үүчү** attribute.

EXAMPLES:

Палоо жасаганга кой**дун** эти керек	For making paloo one needs the meat of a sheep.(i.e. no other meat will serve this purpose)
Келген коноктор**дун** баарын тааныйсыз.	You know all the guests who have come. (lit: the all of the guests)
Шаар**дын** четинде	In the outskirts of the city (namely Bishkek)

If the possessive noun is not definite according to the rules stated above, or no specific owners is involved, but merely a relationship between two nouns is expressed, like English "housedoors, bedroom" the Genitive Case suffix is omitted. However, the third person possessive suffix of the following noun, the "owned" noun, has to be kept.

EXAMPLES:

Кыргыз тил+и	"The Kyrgyz language"	(lit. The language of Kyrgyz)
жекшенби күн+ү	"Sunday"	(lit. the day of Sunday)
жол акыс+ы	"road fare"	

NOTE: hovewer Осмон кызы "daughter of Osmon"

DATIVE CASE

- expresses the idea of directions (denotes a person or an object to which the action is directed **to, into, towards**)

- **Questions:** Кимге? Эмнеге? Кайда?

Questions:	Кимге?	Эмнеге?	Кайда?
	To whom?	To what?	Where to?

- **Case endings-га**

- After vowels and voiced consonants

-га	-го	-ге	-гө
бала-**га** нан-**га**	оң-го тоо-**го**	эки-**ге** жер-**ге**	Чүй-**гө** сүйү+**гө**

- after voiceless consonants

-ка	-ко	-ке	-кө
Талас-**ка**	дос-**ко**	Бишкек-**ке**	төрт-**кө**

- after I and II possessive suffixes

-а	-о	-е	-ө
саатым-**а** атам-а	короом-**о** суроом-о	эжем-е китебим-е	үйүм-ө көзүм-ө

- after III possessive suffix

-на	-но	-не	-нө
баласы-**на** досу-**на**		эжеси-**не** мектеби-**не**	үйү-нө сөзү-**нө**

EXAMPLES;

Мен үйгө барам	I will go **home**
Сен Ошко барасың	You will go **to Osh**
Жонго китеп бер	Give a book **to** John
Мен Роберт**ке** айттым	I told **Robert**
Асан он эки**ге** чыкты*	Asan is 12
Эки**ге** экини кошсо төрт	2+2=4

---

*чыкты - reached

ACCUSATIVE CASE

- states the definite direct object.

- **QUESTIONS; *Кимди?* *Эмнени?***
  Whom? What?

- **Case endings-ны**

- after vowels

-ны	**-ну**	**-ни**	**-нү**
парта-**ны**	кино-**ну**	эне-**ни**	көчө-**нү**
апа-**ны**	тоо-**ну**	эже-**ни**	өпкө-**нү**
ата-**ны**	суу-**ну**	терезе-**ни**	бөлмө-**нү**

- after voiced consonants

-ды	**-ду**	**-ди**	**-дү**
жыргал-**ды**	кулун-**ду**	дептер-**ди**	көз-**дү**
кыз-**ды**	кол-**ду**	жер-**ди**	жүзүм-**дү**
кагаз-**ды**	кочкор-**ду**	кийим-**ди**	сөз-**дү**

- after voiceless consonants

-ты	**-ту**	**-ти**	**-тү**
таш-**ты**	куш-**ту**	китеп-**ти**	жүрөк-тү
бакыт-**ты**	бут-**ту**	эшик-**ти**	күрөк-**тү**

- after I and II possessive suffixes

-(н)ы	**-(н)у**	**-(н)и**	**-(н)ү**
катым-**ы**	колум-**у**	иним-**и**	күчүм-**ү**

- after III possessive suffix

-Н уулу-**н**
суусу-**н**

мектепти-н

Accusative Case :

Form:	**+ны/+ни; etc.**	(after vowels)
	+ды/+ди; etc.	(after voiced consonants)
	+ты/+ти; etc.	(after voiceless consonants)

Note: After possessive suffix 3nd person **+ы/+и; +сы/+си,** etc. the form of the accusative is **+н**

EXAMPLES (from above dialogue)

Китеп+ти	The book (Acc)
Сүйлөшмө+нү	The phrasebook (acc)
Тил+и+н	Its language (acc)

FUNCTION:

The Accusative Case suffix renders a definite direct object. An object noun is considered definite if:

a) it is preceeded by the demonstrative pronoun:

Бул китепти берем	I will give you this book

b) it is a possessive suffix:

Кыргыз тилин тез үйронобүз	I will learn the Kyrgyz language fast

c) it is either a personal, demonstrative pronoun or a personal name

Натты (аны) көрдүм	I saw Nat (him)

If the direct object is not defined in the above way, the direct object is considered indefinite and the accusative suffix is dropped.

EXAMPLES:

Китеп алдым	I bought a book (any kind)
Макала жаздыныз	You wrote an article (any kind)

BUT:	Бул макаланы жаздыныз	You wrote this article.

Proverb

Үй-бүлө - бакыттын ачкычы	Family is the key to happiness.

LOCATIVE CASE #5

Indicates locations which in English are expressed by the prepositions "**in, at, on**"

- **QUESTIONS:** ***Кимде? Эмнеде? Кайда?***
  At whom? At what? Where?

- **Case endings:** -да, -та

- After vowels and voiced consonants

-да	-до	-де	-дө
Амерки-**да** Май-**да**	тоо-**до** сом-**до**	жер-**де** эки-**де**	Ыссык-Көл-**дө** төө-**дө**

- After voiceless consonants

-та	-то	-те	-тө
Кыш-**та**	Ок-**то**	Бишкек-**те**	үч-**тө**

- after possessive suffixes

-нда	- ндо	-нде	-ндө
асты-**нда** оту-**нда**		тиши-**нде** чекеси-**нде**	үстү-**ндө**

EXAMPLES:

Менде дептер жок.	I don't have a notebook .
Асманда жылдыз бар.	There is a star in the sky.
Ошто күн ыссык.	It is hot in Osh.
Менин досум Америкада.	My friend is in America.
Донада кат бар.	There is a letter for Dona.
Тоодо кар бар.	There is snow in the mountains.
Мен Бишкекте жашайм.	I live in Bishkek.

ABLATIVE CASE #6

Ablative Case expresses "separation" EXAMPLES: I am from America. I got the letter from him.

• **Question**	*Кимден?*	*Эмнеден?*	*Кайсы жактан?*
	From whom?	From what?	From where?

- **CASE endings:** -дан

- after vowels and voiced consonants also the above endings

-дан	-дон	-ден	-дөн
ата-**дан**	Джон-**дон**	эне-**ден**	бөлө-**дөн**
доска-**дан**	кой-**дон**	жер-**ден**	бөтөлкө-**дөн**
айыл-**дан**	тоо-**дон**	кече-**ден**	көчө-**дөн**

- after voiceless consonants

- тан	-тон	- тен	-төн
Канат-**тан**	дос-**тон**	белек-**тен**	бөлөк-**төн**
буурчак-**тан**	Болот-**тон**	эт-**тен**	күрүч-**төн**
батыш-**тан**	Ош-тон	Бишкек-**тен**	түндүк-**төн**

- after I and II possessive suffixes

-(д)ан	-(д)он	-(д)ен	-(д)өн
балам-**дан**	короом-**дон**	китебим-**ден**	көчөң-**дөн**

- after possessive suffixes

-нан	-нон	-нен	-нөн
малы-**нан**		ичи-**нен**	үйү-**нөн**
жаны-**нан**		илгичи-**нен**	үстү-**нөн**
шаардыкы-**нан**		тизеси-**нен**	күзгүсү-**нөн**

EXAMPLES:

Мен Америкаданмын.	I am from America.
Манты эттен жасалган.	Manty is made from meat.
Апамдан сура.	Ask from my mother.

PERSONAL PRONOUNS

Person	Items	Personal endings
	Singular	
1	Мен - I	-мын, -мин, -мун, -мүн
2	Сен - you	-сың, - сиң, -сuң, -сүң
3	Сиз - You (polite)	-сыз, -сиз, -суз, -сүз
4	Ал - he/she/it	-
	PLURAL	
1	Биз - We	-{б/п}ыз, -{б/п}из, -{б/п}уз, -{б/п}үз
2	Сиз - you	-сыңар, -сиңер, -суңар, -сүңөр
3	Сиздер - You (polite)	-сыздар, -сиздер, -суздар, -сүздөр
4	алар - they	+plural endings

The Kyrgyz language has no grammatical gender. It does not distinguish between female, male or neutral forms. Depending on the context, the third person singular pronoun **ал** can be translated as “he/she/it”. Similarly, the third person in the tense formations may be referring to “he/she/it”.

EXAMPLES:

Мен мугалим+мин.	I am a teacher.
Сен мугалим+сиң.	You are a teacher.
Сиз мугалим+сиз.	You are a teacher.
Ал мугалим.	He/she is a teacher.
Биз мугалим+биз.	We are teachers.
Силер мугалим+сиңер.	You are teachers.
Сиздер мугалим+сиздер.	You are teachers.
Алар мугалим+дер.	They are teachers.

POSSESSIVE PRONOUNS

Мен - Менин
I - My
Сен - Сенин
You - Your

Сиз - Сиздин
You - Your

Ал - Анын
He/she/it - His/her/its

Биз - Биздин
We - Our
Силер - Силердин
You - Yours

Сиздер - Сиздердин
You - Yours

Алар - Алардын
They - Theirs

POSSESSIVE SUFFIXES (SINGULAR)

To express "my, your, her, his, its" the Kyrgyz use possessive suffixes.

МЕНИН - MY

- If a word ends in a vowel, it takes suffix **-*М*.**

Менин	**my**
апа-**м**	mother
эже-**м**	sister
козу-**м**	lamb
жөжө-**м**	chicken

- If a word ends is a consonant, the word takes one of the following endings according the Vowel Harmony Rule.

-ым	-ум	-им	-үм
шым-**ым** кыз-ым	уул-**ул** тоог-**ум**	мектеб-**им** китеб-**им**	үй-**үм** жүзүм-**үм**

СЕНИН - YOURS

- If a word ends in a vowel, it takes suffix -Ң

Сенин	**your**
апа-ң	mother
эже-ң	sister
козу-**ң**	lamb
жөжө-**ң**	chicken

- If a word ends in a consonant, it takes one of these endings according to the Vowel Harmony Rule.

-ың	-уң	-иң	-үм
баш-**ың** карындыш-**ың**	кол-**уң** бут-**уң**	тиш-**иң** кийим-**иң**	гүл-**үң** жүрөг-**үң**

АНЫН - HIS/HER/ITS

- If a word ends in a vowel, it takes one of these endings according to the Vowel Harmony Rule.

-сы	-су	-си	-сү
апа-**сы** ата-**сы**	суу-**су** тоо-**су**	ини-**си** эже-**си**	куу-**су** жөжө-**сү**

- if a word ends in a consonant, it takes one of these endings according to the Vowel Harmony Rule.

-ы	-у	-и	-ү
кыз-**ы** карындаш-**ы**	уул-**у** бут-**у**	китеб-**и** билим-**и**	гүл-**ү** жүрөг-**ү**

POSSESSIVE SUFFIXES (plural)

БИЗДИН - OURS

- If a word ends in a vowel, it take one of these endings according to the Vowel Harmony Rule.

-быз	-буз	-биз	-бүз
апа-**быз** ата-**быз**	тоо-**буз** козу-**буз**	эже-**биз** ини-**биз**	көчө-**бүз** жөжө-**бүз**

СИЛЕРДИН - YOURS

- If a word ends in a vowel, it takes one of these endings according to the VH Rule

-ңар	-ңор	-ңер	-ңөр
бала-**ңар**	тоо-**ңор**	эже-**ңер** ини-**ңер**	жөжө-**ңөр**

- If a word ends in a consonant

-ыңар	**-уңор**	**-иңер**	**-үңөр**
кызы-**ңар** карындашы-**ңар**	муз-**уңар** туз-**унар**	китеб-**иңер** мектеб-**иңер**	гүл-**үнөр** жүрөг-**үңөр**

АЛАРДЫН - THEIRS

- If a word ends in a consonant:

-ы	-у	-и	-ү
кыз-**ы** карындаш-**ы**	туз-**у** муз-**у**	китеб+**и** дептер+**и**	жүрог-**ү** өмүр-**ү**

INTERROGATIVE PRONOUNS (Questions word)
СУРАМА АТАТООЧТОР.

Ким?	- Who?	**Канча?**	- How much?
Эмне?	- What?	**Кандай?**	- How?
Нече?	- How many?	**Кайсы?**	- Which?
Кайда?	- Where?	**Качан?**	- When?
Кайдан?	- From where?		

The interrogative pronouns **Эмне**, **Ким**, **Кайсы**, **Качан** can have plural possessive and case suffixes.

EXAMPLES:

Бул эмне**лер?**	What are these?
Булар ким**дер** ?	What are they?
Кайсы**лар** жакшы?	Which of them are good?
Канча**ларда** жолугушабыз?	When will we meet?

DECLENSION OF PERSONAL NOUNS.

Singular pronouns **мен** - I, **сен** - you **сиз** - you(pol) **ал** - he/she/it

Nom.	Мен	Сен	Сиз	Ал
Gen	Менин	Сенин	Сиздин	Анын
Dat	Мага	Сага	Сизге	Ага
Acc	Мени	Сени	Сизди	Аны
Locat	Менде	Сенде	Сизде	Анда
Ablat	менден	сенден	сизден	андан

Plural pronouns	**Биз** - We	**Сиздер** - You(pol)	**Силер** - You	**Алар** - They
Nom.	биз	сиздер	силер	алар
Gen	биздин	сиздин	силердин	алардын
Dat	бизге	сизге	силерге	аларга
Acc	бизди	сизди	силерди	аларды
Locat	бизде	сизде	силерде	аларда
Ablat	бизден	сизден	силерден	алардан

DECLENSION OF DEMONSTRATIVE PRONOUNS.

Nom.	Ошол	тигил	бул
Gen	ошонун	тигинин	мунун
Dat	ошого	тигиге	буга
Acc	ошону	тигини	муну
Locat	ошондо	тигинде	мында
Ablat	ошондон	тигинден	мыңдан

DECLENSION OF NOUNS WITH POSSESSIVE SUFFIXES.

Singular	my father	my country	his/her father	his/her word
Nom.	ата+м	эл+иң	ата+сы	сөз+ү
Gen	ата+м+дын	эл+иң+дин	ата+сы+нын	сөз+ү+нүн
Dat	ата+м+а	эл+иң+е	ата+сы+ңа	сөз+ү+ңө
Acc	ата+м+ды	эл+иң+ди	ата+сын	сөз+ү+н
Locat	ата+м+да	эл+иң+де	ата+сын+да	сөз+ү+ндө
Ablat	ата+м+дан	эл+иң+ден	ата+сы+нан	сөз+ү+нөн

Plural	our children	your arms	your books
Nom.	бала+быз	кол+уңуз	китеб+иңиз+дер
Gen	бала+быз+дын	кол+уңуз+дун	китеб+иңиз+дер+дин
Dat	бала+быз+га	кол+уңуз+га	китеб+иңиз+дер+ге
Acc	бала+быз+ды	кол+уңуз+ду	китеб+иңиз+дер+ди
Locat	бала+быз+да	кол+уңуз+да	китеб+иңиз+дер+де
Ablat	бала+быз+дан	кол+уңуз+дан	китеб+иңиз+дер+ден

EXAMPLES: Conjugate

1) Менин досум; 2) Сенин кызың 3) Анын классы

4) Биздин алма 5) Силердин шаарыңар 6) Алардын машиналары

NUMERALS.
САН АТООЧ.

Эсептик сан (Cardinal numbers)

1 - бир	11 - он бир	30 - отуз
2 - эки	12 - он эки	40 - кырк бир
3 - үч	13 - он үч	50 - элүү
4 - төрт	14 - он төрт	60 - алтымыш
5 - беш	15 - он беш	70 - жетимиш
6 - алты	16 - он алты	80 - сексен
7 - жети	17 - он жети	90 - токсон
8 - сегиз	18 - он сегиз	100 - (бир) жүз
9 - тогуз	19 - он тогуз	200 - (эки) жүз
10 - он	20 - жыйырма	1000 - (бир) мин

Ирээттик сан (Ordinal numbers)

1-инчи	11 - инчи	30 - унчу
2 - инчи	12 - инчи	40 -ынчы
3 - үнчү	13 - үнчү	50 - үнчү
4 - үнчү	14 - үнчү	60 - ынчы
5 - инчи	15 - инчи	70 - инчи
6 - ынчы	16 - ынчы	80 - инчи
7 - инчи	17 - инчи	90 - унчу
8 - инчи	18 - инчи	100 - үнчү
9 - унчу	19 - унчу	200 -үнчү
10 - унчу	20 - анчы	1000 - инчи

Бөлчөктөр (fractions)

Жөнөкөй 1/2 экиден бир 3/5 бештен үч
1/3 үчтөн бир 2,3/7 эки бүтүн жетиден үч

Ондуктар 0.5 нөл бүтүн беш
2.35 эки бүтүн жүздөн отуз
32.305 отуз эки бүтүн миңден үч жүз беш

DEGREES OF COMPARISON OF ADJECTIVES

- If an adjective ends in a consonant, we add **-ыраак, -ураак, -ирээк, -үрөөк.**

- If a word ends in a vowel, we add **-раак, -рээк, -рөөк,** according to the Vowel Harmony Rule.

Positive degree	Comparative degree	Superlative degree
кызыл	кызыл-**ыраак**	**эң** кызыл
улуу	улуу-**раак**	**эң** улуу
семиз	семиз-**ирээк**	**эң** семиз
күрөөн	күрөөн-**үрөөк**	**эң** күрөөн

In order to form the superlative, we have to add **эң** and **абдан.**

Ал менден улуу**раак**	He is older than I.

In Kyrgyz when we want to compare something , the word **like** is expressed with the help of suffixes:

1. **-дай, -дой, -дей, -дөй** according to the Vowel Harmony Rule after a vowels and voiced consonants.

ай-**дай**	like a moon
гүл-**дөй**	like a flower

2. **-тай, -той, -тей, -төй** according to the Vowel Harmony Rule after voiceless consonants.

карагат-**тай**	like a blackberry
оймок-**той**	like a ring (about a mouse)